

ודרשת וחקרת

בירור יסודי אליבא דהלכתא
בעניין חיסוני קורונה לילדים,
לאור עדותם וחוו"ד של גדולי מומחי הרפואה בעולם
ונלוו אליו נספחים בעניינים המסתעפים

נר"נ בס"ד נ"י
בית דין צדק - מעלה אדומים
שנ"י עיה"ק ירושלים ת"ז
בראשות מורינו הגאב"ד
רבי אברהם יחיאל הלוי דזינעש שליט"א
ר"מ תלמידי הכתב סופר
בעל ה"עץ ארז"

חודש כסליו, תשפ"ב

בכל ענייני הספר:
מכון תלמידי הכתב סופר

כתובת:
לשכת בית הדין
ת.ד. 18 מעלה אדומים
טל: 02-5903246
פקס: 02-5901055
rabbi@maale-adumim.org

דברים אחרים מהמביאים לבית הדפוס

"...ועוד הם מסולאים בפ"ז - שם פ"ז הוא גימטריא של אנ"י יה"ו, והוא המרפא לומדי תורה, כי כן כתיב והיה אם שמוע תשמע וגו' כי אני יה"ו רופאיך..."
[דרשות חתם סופר, הספדים דרוש כח]

הנה אף כי דברי רבינו משה זיע"א איש האלוקים טמירים ונשגבים, בסוד שמותיו יתברך, "אשגבהו כי ידע שמ"י", אך כבר למדנו מפי מאורינו בעל העץ ארז שליט"א לפשפש ולמצוא טעם בהתבוננות בקצה המטה של דברי זקינו הק' רבינו החת"ס זיע"א. וכמדומה אשר בכאן נגלה במעט התבוננות, אשר גם פשטן של דבריו הק', מאירים הם כספירים, כי הנה ראשית חטאת מצרים אמרם "מי יה"ו", והוא הוא שורש כל מכותם ותחלואיהם, ותכלית הגילוי בכל מכותיהם "וידעתם כי אני יה"ו", וכאשר זוכים שיקרא עלינו שמו ית' "אני יה"ו", היא הנותנת כי "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" כי "אני יה"ו" רופאיך. וכאן שנה לנו רבינו הק' החת"ס זיע"א, כי שם זה הוא "המרפא לומדי תורה" דייקא, כי הם המה המכירים את בוראם, "יודעי שמ"יך ולומדי תורתך", ועליהם יקרא שמו ית' "אני יה"ו" רופאיך.

והנה בתוך חשכת ימים אלו אשר מידת הדין מתוחה בעולם, יהא רעוא כי בקרוב נזכה לרחמים וחסדים מגולים, זוכים אנו לעמוד בשער דברי תורה מאירים באור יקרות, מכבשונו של רבינו גאב"ד מעלה אדומים שליט"א בעל העץ ארז, המאירים במידת מה את חשכת הזמן באורם של דברי תורה "אש דת למו - מה האש אור לעולם אף דברי תורה אור לעולם שנאמר כי נר מצוה ותורה אור".

לא בנו היא, לכתוב דברי שבח על ייחודם של דברי תורה אלו, שזכינו להיות נטפלים לדבר מצוה בעריכתם וסידורם, לחקוק בעט סופר דברים שנאמרו בעל פה בשיעורי רבינו שליט"א ובמשא ומתן עם התלמידים, ולחברם עם הדברים שנכתבו על ידי רבינו שליט"א בעצמו, כאשר עיני המעיינים תחזינה מישרים בס"ד. אך לא נוכל לכלוא את רגשת לבבינו מלבטא את שמחת הלב כפשוטו, בדברי תורה שנאמר בהם "משמחי לב", ואחת אשר בלבבינו נשיחה במעט על החן המיוחד הנסוך על תורתו של רבינו שליט"א באופן כללי ובהאי עניינא בפרט, אשר היא למצוא בתוך כל מאורעות הזמן ובירור המציאות וכו' וכו', את הפינטאלע של נקודת ה"דברי תורה", את התורה הק' בעצמה משוש ליבנו, את הגיונה ועמלה של תורה, שמחתה של תורה, הפך בה והפך בה דכולא בה.

ועיינין לשמאי נטלינן "ק-ל נא רפא נא תחלואי גפן פוריה, בושה וחפורה ואומלל פריה, גאלנה משחת וממכה טריה", וזכות העמל והעסק בתוה"ק, אשר "חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא", יעמוד לנו שיקויים בנו מקרא שכתוב "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יה"ו רופאיך".

בתפילה ובתחינה ובציפיה לישועת ד'

המביאים לבית הדפוס

ברכה לראש משביר

להאי נגיד הנכבד והנערץ הרבני
זכה להנות מאור התורה בהיכלא דהאי חסיד הרב דומה
למלאך רבי משה שניידר זצוק"ל
יחד עם יבדלחט"א הוד כבוד פוסקי הדור הגאונים
הצדיקים מרנן גאב"ד וראב"ד ירושלים שליט"א
מייסד ונשיא הכבוד של מוסדות "תלמידי הכתב סופר"

הרב **שמעון סג"ל דייטש** שליט"א

ודעייתו **רייזל** תחי'

זכותם שיל רבותינו החת"ס והכת"ס זללה"ה
תעמוד להם לעד,
ויזכו לרוות נחת ושמחה בכל אשר יפנו, מתוך בריאות
איתנה ואריכות ימים ושנים, ולראות בכנן שלם במהרה
בימינו, אמן

תוכן העניינים

קבלת עדות וליבון דברי הרופאים בנושא חיסוני COVID-19 לילדים

- א. ההכרעה על פי דעת הרופאים המומחים
ב. בדין 'חכם שהורה' בנידו"ד
ג. נאמנות הרבנים נגד הרופאים
ד. גדר מומחה 'המכיר את החולי'
ה. ספיקות המצויים אצל הרופאים עצמם
ספיקות בטיפול נגד סרטן נדיר • דעת גדולי הפוסקים והרופאים במקרה נדיר של סכנת עובר
• דעת גדולי הדור במקום שאין הכרעה ברורה בין הרופאים • דעת גדולי הרופאים בחולי הנפש • הסתירות בין הרופאים מצויים מאוד • כיצד יתכן שבנידו"ד כולם שוים לטובה
ו. דברי המצדדים שלא ליתן החיסון
ז. ההכרעה בויכוח בין הרופאים
ח. בגדר רפואה 'המועיל'
ט. דברי החת"ס בענין נאמנות הרופאים
י. התופעות לוואי מהחיסון
יא. סכנת החולי בילדים
יב. האם אפשר להכריע לכלל כולו כאחד
יג. להכניס עצמו לסכנה כדי להציל אחרים
יד. בגדר רפואה שיש בה ספק נפשות
טו. בדעת זקה"ק החת"ס בדין חבלה בקטן
טז. מהו כח האב להכריע על בנו
יז. מכת מרדות במי שלא נותן החיסון לבניו
יח. מי שנתן החיסון ואירע תקלה ח"ו
יט. הזהירות הנצרכת בהוראה בזה
כ. זאת תורת העולה

נספחים

- סימן א א
כח הרופאים בקביעת שם "בעל מום" באדם
סימן ב יד
פסקי הור כבוד מרן רבינו הגרי"ש אלישיב וצוק"ל
נספח ג יט
בענין ביקור אשה אצל רופא מומחה
סימן ד כ
דיני הרחקות באשה חולה בעת נדוטה
סימן ה כז
בגדר הנאמנות בישראל נכנס ויוצא
סימן ו לה
דין הפלה בעובר עם מוח שלם בלא גולגולת
סימן ז מז
בגדר האיסור להוצאת ז"ל ובגדרי המצוה דפרו ורבו
סימן ח נה
בענין היתר לבישת מסיכה בשבת
סימן ט נט
בגדר קביעת שם ציבור ומקום על פי גוים
סימן י' עג
מתוך פסקי הטרגדיה - מירון
סימן יא פד
בענין חבלה דאב בבנו שלא לצורך
סימן יב פה
תקנת בית דינו של היעב"ץ החת"ס והכת"ס להעמיד שני מוהלים בעת המילה
סימן יג צב
שו"ת בהוראות הרבנים והרופאים בקורונה, תש"פ
סימן יד קי
בענין כפיה על חיסון קורונה לילדים במוסדות החינוך
סימן טו קיד
דעת הרופאים בענייני הקורונה בשנת התש"פ
סימן טז קיט
שו"ת בדעת הרופאים בעד החיסונים לילדים
אגרת התעוררות מהגרעק"א
זלה"ה קכה

קבלת עדות

וליוון דברי הרופאים המומחים

בנושא חיסוני COVID-19 לילדים

לכל מאן דבעי

באתי בזה להודיע בשם הנהלת בית הדין, כי ניתן לקבל את פרטי המומחים ושאר העדויות והחומרים שהובאו בפני בית הדין, בהגשת בקשה על ידי עורך דין, ובכפוף לאישור בכתב של הדיינים, עורך דינו של המומחה ויועמ"ש בית הדין.

באתי על החתום

יום ה' ח' במרחשוון

הרב יחיאל שקאני

יו"ר בית ההוראה

מספר סידורי 1005
טופס מס' 1

אימות חתימה

אני הח"מ אסף טופול עו"ד ונוטריון בעל רישיון מספר 216165 במעלה אדומים מאשר כי ביום 14.10.2021 התייצב לפני מר שקאני יחיאל ת.ז. 209254861 שזהותו הוכחה לי עפ"י ת.ז. ביומטריית אשר הונפקה על ידי משרד הפנים (בישראל), ביום 30.11.2020 ושוכנעתי כי הניצב הנ"ל הבין הבנה מלאה את משמעות הפעולה וחתם מרצונו החופשי על המסמך המצ"ב והמסומן באות/מספר "א" (שמעבר לדף).

ולראיה הנני מאמת את חתימתו.

חתימה

פתיחה

התבקשנו מהוד כבוד הרבנים הגאונים מארץ ישראל ואירופה ואמריקה, לדון להלכה ולמעשה בנידון החיסונים לילדים [בלבד] נגד הוירוס COVID-19. וקיבלנו את עדותם של הרופאים המומחים, שמשמשים כהיום [או לשעבר] בתפקידים בכירים ביותר בבתי חולים ובאוניברסיטאות ובממשלות בארץ ישראל ובאירופה ובאמריקה ובקנדה.

ובתוכם, פרופסורים ומרצים בכירים לרפואה באוניברסיטאות ובבתי ספר לרפואה מרכזיים בעולם, סגני ומנהלי בתי חולים רגילים ובתי חולים לילדים בארץ ישראל ובחו"ל, מנהלי אגפים ומחלקות בבתי חולים שונים, מומחים לרפואה פנימית וקרדיולוגיה, רופאי משפחה וילדים בעלי ותק של שנים רבות, מנהלי קופות חולים שכונתיים. מומחים לביוכימיה וביולוגיה מולקולרית, בעלי חברות מחקר ברוקחות ומדענים ראשיים בחברות עולמיות, מומחים שקיבלו פרסים בינלאומיים בזכות שאושרו על ידם תרופות מצילות חיים, יועצים בכירים למשרד הבריאות הממשלתי בארץ ישראל בין בהכנת תוכנית נגד מגיפות ובין להתמודדות מדינית בזמן המגיפה. ועוד מגוון של פרופסורים ורופאים העומדים בראש ארגוני רפואה ממשלתיים בארץ ישראל, ובעבר גם בבתי חולים מובחרים באמריקה.

בתשובה שלפנינו יובא עדות המומחים הנ"ל, וליבון דבריהם עפ"י דעת תורתנו הקדושה.

א. ההכרעה על פי דעת הרופאים המומחים

בנידון החיסון לקורונה לילדים, שיש רופאים המצדדים ליתן החיסון ויש שמצדדים שלא ליתן, יש לברר הכרעת ודין התורה בזה.

והנה, ברמב"ם (פ"ז מביאת מקדש) מנה בפרטות כל מומי האדם והבהמה דמנינים חמישים, ובריש פ"ח מביאת מקדש הוסיף עוד תשעים מומין מיוחדים לאדם. ועוד כתב הרמב"ם לענין מומי הבהמה בפ"י משחיטה הי"ג ז"ל, "וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה, אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין, ואפשר שתחיה מהן, אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר על פי התורה אשר יורוך", עכ"ל. ומבואר דגבי מומי בהמה כח ההכרעה הוא ביד החכמים, ואין דברי הרופאים מעלים או מורידים בזה.

אמנם, גבי אדם כתב הרמב"ם (רוצח ושמירת נפש פ"ב ה"ח), ז"ל: "ההורג את הטריפה, אע"פ שאוכל ושותה ומהלך בשוק הרי זה פטור מדיני אדם, וכל אדם בחזקת שלם הוא וההורגו נהרג עד שידע בודאי שזה טריפה **ויאמרו הרופאים** שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר", עכ"ל. ומבואר דגבי מומי אדם הדין וההכרעה מסור באשר "יאמרו הרופאים".

ושמעתי בזה ממו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה בשם אביו מרן רבינו הרב זללה"ה שייסד בזה, דחלוק מום דאדם ממום דבהמה, דבעוד דמום דבהמה נקבע בהיות בהו התואר ד'בעלת מום', ושם זה גופא הוא הפוסלה, וזה אפילו אם עפ"י דרכי הרפואה קבעו הרופאים שיכולה לחיות עוד רבות בשנים. אולם דיני הטריפות האמורים באדם אינו כן, אלא אפילו אם שם טריפה עליו, הלכות טריפה לא ינהגו בו, דזהו מיתלי תלי בדעת הרופאים בלבד, ע"כ שמעתי [ועי' אריכות ביסוד זה בנספחים סי' א' אותיות ג'-ה'-י"ב-י"ג]. [ועי' חזו"א יו"ד סי' ה סק"ג שהאריך וקבע יסוד חדש בפרשה זו ואכ"מ]. הרי דעת מרן הגר"ז מבריסק זללה"ה, דבכל ענין שם טריפה ושאר נידוני רפואה באדם, הרופאים הם הקובעים ומכריעים בזה. (ורבינו הגרא"ל שטיינמן זללה"ה אמר לי שא"ז חידוש של מרן הגר"ז זללה"ה אלא סבר שזה כתוב להדיא ברמב"ם). [ועי' עוד בנספחים סי' ב' אות י"ב ואות כ"ו בדברי מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בשם מרן הגר"ש אלישיב זללה"ה לענין כשרות לעדות באחד שעובר על אזהרות הרופאים, ואין כאן מקומו].

וכן נהג להורות ע"פ מרן הגר"ז זללה"ה, בנו הוד כבוד הגר"ד הלוי מבריסק זללה"ה לענין רפואת נשים על ידי רופא איש ולא רופא אשה, היות שהיה נחשב בעיניהם

מומחה, שענייני רפואה הדין קובע לילך אחר המומחה, ואין להתחשב בשיקולים צדדיים במקום שיש מומחה. ושלח את ב"ב ע"ה לרפואת נשים בהריון אצל ד"ר וינטרוב (שלא היה נראה כשומר תומ"צ), וגם כבוד הגר"ר הלוי בן הגרי"ז זללה"ה שלח את ב"ב ע"ה לד"ר הנ"ל, שבמשפחת בריסק אחזו אותו למומחה לעניינים אלו, ולא היה עוד שיקולים בעדיפות רופא נשים. ועל פי זה הורה לי מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א הלכה למעשה, ליקח לב"ב את הפרופסור יוסי עזרא ראש מחלקת נשים בביה"ח הדסה (עפ"י המלצת ידידי וידיד כל בית ישראל הרב בנימין פישר שליט"א), וכן נוהג בעצמו כן אצל ב"ב. וכן הורה לי למעשה מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א ליקח לב"ב מומחה בשבת, ואפילו שהיו שם רופאים אחרים, מחמת שהוא מומחה יותר מהם, וכן נהגנו למעשה כמה פעמים. [ולא כפי שהתפרסם בספר מאחד הרבנים שהורה שאסור לעבור בשבת מביה"ח 'שערי צדק' לביה"ח 'הדסה', היות שכבר יש מומחים בביה"ח 'שערי צדק'].

[מאיך יש שאמרו שצניעות וכדומה הוא גם במשקל הצדדים לאיזה רופא ללכת, ואין להתיר לילך לרופא איש מומחה, כשאפשר באשה. ובמכתב (לכאורה) בכת"ק דהחזו"א כתב "בטח קשה להתיר" ללכת לרופא איש ולא לרופא אשה, ושאלתי את ידי"נ כבוד הגרש"ד רייסנר שליט"א גאב"ד חריש, ואמר לי ששמע מרבו הגדול רבינו הגר"ח גריינמן זללה"ה שלעולם צריך ליקח את המומחה יותר, אפילו אם גם הרופא אשה בגדר 'מומחה', ואין צריך לחפש למרחקים. והוא לכאורה דלא ככת"ק דהחזו"א הנ"ל. ועי' בנספחים סי' ג' במכתב מבד"ץ העדה החרדית בירושלים עיה"ק. ועי' בנספחים סי' ד' שהובאו כמה הלכות מ"נאות מרדכי" בענין הרחקות הבעל בטיפול באשתו נדה כשהיא חולה, וביארנו בארוכה פרטי הזהירות בזה בגליונות שם, ופשוט דיש פרשת זהירות אף בביקור אצל רופא זר].

ועפ"י הכרעת מרן הגרי"ז זללה"ה שברפואה אזלינן בתר המומחה, ואפילו כשיש בזה שאלות של צניעות וכדומה (שפוסקים אחרים אסרו מחמת זה), מכל מקום העיקר בזה הוא רופא "מומחה". וא"כ עיקר הנידון לפנינו הוא מיהו המוגדר כמומחה לענין נידו"ד.

ב. ברין חכם שהורה בנידו"ד

כבר קבע לנו אדונינו זקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה בגודל חומר האיסור של חכם שהורה, דלפעמים נעשה חפצא של איסור מדין 'שויה אנפשיה', אולם נראה

לכאורה דאין זה שייך בנידו"ד, היות ששוחחתי עם כמה רבנים מובהקים וגאונים ראשי בתי דין שפורסמו על ידם הוראות שונות לתת החיסון למבוגרים [שאינו הנידון כאן], ואמרו לי שסמכו את דעתם אך ורק על הוראת הרופאים הבכירים והיועצים הרפואיים החשובים שליט"א, ונמצא שאין כאן הכרעה בדין והלכה בלבד, אלא הם סומכים על דעת הרופאים.

וממילא עד כמה שסומכים על הרופאים והיועצים, א"כ אם יש עוד רופאים ויועצים בכירים אחרים, אז צריך לדון גם את דבריהם, שהרי אי"ז נידון בין הרבנים, אלא נידון של רופאים מומחים בינם לבין עצמם, ורק אח"כ יש לדון כמי פוסקים להלכה, ובפרט שלענין חיסון הילדים עדיין לא נתברר אצל מרנן ורבנן האי דינא לחיסוני ילדים, דחלוק הוא מפרשת המבוגרים.

והנה, כפי שנבאר להלן אות ד' בנידו"ד קשה מאוד להגדיר מיהו רופא מומחה בענין חיסון קורונה לילדים, וא"כ לעולם לא יהיה כאן שאלה של 'חכם שהורה', שהרי הפסק וההוראה של הרב אינו מיוסד מצד עצמו, אלא מצד דברי הרופאים, והם הרי חלוקים בזה, ועוד, דיתכן שלא באו לפניו כלל דברי המומחים האחרים.

ובודאי אם גבי יוהכ"פ הרופא אומר ש"אינו מכיר בחולי" (כלשון השו"ע, ועי' לקמן אות ד') ודעתו שלא צריך לאכול, והרב אומר על פי דברי אותו רופא שלא יאכל, ואח"כ בא רב אחר להתיר לו לאכול עפ"י רופא אחר, בודאי דלא יהיה בזה דין דחכם שהורה אין חבירו רשאי להתיר, דהא כל דברי הרב האוסר מבוססים על הרופא, והרופא מודה שאינו מכיר את החולי. וא"כ בפרשת חיסוני קורונה לילדים שלא מוגדר עדיין שהראשון הוא מומחה, ואם נרצה לדון את הראשון כמומחה, אם כן נדון אף את המצדד שלא ליקח החיסון כמומחה, ושוב לא יהיה בזה דין של חכם שהורה.

וכן אמר לי למעשה רבינו בעל הקנה בושם הגר"מ בראנסדערפער זללה"ה, שאם הוראת החכם באה מחוסר בקיאות בדבר, אין איסור של 'חכם שהורה'. וכן הורה לי להבלח"ט מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. (והוד מרן בעל השבט הלוי זללה"ה אמר לי כלל גדול בהוראת הרבנות, ש"רב שאין לו כתפיים אין לחשוש לפסקיו", והורה למעשה נגד רב אחד שהיה בו המעשה, שלפי הבנתו זה הגיע מתוך 'חסרון בכח הרבנות' ולכן אין לחשוש לדבריו, ואי אפשר לדמות לכאן בהחלט, ואיני אלא מראה מקום). ובמקו"א הארכנו בדין חכם שהורה.

ג. נאמנות הרבנים נגד הרופאים

ויש אחד מהארגונים החשובים והנכבדים בציבור היראים והחרדים שהרבה מהרבנים מצדדים בהם, ומעמידים נשים צדקניות לעסוק במלאכת הקודש בבתי חולים שונים להשגיח למען טהרת וקדושת היוחסין בישראל, וכוונתם ודאי לטובה ושכרם רב מן השמים. (ובענין נאמנות נשים לעדות עי' שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קפב וח"ה סי' קלט, ועי' בדברי הרמ"א בשו"ע חו"מ סי' לה סי"ד, ואכ"מ).

אולם אני מצטט מה ששמעתי מכלי ראשון מפרופסור מנהל מחלקת מחקר ורפואת נשים גינקולוגיה בבתי חולים נחשבים ומפורסמים בחו"ל וכן באחד משלשת הבתי חולים הנחשבים בא"י (וגם שימש בדרגה עליונה כיו"ר ארגון בינלאומי לטיפול הפריה חוץ גופית), שאמר בפה מלא, ש"אין שום אפשרות בעולם לאותם משגיחות לדעת שום דבר באמת בתהליך הפרוצדורה הרפואית, ואין שום נאמנות לכל ההשגחות שלהם". ואם הוא אינו נאמן, מי הוא הנאמן ומי הוא המומחה. ואמר זאת במסיח לפי תומו בפגישה אישית (עי' חולין צח: וב"ק קיד: ותרומה"ד סי' עב). וגם כל פרשת נאמנות של נכנס ויוצא, הוא רק משום דמירתת ונחשב שנמצא שם כל הזמן, עי' בנספחים סי' ה', וכאן לא שייך מירתת כלל כשאינן המשגיחות הנ"ל מבינות בזה כלום לפי דברי המומחה הנ"ל, ולכן קשה מאוד לומר שיש כאן נאמנות לאותם המשגיחות.

ואם כאן זה שטח שלו והוא המוליך והמביא בכל התהליך, וקובע שאין שחר לכל פעילות הרבנים בזה, על מי עלינו להאמין, למומחה או לרבנים, והוא קשה מאוד לקבוע ולדון בזה, היות שכבר הרבנים ואף מסרו בפה בכשרות הדבר, אולם הרי המומחים לאותם רפואות הם הרופאים, ויש לדון ולהאריך, ואכ"מ. [ובמקו"א הבאנו שניתן לקיים טיפולים בהיתר ובשופי במרפאה פרטית שכל צוות המומחים יראים ושלמים, ומכמה סיבות אין את החששות הנ"ל בטיפולים המסויימים הנעשים על ידם, ואכמ"ל].

ד. גדר מומחה "המכיר את החולי"

והנה, כתב השו"ע (שם סי' ו') "אם הרופא אומר שאינו מכיר את החולי, הרי הוא כאדם דעלמא ואין דבריו מעלין ולא מורידין". ומבואר דנאמנות הרופא הוא רק באופן ש"מכיר את החולי".

ויל"ד מה השיעור של ידיעה בחולי שנעשה בה מומחה ה"מכיר את החולי", האם תלוי בימים שבועות חודשים או שנים. וקצת תימה לומר שהשם מומחה שנצרך כאן יהיה נקבע לפי המומחיות במחלות אחרות (ועי' פתחי תשובה יו"ד סי' קנה סק"ב), שהרי שאר מחלות יודעים מה שיודעים ויודעים מה שלא יודעים, אבל כאן יודעים שלא יודעים, וכמו ששמעתי כמה פעמים מרופאים שאין להם ידיעה במה שאינו שטח שלהם.

ומעתה יש לדון מה גדר "מכיר את החולי" בנידון דידן, דהלא כעת עבר פחות מכ"ד חודש מיום הכרת מחלה זו בעולם, ויש לדון אם צריך לכה"פ כמה שנים כדי להחשב 'מכיר את החולי'. ועוד יש לעיין בנידו"ד, שהרי גם הרופאים המומחים ביותר בכל העולם אומרים (וכן אמרו לפנינו, וכן נמצא אצלנו בכתובים מיו"ר הסתדרות הרופאים לשעבר, ועי' גם בנספחים סי' י"ז במכתבו של הפרופסור אלון מוזס) שבמחלת הקורונה יש חידושים כל הזמן, ודברים שחשבו מתחילה נודע אחר כמה חודשים שהאמת הפוכה לגמרי, ויש שינויים כסדר, עד שאי אפשר להגדיר את ההפתעות שיש במחלה הזו. וצ"ע.

ה. ספיקות המצויים אצל הרופאים עצמם

יש לדון באופן כללי מה קובע שם 'מומחה' לרופא, שצריך לשמוע לדבריו. שהרי יש מקרים רבים שהרופאים עצמם אינם יודעים להכריע, וגם מצינו סתירות בין הרופאים, ויש לברר מי הוא ה'מומחה' שיש לילך אחריו.

ספיקות בטיפול נגד סרטן נדיר

ואפילו בשטח שהרופאים בקיאים בו, כאשר יש מקרה חריג נעשה ויכוח בין הרופאים, וכמו שהיה מעשה באברך יקר, שהיה לו סרטן בכבד מסוג ייחודי במינו שלא היה יותר מכמה עשרות מקרים כאלו לפי המתועד בעולם הרפואה, ובטיפול הגיל חישובו שיחיה כשלושה חודשים, והציע רופא אחד בקצה העולם טיפול חדש שיתחילו מיד ורק באופן זה יש צד להצילו לזמן ארוך, ומצד אחד יכול להחיותו לגמרי, ומצד שני יכול להמיתו בזמן קצר. ואותו רופא אומר שיש לו נסיון על הקליינטים שלו אבל אין על זה עדיין מחקר בעולם, והיה ויכוח בין הרופאים אם לגשת לטיפול החדש הזה (ועי' לקמן אות י"ד מה שהבאנו בזה בדעת זקה"ק החת"ס זיע"א).

ויש לדון האם אפשר להגדיר את אותו רופא בקצה העולם כמומחה כלפי מחלה זו ואחרים כאינם מומחים, או לאו.

והבאתי שאלה זו לפני גדולי הרופאים בארץ ישראל ובעולם, והשיבו לי פה אחד להתחיל בטיפול הרגיל ולא להכנס לסיכון, שלדבריהם רק מהטיפול הרגיל הם מכירים ולא יודעים מהטיפול החדש. ואחר כשלושה חודשים שהטיפול הרגיל כבר אינו מועיל, ג"כ היה ויכוח בין הרופאים אם לגשת לטיפול החדש, שיו"ר אונקולוגיה בביה"ח שיבא ויו"ר אונקולוגיה-כבד בביה"ח בלינסון אמרו לקחת הטיפול החדש, ומנהלת המחלקה שטיפלה בעצמה בחולה אמרה שלא לקחת, (וגם אלו שאמרו ליקח, לא היה להם באמת ידיעה בטיפול החדש הזה, אלא שהיתה דעתם שבמצב עכשיו ממילא אין לו קיום). ודרשתי וחקרתי בזה הרבה, והיו בזה הרבה סתירות בין הרופאים בין בארץ ובין בחו"ל.

וכל זה מדובר על מחלה שבאופן כללי יש עליה מחקר ונסיון של שנים, והרופאים הנ"ל מומחים בפרשה הזו ומטפלים בזה עשרות שנים, ועם כל זאת כשבא שאלה לפנייהם באופן חריג שלא הכירו, נעשו סתירות רבות ביניהם. ובעיקר שבעצמם הודו שאינם יודעים להכריע באופן ברור.

דעת גדולי הפוסקים והרופאים במקרה נדיר של סכנת עובר

ועוד מעשה שבא לפנינו, באשה מעוברת בחודש הרביעי שקיבלה חו"ד משני רופאים מומחים על עוברת שאין לו הגולגולת מעל עיניו מסביב כל המח, אבל כל המח שלם, ויש גוף שלם עם עינים לב חוט השדרה קיבה וכו', והרופאים ביקשו לעשות הפלה מחמת סכנה לאם (לפי דבריהם). ועד אז היו בעולם רק מקרים בודדים של עובר בלא גולגולת ובלא מח שלם, אולם בלא גולגולת ו'מח שלם' זה לא היה מעולם (כפי שקיבלנו מטובי הרופאים), ובכל ספרי הרפואה לא היה להם מידע על זה.

והורו לי בברירות בנו של מרן האגרות משה הגר"ד פיינשטיין זצוק"ל ויבדלחט"א רבינו כבוד ראב"ד ירושלים הגר"מ שטרנבוך שליט"א, שבנושא הזה אי אפשר להביא ראיה מרופאים על כלום, דבמה שאינם יודעים אינם מומחים כלל (ועי' בנספחים סי' ו' באריכות).

דעת גדולי הדור במקום שאין הכרעה ברורה בין הרופאים

ובדידי הוה עובדא, שזכיתי להיות בקודש פנימה קמיה רבינו הגראי"ל שטיינמן זללה"ה, והגיע שאלה שהקריא לפניו מתוך הכתב אחד ממקורביו, על בחור שהסתפקו הרופאים אם לעשות לו ניתוח בשדרה, והנידון היה (כמדומני) שאם לא

יעשה הניתוח יש אחוזים מסויימים שימות, ואם יעשה הניתוח ברור שלא יהיה יכול ללכת כל חייו, ויכול להיות גם שימות. והיה ויכוח בין הרופאים על זה. ואמרו ששאלו קמיה אחד מגדולי יועצי הרפואה הרה"ח רבי אלימלך פירר שליט"א ואמר שלא יכול להכריע בזה, ושלח לכבוד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר שאינו יכול להכריע בזה, ושלח למרן ראש הישיבה זללה"ה (ע"כ פחות או יותר השאלה מה שבזכרוני). ולא עבר כשישים שניות (לדעתי), והורה הגרא"ל את דעתו הברורה מן שמיא מה לעשות.

וגם בזה חזינן שאין דעת הרופאים ברורה בכל דבר, ואפילו בנושא שהוא בשטח הידוע להם. ובאמת רק נטילת עצה מן הזקנים יכול להכריע, אולם קשה לומר שיש בזה 'דעת המומחים' אם ל'מומחים' בעצמם אין הכרעה.

דעת גדולי הרופאים בחולי הנפש

ובאוזני אמר לי מנהל מחלקת פידיאטריק-פסיכיאטריה באחד משלשת בתי החולים הגדולים בא"י: הרבה פעמים במקצוע שלנו אנחנו לא יודעים שום דבר וההחלטה הוא לפי "הסברות שלנו מהבטן". ואי אפשר לומר שאינו מומחה, שהרי הוא מנהל מחלקה בביה"ח, ולומר שאינו דובר אמת לא יתכן, משום שהוא אמר שאומר את זה בכאב ודיבר בכנות. ויל"ד אם על 'סברות מהבטן' מיקרי מומחה, שהרי הסברות שלו מהבטן יותר טוב ממישהו אחר שאין לו ידיעה בזה, היות שיש לו רקע רפואי בנושא של חולי הנפש. ופלא.

הסתירות בין הרופאים מצויים מאוד

אני הקטן בתקופה האחרונה הייתי בענין מחלות לב ומחלות מעיים לילדים בעשרות אישפוזים בבתי חולים מובחרים בכמה מחלקות שונות, ודיברתי עם מומחים ובכירים ומנהלי אגפים ופרופסורים לגסטרו-ילדים קרדיולוגיה-ילדים אף אוזן גרון-ילדים זיהומולוגיה-ילדים, ויועצים למיניהם, ותקופה ארוכה שהיתי גם במחלקת טיפול נמרץ, ובאסיפה בין שש עשרה רופאים הודו פה אחד בין כולם ואמרו ש"יש כאן הרבה הפתעות שאינם יודעים מה להכריע בנידון" (והבכיר שבהם אמר ש"יש כאן ספר רפואה שהילד כותב כל פעם מחדש").

והמדובר הוא שמחלות לב ידוע להם שנים, והניתוחים ידועים, והטיפולים למיניהם ידועים, אולם בכל נושא בפני עצמו יש מקרים מסויימים שכולם בפה אחד מודים בפה או בלב, שאינם יודעים להכריע. והייתי עד לכל הנ"ל.

ובמעשה אחר אמר לי מנהל מחלקת הזיהומים באחד מבתי החולים הגדולים בארץ ישראל, שאינו יודע איך להחליט, ומסופק אם יש חולי מעיים מהלידה או לא, ולכן לא יודעים איזה טיפול לתת, היות שעל צד אחד יכול לפגוע בלב, ועל צד שני אם לא נותנים יכול לפגוע בשמיעה, ובסופו של דבר מספק החליטו בהתייעצות של עוד רופאים בכירים שלא לתת, ובאמת היה צריך לתת, שנתברר שהיה החולי מהלידה ולא ידעו מזה, וכן הודה לי. ומה שיצא מזה היה עוד אישפוזים וטיפולים, והכל בא מחסרון ידיעה וספיקות בהכרעה. וכל זה הוא בדברים שהם המומחים הגדולים ומעשים שבכל יום לפניהם.

ובאמת ניתן לראות במציאות שכמעט בכל דבר יש סתירות בין הרופאים, ורואים את זה בכל אשפוז בבית חולים, אחד אומר שיש מים בריאות ואחד אומר שאין, אחד אומר שצריך טיפול נמרץ ואחד אומר שלא צריך, זה אומר שצריך אשפוז וזה אומר שלא ובסוף נכנסים לאשפוז בטיפול נמרץ לחודש, אחד אומר שהניתוח הצליח ואחד אומר שלא הצליח, אחד אומר שפגעו בלב ואחד אומר שלא פגעו, אחד אומר שצריך קוצב לב ואחד אומר שלא צריך קוצב לב, אחד אומר שצריך תרופה מסויימת ואחרת תזיק, והשני אומר שצריך תרופה אחרת והראשונה תזיק. ובכל אשפוז עוברים כסדר את כל המהלך הזה, ובפרט אם נוגע לנושא שצריך בו עירוב של כמה שטחים ואגפים בענייני רפואה, שאז כל אגף אומר את שלו ואף אחד אינו יודע מה קורה עם האגף השני, וגם כל אחד באגף שלו יש סתירות כל הזמן.

ובכל פעם יש שינויים, פעמים אחד מהם צודק, פעמים שניהם לא צודקים, ופעמים שניהם צודקים במידה מסויימת, ואין כללים בזה, ולא מוכח כלל שיש בזה עדיפות למומחה היותר גדול, שלפעמים מי שהשטח הפרטי שלו הוא בנקודה זו במסויים הוא הצודק יותר, אפילו שהוא פחות מומחה (ובאמת כמעט כולם משתדלים ומסורים ממש, אולם רבות מחשבות בלב איש).

ביצור לדון מחלוקת הרופאים בנידו"ד

וכן הוא מעשים בכל יום ולילה, שיש מחלוקת בין הרופאים איזה טיפול עובד ואיזה לא. וקשה מאוד לידע מה קובע שיעור מומחה בכל זה. שהרי כולם בעלי שם של מומחה בשוה, ועם כל זאת כשנעשה דבר חדש מעט אינם יודעים בעצמם מה לומר, ומסופקים ולא ברור להם, ושמעתי את זה רבות מהם בפה מלא.

והיוצא מכל הנ"ל, שאפילו בנושאים שהוא השטח שלהם והם מוגדרים גם לפי חז"ל כ"מומחים לרבים" בזה, יש כסדר סתירות ואי הבנות וחסרון בשיתוף פעולה, וכל זה הוא אפילו שמכירים היטב את 'התיק' ואת הפציינטיים שלהם ומתעסקים בזה, ובכ"ז אין להם בזה הכרעה ברורה.

ואם נכונים הדברים, כיצד יתכן שבמחלות הנ"ל הידועים כולם פה אחד מודים שיש מקרים חריגים שאינם יודעים מה להורות, ואילו בדבר חדש שאין בו עשר שנים של מחקר, ואין בו מומחה יותר מכעשרים חודשים, והם מודים בעצמם שזה לא השטח שלהם, וכותבים להדיא שנעשה בעצם המחלה שינויים כל הזמן, וגם אינם יודעים כמה החיסון ומעיל ואם יצטרכו עוד חיסונים אחרים (ראה בנספחים ס' י"ז במכתבו של הפרופסור אלון מוזס), על זה בפה אחד כולם נעשו מומחים וכולם ברורים וכולם שוים לטובה. וכיצד יתכן לומר דבר כזה.

[ואף שמצינו בדברי רבותינו האחרונים זיע"א שחלקם הכריעו לסמוך על הוראות הרופאים בענין נתינת החיסון כנגד מחלת האבעבועות שהיתה בזמנם (עי' תפארת ישראל אבות פ"ג בועז אות א, ויומא יומא פ"ח אות ג, ותשובה מאהבה ח"א סי' קלה, ושו"ת זרע אמת ח"ב סי' לב, ושו"ת יד דוד יו"ד סי' כג. ועי' ספר הברית ח"א כתב ישר מאמר יז), לכאורה אין ללמוד מזה כלל לנידו"ד, דבזמנם היה דעת כל המומחים שצריך ליקח החיסון כמובא שם, משא"כ בנידו"ד שהודו בפנינו בפה מלא מנהלי בתי חולים לילדים ורופאים ומדענים בכירים שאין להם ידיעה בחיסון זה, ואינם בקיאים בו כלל, ואם כן אי אפשר לומר כלפי חיסון ילדים שיש דעת רוב 'רופאים מומחים', שהם עצמם מודים שאין כאן מומחים ואין כאן רוב, וברור].

ו. דברי המצדדים שלא ליתן החיסון

דבר אחד ברור לי, שאני הקטן ודאי אינני מומחה ואיני יכול לומר דעה בענייני הרפואה, אולם מה שברור לנו, שאפשר להקדים מה ששמענו מרופאים מומחים בענין החיסון.

היו לפנינו רופאים ומומחים בעלי חברות זיהומולוגיות שמרצים ומלמדים על עניינים אלו באוניברסיטאות, וטענו בפנינו וכן שלחו הדברים בכתובים, ולדבריהם יש בתוך החיסון חומר Toxic (טוקסיק), שהוא חומר מסוכן, ואמרו שמעולם לא היה חיסון שיש בתוכו סוג החומר הזה. ואי אפשר לומר שהם לא מומחים בשטח שלהם, שאמנם אינם מומחים לילדים ולא ברוקחות, אבל בנושא

הטוקסיק הם מומחים, והם מרצים ובכירים בשטח שלהם. אמנם כתב לי מדען וחוקר רפואי, PHD מאוקספורד, ומנהל צוות מחקר רפואי סטטיסטי לתרופות חדשות באוניברסיטת הרווארד, שלפי הבנתו המסמכים על הטוקסיק הנ"ל בנויים על השערות וחששות רחוקים, ואין מן הראוי להתחשב בזה. אולם יש חששות אחרים שפורסמו על ידי מדענים מפורסמים בכתבי רפואה נחשבים, ועדיין חסר נתונים ומחקרים בתחומים מסויימים בנושא, ולגבי חיסוני ילדים הוא עדיין בגדר 'מחוסר זמן' לגמרי (ולדבריו צריך ליקח קבוצת מומחים בינלאומיים בלתי תלויים מרחבי העולם, וישקלו את כל הנתונים שיאספו במשך הזמן מחיסוני הילדים, וע"ז יתכן שיהיה אפשר בס"ד להכריע בבהירות יותר). וגם הפרופסור אלון מוזס כתב לי שאין ממש בכל החששות הנ"ל (עי' בנספחים סי' י"ז). ואמנם נשלחו לידינו כארבעים עמודים שהוגשו לרשויות הבריאות באירופה על ידי הפרופסור והמדען הראשי של חברת פיזר לשעבר יחד עם עוד פרופסור שעבד עמו, וביארו שם למה ברור להם שיש בתוך החיסון חומרים מסוכנים, והם מומחים לנושא זה.

וד"ר ששימשה בעבר כמנהלת ביה"ח לילדים מהחשובים ביותר בא"י, והיא בעד כל החיסונים הרגילים שנותנים לילדים בלי יוצא מן הכלל, אולם כלפי החיסון הזה אמרה שאי אפשר לדעת גודל הסכנה שיכול להווצר מזה לילדים. ולדבריה אין סכנה לילדים שיחלו בקורונה, שעל פי רופא בקלות יכולים לצאת מהמחלה, ואינה מזיקה לאחרים לדבריה, ושוה בנוק המלך לגודל הסכנה הלא ידוע שיכול לצאת מלחסן בזה ילדים (ואמנם אי אפשר להגדיר אותה כמומחה לקורונה, שהוא דבר חדש, אבל למחלות ילדים באופן כללי היא בודאי מומחה לרבים). ומנהל מחלקת המיון בבי"ח מפורסם בא"י, הורה בפנינו גם כהנ"ל.

ועוד בא הפרופסור שעמד בראש ההרכב שהכין תוכנית מדינית להתמודדות עם מגיפה מטעם המדינה בארץ ישראל, והוא מרצה הראשי בנושא הזה באוניברסיטאות של המדינה במקומות שמכשירים רופאים לזה. ולדבריו אין שום טצדקי כלל לתת החיסון לילדים.

ובא לפנינו מנהל מחקר ראשי של אחד מחברות החיסון המרכזיות, שהוא בעצמו עסק ביצירת כמה רפואות שונות, ולדבריו ברור לו שמעולם לא נתקל בדבר שעלול להיות מסוכן יותר מהחיסון הזה, ובתשובה לשאלתי האם לדעתו לילדים יהיה תופעות לוואי יותר חמורות ממבוגרים, השיב ואמר שאינו יודע, אולם ברור לו שלכה"פ אותה סכנה שיש אצל המבוגרים יש גם אצל הצעירים. [ואמנם אי אפשר לומר שהוא מומחה לילדים, אולם גם אי אפשר לומר שאינו מומחה לרפואות מעין

אלו, שהלא כבר עשה תפקידים רבים בחייו בעניינים אלו. ולומר שאינו נאמן בגלל שהיום אינו קשור לחברה, הלא החברה עצמה ג"כ קשורה לענייני החברה, ואינו יותר גרוע מנאמנות החברה עצמה].

ונוסף לכך היו כמה רופאים בכירים שטענו שברור ובהיר שיש בתוך החיסון חומר שמשפיע לרעה על מערכת הילודה בין של האנשים ובין של הנשים. וביארו את דבריהם והסבירו כל דבר על אופניו ועל בוריו. וכששאלנו ודרשנו אותם אם בטוחים בדבריהם, אמרו הן הן. וכמקבלי עדות אין לנו ידיעה בנושאים הרפואיים הנ"ל, ובפרט שמערכת הבריאות העולמית אינם מודים בזה אלא במקצת ממש, ומכחישים באופן כללי (לא לגמרי) את הענין הזה. [ואותם רופאים שבאו בפנינו אי אפשר לומר עליהם שאינם מומחים או שאין זה מקצוע שלהם או שאינם מבינים ברפואה ומערכת הגוף, משום שחלקם בכירים ברפואת נשים וילודה, וחלקם מרצים באוניברסיטאות בנושאים האלו וכתבו ע"ז מערכות ע"י ארגונים רפואיים מכובדים, ובודאי לא גרע ממומחים אחרים ועפ"י חז"ל קשה לומר שלא צריך לחוש לדבריהם]. (ועי' לעיל אות ד').

ועד כמה שהדברים נכונים, בודאי שבנושא של פגיעה של מערכת הילודה יש לחוש ולהחמיר (הגם שכלפי ההלכה יש לצדד שאין בזה איסור להדיא, כיון שהוא בדרך גרמא (ועי' מה שביארנו בנספחים סי' ז' בהרחבה בגדרי הוצאת ז"ל), ומעיין זה שמעתי בכלי ראשון מפה קדשו של מו"ר רבינו בעל הלהורות נתן הגר"נ גשטטנר זצוקללה"ה. ויש לדון כל דבר הלכה למעשה, ואין לדמות מילתא למילתא).

ובפרט כשהנידון הוא לתת החיסון לילדים, שכמו ששמעתי מרופאה מנהלת מחלקת זיהומולוגיה-ילדים מהשלש בתי חולים הגדולים בארץ, שיש לחשוש בכל פגיעה בילדים הרבה יותר, בגלל החלישות של מערכת החיסון אצלם (אמנם רואים שהמחלה עצמה לא השפיעה על ילדים יותר בחומרה מהמבוגרים). ועכ"פ כל מה שקשור לילדים צריך זהירות יותר. והראיה שעד עכשיו לא היה אישור תחת גיל י"ב אפילו לדעת הסתדרות הרופאים העולמית בגלל הזהירות שיש כלפי מערכת החיסון של ילדים. [ובמוסד הגדול בירושלים לילדים מיוחדים, שהמערכת החיסונית שלהם חלשה, וסכנתם מרובה ביתר שאת, אישרו להורים שאינם מחוסנים להכנס ע"י 'בדיקה מהירה' בסמוך לכניסה, ויש מעלה בבדיקה זו יותר מהחיסון, שגם אחר החיסון יש אחוזים מסויימים שנעשים חולים, ואילו הבדיקה (שמאושרת ע"י משרד הבריאות) מוכיחה על עכשיו בלא להסתמך על חזקה דמעיקרא. ועי' בנספחים סי' י"ז במכתבו של הפרופסור אלון מוזס שבית ספר שיש בו חלקים שלא מחוסנים,

יכולים להשתמש בבדיקות יומיות. ועפ"י ז"ל דבודאי בית ספר אינו יכול לכפות על כל התלמידים לקחת החיסון, שאם רוצים להיות בטוחים, יכול להשתמש בבדיקות אלו לאלו שאינם מחוסנים, ועי' בנספחים סי' ט"ו מה שכתבנו בענין זה].

ושוחחתי בלשכתו עם מנהל מחלקת ילדים באחד מבתי החולים הגדולים והנחשבים, והוא יו"ר החוג לחסר חיסוני מולד באחת המדינות המובילות בלקיחת חיסונים מטעם הממשלה דשם, ואמר לי שנושא חיסוני ילדים בקורונה אינו בשטח שלו ולכן אינו יכול להביע דעה שלו ברבים בנושא. ואם הוא שמומחה באימונולוגיה ואחראי על מעל שני מליון הילדים במקומו בנושא זה, אחרי שנה וחצי שיש את המחלה הזו אינו יודע מה לומר, וברור לנו שבודאי עיין בזה מאות שעות כדי לדעת מה לעשות עם הילדים שלו והבית חולים שלו וכל ילדי מדינתו עמם, ויודע שהשאלה עתידה להגיע לפתחו, והוא לא יודע מה לומר, אם כן מי הוא המומחה לענין זה. ובודאי אי אפשר לומר שכל רופא ילדים מומחה לזה ודוקא הוא לא, וכמו"כ ודאי אי אפשר לומר שכל רופא למבוגרים מומחה לזה והוא לא. ולא נתברר מי נותר להיות מומחה לזה, האם יועץ רפואי הוא מומחה, האם רב הוא מומחה. ויש לציין שכל הרופאים הנ"ל, גם אלו הסוברים למנוע מחיסון הקורונה לילדים, בלי יוצא מן הכלל, כולם הדגישו שהם בעד כל החיסונים בעבר, ורק בנושא החיסון לקורונה דייקא דנו, ובעיקר בענין הילדים דיברו נגד.

ז. ההכרעה בויכוח בין הרופאים

והנה, כתב השו"ע בהל' יוהכ"פ (או"ח סי' תריח ס"ב) "רופא אחד אומר צריך, ורופא אחד אומר אינו צריך, מאכילין אותו. הגה. והוא הדין לשנים נגד שנים, ואפילו קצתן יותר בקיאתן כנ"ל". וביאר מרן החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (סק"ח) "ואפילו קצתן יותר בקיאתן מקצתן - ר"ל שאותן שנים שאמרו אין צריך, הם יותר בקיאתן ומופלגין בחכמה זו, אפילו הכי אין הולכין אחריהם להחמיר בספק נפשות, כיון שגם האחרים האומרים שצריך לאכול הם גם כן בקיאתן בחכמה זו".

ויש שרצו ללמוד מזה לנידון דידן, דאף אם נאמר שהיותר מומחים אומרים שצריך ליתן החיסון, אך הרי גם המצדדים שלא ליתן, הם לכא' בקיאתן בחכמה זו, ויש לילך אחריהם.

ולכאורה נידון דידן הוא עדיף מזה, דגבי יוהכ"פ מיירי דודאי לא יהיה נזק ע"י האכילה, אלא רק ספק אם צריך את זה או לא, והוא 'ספק הצלה', ובכ"ז שומעין לשאינם מומחין, וכאן מיירי על ספק הצלה ספק נזק, והוא "ספק לסכן בקום עשה בידים" (לדברי המצדדים שלא ליקח החיסון הנ"ל כמבואר לעיל אות ו'). ולפי"ז לכאורה בודאי דבכה"ג עלינו לשמוע לדברי השאינם מומחין, ולנהוג בשב ואל תעשה ולא בקום עשה.

אלא דיתכן לחלק בזה, כי לדברי משרד הבריאות, מי שאינו לוקח החיסון הוא ג"כ נמצא בסיכון מחמת עצם החולי, אלא דעדיין יש לדון מצד שהחולי הוא בא בידים שמים, משא"כ החיסון האדם מביא על עצמו בידים, ומנין שיש היתר לנהוג בקום עשה כשיש ספק שזה כניסה לסכנה.

ועוד יש להסתפק שמא כאן האומרים שלא ליקח החיסון הם המומחים יותר. וכן דעת מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א, וא"כ ודאי הדין שצריך לשמוע להם.

ח. בגדר רפואה "מועיל"

והנה כתב הרמב"ם (שבת פ"ט ה"ג) לענין הוצאה בשבת, דשרי "בכל דבר שתולין אותו משום רפואה, והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל", ומדויק שאפילו אם אינו ידוע שזה הרפואה באמת, אבל אם "הרופאים אומרים שהוא מועיל", מיקרי רפואה (ועי' בנספחים סי' ח' אות ג'). ולכאורה לפי זה אף כאן יש לסמוך על הרופאים האומרים שהחיסון מועיל.

אמנם יש לדון ולחלק בזה בתרתי, חדא דכל דברי הרמב"ם הם כשדעת כלל הרופאים קובעים שהוא מועיל, אבל בחיסון הקורונה לילדים שיש רופאים מומחים אחרים החולקים על זה וסוברים שאינו מועיל [ואפילו מזיק], בזה מאן יימר דלדעת הרמב"ם מיקרי "רפואה".

ועוד, שאחרי שפירסמו ראשי ועדת ההסתדרות הרפואית העולמית בארה"ב שהממשלה בא"י ובני א"י משמשים כנסיון ללימוד וכ"מעבדה" (כלשונם) לפרשת הרפואה הנידון. וגם הגיע לידי הדיינים מסמכים ע"י ארגוני רפואה בגרמניה שכל מחקרם מבוסס על נתונים מהתהליך שבמשרד הבריאות בארץ ישראל, א"כ אין כאן חזקתו רפואה בדוקה ומועילה, ואין הרופאים אומרים

”שהוא מועיל”, שהרי הוא עדיין בגדר ’ניסוי’ אפי’ לדעת הרופאים של משרד הבריאות הנ”ל.

ט. דברי זקה”ק החת”ס זיע”א בענין נאמנות הרופאים

ובגוף תועלת הניסוי בנידו”ד, הנה כבר כתב זקה”ק החת”ס זיע”א בחידושו (שבת פו:): ”קשה לי לסמוך בשום הוראה על רופאי זמנינו אפילו ישראל וכו’, דכל מומחתם עפ”י ספרי רפואות שנעשו ע”י נסיון שהיה להם ע”י גופי אומות העולם, וכן כל חכמתם בניתוח עפ”י שניסו בגופים שלהן, דחביל גופיהו, ואין מזה ראייה לגופי בני ישראל, ואין לדון מדבריהם להקל בשום איסור כי אם לענין חילול שבת ואכילה ביוה”כ, דלא יהא אלא ספק פיקוח נפש נמי דוחה שבת, אבל להאמין להם ממש אין נראה לי”.

ועוד כתב בחידושים לע”ז (לא:): ”אידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו. מימי תמהתי אחר שבעו”ה אין לנו מדרש חכמות הרפואות, וכל רופאי ישראל לומדים בבית מדרש לאומים וחכמיהם, וכל חכמתם בנוי על טבעי גופי דאכלי שקצים ורמשים ולא דאיגי במצות, ואיך ישפוט מזה על גופי ישראל דלא אכלי שקצים ודאיגי במצות, הרי קמן אלו מסתכנים בגילוי וכו’ ובודאי לענין רפואות הגוף מה נעשה, נסמוך על רופא חנם ית”ש ויתן בפי הרופא ומחשבתו לרפאות נפש עד דכא ושומר פתאים ה’, ולענין פ”נ שבת ויה”כ לא יהא אלא ספק נמי מותר, אבל לענין איסור נדה צ”ע, ואם חז”ל סמכו על הרופאים שהעלה מטבעין ליבנה וכדומה, בזמניהם היה חכמי רופאי ישראל אשר שקלו זה בדעתם, אבל רופאי זמנינו אינם עוסקים אלא בטבעי או”ה, צריך לי עיון מאוד”.

ועפ”י ז יש לפקפק בכל הניסוי שנערך בגופות אומות העולם, שאין להוכיח ממנו על תועלת הרפואה הזו בגופות ישראל. ואמנם כאן בא”י נעשה הניסוי בגופות ישראל, אבל מדברי החת”ס מבואר דתלוי בהא דחביל גופייהו, ומבואר בגמרא (שבת שם) שהוא תלוי בהא דאוכלין שקצים ורמשים, וא”כ לענין זה שוים השאינם שומרי תו”מ עם שאר אומות העולם, ואפשר דאינם מודדים לשומרי תו”מ, וממילא צריך לברר כמה מהיראים לדבר ה’ לקחו החיסון ולדון בזה (ולפי הפרסומים, בשני בתי חולים החרדים בא”י, יש אחוזים גבוהים מהרופאים שלא נטלו החיסון לעצמם).

[ואף שביארנו בתשובה לענין שם סמוך ל”כרך” דגם גויים מהני לזה, ובודאי ישראל אחד הדר בעיר, עי’ נספחים סי’ ט’ אות י’, אבל זה רק כשהנידון תורת

'כרך', משא"כ כאן שהנידון הוא נסיון בגופים, צריך שיהיה שיעור מספיק של שומרי תו"מ דוקא].

ועוד שמעתי מכלי ראשון עדות ממנהל אגף בכיר במשרד הבריאות, שאפילו על החיסונים שבעבר, גם שם בסוד ה' אמרו לו במשרד הבריאות 'לילדים שלך אל תיתן'. ופלא הדבר בעיני. אך זה עולה בקנה אחד עם דברי זקה"ק החת"ס זיע"א שקבע לנו שלהאמין להם אפשר רק על פיקו"נ דוחה שבת, אבל להאמין ממש אי אפשר, וכלשון החת"ס "להאמין להם ממש אין נראה לי". וכל זה שמעתי בכלי ראשון ממש בעדות נאמנה משומר תורה ומצוות אחראי אגף בתוך משרד הבריאות.

י. התופעות לוואי מהחיסון

לדברי משרד הבריאות בארץ ישראל לא קיים תופעות לוואי חמורים רבים בחיסונים אלו, אולם בפנינו הגיעו פרופסורים ורופאים המנהלים קופות חולים שכונתיים במשך עשרות שנים, והעידו שמגיעים לידם תופעות לוואי למיניהם שברור להם שנגרמו מחמת החיסון, ולדבריהם **אין להם למי לדווח על מקרים אלו**, ואין להם חנווני להרצותם. ולדבריהם מקרים רבים שמכירים אינם באים לבסוף לדיווח במשרד הבריאות. וקשה לומר שאינם מומחים לענין משפחה וילדים שהרי בזה עוסקים כל חייהם (ולכה"פ במשך עשרות שנים), וגם לומר שאינם מומחים בתופעות לוואי או במערכת הבריאות אי אפשר לומר, וגם קשה לקבוע שהם משקרים, דמה תועלת יש להם בזה.

ואני הקטן הייתי בחדר מיון לאחרונה, ובאותם השעות הגיעו לשם שלשה מקרים עם תופעות לוואי מהחיסון השלישי שחלקם במצב חמור, ובאוזנינו שמענו באסיפת הצוות של חדר המיון שזה תופעות לוואי שמוכרים להם. וכששאלו קמיה אחד הרופאים המומחים על זה, אמר שזה תופעות לוואי שמצויים למיעוטא דמיעוטא, ובדיוק כשהייתי בבית חולים היו שם, וצ"ע.

וגם ראינו בכלי ראשון אצל שא"ב כמה מקרים חמורים של תופעות לוואי שידוע לנו בודאי שלא מדווחים לרשויות, וזה גם אחרי החיסון השני והשלישי.

ואם נכונים הדברים שוב אי אפשר לומר שאין תופעות לוואי במספרים ניכרים שקרובים לחשש של סכנת חיים. והנ"ל מדובר על מבוגרים, ולפי כל דברי המומחים לעיל הוא ק"ו לילדים. ובודאי עכ"פ לא פחות.

ומה שאומרים שהלא במציאות נראה שהחיסון מועיל והתופעות לוואי החמורות לא מרובים כצעקתה, אין זה טענה כל כך, שהרי המצדדים שלא ליתן החיסון טוענים שהנזק יכול להיות גם לאחר זמן, ואפי' בעוד כמה שנים, ולא שמענו אינו ראיה, שהם לדבריהם הרי כן שומעים וכהנ"ל. ובפרט בילדים שהזהירות לטווח ארוך צריכה להיות כפולה ומכופלת, וצ"ע.

יא. סכנת החולי בילדים

ולפי עדות הרופאים שהעידו בפני הבי"ד, עפ"י סקר שנעשה לא מצאו אפילו מקרה אחד בתוך כאלף שהחולה הראשון היה ילד, ולדבריהם המציאות היא שילדים אינו מצוי כ"כ להיות הגורם (הראשון) להדבקה. ואין אנו מאשרים את הדברים, אולם אם נכונים הם, רואים שיש איזה פרשה אחרת במחלה אצל הילדים, והנהגה אחרת בחסדי שמים כלפי החולי בילדים בין בקבלתה ובין בהעברתה.

ואמר לפנינו אחד מראשי המערכת לענין החיסונים בארץ ישראל, שאם היה צריך לדבר על ילדים "היה לוקח את הסיכון", בהאי לישנא, היות שהסיכון שלדעתו יהיה במחלת הקורונה הוא יותר חמור, ואמר "זה באמת שאלה מה מסוכן יותר, אבל אני אפילו לילד שלי הייתי מחליט שעדיף הסיכון של החיסון". אלא שהוא עצמו אינו מומחה לא בפדיאטריק ולא ברוקחות, וממילא יש לדון עד כמה אפשר להגדיר אותו כמומחה בנידו"ד. ועכ"פ גם הוא מודה שיש סיכון בזה, אלא שגובר הסיכון הזה על הסיכון הזה, הגם שכלשונו "זה החלטה קשה". והדגיש באופן ברור שאין עדיין מידע וסקרים מטעם משרד הבריאות כלפי הסיכון של החיסונים לילדים.

יב. האם אפשר להכריע לכלל כולו כאחד

ואם נכונים הדברים או חלקם או מקצתם, לכאורה היה מקום לדון בנידון דידן, שעד כמה שיש מחלוקת בין הרופאים על נחיצות החיסון לילדים, ומידת התועלת לעומת החשש לנזק, ולא ברור מי הוא המומחה כאן ומי אינו מומחה, ויתכן שכולם בשוה מומחים ע"ז, או בשוה אינם מומחים ע"ז. ואולי יש לדון דיתכן שדוקא המצדדים שלא ליקח החיסון הם המומחים יותר, וזהו דעת מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א באופן ברור.

ועוד היה מקום לצדד, דאף דאין כאן מומחה כלפי החיסון, אך שמא כלפי עצם החולי יש כאן מומחה, וזה גופא הוא סיבה ליקח החיסון. ואמנם בילדים לא יהיה בזה טענה כל כך, שבחסד וברחמים בילדים עד היום יש אפס אחוז תמותה בס"ד, אבל במבוגרים באופנים שונים של סיכון, היה מקום לדון שיהיה בזה הכרעה להעדיף הסכנה של התופעות לוואי מהחיסון על פני הסכנה של החולי. ואמנם דבר זה גופא אינו יכול להיות הכרעה אחת לכלל כולו, אלא לכאורה צריך לשקול במשקל הזהב כל יחיד ויחיד לפי מצבו ועניינו, מה שיעור סכנתו מהמחלה וכנגדו מה שיעור החשש מהתופעות לוואי של החיסון. וזה דעת מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א, שאין לדון בזה את הכלל כולו בחדא מחתא, אלא כל יחיד במשקל הזהב שלו.

ובגוף טענת משרד הבריאות שהסיכון מהחולי עצמו גדול יותר מהסיכון שבחיסון, בודאי אי אפשר לדון ולהכריע לכלל כולו כחדא, אלא מוכרחים לדון בזה בכל יחיד לעצמו [ופעמים בהסתכלות כללית אמנם צודקים, אבל כלפי יחיד אינו הנהגה נכונה למעשה. ומהנהגה כזו יצאו כמה חורבנות ששמעתי מכלי ראשון ממדריך המבצעים של ארגון הצלה שהיה נוכח ב"טרגדיה מירון" וכן אמר לי שהיה מעשרה ראשונים ב"טרגדיה קרלין", ואמר שהוא מתחרט על כמה מקרים שלא עשה החייאה היות שהתנהל כפי התקנון של משרד הבריאות (שהוא תקנון ישן נושן, שלא עודכן מזה שנים רבות), וכן העידו עוד, המשמשים כוננים במשך שנים רבות בין ממד"א ובין מארגון הצלה, שהיו באירועים הנ"ל ומתחרטים על שהתנהלו כפי התקנון הנ"ל, ואכמ"ל. ועי' מה שכתבנו בזה עוד ב"פסקי הטרגדיא" הובא בנספחים סי' י].

יג. להכניס עצמו לסכנה כדי להציל אחרים

ומה שטוענים שאף אם אין לילדים סכנה חמורה בחולי, מכל מקום עליהם ליטול החיסון כדי לשמור שלא להדביק את המבוגרים ולסכנם.

לכאורה לא מצינו היתר כזה, לעשות מעשה חבלה לאחד להכניסו לספק לסכן בילדים, כדי ספק להציל אחרים מספק סכנה. (ולכל היותר יכולים להזהיר שלא יבואו הקטנים אצל הגדולים שבסיכון).

וכבר קבע לנו מרן הח"ח זיע"א (משנ"ב סי' שכט ס"ק יט) דאין אדם מחוייב להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל חבריו מסכנה ודאית. וכ"ש שאין כאן (בילדים) סכנה

ודאית לחבירו, דהא כדי לומר שיהיה הצלה ע"י החיסון שיקח הילד, צריך לבנות גג על גג, ולומר שיהיה הקטן חולה, ושמא יהיה מסוכן בעצמו, או דאף אם לא יהיה מסוכן בעצמו, שמא ידביק את הגדול בחולי, ושמא אותו גדול יהיה בחולי חמור מחמת זה. ומנין שכל זה הוא שיקול לעשות מעשה לסכן בידים בתופעות לוואי למיניהם רח"ל.

ואף אם היה ממש בטענה זו, יש לדון מהו כח ההכרעה שצריך כדי להתיר לאדם לסכן עצמו לצורך הצלת אחרים, ולא הצלה מיידית וישירה, אלא ספק הצלה עתידי. וכן באדם הנותן כליה לחבירו ועי"ז מסכן את עצמו לשם הצלת חבירו, יש לברר איזה סמכות רפואית נצרך כדי להכריע בזה. ויתכן שכאשר בא לסכן עצמו לא לצורך עצמו אלא לצורך הצלת אחרים, יהיה אסור לעשות כן בלא הכרעת מי שמוגדר 'מומחה' באמת. ובנידו"ד לא ברור שיש מומחה כזה, ובאותה מידה יש גם מומחים המצדדים שלא ליתן כלל.

ולטענת משרד הבריאות בארץ ישראל לפי הנתונים שהציג בפנינו יועץ בכיר במשרד הבריאות, על פי סקר שערכו בין 1.7 מליון צעירים (בין הגילאים 17-25), יש מתוך כל מאה אלף חולים בקורונה כאחד עשר הבאים לכדי סכנה מחולי הקורונה, ומאידך ממקבלי החיסון יש כשלוש הבאים לידי סכנה מהתופעות לוואי של החיסון, וא"כ לדבריהם יש להעדיף את הכניסה לסכנה של החיסון מלהשאר בסכנה של החולי, משום שיש יותר סיכוי להגיע לסכנה מחמת החולי לעומת הסיכוי להכנס לסכנה מחמת החיסון.

ואמנם בחשבון כללי ציבורי יש הבנה לשיקולים כאלו, אבל כשאנו דנים כלפי כל יחיד לעצמו, מי קבע לנו שצריך לחוש לצד רחוק כזה, בין בצד המחלה ובין בצד החיסון, ואין כלל טעם לומר שצריך ליקח החיסון מחמת אחוזים רחוקים כאלו. ומאחר שגם לדברי הרופאים שבעד החיסון איננו מוצאים בזה 'צורך', אם כן יש לצרף בודאי דעת הרופאים המומחים האחרים שמתנגדים ללקיחת החיסון, ולדבריהם יש לחשוש שרבים הם הניזוקים מזה, או בקל או בחומר, או עכשיו או לאחר זמן.

והיה אחד יכול אחד לטעון שאנו נמצאים ב'זמן מלחמה', וממילא אפילו שנתנית החיסון מסכן את היחידים, אבל כל אחד צריך ליקח החיסון כדי להציל את האוכלוסייה הכללית בא"י (ובעולם), וממילא מותר אפילו לסכן עצמינו כדי להציל אחרים, וכדברי החת"ס (ח"מ סי' מד, ועי' צי"א ח"ב סי' נז) שלאנשי ההצלה והבטחון מותר לסכן עצמם בזמן מלחמה כדי להציל אחרים, שזהו תפקידם.

אולם לא מתקבל על הדעת לומר שהמצב עתה נחשב 'זמן מלחמה', ושעל כל אחד מוטל הצלת הדור, וצריך להכניס עצמו לסכנה למען תועלת הכלל. דדברי החת"ס הם רק למי שמוטל עליו התפקיד הזה, אבל כל יחיד ויחיד לא מוטל עליו להכניס את עצמו למצב של סיכון, וחי"ך קודמין. (ובשני בתי חולים החרדים בא"י, לפי הפרסומים יש אחוזים גבוהים לש אנשי צוות שלא לקחו החיסון, והרי תפקידם להציל, וש"מ שהם עצמם לא מגדירים את המצב כזמן מלחמה).

זאת ועוד, שרבים נחלו והגיעו לבית חולים גם אחר קבלת החיסונים, וכן נתפרסם לרבים אפילו בין הגאונים והאדמורי"ם שבדור שליט"א שקיבלו החיסונים ונחלו, אפילו אחרי שתיים ואחרי שלש ואכמ"ל. ומהיכי תיתי לומר כאשר דנים לגבי ילד יחיד שאם יקבל את החיסון כבר יציל את הדור ויתבטל חולי הקורונה.

יד. האיסור להכנס לרפואה שיש בה ספק חיים ספק מיתה

זקה"ק החת"ס בתשובה (י"ד סי' עו, מובא בפת"ת יו"ד סי' קנה סק"א) דן "אודות עלמה אחת בת י"ח שנים והיא בחולי נכפה ר"ל, וכל הרופאים נתיאשו מלבקש לה רפואה, אך הרופאים הכומרים בארץ ישמעאל אומרים אפשר ימצאו לה רפואה בסמים החריפים או שתמות, וזו היא טובתה לחיים או למות, ואך הרופאים ההמה אינם מאספים אותה לביתם אלא א"כ תאכל עמהם דברים האסורים ושום ישראל ממשפחתה לא יבא אצלה כל ימי משך היותה שם, אם מותר לעשות כן".

[ואף שבמקו"א כתב זקה"ק בתשובה (או"ח סי' פג) בענין שוטה שצריך ליכנס לבית חולים שעתיד להתרפא שם, אבל יתנו לו לאכול מאכלות אסורות, ד"מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה א' לפני המקום". ובכ"ז גבי אותה עלמה שבחולי נכפה היה צד להתיר, דאצלה הנידון היה על סכנת מיתה ולא רק להשאר שוטה].

ומצדד החת"ס לאסור לאותה עלמה בחולי נכפה לילך לרופאים הישמעאלים, מכמה טעמים, וכתב דחולי זה נחלקו הרא"ש והר"י אם מיקרי סכנת נפשות, וגם לצד שנחשב סכנת נפשות יש לאסור מכמה טעמים, וכתב "חדא, אפילו רופאים ישראלים כה"ג מי התיר להכניס עצמם בספק נפש להמית או להחיות", והיינו אפילו שהספק שם הוא חיים או מוות (שמוגדר חיי שעה כמבואר בשבות יעקב ח"ג סי' עה, מובא בפת"ת סי' שלט סק"א), ואפילו שנחלקו הראשונים אם מקרי פיקוח נפש, אבל החת"ס מגדיר ש"נתיאשו הרופאים" לפנינו, ועם כל זאת כתב דלא ברור שמותר ליכנס לרפואה שהיא ספק חיים ספק מיתה.

ואחד משא"ב אחרי כמה שנים במחלה הידוע, הרופאים וכן היועצים הרפואיים הבכירים החשובים בא"י הרימו את ידיהם כציור של החת"ס הנ"ל, ולא רצו להמליץ על דברים חדשים שיש בהם ספק מיתה, אולם בני המשפחה לא הסכימו להתיימשך וניגשו לטיפולים חדשים למיניהם ברחבי העולם, והצליחו בחסדי שמים להאריך את החיים בכשבע שנים. (ובאותם שנים הרבה פעמים הרופאים הבכירים שאלו את המשפחה מה הם מציעים לעשות, שלא ידעו להכריע בעצמם מה לעשות, ולמרות שזה מחלה ידועה רח"ל ומומחים בזה, עם כל זאת הם לא יודעים איך להכריע במלאכת ההצלה).

ובנידון חיסון קורונה לילדים, הלא לכל הדעות מדובר בחסדי ה' לא על מצב של סכנת נפשות לפנינו, ולא על מצב של 'נתיימשך הרופאים' לפנינו, ולא על מצב של חיי שעה לפנינו, ולא אפילו על מצב של ספק פיקו"נ כפרשת אפילפסיה דהחת"ס שבמחלוקת הרא"ש והר"י, אלא אפילו לדברי הרופאים המומחים המייצגים ומייעצים למשרד הבריאות בא"י, החשש של חולי חמור לילד הוא חשש רחוק, וחשש עוד יותר רחוק שיהיה חולי של סכנת חיים, וממילא בזה בודאי נאמר דברי החת"ס ד"מי התיר לנו להכנס לספק נפש להמית או להחיות". וכל זה הוא היות שדנים על כל יחיד ויחיד בפני עצמו.

מו. בדעת זקה"ק החת"ס בדין חבלה בקמץ

בגדרי חילול שבת לצורך רפואת חולה בשבת מצינו בדברי השולחן ערוך ג' לשונות, האחד בסי' שכ"ח ס"ב "מי שיש לו חולי של סכנה, מצוה לחלל עליו את השבת, והזריז הרי זה משובת, והשואל הרי זה שופך דמים". והשני בסי' שכ"ט ס"א "כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח", ולא אמרו 'השואל הרי זה שופך דמים'. והשלישי בסי' ש"ל ס"א "יולדת היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה", ולא אמרו לא 'הזריז הרי זה משובח', ולא 'השואל הרי זה שופך דמים'. וצ"ב.

ונראה בס"ד דנאמרו בזה ג' גדרים בדין חילול שבת לצורך רפואה, האחד הוא ביולדת, דהוי רק "היתר" לחלל שבת, ואין בזה דין זריזין ואדרבה יכול לשאול ולברר אי שרי החילול שבת או לא. והשני הוא בחשש פיקוח נפש שיש בו דין זריזין 'הזריז הרי זה משובח', והיינו כמו שביארנו בכמה דוכתי ממו"ר ז"ל בשם זקנו רבינו בעל הברכת שמואל זללה"ה דכל מקום שאמרו 'הרי זה משובח' הפירוש הוא דזה הוי הרחבה של קיום המצוה עצמה [וכן שמעתי לענין שבת ממו"ר הארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א], וכמו כן כאן יהיה בזה קיום שמירת שבת.

והשלישי הוא בחולי של סכנה לפנינו, דלא רק דאיכא 'היתר לחלל שבת', ולא רק שהזריז לחלל עליו שבת לרפואתו 'מקיים שמירת שבת', אלא אף 'השואל הרי זה שופך דמים', כלומר דדיבור השאלה עצמו נידון כמעשה של 'שפיכות דמים'. וכמדומני דכשהרציתי את הנ"ל קמיה דרבינו הגר"ש אויערבאך זללה"ה הסכים ליסוד ג' גדרים אלו.

ומעתה יש לקבוע בכל מקרה של חולה הצריך לחלל שבת עבור רפואתו, לאיזה מג' גדרים אלו שייך דינו.

ויש לדון בחיסון הקורונה לילדים, האם הקטן שלפנינו מוגדר כחולה וצריך לקבוע לאיזה מג' הגדרים שייך דינו, או דאינו מוגדר חולה לפנינו, ואינו שייך כלל לכל פרשת הג' גדרים הנ"ל. וא"כ לא יהיה בזה דין קום עשה של "הזריז הרי זה משובת, והשואל הרי זה שופך דמים" (לשון השו"ע סי' שכ"ח ס"ב).

ולכאורה מעתה אין לנו אלא דברי זקה"ק החת"ס זיע"א (שבת קלג:): שהאב החובל בבנו שלא לצורך עובר באיסור חובל דאורייתא, ומשו"ה אוסר לתקן ציצין שאינם מעכבין אחר שפירש (ועי' נספחים סי' י"א). ובאמת החת"ס הוא יחידאה בזה, ומנהג העולם כשאר פוסקים שחוזרים אף על ציצים שאינם מעכבין ולא חוששים לאיסור חבלה, אבל עכ"פ לדעת החת"ס הוא איסור דאורייתא. ואפש"ל דגם המתירים במילה הוא רק עד כמה שמישך שייך למעשה המילה וסוברים דמיקרי עדיין עוסק בה והתירו, אבל בחיסון קורונה לילדים שהנידון הוא מעשה חדש לגמרי של 'קום עשה', בזה יתכן שאף החולקים על החת"ס גבי מילה, יודו שאסור ליכנס למעשה חדש בקום עשה, ולא יהיה היתר מחמת סברא של ספק ספיקא של הצלה. ויש לדון. (וכבר כתבתי בקונטרס "ערל לב" שי"ל בשנת תשס"ד על המוהלים שמתביישים לתקן המילה בשעת מעשה, כדי להראות רח"ל את זריזות ידיהם וכדומה. וכשבאים לבקר את הנימול אחרי מעמד הברית, עושים מעשה המילה מחדש כפי הדין, בלא ברכת המילה ובלא אבי הבן ובלא שליחות ובלא סנדק. ע"ש שהארכתי בזה טובא. וכן הובא שם מכתבים בענין זה מגדולי המוהלים ומגדולי הדור. ועי' בנספחים סי' י"ב דעת הרבנים דייני הבד"ץ דהעדה החרדית בירושלים שיצאו בעקבות העובדות המבוארים בקונטרס הנ"ל, על החומר לקיים תקנת היעב"ץ והחת"ס והכת"ס).

מזו. מהו כח האב להכריע על בנו

ויש לדון לולי כל הנ"ל, מיהו האפוטרופוס והאחראי על הבן אם ליקח החיסון או לא, ולמשל באופן שהאב אינו יודע ללמוד דף גמרא, ונוהג ברכבו בלא שמירת כללי

רמב"ם מילה פ"א ה"ח ושו"ע יו"ד סי' רסג ס"ב), וכמו"כ בנידו"ד באופן שברור שהגיע נזק מהחיסון לשנים מהמשפחה, יהיה אסור ליתנו לשאר האחים.

וכל זה בחיסונים הרגילים, וכ"ש בנידו"ד שמראשיתו החשש לסכנה בחולי קורונה לילדים הוא רחוק יותר, היה מקום לצדד שלא יהיו צריכים לשנים, אלא אפילו באחד ממשפחה כבר יהיה אסור ליתן לילדים אחרים באותה משפחה את החיסון, היות שיש דעת המומחים שמראשיתו לא נחשב להצלה אלא לנזק.

ובודאי אלו שעושים את זה בברכת צדיקים, הזהירות והזריזות שלהם כוונתם הוא בודאי לשם שמים. אולם אם חלילה נעשה מזה תקלה, כבר כתב לנו זקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה (או"ח סי' קעז) בנידון גבירה שראתה המשרתת נופלת מתעלפת כמתה, וכיוונה לשפוך לפיה סם חיים, וטעתה בשוגג ושפכה לפיה נפט ומתה, והורה החת"ס שיש בזה משום איסור רציחה, וחייבים על זה כל תיקוני תשובה וכפרה. אלא שבנידון שם שהיתה אשה, כתב שאין צריך להפחידה יותר מדאי, דהיה כוונתה להציל וכו', ועכ"פ צריך כפרה.

וכמו"כ בנידו"ד אם אירע לבסוף תקלה מחמת החיסון, יהיה חיוב תיקון וכפרה בזה (ועי' באריכות במנח"י ח"ג סי' קד וסי' קה בענין רופא שכיון להזריק סם חיים וטעה והזריק בזריקה סם המוות).

ואם אחד הגיע ממרחקים לטעון על הנ"ל, שבנידון דהחת"ס היה סם מוות גמור, משא"כ בנידו"ד שהוא בעצם סם חיים ורק אצל אותו ילד באופן אישי נעשה לסם מוות. אין זה נכון, דהא גם לדעת המצדדים ליתן החיסון, גם הם מודים שיש אחוז מסויים בילדים שהחיסון הוא סם המוות להם, ואנו לא יודעים מי הם, ולו יהא שלדבריהם הוא אחוז נמוך, עכ"פ במקרה זה נודע שלאותו ילד היה כאן מעיקרא סם המוות ולא סם חיים.

ובספר פתשגן הכתב (להוד מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, סי' ג' עמוד סט) כתב "דדבר פשוט דבעבירות שכוונת התורה התכלית, לא שייך דבר שאינו מתכוון, כגון ברציחה, דעיקר קפידת התורה שלא יהיה נרצח". ובספר משנת פיקוח נפש (שער א' סי' ז סק"ז) הוסיף על זה, "ולפי זה, גם במקום שהחולה רוצה שיתקצרו ימיו (עי' שם בצירוף), לא שייך בזה היתרא דדבר שאינו מתכוון, דסו"ס רצון התורה שלא יהיה נרצח אפילו כשמסכים לזאת".

וכבר פקיע בבתי מדרשות היסוד של זקה"ק הכת"ס זיע"א, שכידוע היה חולה כל ימיו מגיל קטן, ובמשך השנים דרש הרבה ברופאים מומחים לקיים דברי חז"ל שניתן רשות

לרופא לרפאות, והכיר אותם היטב, ועם כל זאת קבע לנו במסמרים דברים הנוקבים כל לב בשר, על הפסוק (תהילים קז כ) "ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם", וביאר "כי הקב"ה באמת לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה, והרבה שלוחים למקום ומצווה לעבדיו הרופאים שירפאו את החולה, ואלו בחכמתם ע"י סמים שונים סמי דחיי יפעלו זאת, אבל אין בידם לרפאותו לגמרי שיהיה בריא אולם, **כי עוד נשאר הסמים המרים המזיקים להגוף בו, ואין בידם כח להעלות ארוכה לזה, כי אם יוסיפו סממנים גם מאלו לא יסולק כח המזיק.** על כן רק הקב"ה בעצמו יוכל להושיע מזה. והיינו 'ישלח דברו וירפאם' מעיקר החולי, אבל 'וימלט משחיתותם' מה שהשחיתו הרופאים, מזה ימלט הקב"ה בעצמו את החולה". עכ"ד. והוא נורא הוד למתבונן, ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

יט. הזהירות הנצרכת בהוראה בזה

צריך בהוראה בזה זהירות לשני הצדדים, שבמבוגרים מצינו שמצד אחד יש שלקחו החיסון וקיבלו תופעות לוואי חמורות, וכן יש שלקחו ועכ"ז נעשו חולים בקורונה, ומצד שני יש שלא לקחו ונכנסו לחולי הקורונה במצב חמור יותר מאלו שלקחו. וממילא אי אפשר להורות בזה בקלות הדעת. הגם שהנידון לפנינו מדובר בילדים שבחסידי שמים סכנת החולי בהם פחותה, וכמו שביארנו לעיל אות י"א.

ומעשה שהיה באחד מגדולי הפוסקים שדר בקירוב מקום למרן בעל האגרות משה זצוק"ל, והיה בקי בספרי האחרונים, ופעם אחת הגיעה שאלה מאוחר בלילה לפני מרן בעל האגרו"מ זצוק"ל על אשה שביקשו שתתרום כליה לאחותה באופן מייד, ולאחותה היה יכול להיות בזה ודאי הצלת חיים ממוות, אבל היא עצמה היתה יכולה מחמת תרומת הכליה להכנס לספק סכנת חיים. ומרן בעל האגרות משה ביקש לקרוא לאותו פוסק שיעלה אליו בדחיפות. ושאל מה דעתו בזה, ומיד הזכיר הפוסק שכתוב באחד מן האחרונים שאמנם אינה חייבת להכנס לספק סכנה כדי להציל אחותה ממיתה, אבל אם רוצה רשאית לעשות כן (ועי' לעיל אות י"ג). ואמר מרן בעל האגרות משה זצוק"ל שגם הוא רצה לומר כן אלא שחפש לשמוע שכתוב כן באחד האחרונים שעל פיהם אנו חיים. והרים בעל האגרו"מ את הטלפון והודיע מיד את פסק ההלכה לאותה אשה. ואותו פוסק שהיה עמו ביקש לילך ולחזור לביתו. וקרא לו מרן בעל האגרות משה, ואמר לו בליבו הגדול: "אני לא מבין, איפה אתם הולכים, אנחנו ביחד הכנסנו אשה למצב של סכנה, כיצד יתכן שאתה הולך, הבה

נשב יחד ונאמר פרקי תהילים שהניתוח יצליח", וישבו והתחננו בבכיות והתפללו לפני המקום באמירת תהילים, ורק אח"כ בעל האגרו"מ נתן לאותו פוסק רשות להפטר לביתו. וזהו הלב הגדול שמונח מאחורי הקולמוס של מרן בעל האגרות משה זצוק"ל זיע"א. ויש בזה לימוד גדול לכל הנהגת הרבנות, להבין ולחשב היטב כל מה שיוצא מכל פסק ופסק שמורים לשואלים. ובפרט בנידו"ד שיש בו משום סכנת חיים, ירחם ה' עלינו שלא תצא תקלה תחת ידינו ותשרה סייעתא מלעילא בעמלינו אמן.

כ. זאת תורת העולה

א. לאחר קבלת העדויות של מומחים בכירים עולמיים המשמשים כהיום (וכן בעבר) בשטחים רבים, כולל פרופסורים בכירים מרצים באוניברסיטאות ומנהלי חברות רוקחות, רופאים מנהלי בתי חולים ומנהלי מחלקות לילדים בבתי חולים שונים, מנהלי בתי חולים לילדים בארץ ובעולם, יועצים בכירים ומלווי פרוייקטים מיוחדים בממשלות ובהסתדרות הרפואית, פרופסורים חוקרים ומנהלי חברות מחקר, פרופסורים מנהלי חברות לזיהומים, רופאי משפחה ורופאי ילדים עם ותק רב ומנהלי קופות חולים שכונתיים.

יצא לנו דעת כל הפרופסורים והמומחים הבכירים, **בעד כל החיסונים הרגילים שהיו עד החיסון לקורונה**, וטוענים שהם בעצמם לקחו את כל החיסונים בעבר, וכן נתנו לכל משפחותיהם וילדיהם. וכל אחד הבהיר את דעתו באופן ברור שהוא בעד כל החיסונים כדלעיל, ויחד דאגו לראות לעשרות אלפי מקרים וילדים שיהיו מחוסנים.

ב. ברור לכל שדעת הרופאים שממליצים למנוע מלתת החיסון קורונה לילדים, **הוא דעת מומחים קונבנציונליים בלבד**, הנחשבים בעולם הרפואה הכללי כבקיאים וותיקים ובכירים בתחומיהם השונים המקצועיים, ובתוכם העומדים בדרג בינלאומי, וכמה מהם זכו מממשלות לפרסים שונים על פעילותם והצלחתם ביצור תרופות והצלת חיים. **ואין מסמך זה מתייחס למעלה או לחסרון לחיוב או לשלילה לדעת הרופאים והמטפלים בשיטות הרפואה האלטרנטיביות וכדומיהם.**

ג. כהיום ברור שעפ"י דעת חכמינו ז"ל **קשה מאוד להגדיר שם מומחה 'המכיר את החולי' בענין חיסון קורונה לילדים**, [ובודאי שאין לעסקן רפואי או לרופא משפחה או ילדים, דין 'מומחה' בזה, ודעתו אינה מעלה ומורידה כלל להלכה ולמעשה]. (עי' אות ד').

ד. גם הפרופסורים היועצים הבכירים של משרד הבריאות, מודים **שהחלטה לתת חיסון לילדים מוגדרת כ"החלטה קשה"**, היות שיש סיכון מסויים לדבריהם לכאן ולכאן. (עי' אות י"א).

ה. לדעת כל הרופאים בלי יוצא מן הכלל, **אינו דומה ואפילו במקצת, הסכנה של חולי הקורונה במבוגרים לסכנת החולי שבילדים**. ואפילו יש מן המדינות וסקרים שונים המגיעים בסייעתא דשמיא לאפס אחוז של מקרי מוות מקורונה בילדים. (עי' אות י"א).

ו. לדברי המומחים במשרד הבריאות בארץ ישראל, אחד הצדדים העיקריים לתת חיסון לצעירים הוא כדי למנוע שלא ידביקו את המבוגרים. **ומצד דין תורה הוא נחשב לחשש רחוק (או רחוק מאוד), משום שהוא מבוסס על כמה ספיקות וחששות, וקשה לקבוע מה השיעור שצריך לחשוש לחששות אלו. ולכן בודאי במקומות שגם חשש זה אינו קיים, כגון מי שמתגורר בריחוק ממבוגרים ומבעלי קבוצות סיכון, או שממילא המבוגרים מצד עצמם כבר מחוסנים ונוזהרים בשמירת עצמם, אפילו לדעה הנ"ל אין די בזה כדי לחייב לתת החיסון**. (עי' אות י"ג).

ז. לדברי פרופסורים מומחים יש **אלפי מקרים של תופעות לוואי שאינם מדווחים למשרד הבריאות בארץ ישראל**. ויש תחת ידם תיעוד להנ"ל. וכן כמה רופאי משפחה בקופות חולים שכונתיים אישרו והעידו לפנינו כהנ"ל. וגם ראינו בכלי ראשון אצל שא"ב כמה מקרים חמורים של תופעות לוואי שבודאי לא מדווחים, גם אחרי החיסון השני והשלישי למבוגרים. וכן מופיעים התופעות להדיא ברשימות שבארץ ישראל ובאמריקה. (עי' אות י').

ח. בדעת הרופאים שממליצים למנוע מלתת החיסון קורונה לילדים, ישנם שלשה קבוצות, מהם משום שב ואל תעשה, היות וחוששים לסכנה בילדים (אולם אינו מוכרח שיהיה מקרים יותר חמורים מהמצויים במבוגרים). ומהם הסוברים שיש בזה סכנה של ממש, יותר מן החששות אצל המבוגרים. ומהם יש שחוששים משום כך לאסון עולמי בלתי הפיך. [ולדברי כל הרופאים הנ"ל **החששות מהתופעות לוואי אינו מוכרח שיהיו ניכרים מיד אלא לאחר זמן**]. (עי' אות ו').

ט. אין לנו בכל הנ"ל משום לקיחת אחריות לעצם נתינת או אי נתינת החיסון קורונה לילדים, ואפילו אם ההנהגה תהיה כהסוברים לתת החיסון, אך זה **ודאי שאי אפשר להכריע דין לכולם בחדא מחתא**, אלא על כל אחד לדון באופן פרטי עפ"י מומחים (ועי' לעיל סעיף ג'), ולשקול כלפי אותו ילד את כל הצדדים

והסיכונים והספיקות הנ"ל ושאר הפרמטרים. [ועכ"פ לכאורה לדעת זקה"ק החת"ס זיע"א, מי שנותן חיסון לילד, וח"ו יצא מזה תקלה, יש לצדד שחייב כפרה ותיקוני תשובה כדין רוצח, ואינו יכול לטעון קים לי כדעת המומחים האומרים שאינו סם המוות אלא סם החיים (עי' אות י"ח)].

י. כל הנ"ל נכון לחודש מרחשוון תשפ"ב, והיות שבכל עת מתווספים ומתגלים מחקרים רבים לשני הצדדים מחוקרים ומדענים רפואיים שונים ברחבי העולם, יתכן מאוד שיוכלו לדון בזה מחדש לכאן ולכאן.

רב הנסתור בטלגום.

ויה"ר שזכות זקני הקדושים יעמוד לנו שלא נכשל בדבר הלכה, וזכות אבות יגן עלינו ועל כל ישראל למנוע כל מחלה ומגיפה מעלינו ומעל כל בית ישראל, ונזכה לבשר ולהתבשר מאיש הפקיד על בשורות טובות אמן

הצעיר באלפי ישראל נכד רבותינו הקדושים הכת"ס והחת"ס והרעק"א זיע"א

הק' אברהם יחיאל סג"ל דייטש - אב"ד

הרב שלמה זאב קרליבך - דיין

חבר התאחדות הדיינים ליוצאי ארה"ב בא"י וראש בית המדרש להוראה 'ועד טוב' ירושלים ע"ש מרנא הגר"מ הלוי סאלאווייציק זללה"ה

הרב אפרים לנדי - דיין

אב"ד 'ושפטתם צדק' רמות ירושלים רב קהילת 'אדרת אליהו' גבעת זאב וחבר לשכת בד"ץ 'מעלה אדומים'

CONCLUSION¹

1. We heard the testimony of international senior experts who (in the past and) today hold roles in many areas, including: senior professors, university lecturers, and directors of pharmaceutical company; physicians, hospital directors, and directors of pediatric wards in various hospitals; directors of children's hospitals in Israel and worldwide; senior advisers and special projects coordinators for governments and medical associations; research professors and directors of research organizations; professors and directors of centers for infectious diseases; leading family doctors and pediatricians and directors of neighborhood medical clinics.

What emerged was that all the senior experts and professors **are in favor of all the usual vaccines up until the COVID-19 vaccine**. They state that they themselves took all their vaccines in the past and vaccinated everyone in their families, including their children. Each one made himself clear that he is in favor of all the vaccines, as stated above, and they collectively ensured tens of thousands of patients and children were vaccinated.

2. It is clear to all that the opinion of doctors who advise against giving the COVID-19 vaccine to children **is the opinion of conventional experts alone** who are considered in the general world of medicine to be leading veterans and experts in their respective professional fields, including ones with recognition on the international level. Some of them have won various prizes from governments for their activities and successes in creating cures and saving lives. **This document does not deal with the opinions of doctors and practitioners of the various types of alternative medicine.**

3. As of today, it is clear that based on *Chazal*, **it is very difficult to define an expert "who is familiar with the disease"² with respect to the COVID-19 vaccine for children**. (Certainly no medical activist, family doctor, or pediatrician has the status of an expert in this area; their opinions have no impact whatsoever on the halacha or on practice.) (See Section 4)

¹ Translated by Zerachya Shicker

² "מכיר את החולי"

4. Even the Ministry of Health's senior advising professors admit **that the decision to vaccinate children is "a difficult decision"** since there is a certain risk in either direction according to them. (See Section 11)

5. According to all physicians without exception, **the danger of COVID-19 in adults is not even slightly comparable to the danger of the disease in children.** In fact, with Hashem's help, some countries and surveys are showing zero deaths in children with the disease. (See Section 11)

6. As stated by the experts in Israel's Ministry of Health, one of the main reasons to vaccinate children is to prevent infection in the elderly. **According to Torah law, this is considered a remote (or very remote) concern** since it is predicated on several uncertainties and fears, and it is difficult to determine to what extent one must worry about these possibilities. Therefore, certainly in a situation where this concern does not exist, e.g., for someone who lives far from older people or the at-risk population, or if the older people themselves are vaccinated and careful to protect themselves, this is not enough to obligate one to get the vaccine, even according to the above rationale. (See Section 13)

7. As attested by expert professors, **there are thousands of cases of side effects not reported to the Ministry of Health** in Israel; they have documentation of this. Multiple family doctors in neighborhood clinics also confirmed this to us. We have also seen firsthand in our families cases of serious side effects which were definitely not reported, even after the second and third doses for adults. These occurrences are clearly recorded in Israel and America. (See Section 10)

8. Doctors recommending not to vaccinate children against COVID-19 fall into three categories. One group says inaction is preferable for fear of a potential risk to children (but not necessarily that there will be more severe cases in children than in adults); another thinks there is a real danger to children, greater than the risk to adults; and a third fears an irreversible global disaster. (According to all these doctors, **potential complications from side effects may only present themselves after some time; they would not necessarily appear right away.**) (See Section 6)

9. We are not coming with all the above information to take responsibility for giving or not giving the COVID-19 vaccine to children. Even if the general conduct follows those in favor of giving the vaccine, **one sweeping rule certainly cannot be given for everyone;** each person must consider his specific circumstances based on expert opinions (see above, paragraph 3) and weigh for each child all the aforementioned factors, risks, and doubts, as

well as any other considerations. (In any event, it would seem according to the opinion of the Chasam Sofer, that if someone were to vaccinate a child and, *chas v'shalom*, it were to lead to a mishap, the person should need to achieve atonement and perform the teshuva process like a murderer. He cannot claim "I went with the opinion of the experts who say it is a life-preserving substance, not a deadly poison." [See Section 18])

10. All the above is accurate as of Cheshvan 5782.³ Being that many new studies are constantly coming out on both sides from various researchers and medical scientists throughout the world, it is very possible they will analyze this anew from one angle or another.

Harav Avrohom Yechial Deutsch - Av Beit Din

Dean of the Ksav Sofer Research Institute

Harav Efrayim Landy - Dayan

Av Beit Din of "Ushfat'tem Tzedek"
Ramot, Yerushalayim

Rav of Kehillas Aderes Eliyahu, Givat Zev

Member of the Maale Adumim Beit Din

Harav Shlomo Zev Carlebach - Dayan

Member of the Federation of Dayanim for
American Emigrants in Israel

Dean of the Rav Moshe Soloveitchik
Beis Medrash l'Hora'ah,
Yerushalayim

³ Roughly equivalent with October 2021.

ודרשת
וחקרת

נספחים

וזאת למודעי:

כי הדברים המובאים להלן, נערכו מתוך סרטי הקלטה, גליונות, שיעורים
ואגרות רבינו בעל ה'עץ ארז' שליט"א, שנאמרו ונכתבו לעיונא בעלמא
גרידא, ופשיטא שאין להורות מהם הלכה כלל. כמו כן, אם ימצא טעות או
חוסר הבנה, איתנו תלון משוגתינו.

ה ע ו ר כ י ם

תוכן הנספחים

- א סימן א
כח הרופאים בקביעת שם "בעל מום" באדם
- יד סימן ב
פסקי הוד כבוד מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל
- יט נספח ג
בענין ביקור אשה אצל רופא מומחה
- כ סימן ד
דיני הרחקות באשה חולה בעת נדותה
- כז סימן ה
בגדר הנאמנות בישראל נכנס ויוצא
- לה סימן ו
דין הפלה בעובר עם מוח שלם בלא גולגולת
- מז סימן ז
בגדר האיסור דהוצאת ז"ל ובגדרי המצוה דפרו ורבו
- נה סימן ח
בענין היתר לבישת מסיכה בשבת
- נט סימן ט
בגדר קביעת שם ציבור ומקום על פי גויים

סימן י' עג

מתוך פסקי הטרגדיה

סימן יא פד

בענין חבלה דאב בבנו שלא לצורך

סימן יב פה

בענין תקנת בית דינו של היעב"ץ החת"ס והכת"ס להעמיד שני מוהלים בעת המילה

סימן יג צב

משא ומתן בהוראות הרבנים והרופאים בענייני הקורונה בשנת תש"פ

סימן יד קי

בענין כפיה על חיסון קורונה לילדים במוסדות החינוך

סימן טו קיד

דעת הרופאים בענייני הקורונה בשנת התש"פ

סימן טז קיט

שו"ת בדעת הרופאים בעד החיסונים לילדים, מרחשון התשפ"ב

סימן א

בח הרופאים בקביעת שם "בעל מום" באדם

בקבלת עדות אות א' הבאנו יסוד מרן הגר"ז מבריסק זללה"ה בחילוק קביעת שם מום באדם ובבהמה, שבעוד בבהמה רק דיני התורה קובעים, אולם באדם דברי הרופאים המומחים הם הקובעים בזה, ולהלן מובאים הדברים בהרחבה לגבי כמה עניינים (עי' אותיות ג'-ה'-ו'-ז'-ח'-ט').

בדין תמימים במתנות כהונה

קצוע להקדישן ונפדו, חייצין צמתנות, ואס קדס מוס עובר להקדישן או שהקדישן תמימים ואס"כ נולד צהס מוס ונפדו, הרי אלו פטורין מן המתנות, ע"כ.

ויש להתזונן צכל עיקר דצריו, ראשית מה טעם שינה הסדר, דצמסנתינו שנינו 'כל שקדס הקדשן את מומן או מוס עובר', ואילו הרמז"ס פתח צמוס עובר להקדישן, ואס"כ כתב דינא דהקדישן תמימים. ועוד ל"צ צמה ששינה הלשון וכתב 'שהקדישן תמימים', ומה טעם לא ניחא ליה צלשון המשנה 'קדס הקדישן את מומן', דצשמעתין לא מצינו זכר ל'הקדישן תמימים'. וצפשטא נאמר דמוס עובר הוי כתמים, שאין לנו צו נפקותא, ואכן כך מורה לשון רש"י

א

חולין ק"ל ע"א, כל הקדשים שקדס מוס קצוע להקדשן ונפדו חייצין צצכורה וצמתנות וכו', כל שקדס הקדשן את מומן או מוס עובר קודס להקדשן ולאחר מכאן נולד להס מוס קצוע ונפדו, פטורין מן הצכורה ומן המתנות ואינן יולאין לחולין להגזו ולהעצד, ע"כ. וכן שנינו גם צצכורות (דף יד, א) כל הקדשים שקדס מוס קצוע להקדשן ונפדו, חייצין צצכורה וצמתנות ויולאין לחולין ליגזו וליעצד וכו' וכל שקדס הקדשן את מומן או מוס עובר להקדשן ולאחר מכאן נולד להן מוס קצוע ונפדו, פטורין מן הצכורה ומן המתנות ואינן יולאין לחולין וכו'.

ופפכ ליה הרמז"ס (פ"ט מביכורים ה"ב) ז"ל, כל הקדשים שקדס מוס

מפני שהיא צעלת מוס שאין חסרון שצפניים מוס, אלא מפני שאין מקריצין חסר כלל, שנאמר תמימים יהיו לכם, וכל היתר כחסר, לפיכך אם נמצא שם שלש כוליות או שני טחולים פסולה, עכ"ל. הרי צוה ג' דרגין, א' צעלת מוס, ב' שאינה צעלת מוס (ובכלל זה מוס עובר), ג' תמים, ובוודאי שייך מנצ דנפיק מכלל 'צעל מוס' ולכלל 'תמים' לא אחיא.

וברעת רש"י יש מקום רב לומר דכל מאי דאמרינן דמוס עובר חשיב כמאן דליתיה, אינו אלא כלפי עיקר דין החלת ועשיית הקדושה, וכפי שנתבאר, דאינה חשובה כצעלת מוס. אולם כאשר נבוא לדון לענין קיום דינא ד'תמימים יהיו לכם', אפשר דאף מוס עובר לא הוה בכלל.

נמצא לדברינו אחי שפיר היטב מה שדקדק הרמב"ם בלשונו 'הקדישן תמימים', וכן נתבאר מה טעם שינה מסדר המשנה, וכתב 'אם קדם מוס עובר להקדישן או שהקדישן תמימים', דד"ן ה'תמים' קוצע דינים חדשים שאינם שייכים צמוס עובר, ד'מוס עובר' הגדרתו 'שאינו צעל מוס', משא"כ דין 'תמים', ושניהם אינם שייכים כלל לפרשת 'מוס קצוע' דהוא מופקע מהלכות הקדושה מנצ ענמותו, וכהנ"ל.

ג

והנה צרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש) מנה בפרטות כל מומי האדם והצהמה דמניינס חמישים. וצרפ"ח מביאת מקדש הוסיף עוד תשעים מומין מיוחדים

צסוגיין שכתב דמוס עובר כמאן דליתא דמי', אולם מדברי הרמב"ם מצואר שחילק צוה לתלת, 'מוס קצוע', 'מוס עובר' ו'תמים', וכפי שיבאר.

דהנה צאמת צעיקר דברי רש"י, צריך לידע מהו עניינו של מוס עובר דחשוב כמי שאינו, שהרי מוס לפנינו וכינצ נחשצנו כמי שאינו, וקשה. וצצכורות שם הוסיף רש"י וז"ל, מוס עובר כמאן דליתא דמי וחלה עליהן קדושה, עכ"ל. נמצינו למדים כי רק לענין עשיית והחלת הקדושה חשיב כמאן דליתא, אצל לעולם לענין ענצ המוס ודאי אין לומר דחשיב כמי שאינו, דהלל הוא קיים לפנינו ממש, וכמו כן נאמר אף לענין שאר דינים שאינם מעיקר דין ההקדש, שאף לגביהם לא נאמר דחשיב כמאן דליתא.

ב

אבן נראה צוה יסוד נורה צדעת הרמב"ם, דאף לענין החלת הקדושה, מ"מ אכתי תמימים לא הויא, משום דתמימים דאמר רחמנא היינו דלית ציה אף מוס כל דהוא, הגם דאכתי לא חייל צה תורת 'צעל מוס' מ"מ 'תמים' לא הויא, וכהנ"ל.

ובן יש לנו ללמוד מדברי הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח הי"א) שכתב ז"ל, נשחטה ונמצאת טריפה הרי זו תנצ לצית השריפה, וכן אם נמצא אחד מאיצריה הפנימיין חסר אע"פ שאינה טריפה, כגון שנמצאת צכוליא אחת או שניטל הטחול הרי זו אסורה למזבח ותשרף, לא

עתה אינה צעלת מוס קצוע, רק שלפי מראה עיניו עתיד להיות קצוע, והנה כיון דעתה ראויה היא להקרבה, דהשתא אין זה מוס קצוע, צפשיטות אין לפוסלה מטעם 'צעלת מוס' לענין הקרבה, וז"ע א.

ובמך לדברינו דצרי זקני מרנא החתם סופר צתשובותיו (יו"ד סימן רנ) דכל צהמה שעתידה להטרף, חשיבא כבר עתה כטריפה, וז"ל שם, גלע"ד דהתם פליגי בכל העומד לזרוק והעומד לטרוף והעומד לתלוש, דהני כולהי מחוסרי מעשה ופליגי ציה תנאי, אצל הכא הענין בטבע הוא כן, ודומה לכל העמיד לטרוף כטרוף דמי, משום שכבר החל הגוף המכה שקוער והולך עד שעמיד להטרף, עכ"ד. והיינו כפי מה שנתבאר דיתכן ד'תמים' לא הוא אף כאשר עתה אינה צעלת מוס, ומנאי טעמא שם טריפה עליו.

לאדם. ועוד כתב הרמב"ם לענין מומי הבהמה צפ"י משחיטה הי"ג ז"ל, וכן אלו שמו ואמרו שהן טריפה, אף על פי שיראה דרכי הרפואה שצדינו שמקמתן אינן ממיתין, ואפשר שתחיה מהן, אין לך אלא מה שמו חכמים, שנאמר על פי התורה אשר יורוך, עכ"ל. ושמעתי בזה ממורי מרן הגרמ"ד מצריסק זללה"ה בשם מרן רבינו הרב זללה"ה שייסד בזה, דחלוק מוס הבהמה ממוס דאדם, דמוס דבהמה נקבע צהיות זהו התואר ד'צעלת מוס', ושם זה גופא הוא הפוסלה, אפילו אם עפ"י דרכי הרפואה קצעו הרופאים שיכולה לחיות עוד רבות בשנים. אולם דיני הטריפות האמורים באדם אינו כן, אלא אפילו אם שם טריפה עליו, הלכות טריפה לא ינהגו בו, דזהו מיתלי תלי דעת הרופאים, ע"כ שמעתי.

מעתה יש להתבונן באופן שיצוא הכנה לצדוק המומין, ואמר שהבהמה

א. ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל בדעת רש"י, דהיינו טעמא שמוס עובר חשיב 'כמאן דליתיה', כיון שלמחר כבר לא תהא בעלת מוס, כמו"כ הדין נותן בנידוד, דכאשר עתה אין בה מוס קצוע, אלא שידוע שלימים יהא מוס קצוע, דנחשוב המוס שיבוא כמאן דאיתא עתה לפנינו. אך לדברינו הביאור בזה, דכלפי דין הקרבה לעולם אמרי' כמאן דליתיה דמי, דמוס שעדיין אינו קצוע – מותר בהקרבה. אך מיהא כלפי דין תמימים שנאמר לענין החלת הקדושה, חלוק הוא ביסודו, דמוס עובר כבר נפק מכלל תמימים, אבל בנידון דידן לענין הקרבה, דאותה הבהמה עתה אין בה מוס, אלא שעמיד ליפול בה מוס, כהאי גוונא שפיר הוה בכלל דינא ד'תמימים', דמ"מ עתה 'תמים' לפנינו, ודוק.

ויעוי' בפסקי הו"כ מרן רבינו הגר"ש זללה"ה שנדפס בס' מפומיהו דרבנן עמ"ס חולין (בחלק 'חבורת וואבילניק') בעדי קידושין שהוצאו כליותיו של העד, ויל"ע אם הדברים עולים בקנה אחד עם דברי מרן הרב זללה"ה.

צפרשת שופטים (דברים יז, א) ז"ל, אשר יהיה צו מוס', ולא אמר 'אשר צו מוס', כפי מה שדרשו ז"ל שצא הכתוב לאסור מוס עוצר, רמזו צחיצת 'יהיה' לומר כל היות מוס צין קצוע צין עוצר. ואפשר עוד לומר שאם הוחלט זה אצד שנעשה צו צעלת מוס, ואמרו הרופאים שעל כל פנים צריך לחתכו, הגם שעדיין לא חתכו הרי זה פסולה, והוא אומרו 'לא תצח וגו' אשר יהיה צו מוס', פירוש הגם שעתה אינו מוס, מ"מ כיון שעומד להיות מוס לא תצחנו, ע"כ וכהנ"ל.

והנה טריפה הלא היא א' מן המומין הפוסלים צבהמה, וצוה חדית לן רבינו החת"ס זי"ע דאינו רק דצר שעתה כצר טריפה, אלא גם צהמה שעתידה להיות צעלת מוס, כצר חשיצא טריפה. הרי דאשכחן מוס עוצר שעתה אינו אלא שעתיד להיות, והן אמנס דכלפי חלות הקדושה זה אינו, אולס כלפי דין ההקרצה שפיר מצינו כן. ובסייעתא דשמיא נגילה ונשמחה כפי שהראני א' מרצני הישיבה - הגרש"ש שליט"א לד' אור החיים הק'

בענין שחיטת בהמה המסוכנת

צרגל או עד שתכשכש צונצה וכו' צמה דצרים אמורים שהיתה צחוקת מסוכנת אצל אס היתה צחוקת צריאה, אפילו אין צה אחד מכלל הסימנים הללו כשרה.

וברמב"ם צפירוש המשניות (פ"ב מ"ו), השוחט את המסוכנת רצן שמעון צן גמליאל כו' - המסוכנת היא

ד

חולין ל"ז ע"א, השוחט את המסוכנת רשצ"ג אומר עד שתפרכס ציד וצרגל, ר"א אומר דייה אס זינקה. אמר ר"ש השוחט צלילה ולמחר השכים ומלא כתלים מלאים דס כשרה שזינקה, וכמדת ר"א. וחכ"א עד שתפרכס או ציד או

ב. בדין טריפה אי נחשב לבעל מוס או לא, עי' לח"מ (תמורה פ"ד ה"ח) שכתב בדעת הרמב"ם דאין לך מוס גדול מהפסולים שהוזכרו שם. וכן דעת המהרי"ט אלאגזי (פ"ח דף סו ד"ה ויש לתמוה) ורבי עקיבא איגר (יומא סג, א), וראה ברשש יומא שם, ובעולת שלמה (תמורה יז, א). וכן הוכיח באבן האזל (איסורי מזבח פ"ב ה"י) מדברי הרמב"ם שם שכתב שבהמה שנעשה טריפה אסור למזבח, אבל מכל מקום אין פודין אותה, כי אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, ומשמע שלולא דין זה היה אפשר לפדותם על מוס זה של טריפות בלבד. אמנס דעת רש"י ביבמות (פר, א ד"ה כלאים) שטריפות אינה נחשב כמום לפדות עליה. וע"ע בחידושי רבינו חיים הלוי (איסורי מזבח פ"ג ה"י) שהאריך לבאר שטריפה חלוק ממום, והוא פסול אחר. והנה מורינו רה"י פגש בהגאון רא"י סאלאווייציק שליט"א ר"י בריסק

לזדוק אם יש דם, אלא שאם מנא אזי
נאמר דינא דשמעתין.

ה

והנה צעיקר הדין דצעין שתהא הבהמה
צריאה וראויה לעמוד ולא מסוכנת,
נתבאר גדר חדש, דיעוי' צרמז"ם (פ"ד
מהלכות מאכלות אסורות הי"ג) שהציא האי
דינא, ז"ל, השוחט בהמה חיה ועוף ולא
ינא מהן דם הרי אלו מותרין, ואין
אומרין שמא מתים היו. וכן השוחט את
הצריאה ולא פרכסה הרי זו מותרת, אבל
המסוכנת, והיא כל שמעמידין אותה
ואינה עומדת אע"פ שהיא אוכלת מאכל
צריאות, אם שחטה ולא פרכסה כלל הרי
זו נבלה ולוקין עליה, ואם פרכסה הרי זו
מותרת, וזריך שיהיה הפרכוס צסוף
השחיטה, אבל בתחלתה אינו מועיל,
עכ"ל. וכמו"כ כתב זלשונו צפי' המשניות
(שם), השוחט את המסוכנת רצן שמעון
צן גמליאל כו' - המסוכנת היא הנוטה
למות, ושיעור ענין זה כמו שאמרנו כל
שמעמידים אותה ואינה עומדת, עכ"ד.
ומצואר דלענין הדין דטרפות דאכילה
צעין שתהא הבהמה ראויה לעמוד, ובכך
ינאית היא מכלל 'מסוכנת'.

ונראה דכן הוא נמי לענין טרפות
דקרצנות, דהנה כבר ידוע מאי

הנוטה למות, ושיעור ענין זה כמו
שאמרנו כל שמעמידים אותה ואינה
עומדת. ופירוש פרכוס שהיא מפרכסת.
והוא פלא, דמה פירוש איכא צמה שכתב
ד'פירוש' פרכוס 'שהיא מפרכסת', ול"ע
נורא. והנראה צזה, דכל הדין דצעין
פרכוס ציד וצרגל, אין הפשט צזה דהוא
רק סימן שנשצת הבהמה כחיה, אלא
הוא דין דע"י שתפרכס ציד וצרגל, יהא
נחשד שהיא מפרכסת בכל הגוף.

ועי' צרש"י דפירש מתני', ולמחר השכים
ומנא כותלי - צית שחיטת הצואר
מלאים דם כשרה, מפני שזינקה. ומצואר
דכיון דמנא כותלי צית השחיטה מלאים
דם כשרה. אלא דיש להתצונן צדקדוק
לישנא דמתני', אמאי כתיב הלשון 'ולמחר
השכים', הא עיקר הדבר הוא צמה שמנא
כותלי צית השחיטה מלאים דם, הלא דבר
הוא. איצרא דבלשון התוספתא נשמט
האי לישנא, ז"ל (פ"ב הי"א), ר' שמעון
אומר משום ר' אליעזר השוחט צלילה
וצשחר עמד ומנא כתלים מלאים דם
כשרה צידוע שזינקה, ר' יוסי אומר ר'
מאיר היה אומר אם הגיע צשעת שחיטה
כשרה. ויל"ע. אלא דעדיין יש לדקדק צין
על מתני' וצין על התוספתא המשך
הלשון דכתיב 'ומנא כתלים', דנראה דיש
כאן דין 'מציאה', ולא אמרי' דדינא איכא

ושאלו האם טריפה נחשבת מום או לא, וענהו שלדעתו אינו נחשב מום כלל, וטריפות לחדוד,
והיינו כדעת זקנו הגר"ח, אבל כאמור הדבר במח' שנויה, וכמשנ"ת.

ג. במהדור' קאפח: ופירוש תפרכס, מתבוססת.

הקריצהו נא לפחתך הירנך או הישא פניך, ואע"פ שאינה ראויה לקרבן אין פודין אותה שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וכו'. ומוכח ומצואר צפשוטו דאותן הטריפיות האוסרות אותה לגבי המוצח הן אותן הטריפיות האוסרות אותן באכילה, ותליא הא צהא, ודין אחד איכא לתרווייהו, וכשם דכלפי איסור אכילה דין הטריפיה הויא מהלכה למשה מסיני, ה"נ הדין דמיעטה התורה טריפיה לקרבן הויא צאותן שנאסרו מהלכה למשה מסיני דטריפיה.

ומבואר דדבריו, בגדר הפסול דטריפיות לקרבן, דלא הויא כלל משום חסרון צחיות הצהמה, דאף אי צמליאות אית צה חיותא, עכ"ז כיון דנאסרו לאכילה - אסרתן התורה לגבי מוצח. ודין שוה איכא צין לענין טריפיה דאכילה וצין לענין טריפיה דקרבנות, דדין אכילה ודין הקדשים חד הוא.

2

אבן, זה מכבר הארכנו צדינא דהעמדה והערכה הנאמר כלפי ערכין, והצאנו את דברי הלפנת פענח שהציא להוכיח מדברי התוס' צערכין דחלוק חיותא דצהמה מחיותא דאדם. דהנה יעוי' צערכין (דף ד, א) אוליא את המת ולא אוליא את הגוסס, ת"ל והעמיד והעריך, כל שישנו צהעמדה ישנו צהערכה וכל שאינו צהעמדה אינו צהערכה. וכתבו התוס' (בד"ה ולא אוציא),

דחדית לן רצינו הגרי"ז הלוי זללה"ה צחידושיו עמ"ס מנחות (דף ו' ע"א) צעיקר דין הטריפיה דקדשים דהוה מכלל הע' מומין, ולא הוה נוסף דטריפיה, דיעווי"ש שכתב ז"ל, הנה מצינו צרונח אס הרג טריפיה מצואר צרמז"ס צהלי' רונח (פ"ב הל"ח) דתלוי צטרפות שאמרו הרופאים עליו שלא יחיה עוד ממכה זו. אכן צהלי' שחיטה (פ"י הל' י"ב-י"ג) כ' הרמז"ס די"ח טריפות נאמרו למשה מסיני, ואפילו אמרו הרופאים על מכה אחרת שלא יחיה עוד ממכה זו אין משגיחין עליהן גמירי דאי עשו ליה סמי חיי, ואי על אחת מח' טריפות אמרו הרופאים שיש לו רפואה ג"כ הוי טריפיה, משום דכתיב על פי הדברים אשר יורוך, ע"כ. ומצואר ציבוד דין הטריפיה, דאינו תלוי כלל צמליאות אי חיה או לאו, אלא דהלכות טריפות נאמרו למשה מסיני וההלכה למשה מסיני דחשיבא טריפיה ואסור באכילה.

1

אלא דיס לחקור הא דמיעטה התורה טריפיה מקרבן אי תלוי צמליאות טריפיה, דמליאות טריפיה אסרה תורה לגבוה, או דגס לענין לגבוה חשיב טריפיה כהלכות טריפות דהלכה למשה מסיני.

ונראה להוכיח זה מהא דמצואר צרמז"ס (פ"ב מהלכות איסורי מזבח ה"י) ז"ל, צהמה שנולד צה אחת מן הטריפיות האוסרות אותה באכילה אסורה לגבי המוצח, הרי הוא אומר

ד'העמדה והערכה' דלגצי ערכין, ונריך
לצור גדרי הדברים.

והנה ברמב"ם (פ"ד מהלכות מאכלות
אסורות הט"ו) כתב ז"ל, השוחט
את המסוכנת בזילה ולא ידע אם פרכסה
או לא פרכסה, הרי זו ספק נזלה
ואסורה, עכ"ל. וכ"ה בשו"ע (יור"ד סי'
י"ז ס"ב). וצאמת דלפי"ז כל שחיטת
זהמה מסוכנת אית זה ספק נזלה צאופן
שלא ידע אם פרכסה. אמנם יעוי' בתוס'
שעמדו על דקדוק הלשון 'השוחט את
המסוכנת', וכתבו, דאפילו לכתחלה שרי,
ונקט לשון דיעבד משום דצעי למיתני עד
שתפרכס. והיינו דכלל שתפרכס צאמת
יש כאן ספק אם פרכסה, והוה ספק
נזילה. ואלו הם דברים צרורים דעת
הר"מ והשו"ע לדינא.

ובבשומו היה נראה נפק"מ צוה
למעשה, דבוודאי אין שייך
לצרך על אותה השחיטה, דכיון דכל
הצרכה נתקנה דווקא על שחיטה
המתרת, וצכה"ג דאיכא ספק נזילה לא
הויא השחיטה מתירתו צאכילה, א"כ
פשוט דלא שייך לתקן צרכה על אותה
השחיטה.

וא"ת והא פ"צ דחולין (דף ל, א) שחט זה
שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת
דהויא צכלל העמדה והערכה. וי"ל
דצהמה אית זה חיותא טפי ויכולה
לעמוד, והא דנקט מפרכסת משום דלא
הויא נזילה נקט לה, עכ"ל. ומצואר
דצברי התוס' דלצהמה איכא חיותא טפי
מאדם, ולהכי אע"פ דהוה מפרכסת
חשיבא כחיה, ומשא"כ צאדם המפרכס,
לא חשיב כחי, והדברים מאירים וצרורים
דצברי התוס'.

והיינו, דהן אמנס צעינן שמהא 'העמדה
והערכה' לדינא דערכין, אך
צאופן דמפרכסת עדיין ראויה לעמוד
ושייך לקיים זה דינא דערכין, דהויא
צכלל הערכה. אך דא"כ יש להתזונן
דצסוגיא דילן וצצברי הרמב"ם (בפהמ"ש
הג"ל) נתצאר דע"י דהויא מסוכנת שוב
אינה ראויה לעמוד, וא"כ נמלא
דמסוכנת גריעא טפי ממפרכסת, והוא
פלא, דצפשוטו הוה דרגא גריעא טפי,
והאיך יתכן דצשעת מסוכנת אינה ראויה
לעמוד, וצשעת פרכוס ראויה לעמוד.
ואשר נראה מצואר לכאו' דהדין הנצרך
לעמידה לענין טרפות דאכילה
ולצצחת הקרצנות לא שייך כלל להדין

ד. הגה – נראה סיעתא לחילוק זה, דהנה ברמב"ם (פ"ח מהלכות זכיה ומתנה ה"ב), אבל
החולה שתשש כח כל הגוף וכשל כחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגלו בשוק
והרי הוא נופל על המטה הוא הנקרא שכיב מרע, ע"כ. ויש לדקדק לשונו 'שאינו יכול להלך'
וכו' ו'הרי הוא נופל על המטה'. ונראה מבואר דהשם שכיב מרע מקבל ע"י התנאים הללו.
אכן בבהמה הא לא מצינו דבהכי נחשבת למסוכנת, והביאור בזה עפ"י דברי התוס', דבהמה
שאני דאית בה חיותא טפי, ויש להאריך, ודוק.

ה. וכעין שהארחנו לעיל (שיעור ט) מדברי הזכרון יצחק, יעוי"ש.

הדר דינא דמעשה השמיטה נחשב כמעשה שמיטת נצילה, וכנ"ל.

ח

והנה בעיקר הדין דמסוכנת כתב בשו"ע (סי' י"ז ס"ג), ז"ל, גדולי החכמים לא היו אוכלים מצהמה שממהרים ושוחטים אותה כדי שלא תמות, ואע"פ שפרכסה בסוף השמיטה, ודבר זה אין בו איסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו דבר זה הרי זה משוּבָּת, ע"כ. וכתב בש"ך (שם, סק"ח), אלא כל הרוצה להחמיר כו' - וצנהמת עובד כוכבים דליכא הפסד ממון משום מדת חסידות אסור, אבל צנהמת ישראל משום הפסד ממון אפילו מדת חסידות ליכא, אלא חומרא לגדולי החכמים, כן נ"ל מדברי הרב המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א, דלא כנראה מהעט"ז.

ובקור האי דינא הוא בגמ' בסמוך (לז), ב) דדריש ונצלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי צמר כוס כוס מעולם ולא צא צפי צמר פגול שלא אכלתי מצהמה שהורה צה חכם, ע"כ. ופרש"י, כוס כוס - שחוט שחוט שלא תמות לפי

אלא דיעוי' צפתחי תשובה (סי' י"ז סק"ב) שהציל לדברי זקני החתם סופר צתשובותיו (יור"ד סי' כ') שתמה אהאי דינא, ז"ל, הא דלא אמרינן אוקמא אחזקת חי כו' היינו משום דליכא חזקה מתנגדת חזקת איסור שאינו צוה, ומזה נלמוד דצמסוכנת שנשחטה נאמן עליו עד אחד ואפילו אשה לומר שפרכסה שאין כאן חזקת איסור, ע"כ. ומבואר בדבריו דכיון דאית כאן חזקה נגד חזקה - שוב יש כאן ספיקא צעמס מעשה השמיטה אם מתירתו או לאו, ולהכי הויא ספק נצילה, ולדברינו לא שייך לצרך על אותה השמיטה, דנתבטל כאן ה'חזקת חי וריעותא איכא צהא, ועוד כפל זקני משנתו צחידושיו לסוגיין (לח ע"א ד"ה בידוע) עייש"ה ודוק.

אלא דהא מיהא יש לצרר מהו הגדר של אותה השמיטה, וכילד נדונה. ונראה צוה, דלעולם בכל שמיטה צצהמה מפרכסת דניס את השמיטה כ'שמיטת נצילה', עד שיוודע לך שאינה כן, וזהו כל עיקר הדין פרכוס, שיצרר ויגלה ויפקיע מאותו הדין ד'שמיטת נצילה', וצלא"ה

ו. א.ה. נראה לכאו' שייצתא לזה, דהנה בספר הר צבי על הטור (אל המקורות) סימן כ"ג הביא בשם הגר"ח דהא דס"ל דאיכא דין שהיה במיעוט בתרא כ"ז הוא בגוונא דפירכסה אח"כ, אבל אם לא פירכסה אינו פוסל דהרי ודאי במיעוט בתרא לאחר שמיטת רוב סימנים חשיבא כמסוכנת וזאם לא הוה פירכוס לא הוה כלל מעשה שמיטה, א"כ לא שייך שתפסול את תחילת השמיטה, ורק אם הוי מעשה שמיטה נחשב כחלק מהשמיטה ודין דאיכא שהיה באמצע שמיטה, ע"כ. ומבואר לכאו' כיסוד רבינו, דלעולם אין כאן מעשה שמיטה, עד שיוודע לך שפירכסה ורק אז נחשב שיש כאן מעשה שמיטה, ודוק.

דברי הרמב"ם דמה שכתב 'הרי זה משובח' זהלכתא דטריפה, משום דס"ל דהן אמנס צעיקר דין טריפה אין כאן איסור, אך גדולי החכמים לא היו אוכלין אותה הבהמה שממהרין ושוחטין אותה, והנזהר בזה 'הרי זה משובח', פירוש, דע"י שנוהר מזה ומחמיר על עצמו בהא, שוב נכנסת אותה החומרל כלל הנהגת איסור טריפה הכללי. וזהו גופא יסוד האיסור שלא לאכול דבר שהורה בו חכם. דבאמת מלד הדין, כיון שיש על הדבר שאלה שוב הוה כלל הנהגת איסור טריפה, רק דהחכם 'הורה בו להחיר', ואחר שהחמיר על עצמו שלא לאכול – שוב מכניס את אותו החפלא להיות בכלל האיסור הכללי דטריפה, וחלה עליו המעלה והדין של 'הרי זה משובח', וכנ"ל.

[ובזה נראה לבאר המשך דברי הגמ' דאחר שהציא הדרשא דלא צא צפי צשר פגול, עוד זאת דריש מקרא דהנה נפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ציוס לצא לידי טומאה צלילה וכו'. וכבר תמהו החוס' על אחר (בד"ה שלא הרהרתי), ואס תאמר מאי רבותיה דיחזקאל, והלא כל אדם נמי אסור כדאמר צפ"ק דמסכת ע"ז (דף כ. ב) וצפרק נערה שנתפתה (כתובות דף מו, א) ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ציוס וכו'. וי"ל דאפ"ה חשיב ליה רבותא משום דאמרין צפרק גט פשוט (ב"ב דף קסד, ב) שלשה דברים אין אדם ניול מהם בכל יום הרהור עבירה ולשון הרע ועיון תפלה, ע"כ. וצפשוטו יש כאן פלא

שמסוכנת היא, וצלה ממש ליכא למימר דא"כ מאי רבותיה. שהורה צה חכם – שנולד צה ספק והולרך לשאל לחכם להחירו. וכתב צפ"ך (סימן קט"ז סק"ח) אהאי דינא שלא לאכול בהמה או שאר שום דבר שהורה בו חכם, ז"ל, אבל אס יש לו קצלה שהיא מותרת – מותר, כן הוה צפ"ס פ' אלו טריפות וכו'.

וברמב"ם (פ"ד מהלכות מאכלות אסורות הל' יא-יב), בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא חירעה מכה בצצר מאציריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער שהרי עשה צה מכה הממיתה אותה. אע"פ שהיא מותרת גדולי החכמים לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוחטין אותה כדי שלא תמות ואע"פ שפרכסה צסוף שחיטה, ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו צדבר זה הרי זה משובח.

והנה כבר הצינו צכמה דוכתי לדברי רבינו ה'צרכת שמואל', כפי שקצלתי צס"ד מצית הרצ, דכל מקום שכתב הרמב"ם הלשון 'הרי זה משובח', קוצע להיות הרצצת החפלא דהמנזה גופא, ואינו רק מעלה להוסיף צאותו הקיוס, אלא דהוה הרצצה ותוספת צעלמות המנזה, רק דנתחדש ציה דלא הוה מחיוצא דהמנזה, אמנס אס עשה כן חשיב קיוס של אותה המנזה גופא, ולא הוה קיוס של תוספת נדדית, וכלשונו הק', 'סיע פאר גרעסערט דער מנזה אליין', עכ"ל. אשר לפי"ז נראה ציאור

אמנם נראה דהרמז"ס דקדק צלשונו וכתב לענין צהמה שממהרין ושומטין אותה כדי שלא תמות 'כל הרוצה להחמיר'. ונראה כוונתו דדווקא צה"ג דאיהו מצד עצמו רוצה להחמיר ולהיות צלל אלו דשייכי צאותו הדין דחשיב טרפות לגבייהו וכנ"ל. אכן צאופן שיכפוהו עד שיאמר רוצה אני שלא לאכול צהמה המסוכנת, דכה"ג לא נאמר צה להאי דינא ד'הרי זה משוצח'.

(וחתני כבני הגר"ח הלוי סאלאווייציק שליט"א, העיר שלשון הרמב"ם על גדולי החכמים לא כתוב הרי זה משובח, רק שנהגו לא לאכול, וכל הרוצה לנהוג כהנ"ל חל עליו דין של הרי זה משובח. ולפי"ז הדין הרז"מ מעלה את האדם לדרגת החכמים ולא כדברינו שקובע דין טריפה. והארכנו בזה במק"א ואכ"מ).

ונפק"מ צה למעשה, דהנה צחו"מ (סי"ב ס"ב) מנינו פלוגתת הפוסקים אי שייך כפייה על 'לפנים משורת הדין', ויעוי"ש צ"ח שכתב דנוהגים בכל צית דין צישראל לכוף לעשיר דצד ראי ונכון ואע"פ שאין הדין כן, וע"ע צפתחי תשובה (סק"ו) שהאריך דצדרי הצ"ח. ועי' צמה שהארכנו"ח לתמוה היכא שייך כפייה על דבר שהוא 'לפנים משורת הדין', הא הוה חוצה התלויה צרונו של האדם, וציארנו צה

נשגב, דאי נימא דכל הנך דרשות דשמעתין איירו צמידת חסידות ומעלות למיניהם, א"כ האיך דרשינן כאן עוד דרשא דאיירי מעיקר דין תורה. אך לדברינו נראה הביאור צה, דכשם דאמרי' כלפי הזהירות מדבר שהורה צו חכם, שע"י שהחמיר על עצמו הכניס את הכל צלל איסור טריפה הכללי, ושצו חוזר להיות מעיקר הדין תורה דאיסור טריפה, ולא הוה כלל איסור ותוספת צפני עצמה, כמו"כ צהאי חומרא דהרהור הכניס את הכל שיהא צלל איסור עריות הכללי, ולא הויא כלל מעלה ומידת חסידות גרידא].

ט

ואפשר להוסיף עוד צה, דעפ"י מה שהצאנו מדצרי הש"ך דחלוק צהמת עכו"ס מצהמת ישראל, דצצהמת עובדי כוכבים דלא חיישינן להפסד ממון אסור משום 'מידת חסידות', ומשא"כ צצהמת ישראל דאיכא הפסד ממון 'אפילו מדת חסידות ליכא' אלא חומרא 'לגדולי החכמים', א"כ נראה דכשם דחדית לן כלפי אותם המחמירים על עצמם דנכנס הוא צלל דיני הטריפה הכללי, כמו"כ לענין צהמת עכו"ס, דאיכא מידת חסידות לחשוש לטרפות, דצוה אמרי' דשצו הדר דינא להכנס צלל הדין טריפה הכללי, ודוק.

ז. הגה – כעין זה כבר יסדנו בשיעורי עץ ארז עמ"ס בבא קמא בעיקר הגדר ד'לפנים משורת הדין', דתלמיד חכם שמקפיד בזה, הוה ליה לגבי ידיה שורת הדין גופא. והוכחנו זאת מהא דכופין על לפנים משורת הדין, יעוי'.

ח. שיעורי עץ ארז עמ"ס ב"ק – שיעור מז

דלהא נתכוון הרמב"ם לאפוקי, וס"ל דאפי' אס' האי גזרה נוהג כהחכמים שלא לאכול צמר מהצהמה שממנה אין לשחוט, עכ"ז היות החפלא של הדין נקבע אך ורק באופן של 'הרואה להחמיר' לכן אין לכופו לקיים את אותה ההלכה, רק דאס' יראה ימנע מלאכול, ודוק, ויש עוד לזרז ולהתבונן בזה, ול"ע.

דיקוד החיוב ד'לפנים משורת הדין' אינו קיום דמדת חסידות גרידא, רק דלאותו אדם המתנהג צמדת חסידות חשיב 'דין'. אשר לפי"ז פשוט דכאשר דעת הצי"ד שלאותו האדם היכולת צידו להתנהג צמדת חסידות, שוב כלפי ההוא גזרה חשיב דין, וצי"ד יכולים לכפותו על קיום האי דינא, דהוה קיום מצוות עשה של דצריהם, וכנ"ל. ונראה

ביסוד השינוי באתנן

חזן מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן צבתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.

והוסיף עוד צה"ג: וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שצדינו שמקצתן אינן ממייתין ואפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שנאמר על פי התורה אשר יורוך, ע"כ. ומצואר דצבריו דשם טריפה אינו נקבע ע"פ חכמי הרפואה, אלא עפ"י קביעת חכמים.

וה"ג מצינו בהלכתא דאתנן, דצעינן שינוי שלא יוכל להיות קרב לגבי מוצת, והאי שינויא מצואר צרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"י), ז"ל: צהמה שגולד צה אחת מן הטריפיות האוסרות אותה באכילה אסורה לגבי המוצח הרי הוא אומר הקריצוהו נא לפחתך הירנך או הישא פניך וכו'. נמצא דאף בזה קביעות השינוי אינו עפ"י הרופאים, אלא עפ"י התורה אשר יורוך.

י

ב"ק ס"ה ע"ב, צעיקר האי דינא דהן ולא שינויים, הן ולא ולדותיהן, מצינו חידוש דצברי הרמב"ם (איסורי המזבח פ"ד הי"ד), ז"ל: אין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן, לפיכך אינו חל אלא על דבר הראוי ליקרב על גבי המזבח כגון צהמה טהורה ותורין וצני יונה ויין ושמן וסולת. נתן לה מעות ולקחה צהן קרבן ה"ז כשר, ע"כ.

ורקדק מו"ר ראש ישיבת באר יעקב ז"וקלל"ה צקונטרס הציאורים דנתבאר דצברי הרמב"ם דאין כאן מיעוט גרידא על ולדות, רק דס"ל להרמב"ם דולד לא שייך באתנן, דכיון דאין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן, וולדות לא חשיב גופן, ממילא לא שייכי לאתנן.

והשתא לפי"ז יש מקום לדון, דהנה צרמב"ם (פ"י מהלכות שחיטה הי"ב) כתב: ואין להוסיף על טריפות אלו כלל שכל שאירע לצהמה או לחיה או לעוף

דמי לרציחה דמצואר דגברא קטילא הוא
צפסקו סימני חיותו, או אפשר לענין שבת
שאני והוי ליה נטילת נשמה.

והביא משמיה דפמ"ג (סי' שט"ז במשב"ז
סק"ה) שכתב צשחט רוב שנים
ומפרכת חייב החובל משום נטילת
נשמה, והעד לזה דבן נח החותך
ממפרכת חייב משום אבר מן החי, היינו
צטר צנפשו וגו' אי לאו משום מי איכא
מידי וכו', חזינן דהוי כחי, יעו"ש.

וברבב עלה המנ"ח דמאצר מן החי אין
ללמוד, אע"פ דחי הוא, מ"מ כיון
דנפסקו סימני חיותו לא שייך נטילת
נשמה, כמו הורג טריפה דודאי חי ומ"מ
פטור צרוכה, הוא הדין נמי צשבת.

והשתא יש להסתפק על איזה טריפה
דניס לחייבו צשבת, האם על
טריפה עפ"י חכמים, או על טריפה
עפ"י חכמי הרופאים.

וישאלתי קמיה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי
מצריסק זללה"ה ואמר לי דלא
מצינו דבר מפורש. אך כאשר הלגתי
הדברים קמיה רבינו מרן הגרא"ל
זללה"ה אמר לי דיהי' מיתלח תלי אס
הורג צהמה או הורג את האדם, דצאדם
תליא צטריפה של הרופאים, וצצהמה
יהי' תלוי צטריפה של חכמים.

יא

והשתא יש לדון כלפי הלכות רציחה,
דמצואר דפטור, האם דניס
לפי דיני הטריפות שמו חכמים, ואף
צאופן שהרופאים יכולים לרפאותו אינו
חייב על רציחתו, או דצזה דיין לפי דרכי
הרפואה, ואם צדרכי הרפואה יכולים
לרפאותו חייב רוצח.

ונראה דהוא מצואר צדברי הרמב"ם
(רוצח ושמירת נפש פ"ב ה"ח), ז"ל:
ההורג את הטריפה אע"פ שאוכל ושותה
ומהלך בשוק, הרי זה פטור מדיני אדם
וכל אדם צחוקת שלם הוא וההורגו נהרג
עד שידע צודאי שזה טריפה ויאמרו
הרופאים שמכה זו אין לה תעלה צאדם
וצה ימות אס לא ימיתנו דבר אחר.

ומבואר צדבריו דכלפי הלכות רציחה
מודדים עפ"י מה שהרופאים
אומרים ולא דמי לדיני טריפה דכה"ת
כולה, ואפי' אי שייך לע' טריפות, אס
הרופאים אומרים שיכול לחיות - חי הוא,
וחייב רוצח.

יב

וייש להתבונן צרוכה צשבת, דהנה צמנ"ח
(מצוה לב - מוסך שבת - השוחט אות ג)
כתב להסתפק אי צהורג את הטריפה
צשבת יהא חייב על קירוב מיתתו, האם

ט. א.ה. בהאי דינא דטרפות, יעוי' חזו"א (הל' אישות סי' כ"ז), ואגרות משה (ח"מ ח"ב
סי' ע"ג) דכתב דצברי החזו"א.

י. א.ה. בעיקר החילוק בין טרפות דאדם לטרפות דבהמה, יעוי' במנחת חינוך (מצוה ל"ד,
ד'). וע"ע באחיצור (אהע"ז סי' י"ב), וכוותיה כתב באגרות משה (יור"ד ח"ג סי' ל"ו).

הטרפות אלא דהלכות טרפות נאמרו
למשה מסיני וההלל"מ דחשיבא טריפה
ואסור באכילה.

והנה בתורת הצית מצוה דיתר כנטול
אי"ז כנטול ממש לענין דלא חיה,
אלא דהוא הלכה למשה מסיני דיתר חשיב
כנטול לענין טריפות באכילה, וטריפות
דנטילה ה"ה צמנין הח' טריפות. ויש
לחקור הא דמיעטה התורה טריפה
מקרבן אי תלוי צמניאות טריפה
דמניאות טריפה אסרה תורה לגזוה, או
דגם לענין לגזוה חשיב טריפה כהלכות
טריפות דהלכה למשה מסיני.

ונראה דצהרמז"ס מצוהר זה דכ' צהל'
איסורי מזבח (פ"ב הל"ה) משולדה
זה אחת מן הטריות האוסרות אותה
באכילה ע"ש, ומוכח דטריות האוסרות
אותן לגזוה הוא אותן הטריות דנאסרו
לאכילה, היינו מה דנאמרו דהלכות
טריפה הלכה למשה מסיני, עכת"ד.

נמצא דלדברי מרן הגרי"ז זלל"ה אף
צענין שינוי, דבעינן שלא יהא
ראוי למזבח, יהא מיתלא תלי צטריפה
האוסרת אותה באכילה, והן אותן
הטריות שנקצעו עפ"י החכמים, וכנ"ל.

יג

ויש מקום לדון בגוונא דגרס צצהמה
טרפות שעפ"י הרופאים הולכת
הצהמה למות, אך אי"ז טריפה עפ"י
חכמים, לענין מה חשיב שינוי, דכלפי דיני
מזבח לכאור' אין כאן שינוי, אך כלפי
רציחה, חשיב טריפה, האם חשיב שינוי או
לאו.

והנה מרן רבינו הגרי"ז זלל"ה
(בחדושי עמ"ס מנחות דף ו'
ע"א) כתב לחדש צעיקר דין הטריות
דקדשים, ז"ל: הנה מצינו צרוח אס'
הרג טריפה מצוהר צרמז"ס צהל'
רוח (פ"ב הל"ח) דתלוי צטרפות
שאמרו הרופאים עליו שלא יחיה עוד
ממכה זו. אכן צהל' שחיטה (פ"י הל'
י"ב י"ג) כ' הרמז"ס די"ח טריפות
נאמרו למשה מסיני ואפילו אמרו
הרופאים על מכה אחרת שלא יחיה
עוד ממכה זו אין משגיחין עליהן
גמירי דאי עשו ליה סמי חיי, ואי על
אחת מח' טריפות אמרו הרופאים שיש
לו רפואה ג"כ הוא טריפה משום
דכתיב על פי הדברים אשר יורוך.
ומצוהר דאינו תלוי כלל צמניאות

סימן ב

פסקי הוד כבוד מרן רבינו הגרי"ש אלישיב וצוק"ל

בקבלת עדות אות א' הובא יסוד מרן הגרי"ו מבריסק זללה"ה בענין כח הרופאים בהכרעת רפואה לאדם, אפילו נגד דיני התורה. וראה להלן אות י"ב ואות כ"ו בדין מי שהוא טריפה לדעת הרופאים.

וע"כ אני מליע ד"ו, ואמר וכו', [עי' שו"ת חת"ס אהע"ז ח"צ סי' ל"ז ועיי"ש סי' לו, ועי' שו"ת חת"ס אהע"ז סי' מ"ח, וצו"ת צגדי ישע כתב דבעינן הסכמת שלשה גאוניס מפורסמיס].

שאלני האם יש נהרות וכו', אמרתי שאין נהרות ואין מעיינות ולא צארות מלכד צאר אחד שאין מסתפקין ממנה אנשי העיר.

ושאל א"כ מאי סימנים יש לעיר, אמרתי שנכתוב מעלה אדומים צא"י וסמוך לירושלים, כי הוי צחוק עירוב ירושלים ורק מרחק של מאתים וחמישים מטר מזדיל צין מעלה אדומים לכפר הערבי שמתחצר עם ירושלים העתיקה, ושאל מאיזה מים מסתפקין אמרתי לו מלינורות צחוק שהוא ע"י המזיל הארצי כמו צהרצה עיירות, ואמר כיון שאין מעיינות צארות וכו' לא הוי לכתחלה לכתוב גט צמקוס זה, [אמנם עי' שו"ת

כבוד הגאון המפואר לשו"ת מרביץ תוי"ר בא"י ובגולה, מוה"ר אברהם יחיאל הלוי דויטש שליט"א, ראש ישיבת ואב"ד בעיר מעלה אדומים ת"ו וממעמדי התורה שבדורנו.

לבקשת מעכת"ר הנני לכתוב בעניני אהע"ז מקצת מפסקיו של שר התורה, עמוד ההוראה, מרן מו"ר הגרי"ש אלישיב (שליט"א), בדברים ששאלתי והשיב לי.

א. צענין כתיבת גט צעיר מעלה אדומים, ראשית אמר שכיון שהוי עיר שלא נכתב עדיין גיטין נלרך שיצטו צ"ד חשוב ויחליטו כי אפשר לכתוב גיטין שם ועל הנוסח, [וסיפר שכשהחליטו לכתוב גט צבאר שצטו שלשה דינים הוא, והגר"י ערנצרג וכו']. אמרתי לו שאקח שלשה אצות צתי דינים, ואמר שאפשר והעיקר שידעו טוב הלכות גיטין. צתחילה אמרתי לו שנלרך צגדולי הדור

שאזי אציו אמר לאציו שהם כהנים מהא דאצי סבו אמר לו שראה המצבה של אציו ויש שם חרוט זורת ידים נושאים כפים, והשיב דצוה נמי איתא שוי' אנפשי חד"א ואסור לו לישא גיורת, [אך הרב השואל אמר שהוא במקום שגם ישראלים חרטו במצבה זורת ידים, ואפשר דצוה מטטרף לס"ס, דספק שאינו ראוי' לכהונה, וספק אי שוי' אנפשי מהני לדורות שאח"ז, דהרי לא הוחזקו לכהנים, כי לא הוי שומרי תו"מ].

ו. צת שהיתה מסללת עם חזרתה, ועתה עשתה תשובה, האם צריך להודיע צשידוכים, והשיב שא"ל להודיע כי לא הוי אסור תורה, אצל רק אם יודעים צרור שכבר מתוקנת צוה.

ז. צחור שנכשל עם חצירו האם צריך להודיע צשידוך, והשיב שאם יודעים שכבר לא שייך לזה אם צד הכלה לא הוי יר"ש צמיוחד [צערך לשונו] א"ל להודיע ואם יר"ש יש להודיע, כי הוא אסור תורה.

ח. אשה חרדית נשואה שנאנסה [צחו"ל] וחוששים שאולי היא מעוברת והיא תוך מ' יום האם אפשר להפיל, והשיב דלא קי"ל כדעת היעצ"ץ שמתיר ואסור ואמר שהאג"מ גם החמיר צוה, וכן הלכה.

ט. כלה שהורי' גרושים, ואמה התחתנה שוב, והצת כותבת וקוראת לעצמה צשם משפחה של צעלה של אמה, איך לכתוב צכתובה, והשיב לכתוב כפי שם

חת"ס אהע"ז סי' ל"ג צסופו], אמרתי שאם לא נכתוב גט, איכא חורבא דנפיק וכו', ואמר דסגי אם יכתבו הגט צירושלים ויחשב שהצ"ד צמעלה אדומים כתב, ואמרתי שלא צרירא שיעזור וכו', וסיכס שאם הוי שעת הצורך גדול אפשר לכתוב ולסמוך על הסימנים צלא מעיין וכו', אצל צלא זה לא לכתוב.

ב. צתינוק שהוצרכו להוריד ציצתו לכיס וציצה אחרת הוציאו, וע"י לקיחת חלק מהאשכים אפשר לצדוק אם יש צו האפשרות לילד, ואם אין לו האפשרות, יש חומר צמזריקים צו, וחומר זה מועיל רק כשהוא תינוק, האם שרי לצדקו משום חשש פלוע דכא, או דיש לצרף הדיעות שדבר מועט לא הוי חיסרון, ודעת המהרש"ל ציש"ס שציצה אחת לא הוי פלו"ד, והשיב דיש לצדוק כל טנדקי שיוכלו לידיע אם ראוי הוא לצריון, צלא חיתוך צאשכים.

ג. חתן שצטעות נתן הטבעת צידי הכלה קודם שאמר הרי את וכו', אמר שהוי כעסוקין צאותו ענין כי הרי היא יודעת שמתקדשת, ולכן מדינא א"ל שמתזיר הטבעת ושוב לקדשה.

ד. אדם שצמייעים שידוך לצת שקוראים לה שמחה, וגם למיועד להיות חמי' קוראים שמחה, אמר שאין חשש צוה.

ה. חוזר צתשובה שנשמדך עם גיורת, והוא כהן, וכשבא להירשם לנישואין אמרו לו שכהן אסור לישא גיורת, ושאלוהו מה מקורותיו שהוא כהן, ואמר

שוב קידושין שתחזיר הטבעת, והשיב
שא"ל.

זו. הורים חרדים אשר צתם עצרה
צלעירותה תקופה של עיבור מאדם
זר והפילה אותו, ועתה שואלים ההורים
האם נריכים לספר ד"ל כי לא יודעים
מהא אחריהם, והשיב שנריכים לספר אם
הוא ודאות שהמוטע לא הי' מסכים לזה,
והאריך קצת בדברי חז"ל במעלת מי
שעשאה כלי וכו'.

זו. מי שבא לחתונה לזורך הורי החתן או
הכלה, האם כשלא משמח את החתן,
עובר צמי שנהנה מסעודת חתן ואינו
משמחו, והשיב דברור שעובר ולא איכפת
לן לאיזה זורך נמצא שם, אגב אמר
שכשניגשים לחתן ואומרים לו מזל טוב
חשיבא דשימח אותו.

יז. רב שבאו אליו בארץ נכר להירשם
לנישואין כהן עם אשה שחינוכה היה
במקום גויים, וגם עתה אין הנהגתה
בתו"מ, האם חייב לשאלה אם נבעלה
לעכו"ם כיון שרובא דרובא פרוצים שם
והוא רוב פסול, והשיב דבדאי יש
לשאלה, ושאלתי שאם תשיב שלא נבעלה
כלל, אי יש להאמינה כיון שנוגעת בדבר,
והשיב שאין להאמינה [ועי' שו"ת נוצי"ת
כו, שו"ת חת"ס אהע"ז סי' ט', ועי'
שו"ת חת"ס שם סי' י"ח שו"ת מהרש"ס
צ' רי"ד, ויש לחלק דהכא עדיפא שאין
ריעותא לפינו אללה ועי'].

יח. איש ואשה שהם כבר עתה זקנים
ונתזרר שעד הקידושין הי' קרוב,

האב האמיתי שלה, אעפ"י שלא
משתמשת כלל בזה, ולא היתה אלל אחי'
אלא אלל אמה.

י. צמי שאמר ברכות מתחת לחופה ללא
רשות של המחותנים אלל מעצמו,
האם ילאו בזה כיון דהוי כגזילת הברכות,
והשיב דיוצאים בזה אם כיונו לנאת החתן
וכו'.

יא. בטעות שזרו כוס קידושין קודם
הקידושין האם ילא בזה, והשיב
דילאו בזה וא"ל לשבור שוב.

יב. האם יש מקום להחמיר שלא ליקח
לעדות קידושין מי שמעשן כיון
שחובל בעצמו, והשיב דאין להחמיר כיון
שהם לא מודעים לכך שגורם לזה, וגם
אם מעשנים הרבה.

יג. סיפרתי לו כי הי' צפני צ"ד זוג לענין
גירושין, וכשסיכמו עמם על גט
נתאחרת השעה והגיע שקיעה"ח וידעו
שאם לא יערכו גט א"א לידע אם יגיעו
שוב לידי הסכמה והעמידו עדי מסירה
כמה דקות אחר השקיעה, ועדי חתימה
הי' אחר זאה"כ, והשיב דטוב עשו והוא
לכתחלה כן בגונא הכ"ל, [עי' אהע"ז סי'
קכ"ז סעי' ג' ושם ס"ב, ס"ה פת"ש שם,
פר"ח אהע"ז סוס"י קכ"ג, שו"ת עין
ינחק ח"צ אהע"ז סוס"י ט"ו, בית שמואל
קל סק"א שעה"ל סי' רלג ס"ק כ"א
ועי'].

יד. נתן טבעת הקידושין קודם שאמר
כדת משה וישראל האם צריך לעשות

לגרום לגירושין צוה צודאי אסור לו לעמוד באיסורו.

בג. גר שצא להינשא תוך שלושים יום לגירותו, ולהכי לא הוחזק בשמו שלושים יום איך לכתוב הכתובה, והשיב כיון דשמו בן אצרהם שאי"ז שם רגיל לא צעינן שיוחזק צוה שלושים יום. [ולפי"ז אם לא נקרא בן אצרהם אלא שם אחר יהי' צריך להיות מוחזק שלושים יום, והמבואר בשו"ת הרא"ש כלל ט"ו או' ד' בגר שנתגייר שא"ל לכתוב שם שלא הוחזק, הוא לאו דוקא שהוחזק מדין ששם הקודם ואח"כ שינו. אלא גם כשנתגייר ושינו שם הוא כן, ולא מהני צוה ענין כקטן שנולד שלא יצטרך הוחזק ששם ועי'].

בד. צמי שארצהייט שלו יום קודם נישואיו, האם יתענה תענית של יארצהייט [כפי שרגיל כן] או תענית יום החופה, והשיב שיתענה תענית יום החופה ועולה נמי לתענית של יום יארצהייט.

בה. אדם שצא לרישום נישואין, וסיפר לרצ שהעומדת להתחתן עמו כחודש קודם שנתגרשה מצעלה הקודם, היו יחדיו, ומכח קירוב גרידא הגיעו לאיסור, האם שרי לו להתחתן עמה, ואמר שלא הי' אלא כניסת עטרה וגם זה רק בגדר ספק, והשיב לכיון שהוי רק ספק לו, איכא חזקה היתר לצעלה צאותו זמן, וממילא לא נאסרת נמי לצועל אחר הגירושין, ואפשר לחתנם.

והשיב דמדינא יש לסמוך דהוי קידושין ע"י אחרים שראו, מ"מ ראוי לעשות שוב קידושין ולכתוב כתובה חדשה.

יז. צמי שהי' נשוי לגוי' רח"ל, וחזר בתשובה ומתחתן עם אשה גרושה האם יש לעשות שבע צרכות שבעה ימים או רק יום אחד, והשיב שרק יום אחד דאף שאינו נישואין כיון שחי עמה.

ב. אשה שאסור לה להתעבר האם מותר לעשות צריצת רירית הרחם או דהוי כסירוס, והשיב כיון שהרירית מועלת לעיבור צריצתה הוי כסירוס וחיישין להשיטות דסירוס אסור גם צאשה.

בא. ילד בן שתים עשרה שנה אשר הרופאים אומרים כי לא יהי' לו כלל שערות צגוף וצפנים, מחמת גנים אימת נעשה לגדול, [כי אינו סרים, והוא רגיל בכל הפרטים לדברי הרופאים], והשיב דכפי הרגילות בכל אחד שמציא שערות אם בן י"ד ויותר [וכלשונו כפי שהסטיקטיקה אומרת שיש שערות לכ"א] גם הוא הוי גדול.

בב. העובר צמיד צחטא החמור ורפואתו עלולה לגרום לגירושין. והשיב דהוי מזיד לעזור, לכן אם ח"ו רפואתו יגרום לגירושין חייב לעסוק ברפואה להציל עצמו מן האיסור, והזכרתי את שו"ת הרמ"א סי' י"א, וכפי הצנתי השיב ס"ל דהתם האיסור הוא צידודן עצמו של שלו' הצית ולכן דימיהו למחיקת שם שמים, משא"כ הכא האיסור הוי כדבר צפני"ע ורק ציטול האיסור יכול

למותר להצהיר כי אין לפסוק הלכתא
 למעשה מהנ"ל, כי אפשר שיש
 מקומות שלא פירטתי הדברים
 בשלימותם בכתב.

בברכת התורה

ידידו עוז

מרדכי גרום

בו. צמי שהולך לניתוח צמעיו והסירו
 חלק, דצצהמה הוי טרפה האם יכול
 להיות עדות בקידושין כיון שהרופאים
 אומרים שיחי' וכן רואים שהם ממשיכים
 לחיות כרגיל, והשיצ דא"ח לפוסלו
 מלהעיד, [אפשר שמשמעות דצריו הי'
 שלא לכתחילה, והוא משום דעדי
 קידושין, הוי כעדי נפשות, והוי עדות
 שאי אתה יכול להזימה].

נספח ג

בענין ביקור אשה אצל רופא מומחה

בקבלת עדות אות א' הבאנו דעת הסוברים שיש לאשה להמנע מללכת לרופא איש, ולא סוברים ש'מומחה' גובר על הכל. מצו"ב מכתב הבד"ץ העדה החרדית בירושלים בענין זה.

BETH DIN ZEDEK
OF THE ORTHODOX
COMMUNITY JEWISH
JERUSALEM E. ISRAEL
26 STRAUSS ST.
P.O.B. 5906 FAX 6221317 TL.6246345

בית דין צדק
לכל מקורות האשכנזים
שע"י הרב"ה החרדית
עיריית ירושלים התיכונה
רח' שטראוס 26 / א
ת"ר 5906 פאקס 6221317 טל. 6223898

כ"ב כסלו תשס"א
מטעם רבותנו הגאון הצ' הביד"צ שליט"א

אזהרה חמורה

היות ושמענו שנשים הזקוקות לטיפול ובדיקות רפואיות
נבדקות בלא לבוש ע"י רופאים גברים.

עצם הדבר הוא איסור חמור!

הוא בכלל אביזריהו דגילוי-ערוות וכל אחד יזהיר לבני-ביתו על זה

- וכבר הזהירו על כך הגאונים הביד"צ -
בית דינו של כ"ק מרן הגר"ר בענגיס זצוק"ל.

וכפי ששמענו כי רבה הפירצה, והתלוננו נשים על גודל המכשלה
והסכנה הרוחנית. וכבר אידעו דברים חמורים רח"ל.

ואם אשה נאלצת לילך לרופא מומחה - לא תלך לבדה!
אלא תעמוד אשה לצידה באותו חדר כל זמן הטיפול

וח"ש הביד"צ דפעה"ק ירושלים תובכ"א.

נאם *ד"ר יצחק רובין*

נאם *אורי קמחי*

נאם *שליט"א יצחק רובין*

נאם *שליט"א*

נאם *ד"ר יצחק רובין*

נאם *אורי קמחי*

נאם *שליט"א יצחק רובין*

נאם *שליט"א*

סימן ד

דיני הרחקות באשה חולה בעת נדותה

בקבלת עדות אות א' הבאנו נידון לענין הליכת אשה אצל רופא איש, אם מתחשבים בדיני צניעות בזה, או שהקובע לענין רפואה הוא רק שם 'מומחה', ואין בודקים ביראת שמים שלו. והזכרנו שבאשה חולה בעת נדותה מצינו כמה וכמה הרחקות שעל הבעל לנהוג בה, וא"כ כ"ש שיש הרחקות ברופא זר. להלן מובאים פסקי הנשר הגדול הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בדיני הרחקות באשה חולה בעת נדותה, וההנהגה עמה בעת החולי, ובענין הטיפול אצל רופא, עם גליונות עץ ארז^א.

הערות

(א) שו"ע סט"ז. וכתב בתרה"ד סי' רנ"ב דכשהוא חולה והיא בריאה אין כ"כ חשש להרגל עבירה דאין יצרו מתגבר עליו, מפני שתשש כוחו, אבל כשהיא חולה והוא בריא איכא למיחש להרגל עבירה, שמא יתגבר יצרו עליו ויפייסנה, הובא בב"י [א]. (ב) שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' ב' [אלף ע"ו], בדעת תרה"ד שהוא דעת השו"ע, גם לנוהגים כרמ"א סט"ז יש לחוש לדעת הרדב"ז, כ"כ בלחור"ש ס"ק כ', ובשיעורי שבה"ל סט"ז אות ג'. ואדם אחר אסור, לדעת השו"ע יו"ד סי' של"ה סי', ולהש"ך שם שרי. (ג) שו"ת הרדב"ז שם. שיעור הממון שצריך להוציא לא נתברר, ומ"מ צריך להוציא

כפי יכלתו. ועי' שיעורי שבט הלוי סט"ז אות ג' [ב]. (ד) רמ"א סט"ז, שכתב "אם צריכה הרבה לכך", כלומר שהוא צורך והכרח לה, ונכלל בזה גם בחולי שאין בו סכנה. [והוא

גליונות עץ אדז

[א] ואמר לי הראב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א שקשה מאד להגדיר דבר זה לחלק בין איש ואשה. [ב] עי' בנאות מרדכי אות תרי"ב לענין בעל חולה שצריך סיוע מאשתו, שהכריע שהאשה יכולה לסייע לו ע"ש, ואין צריך להוציא ממון כדי ליקח אחר שסייע לו, והוסיף "ונראה דהוא הדין במי שיש לו ממון", ומשמע קצת שאין אפי' מקום להחמיר על זה, וצע"ק דאם היה מבואר שאין צריך להוציא בזה עד שליש מנכסיו או ממון רב וכדו' מובן, אולם משמע שאפי' אם יש לו ממון רב לא צריך להוציא, והוא פלא ממש. [ג] עי' מש"כ לעיל לענין היתר בדין פיקוח נפש שתמוה איך אפשר להתיר הכל באופן כללי, והוא פלא ממש. [ד] עי' בשיעורים שביארנו הגדר

בזה, ע"ש באריכות. [ה] וצ"ע הרי לפעמים יש בזה הנאה ואיך אפשר לצמצם, והרי כתוב בהדיא ברמ"א שיש הנאה כשמסתכל בנדה אפי'

א. כשהאשה חולה בחולי שאין בו סכנה והבעל בריא, חמור הדבר בהלכותיו יותר מבעל חולה (א), וחייבים לשכור אשה שתשמש (ב), כגון להקימה, להשכיבה ולסומכה וכנ"ל במה שהותר בבעל חולה, גם אם יעלה הדבר ממון רב (ג). אך באופן שאין אפשרות כלל לשכור אחר, מותר הבעל לשמשה בדברים הנצרכים לה, ואף ליגע בה (ד). ומ"מ כל מה שיכול לעשות בהפסק בגד - יעשה בהפסק (ה). אבל

מבואר בשלטי גבורים על המרדכי פ"ב משבת אות ה', ובהגהות שערי דורא סי' י"ח]. חכ"א כלל קט"ז סי"א י"ב, ערוה"ש סכ"ז, פסקי דינים צ"צ סעיף י"ד, לחור"ש סק"ל, שו"ת בית שערים סי' ער"ד. — אמנם בשערי טוהר שער ט"ו סעיף כ"א כתב דהרמ"א התיר רק ביש בו סכנה, וכ"כ בבאיור הגר"א. עי' שו"ת שבה"ל ח"ד סי' ק"ו, בהערות לסט"ז, [שכל הנצרך לה מותר גם כשאינו תועלת לרפואתה [ג]]. ובשו"ת קנה בושם ח"א סי' צ"ב אות ג' ס"ל שרק אם יועיל לרפואתה [ד]. טעם ההיתר דאין זה שימוש של קירוב אלא שימוש של טורח [ערוה"ש סי' ה], בתשב"ץ ושו"ת הרדב"ז שם כתבו הטעם משום דמותר להתרפאות באיסור דרבנן, וי"א משום שאין חוששים להרגל דבר כיון שהיא חולה ואין מתאוה לה [שו"ת הרדב"ז שם]. אסור גם כשאינו נוגע בבשרה אלא ע"י הפסק בגד, [ויש מקילים בהפסק בגד, וזה חיים סק"ז] ואף שאין איסור של לא תקרבו, חיישינן משום הרגל דבר שיתקפנו יצרו. אבל כשאינו נוגע, כהושטה, והתרת מנעל, מותר גם בחולי שאיב"ס, ולדינא, כפי שנתבאר כשאין אחרים מותר אף שלא במקום פקדו, אלא בגדר חולי שאי"ב סכנה [קובץ תשובות ח"א סי' פ"ז]. בכל מה שמותר לו לשמשה, צריכים להזהר שלא יתכוונו לשם הנאה [ה]. (ה) פת"ש סקי"ז מהמקור חיים ס"ק ס"א. ועי'

גליונות עץ ארז

הערות

בהערה שם שיש להקל גם בכפפות, ועדיף שיהיו עבות [1]. (ז) פת"ש סקט"ו, מהרדב"ז שם. (ז) שדינם כרחיצה. ובג' דברים אלו מותר בדברים שנאסרו משום חומרא, כנ"ל בדין חולי הבעל. (ח)

דהיתרים הנ"ל אינם אלא בחולה. (ט) שו"ע סט"ז, ומקורו מתרוה"ד סי' רנ"ב, - ונקטינן שאסור רק בחולי שאין בו סכנה, אבל אם יש בו סכנה מותר, כדכתב בשו"ת הרדב"ז שם. (י) ע"י הערה לקמן. (יא) כגון הושטה מיד ליד, להאכילה ע"י כף ומזלג, הלבשתה והנעלתה, וכן נגיעה ע"י דבר אחר בענינים רפואיים כהזדקת תרופה בתוך צינור דרך הוריד, או החלפת שקית ולהסיעה בכסא גלגלים או להסיעה במטטה, וכן להגביה מטה בין בהפעלה חשמלית או ביד. (יב) שו"ת בית שערים יור"ד סי' ער"ד. (יג) ע"י פסקי משנה הלכות

במקומות הגלויים, וכלשון הר"מ שיש "הנאת הלב" - אלא שאין חוששים, וצ"ל כאן שאין הכוונה שאין הנאה כלל אלא שיכול להיות שיש הנאה שסוכ"ס עושה דבר שיש בו משום איסור הרחקות, אלא לא

"יכוין" לשם הנאה אלא לשם טרחה ושימוש של חולה וכדומה. [1] ומבעל הנתיבות אדם שליט"א שמעתי בשם בעל שבט הלוי זללה"ה באחד שנעשה חולה זמן קצר אחרי החתונה עם המחלה רח"ל, והי' מצבו קשה מאוד וכאבים נוראים היו לו, ובעוונותינו ע"פ דרכי רפואה לא הי' דרך לרפואתו, ואמר החתן שכשאשתו מחזיקה את ידו מרגיע לו את הכאבים למקצת, והתיר לה השבט הלוי לתת לו יד בעת הכאבים עם כפפות, ע"כ מה ששמעתי בזה ויש לדון עוד. וכתב לי הגר"ח"ע ברנסדופר בן הגר"מ שליט"א, מו"ץ היכל הוראה ירושלים, כעין זה נשאל אאמו"ר שליט"א לפני כעשר שנים לאחר

רחיצה (ו) וכן הצעת המטה ומוזגת הכוס ושילוח הכוס, אסורים (ז).
וכשאינו חולי רק מוחוש בעלמא, אסור גם באופן זה (ח).

ב. לדעת השו"ע אסור לבעלה להקימה, להשכיבה ולסומכה, וכ"ש שלא ליגע בה (ט), גם כשאין אחרים, אלא אם כן בחולי שיש בו סכנה (י).

ג. נגיעה בדבר המפסיק אסור, אבל ע"י דבר אחר מותר, כשאין אחרת שתעשה בחינם (יא).

ד. למפמף לה טיפות אזנים או עינים מותר (יב), ומ"מ יזהר שלא יגע בה (יג).

ה. הבאת מים כדי שתרחץ מהם מותר גם כשיש אחר (יד).

פטירת א"ז הקנה בושם, ולכן דן אאמו"ר שליט"א עם הגאון הגדול ר' יחזקאל ראטה שליט"א, והעלו לאיסור אף בכה"ג, כיון דהמטה הוי ממש

עמ' סח. (יד) כנ"ל לענין בעל חולה משום שלדעת רבים לא הוי בכלל איסור רחיצה. לצורך חיבה והוי בכלל יהרג ואל יעבור, והי' ירפא את עמו ישראל. ע"כ. אך בנתיבות אדם ח"ב נתבאר להיתר. עוד כתב לי הגר"ח"ע ברנסדופר הנ"ל שליט"א, דבשיעורי קנה בושם בסוף סי' קצה, מובא בדרך אגב, ויש בזה חוסר ידיעה, וז"ל, ואגב רצוי להעיר על מה שיש נוהגים שילודות אין יוצאות מהבית כל זמן שלא שמעו ברכו ולא ברכו הגומל, וכששומעות ברכו או מברכות הגומל יוצאות, וטעות הוא בידם שעירבבו ב' עניינים, דמה שנהגו שלא לצאת מהבית הוא ענין שמירה והוא עד ל' יום שעד ל' יום היא

הערות

(טו) כה"ח או"ח סי' קנ"ט ס"ק ע"ד, דהוא צורך מצוה, והוי נגיעה ע"י דבר אחר [I]. (טז) שו"ת הרדב"ז ח"ד ס"ב. (יז) כנה"ג הג' ב"י אות י"ב, דכתב שבהקזת דם פעמים שבלתי מומחה יעשה לה

היזק, והובא בסד"ט ס"ק כ"ג ולחוי"ש לחם ס"ק ל"א. אמנם כיום אין צריך מומחיות בבדיקת דם [ח], רק כשנצרכות בדיקות רבות שמא יגרם קלקול בורידים או שטפי דם מקומיים. (יח) שו"ת הרדב"ז שם, כנה"ג בהגהת ב"י אות י"ב. דאע"ג שלצורך הכנסת המחט יש נגיעה, כתב הרדב"ז דבעבדיתה טריד. – כשצריך לעשות עירווי דם מזל"ז מותר, ועי' שו"ת הר צבי יו"ד סי' קצ"ז. (יט) הרמ"א כתב "ויש סכנה בחליה", מכלל דכשאינן סכנה אסור,

ש"ך סק"כ, סד"ט ס"ק כ"ד, חו"ד ס"ק י"ג, חכ"א כלל קט"ז סעיף י"ב. (כ) שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' כ"ז. (כא) שו"ת הרדב"ז שם [ציינו בהגהות רעק"א], לחו"ש ס"ק ל"ב, שו"ת זרע אמת, שיעורי שבט הלוי סעיף י"ז, על הש"ך סק"כ ד"ה בא"ד מ"מ. – כמו"כ כשנצרך לבדוק ע"י נגיעה בגוף כבדיקת כבד או כליות דינו כמישוש הדופק. – מדידת לחץ דם, כשאינן צורך בנגיעה מותר, וכשצריך נגיעה דינו כמישוש הדופק. (כב) רמ"א סט"ז מהגש"ד סי"ח, שלה"ג על המרדכי פ"כ

גליונות עין ארז

עדיין נחשבת ליולדת, וענין הגומל או ברכו הוא ענין נוסף, שיש להם לשמוע ברכו ולא כמו שטועים שע"י ששומעת ברכו או מברכות הגומל אין צריכין כבר שמירה אפילו תוך ל' ללידתן, אלא שיש נוהגים

להקדים ולברך הגומל או לשמוע ברכו אחר ז' ימים וכידוע שיש ג' זמנים ביולדת, ג' ז' ול', אבל עכ"פ אין זה משום שע"י ברכו או הגומל יוכלו לצאת, דאין הדבר תלוי בשמיעת ברכו או ברכת הגומל, אלא תלוי בכמה זמן היא אחר הלידה ואם היא נחשבת כחולה לענין זה עד ל' או ז', עכ"ל. [I] עיין מש"כ בנאות מרדכי אות תקצ"ח לענין הגשת אשה לבעל חולה מים לנטילת ידים שחרית או לסעודה או לתפילה, דמותר כיון שאי"ז רחיצה אלא מעשה מצוה של נטילה, ויש מחמירים. ובגליונות שם כתבנו, לפי היש

מחמירים הי' מקום לומר שכל ההיתר כשאינו סמוך לרחיצה נאמר באופן שהוא "חפצא של מצוה", אולם למשל ליטול ידיו לפני שעושים ברכת הנהנין כמנהג החת"ס משום חשיבות וניקיון לכבוד הברכה ע"ז אין לומר לכאור' שיהי' בזה היתר הגם שהבעל עושה את הדבר לשם מצוה, ודו"ק, ויש לדון. ויש לדון בזה גם כאן. [ח] ולכאור' אין זה כלל שלפעמים יש אנשים שקשה מאד למצוא להם הוריד, והכל לפי האדם, והכל לפי המטפל, ובעיני ראיתי כמה פעמים קלקולים רבים בזה, ויש לדון לפי"ז שבוודאי אם הוא

ו. מותר ליטול ידיה לסעודה ונמ"י

שחרית (טו).

ז. אם הבעל רופא ואין אפשרות

להשיג רופא אחר, או כשיש

רופא אחר אלא שאינו מומחה כמו

הבעל (טז), ונצרכת למומחה (יז), גם

כשאין סכנה בחליה, ביש צורך גדול

מותר לעשות לה בדיקת דם (יח),

אבל למשש הדופק אסור (יט) גם ע"י

הפסק בגד (כ). אמנם ביש צורך גדול

מותר (כא).

ח. חולה שיש בה סכנה מותר

להקימה ולהשכיבה וכיו"ב (כב), רק

כשאין אחר שיכול לעשות כן בחינם

גליונות עץ ארז

מומחה בזה יותר אז עדיף יותר, הגם שאין בזה נידון של פיקוח נפש כלל. [ט] ע' בנאו"מ אות תר"מ בשם בעל קנה בושם ז"ל שכל ההיתר הוא רק אם יש בזה משום רפואה בפועל, ויש לדון. [י]

יש להעיר שלעניין בדיקת הדופק נראה מהמציאות שאין קשר בין הגדלות של הרופא לזה שיודע או אינו יודע להרגיש את הדופק, ואצל הרופאים עצמם יש מהם שאומרים את זה בגלוי שזה שייך אצל האחיות ואצל מצילי חיים הפשוטים שמבינים בזה יותר, ולכן כלפי זה אדרבה היותר פשוט הוא בגדר היותר גדול לנדר. [יא] ע"ע בנאו"מ אות תרע"ג כאן, גדר מחודש בזה, ובגליונות שם. [יב] והבאנו כמה פעמים בשיעורים שמעתי מעדות נאמנה בשם ידידי תלמיד חבר של האגרות משה זל"ה הגאון רבי טובי' גולדשטיין ז"ל, שדן קמי' דהאגרות משה ז"ל כמה פעמים דהלא בר"מ מבואר שכל האיסור הוא אך ורק דרך חיבה ודלא כפסק של בעל האגרות משה, ואז

הערות

דשבת אות ה'. (כג) כדלעיל ס"א בחולה שאין בה סכנה [ט]. (כד) מקו"ח ס"ק ס"א והו"ד בפת"ש ס"ק י"ז. (כה) רוח חיים סק"ז והובא בדרכ"ת ס"ק נ"ג. וכ"ש לפי מה שמתירים למשש הדופק במקום

סכנה. (כו) שו"ת הרדב"ז ח"ד ס"ב. (כז) כן נראה. (כח) ברמ"א כתב "אם אין רופא אחר", והמכוון שמומחה כמוהו [י], ע"י תשובות המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ז, ושו"ת הרדב"ז שם, וכ"ה בשו"ת זרע אמת ח"ג סי' קט"ז [הובא בדרכ"ת ס"ק נ"ו], לחו"ש סק"ל. (כט) רמ"א ע"פ שלטי הגבורים, ש"ך סק"כ, בהגר"א ס"ק כ"א, סד"ט ס"ק כ"ד. ולדעת השו"ע ס"ל להש"ך דלהרמב"ם [סה"מ ל"ת שנג, סמ"ג בלאוין קכ"ו, חינוך מצוה קפ"ח] איסור דאורייתא של קירבה הוא גם כשאינו בדרך חיבה, והוא המכוון בב"י, ולכן אסור מישוש הדופק גם במקום פיקו"נ, וכ"ה בש"ך יו"ד סי' קנ"ז [יא], וכן

או בשכר (כג). ועדיף ע"י הפסק בגד (כג). וגם לעדות הספרדים יש להקל (כה),

ז. גם בחולה שיש בה סכנה, רחיצה אסורה, וכשאפשר חייב לשכור אחרת, ואם אי אפשר לשכור, והיא מסוכנת אצל הרחיצה, יש להשליך המים עליה בלי נגיעה, ואם אי אפשר באופן זה אלא ברחיצה ממש, מותר לרחצה ביד (כו), וראוי שיהא ע"י הפסק בגד (כז).

י. אם היא חולה שיש בה סכנה, ואין רופא אחר כמותו (כח) מותר לבעל למשש לה את הדופק ולעשות צרכי רפואה אף כשצריך ע"י נגיעה (כט), וגם לעדות הספרדים יש להקל במישוש הדופק במקום סכנה (ל), וכשאפשר יש

דעת הבית שמואל אה"ע סי' כ' סק"א כדעת הש"ך בדעת השו"ע, וברכ"י יו"ד סי' קנ"ז ושיורי ברכה אות ה', ותוה"ש ס"ק ט"ו. אמנם דעת הש"ך שגם להראשונים שאיסור קירבה דאורייתא, מ"מ שלא בדרך חיבה אינו אלא איסור דרבנן, ע"ש שהביא כמה ראיות לזה, וכן דעת שו"ת פני יהושע ח"ב סי' מ"ד, כנה"ג סי' קצ"ה הגה' הב"י סי"ג, סד"ט ס"ק כ"ד, שו"ת מעיל צדקה סי"ט, חוות יאיר סי' קפ"ב, עצי ארזים שם. — אמנם בספר בית יעקב סי' פ' נתיבות לשבת שם, תוספת יוה"כ יומא שם, לב חיים שם, הכריעו שגם בלא דרך חיבה אסור מן התורה. — ועי' שו"ת אג"מ אהע"ז ח"א סי' ל"ג [יב]. (ל) החיד"א בכסא דוד ח"ב דרוש כ"ה לשבת הגדול

הערות

בדעת הב"י, שו"ת זרע אמת יו"ד ח"ג סי' קט"ז, שו"ת תורה לשמה סי' תצ"ד, ערוה"ש סכו', ומאידך בביאור הגר"א סק"כ פירש בדעת השו"ע שאוסר, וכפי שכתב הב"י דאפשר שדאוסר כדסיים הב"י בסוף דבריו וצ"ע. (לא) פת"ש ס"ק י"ז מהמקור"ח ס"ק ס"א, ושם מיירי ביש בה סכנה. (לב) ע"י לעיל בחולי שאין בו סכנה בהערה תרי"א בענין בדיקת דם. וכ"ה בחכ"א כלל קט"ז סי"א י"ב ובפסקי דינים צ"צ. (לג) שיעורי טהרה פ"ז עמ' קצג ד"ה וכתב. (לד) שו"ת בית שערים יו"ד סי' עד"ר. (לה) קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ח. (לו) דאין בזה כלל התקרבות אליה, כמבואר לעיל, - ומ"מ ביש אחר שיכול להחזיקו, ראוי להמנע, כי מעמיד בקירוב אליה [יג]. (לז) ואף להשיטות בדעת הב"י שמישש הדופק אסור גם במקום פיקו"ג, הוא רק בצרכי רפואה שאינם הצלה עצמה, אבל כה"ג הוא פעולת הצלה, וכן במקום של

גליונות עץ ארז

הנידון הי' על טיפול של ילדים חולים בפגיעת נפש, שהגר"ט הגר"מ פיינשטיין ז"ל אסר ואמר הגר"ט שלא עלתה בידו לשנות דעת הגר"מ. [יג] משמע שבעצם העמדת האור אין חשש של קירוב הדעת רק בגלל שמתקרב אליה, ולפי"ז יהי' מקום לדון כל מקום לעניינינו וצע"ק. [יד] בשיעורים הארכנו שיש מח' גם בזה מה מותר, ועי' בבאר משה שהתיר רק אם יש בגד שחוצץ ולא נגיעה של ממש, והוא פלא, ולכאור' לדבריו ילה"ס אם גם כאן יתיר גם כבגד מפסיק, והגם שיש לחלק בין אשת איש לאשתו נדה אולם בדברי המחבר רואים שאין חילוק כל כך. ויש לדון עוד.

לעשות ע"י הפסק בגד (לא), וכן אם נצרכת לבדיקת דם או להזריק לה זריקה או לסוך משחה על בשרה ואין רופא אחר, ואי אפשר בהפסק בגד, או כפפות, מותר (לב), אך יזהר ככל שיוכל שלא יגע בה יותר מההכרח (לג).

יא. למפמף טיפות עיניים או אזניים, מותר גם באין בה סכנה, ואם צריך לפתוח עיניה ואין אחר, במקום חולי מותר בהפסק בגד (לד). וכן

מותר לזלף תרופה ע"י ספריי על המכה (לה). מותר לו להחזיק מנורה כחולה לצורך רפואה (לו).

יב. להצילה מסכנה מותר אף נגיעה, כגון הצלה מטביעה, או פציעה עם פריצת דם, או שנוקקת להחייאה שהוא מפה לפה, וכן כשהיא בשעת לידה, וצריכה עזרה באופן שהוא חשש של פיקו"ג, ואין שם מילדת, כגון שכרעה לילד בבית, או שיש מילדת ומ"מ נזקקת מאד לעזרת הבעל, מותר הבעל לעשות כפי הנצרך (לז).

הצלה מסכנה פתאומית, כגון שנכנסה לכביש בלא שימת לב וצריך למושכה משם. והוי בכלל דברי הגמ' בסוטה כ"א ב' היכי דמי חסיד שוטה, כגון דקא טבעה איתתא בנהרא, ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ולאצולה. והוא גם באשת איש שאסורה מדאורייתא, כיון שאין זה גילוי עריות אלא פעולת הצלה [יד].

הערות

(לח) שיעור"ט פ"ז עמ'
קצג ד"ה אין הבדל.

יג. בכל הדינים האלו, בין כשהבעל חולה ובין כשהאשה
חולה, אין חילוק בין נטמאה בראיה מן התורה ובין
בכתם דרבנן (לח).

סימן ה

בגדר הנאמנות בישראל נכנס ויוצא

בקבלת עדות אות ג' הובא דנאמנות משגיח הוא רק באופן של מירתת, ותועלת 'נכנס ויוצא' הוא משום דנחשב כאילו נמצא שם כל הזמן, ומירתת מפניו. להלן יבואר יסוד זה בהרחבה, ומכתב למערכת כשרות בענין זה.

לרשות הרצים, צעיר שיט צה עוזדי כוכבים וישראלים - מותר, צעיר שכולה עוזדי כוכבים - אסור, עד שיטב ומשמר, ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר, ע"כ. ויש להתבונן, מהו הלשון 'אין השומר' יושב ומשמר' דנראה דדין שמירה אית כאן, והוא פלא. ובכלל צ"ב מאי שייכא האי דין שמירה לענין הכשר השחיטה.

ויותר מכך קשין דברי הרמב"ם שכתב (פי"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ד) ז"ל, אפילו כתב העכו"ם לישראל שנתקבל ממנו המעות למכור לו צהן יין הואיל ואין הישראלי יכול להוציאו מרשות העכו"ם עד שיתן לו המעות הרי הוא של עכו"ם ואסור אלא אם היה השומר דר שם בחצר ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר תמיד אלא נכנס ויוצא כמו שביארנו צין ברשות צעל היין צין ברשות

א

חולין ג' ע"א. אצוי אמר הכי קתני הכל שוחטין ואפילו כותי, צמה דברים אמורים כשישראל עומד על גביו, אצל יוצא ונכנס לא ישחוט, ואם שחט חותך כזית צטר ונותן לו. אכלו - מותר לאכול משחיטתו, לא אכלו - אסור לאכול משחיטתו, חוץ מחרש שוטה וקטן דאפילו דיעבד נמי לא שמה ישהו שמה ידרקו ושמה יחלידו. אמר רבא ויוצא ונכנס לכתחלה לא, והתנן המניח עוזדי כוכבים צחנותו וישראל יוצא ונכנס מותר, התם מי קתני מניח, המניח קתני דיעבד. אלא מהכא אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר, ע"כ.

והאי לישנא ד'יושב ומשמר' איתא בע"ז (דף סא, א) צמשנה: המטהר יינו של עוזדי כוכבים ונותנו צרשותו צצית הפתוח

עכו"ם, ע"כ. והוא פלא מאי דחידש דאין דין שיהא יושב ומשמר 'תמיד', ומה תוספת איכא צישיבנתו 'תמיד' מה שלא נזכר בצוגייית הגמ'.

ב

ואשר יראה צזה, דהנה צעיקר הדין שמירה להכשיר השחיטה מצינו צ' דרכים צדצרי רצותינו. הרמב"ן צחידושיו צסוגיין כתב דעיקר חשש שעליו נזרכת שמירתו, הוא דלמא שחט על מנת למכור ולא הקפיד ודרס, ז"ל, ודאי כותי השוחט לעצמו כישראל הוא וסתם שחיטתו כשרה היא, והכא היינו טעמא דכיון שהוא מוכר ונותן שמה מתחלה על מנת למכור שחט ולא הקפיד ודרס והחליד להעבירנו, אי נמי כיון דלא קפיד דריס, מה שאין כן בישראל דכל השוחטין מדקדקין ושוחטין הן, ובישראל עומד על גביו מותר דהא חזי ליה אי נמי מרתת מיניה דומיא דשומר ציין נסך, ע"כ.

צשחיטה כן, ולזה משני הש"ס מי קתני מניח המניח קתני וכיון דציין אינו מותר אלא צדיעבד שפיר יש לחלק צין שחיטה לייין דצשחיטה אף צדיעבד אסור והוא נכון לענ"ד, עכ"ד. ומצואר עכ"פ צדצריו דע"י דמירתת קצעינן דצוודאי שחיטתו כשירה.

ובעין סברא זו מצינו צדצרי הרשב"א צחידושיו (להלן יב, ב) שכתב גדר חדש צהדין דגדול עומד ע"ג צשחיטה, דיעווי"ש שדן צטעמא דלא ממעטינן קטן וקטנה מחליצה מטעמא דלאו צני דעה, והטעם לפי שחליצה צצית דין היא וכוונת צי"ד העומדין עליהן ומלמדין אותם ומזהירין אותם הוי לה כונה יעווי"ש. אלא שחמה ע"ז מדתניא צתוספתא יצמות (פי"א) שוטה שנחלץ חליצתו פסולה ולא מהני להו כוונת צי"ד העומדין שם, ותירץ דשוטה שאני דלא מהניא ליה אפי' עמידת גדול על גביו יעווי"ש.

וברב צסו"ד: ורצינו הרב ז"ל תירץ שכל דבר שאפשר לעשותו ע"י שליח הוי עמידה על גביו כוונת העושה ומדין שליחות, אבל דבר שאי אפשר לעשותו ע"י שליח אף עמידת צן דעת ע"ג לא מעלה ולא מורידה צמקום שזריך כוונה, והלכך חליצה שא"ל לעשותה ע"י שליח לא מהניא עמידת צי"ד ע"ג והיינו טעמא דשוטה שנחץ שחליצתו פסולה, אבל גט שאפשר למנות שליח לכתיבת הגט ולכוונת כתיבת שמו ושמה ואף זה שעומד ע"ג כשליח הממונה לכתוב ולכוין

אמנם צדצרי זקיני הגרעק"א צחידושיו נראה דאין הישראל רק קובע שלא קלקל, אלא דהוא גופא צמה דעומד ע"ג קובע את דין הכשרות של אותה השחיטה, דכתב, ז"ל, דצודאי חילוק גדול יש צין יין לשחיטה, דציין ליכא אלא חשש מגע דצודאי נגע הוי ג"כ רק דרצנן, וגם הוי חזקת היתר לייין וצשחיטה הוי חזקת שאינו צבות, והא דמדמי רצא לייין היינו כיון דציין סומכין לכתיילה ציואל ונכנס אף דספק דרצנן אין לעשות לכתיילה ע"כ דמירתת הוי ודאי, הוא הדין

ונראה דמטעם זה פסק הרמב"ם (פ"ד מהל' שחיטה הט"ד) אלו הדוקין והזיייתוסין ותלמידיהן וכל הטועים אחריהן שאינן מאמינים בתורה שזעל פה שחיטתן אסורה, ואם שחטו צפינו הרי זו מותרת, שאין איסור שחיטתן אלא שמה יקלקלו וכו' ע"כ. וצפוטו הוא פלא דלכאוף הא דצעי ישראל עומד ע"ג הוא רק לדעת אציי, אבל לרצא אפילו צישראל יוצא ונכנס מותר לאכול משחיטתו. וכתב בזה צננסת הגדולה (יור"ד סי' ב' אות כ'), ז"ל, וז"ל דמפני זה לא כתב הרמב"ם ואם שחט וישראל עומד ע"ג, אלא כתב 'ואם שחטו לפנינו הרי זו מותרת' לומר דכל שישראל יוצא ונכנס שחט צפינו מקרי, ע"כ. פירוש כוונתו לכאוף דדין יוצא ונכנס הוא כדין 'עומד ע"ג', דצוה דיוצא ונכנס הוא כשחט צפינו וחלות השחיטה נקבע ע"י אותו הישראל שיוצא ונכנס באותו המקום.

ונפק"מ איכא ליסוד זה, דהנה לנו הפוסקים צכמה אופנים דצהם איכא מירתת ע"י מחשבת העכו"ם באופן שהישראל לא יצא ונכנס צפועל, וצפוסקי זמנינו לנו באופן שגראה העכו"ם ע"י מעגל סגור וכדו' אי יש צוה את אותו המעלה של 'נכנס ויוצא' דנוכל להכשיר שחיטתו צכך.

ולדברינו אפשר, דהן אמנס כלפי אותו המציאות של 'מרתת' אין נפק"מ אם נכנס ויצא צפועל או דחשב העכו"ם שיש שם נכנס ויוצא וצאמת לא

צכתיצחו, וטעמה דשחיטה דלא מהני עמידת גדול ע"ג לרצנן דצעו כוונה צשחיטה, לפי שהכל תלוי דדעת השוחט, דאלו שחט צהמת חצירו שלא מדעתו כשרה ואע"פ שלא נתכון לה כלל צעל הצהמה, אלמא כל ההיתר תלוי דדעת השוחט וכונתו, משא"כ צגט דאלו אחר שגרש את אשת חצירו לא עשה ולא כלום והלכך דעת כותב דוקא צעינן, יעוי"ש.

ביאור כוונתו, דהאי דינא דגדול עומד ע"ג, פירשו שעי עמידת הגדול חשיב כחלות השחיטה ע"י אותו הגדול, ואשר ע"כ חלוק ציסודו שחיטה מגט, דצשחיטה התלויה צמעשה השוחט דייקא ולא אכפת לן כלל אם הוה צהמה ידידיה או לאו, כה"ג א"א להחשיב את עשיית הגדול העומד כעשיית 'מעשה שחיטה' דסו"ס לאו איהו עבד 'מעשה השחיטה צפועל'. ומשא"כ צגט דלא תליא כלל אלא דדעת כותב להכי אף מעשה של הגדול העומד ע"ג יכול להחשב כמעשה עשיית גט צהכשר, ודוק.

ג

נמצא לפי"ז דצעיקר הדין דעומד ע"ג נתחדש דאיהו פועל צעיקר מעשה השחיטה, ואהכי אמרינן דציוצא ונכנס 'דין שומר' איכא עליה, כיון דכך הוא הדין הנצרך שיהא השומר פועל צגוף מעשה השחיטה, ולהכי הוא דין שיהא 'שומר תמיד', כיון שאין כאן רק היכי תימני לידע דהוה מירתת, רק הוא דין הקובע צעיקר חלות השחיטה, ודוק צזה.

החלב, דכיון שאם יערצו חלב טמא יענשו וינטרו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם, הרי זו ידיעה צרורה וממילא לא היה צלל איסורם, ע"כ. הרי ידיעת המציאות שהממשלה משגחת עליהם הוא גופא ה'מירתת' המועיל להכשיר את אותו החלב, ודוק. אך דהא מיהא יש לחלק דלצד הכשרות סגי צ'מירתת צמציאות', אך ל'חלות שחיטה' צעינן 'נכנס ויולא' כדי להחשיבו כחלות שחיטה ע"י ישראל, ודוק.

הוא. אך כלפי אותו הדין שנוכל להחשיב את מעשה השחיטה כחלות שנעשה ע"י ישראל שנכנס ויולא, דומיא דגדול עומד ע"ג, כה"ג שלא נכנס ויולא 'צפועל' לא סגי, ויל"ד לדינא צזה.

איברא דהגר"מ פיינשטיין זללה"ה הורה לענין חלב עכו"ם, דאף צאופן דאיכא מירתת צמציאות סגי, דכתב (אגרות משה יו"ד ח"א סימן מ"ז) ז"ל, לגצי קתם חלב הנמכר צ'מריקה שאפשר לסמוך על החלב שהוא חלב פרה, דאפי' אין ישראל רואה החליצה יש להתיר

מכתב למערכת כשרות בענין הנ"ל

לעשות כן ע"מ להוסיף ולהדר, הידור אחר הידור.

עיקר המערכת שרצוני להציע מצוססת על תיקון שכבר קיים זה שנים רבות, והוא מערכת וידאו המותקנת צמפעלים, צמטצחי מלונות וצצתי עסק המושגחים ע"י הרצנים, אך צעת האחרונה הוסיפו צה מערכת משוכללת (אפליקציה בלע"ז) היכולה לתת מענה צזמן אמת ישירות למחשצי ההשגחה, מה נעשה צכל רגע נתון, וצצידור חי לצקשת ההשגחה כיצד מתנהל דצר פלוני וכיו"צ, וכן פיקוח אחר פיקוח על המשגחים צשטת, היכן הם נמצאים, מתי ציקרו צמפעל ועוד כהנה וכהנה, ונצצר צקולר ההידור ההלכתי שיצ צהתקנת מערכת חכמה זו.

כב אלול ה'תשע"ז

כבוד הרבנים הגאונים ראשי מערכת הכשרות העולמית...

אחדשה"מ,

ראיתי להעלות הדברים שהעלנו על שולחנו של הגאון המפורסד ר' ... שליט"א, וציקש להעלותם על הכתב ולהציאם קמיה הרצנים הגאונים שליט"א צעת אסיפת ראשי עם, ראשי מערכת הכשרות העולמית.

ה

הנה צעת האחרונה, התפתחה עד למאד רמת הטכנולגיה, ופשיטא הוא שכל מה שעשה הקצ"ה צעולמו, הרי הוא לצורך ישראל, וכיון שאפשר להשתמש צזה לצורך דקדוק ושמירת ההלכה, הרי ראוי

ו

יעמוד, או ציולא ונכנס, חשיב כאילו יש כאן שמירה בכל שעה ושעה, אף כאשר הישראל יושב ואינו רואהו. והא פשיטא דאין הגדר שרק לאחר מכן כשיעמוד יחשב צדיקה למפרע, רק הציאור צוה דכבר עתה צעת שיושב, הרי"ז נחשב כאילו יושב ומשמר, דהעכו"ם מירתת שלא לערצ דברים האסורים.

וגדולה מזו מצינו, דאפי' לענין עומד ע"ג בשחיטה מבואר צרמז"ן דמהני מאי דמרתת דומיא דשומר ציין נסך (כלשון הרמב"ן בחולין ג, א). ועי' לשון זקיני הגרעק"א צמידושיו שם שכתב ז"ל, דבדאי חילוק גדול יש צין יין לשחיטה, דציין ליכא אלא חשב מגע דבדאי נגע הוי ג"כ רק דרצנן, וגם הוי חזקת היתר לייין ושחיטה הוי חזקת שאינו זכות, והא דמדמי רבא לייין היינו כיון דציין סומכין לכתחילה ציולא ונכנס אף דספק דרצנן אין לעשות לכתחילה ע"כ דמירתת הוי ודאי, הוא הדין בשחיטה כן, ולזה משני הש"ס מי קתני מניח המניח קתני וכיון דציין אינו מותר אלא דיעבד שפיר יש לחלק צין שחיטה לייין דבשחיטה אף דיעבד אסור והוא נכון לענ"ד, עכ"ד. ומבואר עכ"פ דצבריו דע"י דמירתת קצעינן דבדאי שחיטתו כשירה.

ואם בשחיטה חשיב שיש כאן כוונת שחיטה של ישראל ממש, כ"ש וק"ו דמהני כלפי דין יולא ונכנס של יין נסך וחלב עכו"ם, דע"י דמרתת חשיב כשמירה בכל עת ובכל שעה, והוה כדין יולא ונכנס ממש.

הנה צע"ז (סא, א) תנן, המטהר יינו של עובד כוכבים ונותנו ברשותו וכו' צעיר שכולה עובדי כוכבים - אסור, עד שישב ומשמר, ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ שהוא יולא ונכנס מותר, ע"כ. וכן הוא צרמז"ס (פי"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ד) ז"ל, ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר תמיד אלא נכנס ויולא כמו שציארנו צין ברשות צעל היין צין ברשות עכו"ם, ע"כ. ועי' צספרינו עץ ארז עמ"ס חולין (ס"ג) שהארכנו דקדוק לשון הגמ' יושב ומשמר, ובלשון הרמז"ס 'תמיד', דיסוד הדין של נכנס ויולא דחשיב 'משומר תמיד', אף צאותו הזמן שהישראל נמצא צחון.

ובצינו כן צהדיא לגבי חלב עכו"ם (יו"ד ס"י קטו ס"א) דחלב שחלצו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, אסור וכו' היה לו דבר טמא צעדרו, והישראל יושב מצחון והעובד כוכבים חולצ לצורך ישראל, אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב, אם יכול לראותו כשהוא עומד, מותר, שירא שמה יעמוד ויראהו וכו' ואפילו ישראל קטן או קטנה מועילים, דהעובד כוכבים מרתת לפניהם. ועיי"ש צט"ז (סק"ג) וצ"ך (סק"ד) דכ"ש דמהני כשהוא יולא ונכנס, דכיון דטעמא הוא משום דמירתת, א"כ כ"ש ציולא ונכנס חשיב מירתת.

וביאור הדבר צוה, דכאשר יושב שם הישראל מצחון צאופן שיכול לראותו כשהוא עומד, וירא הוא שמה

מרחוק במלמות, ואפשר לבקש בכל רגע מעוזדי המפעל וכדו' שיכלמו וישלחו בזמן אמת מה עושים כעת במקום, הרי אין לך 'יושב ומשמר' גדול מזה.

ח

ועי' לשון הרמ"א (יו"ד קכט ס"א) דלכתחלה לא יניח אדם צביתו יין או חומץ אצל עוצד כוכבים לצד כלל, אצל דדיעבד מותר, והיינו דקבע לן שכל מקום שאין ישראל נמצא הרי הוא רק דדיעבד, ועכ"ז כתב מיד בסמוך משמיה דמרדכי דאפילו סגר החנות כל זמן שיש שם סדק או חור שיכולים לראות בתוכו חסוב כפתות, והיינו דע"י דיכול לראותו הרי הוא נקבע כאילו ישראל נמצא שם בפועל ושרי לכתחילה, אך הוא דווקא צענין שלא ידע העוצד כוכבים שהלך לצית המרחץ, וכמבואר בשו"ע שם.

וא"ב נמצא דעכ"פ כדי שיחשב שאין העכו"ם נמצא לצד זריץ שיהא עכ"פ צאופן שידע שצכל רגע יכול ישראל לראותו, ודווקא צהכי שרי לכתחילה ונחשב כאילו ישראל נמצא שם. וכיון שצבצים מהמפעלים שרגילים המשגיחים לבוא לעת רחוקה, וכאשר יצא המשגיח מהמקום סובר בעל העסק כי עד הפעם הצאה שיצוא המשגיח יכול לעבור זמן רב, וצפרט למשכ"ת בשו"ע (יו"ד סי' קכח ס"ג) דצית שיש לישראל ועוצד כוכבים יין בתוכו, ונכנס העוצד כוכבים וסגר הדלת אחריו צמנעול מצפניס, שאם צא ישראל ליכנס אינו יכול

ז

והנה כבר ידועים דברי הגר"מ פיינשטיין זללה"ה (וכ"ה בחזו"א) שהורה לענין חלב עכו"ם, דאף צאופן דאיכא מירתת צמליאות סגי, דכתב (אגרות משה יו"ד ח"א סימן מ"ז) ז"ל, לגבי סתם חלב הנמכר בצמריקה שאפשר לסמוך על החלב שהוא חלב פרה, דאפי' אין ישראל רואה החליצה יש להתיר החלב, דכיון שאם יערצו חלב טמא יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרותה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם, הרי זו ידיעה צרורה וממילא לא היה צכלל איסורם, ע"כ. הרי דידיעת המליאות שהממשלה משגחת עליהם הוא גופא ה'מירתת' המועיל להכשיר את אותו החלב, ודוק.

ובמעם קן דנו גדולי הפוסקים, וצראשם הוד כבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א צהתייעלות עם גאון ישראל מרן הגרי"ש אלישיב, להכניס מערכות וידאו למקומות החליצה, ועי"ז יהיה מירתת ויהני כמו ישראל יוצא ונכנס, ואף שצזה יש לדון שצאותה שעה שהמערכת קיימת ואין רואים את המלמות אי"ז חשיב שמירה, עכ"ז כיון שסו"ס מפחד שמה יראו לאחר מכן הרי הם מירתתי, הרי"ז נחשב כיוצא ונכנס, וחשיב כאיכא שמירה אף צשעה שאין רואהו.

וב"ש וק"ו צמערכות המוצעות דלעיל שאפשר צכל רגע נתון לצפות

לשון המשנה בע"ז. אולם מלשון השו"ע שלא נקט לשון הר"מ והעתיק המשנה כלשונה, משמע לכאורה צהדיא כדיוק של הגאון הנ"ל, ויש לדון עכ"פ צומנינו אם יש אפשרות לראות בכל זמן ע"י הטכנולוגיה הנ"ל את פעילות מערכת הכשרות אם יש שם מקום לחשוש לשינויים למיניהם, דבודאי יסכים לזה... ז"ל שעכ"פ לא יחשב בגדר של "חלב שחלצו עובד כוכבים", שהרי זה נחשב כאילו יש כאן שמירה של ישראל בכל עת, והסכים להצנה הנ"ל... שליט"א.

י

וע"ב ראיתי להציע קמיה הת"ח שליט"א, המוסיפים ומרצים כשרות בישראל, להוסיף הידור על הידור, ובפרט במקומות שאין משגיח שמגיע תמידין כסדרן, להכניס מערכת חכמה זו, שיש בה גדר שמירה בכל עת ובכל שעה. ואף באותם מקומות שיש בהם כבר מכלמות וידאו, כבר שמעתי ממומחים שע"פ רוב המכלמות הללו אינן משוכללות דיים לפקח על דברים קטנים ואין ראייתם צרורה כל כך כלל, ודברתי עם מנהל מפעל הנמצא תחת השגחת ה... כ-20 שנה, והעיד כי מעולם לא הייתה דרישה לעקוב אחר עובדי המנהל בצדיקת פתע לקיים הדין של יוצא ונכנס כהנ"ל, וע"כ בטכנולוגיה המוצעת לעיל יש הידור גדול עד למאד.

ליכנס שלא מדעת העובד כוכבים, היין אסור, ואם היו נקצים צלח שישראל יכול להסתכל ולראות משם, כל החציות מותרות בשתייה, אפילו הן פתוחות, יעויי"ש. א"כ נריך עכ"פ שתהא ההשגחה והשמירה באופן זה שיוכל להשיגח בכל עת, ויהא העכו"ם מרתח בכל שעה שיכולים לראותו ולבדוקו אם נוהג כדין.

ט

וחידוש גדול שמענו מאת כבוד הרב ... שליט"א יו"ר מערכת ה... העולמי בשם... ז"ל, שדייק לשון המשנה ע"ז וכן לשון השו"ע, "חלב שחלצו עובד כוכבים", שכל האיסור של חלב עכו"ם נאמר רק אם העכו"ם עושה עלם מעשה החליצה, ומשא"כ צומנינו (עם כל המכשירים וסדר הטכנולוגיה של מאות ואלפי פרות בכל מחלבה) שאין הגוי עושה עלם החליצה לא נאמר התקנה של חלב עכו"ם, עכ"ד.

ובשחציתי את הדברים קמיה... שליט"א, היה גם צעיניו כחידוש ואמר שלא שמע את הדברים מאת... ז"ל. וע"ע בלשון הר"מ (פ"א מהל מאכ"א היג") שמציא הדין של המשנה צעיניו לשון, וז"ל ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ציד גוי אסור שמא עירוב צו וכו', עכ"ל. משמע מפורש לדעת הר"מ שלא כהצנת... הנ"ל, אלא אדרבה שצכל אופן שהוא נמצא גוי נריך לחשוש, ודלא כסתם

בו ת"ח יראים ושלימים, כפי ששמעתי
 צוותא עם מו"ר הרב הדומה למלאך
 גאב"ד חניכי הישיבות בארה"ק שליט"א.
 ויה"ר שלא תלא תקלה מתחת ידכם
 לעולם בם"ד, אמן.

וע"ז באעה"ח

בברכת כתיבה וחתימה טובה

אברהם יחיאל סג"ל דויט"ש

אב"ד מעלה אדומים, ארץ הקודש, ת"ו

ולא באתי אלא בצקשת... שליט"א לעורר
 אפשרות הזאת, ולהעלות דרגת
 הכשרות בחלב ישראל ובשאר מערכות
 הכשרות עד כמה שהיד מגעת, כבקשת
 ושאיפת רבינו צעל הצרכת שמואל
 זללה"ה ותלמידיו מעולם הישיבות אחריו,
 היות שסוכ"ס ה... כלל ישראל בכל אחר
 ואחר נשען עליו, אשריכם שזכיתם,
 ומגלגלין זכות ע"י זכאי, להציל ישראל
 בכל מקום צרתי תצל מטמטום הלצ
 שע"י מאכלות אסורות. אשרי הדור שיש

סימן ו

דין הפלה בעובר עם מוח שלם בלא גולגולת

בקבלת עדות אות ה' הבאנו כמה ספיקות המצויות בין הרופאים, שאינם יודעים להכריע, והזכרנו דברי גדולי הרבנים לענין הפלה בעובר עם מוח שלם בלא גולגלת, שבענין שאין הרופאים יודעים ומכירים, אין דבריהם כלום. להלן מובא נידון ההלכה במעשה זה, עם דברי הפוסקים זצ"ל ויבדלחט"א.

א

הנה זה עתה צא צפני צית דיננו, צראשות הגאצ"ד הגר"מ גרוס שליט"א, נידון צאשה מעוצרת צחודש הרציעי שקיבלה חוו"ד משני רופאים מומחים, על עוצרה שאין לו הגולגולת מעל עיניו מסציב כל המוח, אצל כל המוח שלם ויש גוף שלם עם עינים, לצ, חוט השדרה, קיבה, וכו'.

בחוות הדעת שניתנה ע"פ צדיקתו של הרופא ד"ר מיכאל נדג'ארי (הידוע אצל כל הרופאים לאחד המומחים הגדולים ביותר במדינה, והוא גם יר"ש) נכתב: "הוסבר למשפחה שמדובר בעובר לא צר קיימא. מופנת לצית חולים לועדת הפסקת הריון. (והוסיף שם עוד בכתב שיש עוד שני מומים בין בלב ובין בחוט השדרה).

ב

וזה אשר נראה לי צזה לאחר הקינור כצרכת הציינו. הנה צשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סימן סט) האריך דהריגת עובר צמעני אמו צישראל הוה צכלל אסור רציחה וכמפורש צתוס' סנהדרין (דף נט, א ד"ה ליכא) דליכא מידעס דלישראל שרי ולעכו"ס אסור. וצרמצ"ס (פ"א מהלכות רוצח ה"ט) מפורש עוד יותר דהריגת עובר הוה רציחה ממש, שהרי כתב טעם על מה שצמקשה לילד מותר לחתוך העובר שצמעה כדי להציל את האם, מפני שהוא כרודף אחריה להורגה, והוה מהדין דחייבה תורה לכל ישראל להציל הנרדף אפילו צנפשו של רודף אפילו כשהרודף הוה קטן ואף כשרודף צאונס, יעוי'.

מכ"מ גם לשיטת תוס' חולין וסנהדרין איסור זה אינו דומה לשלילת חיות האדם ממש, ופשיטא דנדחה מפני הזלת האם לא זו ודאי סכנה אלא אפילו ספק סכנה.

אלא שכתב ע"ד בעל האגרות משה הנ"ל, ז"ל, מה שכתב בהתינוק העובר לפי דעתו נפש גמור וכו' לפי דעתו להוכיח דגם שאר ראשנים ס"ל כן, כבר בארתי במק"א באורך דאין דבריו מתקבלים כלל, וברור דהרמב"ן והר"ן וגם שאר פוסקים לא ס"ל דעובר נפש גמור נגד האם, וגם בשיטת הרמב"ם אין הנדק עם הגרמ"פ אלא דגם להרמב"ם מותר אפילו בסכנה שיכולה להולד ע"י העובר אח"כ. וכה ראייתי להגאון אחיעזר (ח"ג סי' ע"ב) כתב בפשיטות כמש"כ בעניי דאין שום חילוק אם הרודף הוא מיד או אח"כ וכו', דגם להנו"צ דמחמיר והתיר רק מטעם רודף דאטו מותר להרוג הטריפה בשביל השלם וכן העובר בשביל האם, גם הוא לא החמיר רק ביושצת על המשבר דכבר נעשה גופא אחרינא ואינו עוד ירך אמו, לא כן כשעדיין מעוברת והולד ירך אמו דודאי נוטלין ירך א' של אדם כדי להציל חייו.

ובמקרה דידן עדיף מכל הנ"ל כיון דעיבור ודאי טריפה גמור ע"י נזק המות וקרומיו, וברור דכזו לא אמרו ראשונים דאיכא איסור תורה, וע"כ פשוט דצירוף חשש סכנה אלל האם בודאי מותר, ובמקום נער גדול היות כי הולד אינו צר קיימא כלל ואיכא כמה נדדים להקל אין ולא ורפיא בידי,

ומטעם זה דן שם שאף באופן שהרופאים אומרים שיש חשש שמא תמות האם כשלא יהרגו את העובר, אף שלענין חלול שבת וכל האיסורין היו מחללין והיו עוברין במדת חשש שאמרו, דהא גם בשביל ספק קטן וספק ספיקא מחללין, מ"מ להרוג את העובר יהיה אסור עד שתהיה האומדנא להרופאים גדולה קרוב לודאי שתמות האם, דמאחר דהוא מלד שנחשב רודף לריך שיהיה כעין ודאי שהוא רודף. וגם פשוט שאין חלוק לפי"ז בין הולדות, דאף הולדות שלפי דעת הרופאים הם כאלו שלא יחיו שנים רבות, כיון דלהאם ליכא סכנה ואינו רודף אין להתיר אפילו שהנער יהיה גדול מאד וגם יחלו האם והאב מזה.

אבן צשו"ת שצט הלוי (ח"ט סימן רסו) בתשובה למרנא הגר"מ הלברשטאט דן אם להתיר להפיל עובר צמעי אמו אחרי שנודע שיש לו מום חמור צמוחו, דהיינו צחדרי מוחו, באופן שברור לחלוטין שלא יחיה אחרי שינא לאויר העולם, ובהרצה מקרים הוא מת בהיותו עוד צמעי אמו, והספק שלפנינו אם מותר להפיל עובר כזה, מפני סבל ונער האם וכל הכרוך צוה, ע"כ לשון השאלה. והאריך שם לדון בחומר איסור הפלה שלא הותר אלא מפני חייה של האם. וכתב שם דאפי' לדעת התוס' בסנהדרין (ט, א) וחולין (ג, א) דמשמע מדבריהם דאע"פ שאין דין רציחה ממש בעובר מכ"מ איסור תורה יש, דלא כמשמעות לשון התוס' נדה (מד, א),

להאם, אך צנידון דידן שהמות שלם, ויש צו לצ שלם, עיניים וכו' רק חסר הגולגולת מעל המות, שזה צעם תינוק שלם לכל דבר רק שלא יכול להיות שלושים יום, אפשר דחמיר טפי. ואכן אמר לי הראצ"ד הגר"מ שטרנצוף שליט"א שאין להפיל הולד אלא במקום סכנה ודאית של האם, ופשיטא שאם העניין רק אי נעימות מהסביבה וכדומה אין מקום להתיר איסורי רציחה. (ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סי' מג שהאריך לדון בהפלת עובר ממזר).

אמנם מוצא צעם חתנא דצי נשיאה הגר"י זילרשטיין שליט"א
 בספר נשמת אברהם (ס"ק תכה) שמוותר להרוג היות שאינו צר קיימא, ולא חשיב צעל חי כלל. [ואני צעני לא מנאחי צעום מקום שדן על ציור כזה של מוח שלם צלי גולגולת, מלצד הגאון הנ"ל, ושם מוצא צעמו צלי שום מקור אחר שמוותר להפיל הולד, ופלא הדבר]. אך תמה צפניי הראצ"ד שליט"א, דצוודאי אינו כן, שהרי סוכ"ס הוא צעל חי ויעבור על גדרי איסור רציחה, ויכול להיוולד ואיך אפשר לטעון שאין צוה כלום. וכי נצוא לומר שאם יצוא אדם להרוג עובר זה אחר הלידה שלא עבר על איסור רציחה. ועכ"פ מידי איסור לא נפקא וחייב לקצוע איסור הפלה מעיקר הדין, אם לא משום חשש סכנה להאם.

ד

ומה ששמעתי שמספר א' מהעסקנים המפורסמים ביותר שי' צעם

וכ"ז שאין אנו מכניסים את האם ע"י הפלה לנחות או סכנה אחרת יותר מלידה רגילה, עכ"ד.

ועוד זאת כתב צתשובה אחרת (ח"י סימן רנט) צענין האשה לעירה שמוחזקת ג"פ שילדיה מתו ממחלה גנטית, וכתב שם דאם הם קרובים ללידה, דהיינו סמוך לז' חדשים או סמוך לט' חדשים טוב לחכות עד ללידה טבעית וה' הטוב צעיניו יעש, אבל אם הם רחוקים עדין וצורר שהילד אין לו תקוה כלל לחיות, אז אין עכ"פ מעיקר הדין איסור הפלה כאשר צארתי צמק"א, וכמוצן כריך שקול דעת תורה צעעת מעשה, וח"ו לא לדמות מילתא למילתא אלא כל נדון יהי צורר צלי ספק, עכ"ד.

ובאמת שכבר האריך צוה צמנ"ח (מצוה רצו) והציא דצישראל שרונה להרוג עוצרין פשיטא דלא מקרי רודף ואסור לחצירו להרוג עליו כי לאו צכלל נפש הוא. שוצ מנאחי צתום' סנהדרין (נט, א ד"ה ליכא מידעם) שכתצו שם מתחלה דקודם שינא ראשו דצישראל מותר לחתוך העובר וצצ"נ אסור כיון דמוזהר על העוצרין כגד הראשון שכתצנו, ואח"ז כתצו דאפשר גם צצ"נ שרי לחתוך העובר. נראה מדצריהם דספוקי מספקא להו דין הנ"ל, עי"ש.

ג

והנה לכאוי' אף לדעתיה דמרנא הגר"ש וואזנר זללה"ה לא הותר אלא צמקום שיס חסרון צמות ואיכא סכנה

רצה דחמים עליה, ולכן כשאין עוד פוסקים הקובעים כן, ולא קצנו הרופאים שיש איזה סכנה לדחות הריגת העובר, אלא קולות אחרים שמענו צמחנה, קשה לי לקבל נוסח כזה שיצא מפה קדוש כהגרש"ז ז"ל, ולכן כתבתי שהוא חידוש נורא לדעתי.

שוב"ם הרי הוא צגדר של ספק איסור תורה של "לא תרצח". ואפילו שאין חיוב מיתה בזה, אולם כבר מצואר בראשונים נדה (מד, ב) שלגבי דין עבירת רציחה יש צו דין נפש, ומיעוט הקרא אינו אלא מחיוב מיתה. ואם לצדד שיש לזה דין עובר ושם וולד (ובפרט כאן שיש מוח שלם ולב וכו') א"כ אפשר דכל שאפשר לדחות ההפלה, אולי עדיף טפי, כדי לא להקדים שעה אחת קודם זמנו, ומה שאפשר אפשר, כל זמן שאינו על חשבון צריאותו של האם, וטעם לחדש הפוך לא ידענא. וכן טען בפני בתוקף רב הראצ"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א צני"ד.

ופחד היה לפני שנים רבות ששמעתי מהגרמ"ש שפירא ששמע מפה קודשו של צעל האגרות משה, שאחר מ' יום הוה "רציחה ממש", וחזר ואמר שוב בתוקף "זה רציחה ממש!!"

ואפילו שיש כאן סברות שונות לכאן ולכאן, אולם ספק איסור מן התורה גם הוה, ואיך אני הקטן יכול לקבל הצד הקל מעל צד המחמיר כל זמן שאין כאן סכנה להאם, ושזי ואל תעשה אולי עדיף.

הגרש"ז אירצבך ז"ל, שפסק לדבריו: "העובר שאינו צר קיימא, מנזה לעשות הפלה מיד, ויפה שעה אחת קודם וריון מקדימין למנאות". הוא חידוש נורא ממש.

ואין כוונתי לחלוק ח"ו על דעת הוד רצינו הגרש"ז א זוק"ל צמה שאמר שעובר שאינו ראוי לחיות מותר להורגו, ומי אני ומה אני לקצוע יתד צין הרים הגבוהים לכאן ולכאן. רק הלשון "וריון מקדימין למנאות ויפה שעה אחת קודם", הוא חידוש גדול לענ"ד. דהרי אפילו אם יש היתר להרוג על ספק סכנה שעדיין אינה צעולם, אלא תתחדש לאחר זמן, עכ"ז לא שייך לדון כאן שוריון מקדימין לעשות מעשה זה מעתה, וכמו שציאר שם צשו"ת שצט הלוי הנ"ל דדווקא צדיעצד התירו לעשות כן, וצפרט שאין לדמות מילתא למילתא, וכמה פעמים שמענו שלאחר כמה חודשים צדקו והתברר שאי"צ להרוג העובר, וכפי ששמעתי כן מגדולי ההוראה. ואף אם הוא צוודאי צעל מוס אין שייך צוה וריון, וכנ"ל, אא"כ נאמר דאירי צגוונא שאם יתעכצו מלהפיל יצטרכו לעשות ניתוח שיש צו סכנה טפי, דצוה כל המקדים הרי זה משוצח שלא להכנס לסכנה יותר ממה שנמצאת צו עתה.

ובנוסף זכורני מה שאמר לי מו"ר הגרמ"ש לייצובין ז"ל על אלו עסקנים שאין לסמוך עליהם, היות שערצך ערצך כריך ואין כאן דין גצרא

נפשות ולהתיר הריגת העובר, צלירוף שיש מן הפוסקים (ז"ל ושל"ט"א) שקוצרים שאין צוה צית מיחוש היות שהעובר כדין נפל ואינו אלא כמחתך צטר צעלמא והוי ליה כאבן (כלשון המנ"ח מצוה לד).

ובבר קצע לנו הוד כבוד מרן צעל השצט הלוי צספרו שדעת הרופאים אין צה משום נאמנות כל עיקר. עכ"ז צודאי יש מקום לצדד הדברים לדון ולצרך למעשה להיתר מדין ספק רודף צמקום שהעובר הוא אינו צר קיימא ודאי.

עוד חידש לנו ראצ"ד ירושלים שליט"א שאפי' אם יש לחשוש שהאשה חלשה צנפשה ותקבל משצר וכדומה שוב יש גם לצרך להתיר דחשיב שהעובר רודף אחר אמו (וע"ע תשובת היעב"ץ לעיל), אולם קצע צהדיא דהיינו דווקא אם צרור שחלשה צנפשה ולא תוכל לעמוד צעת צרה כזו. ודבריו חידוש צמקנת שלכאורה לא מוצאים צספרי הפוסקים.

אולם אמר לי גאצ"ד גייטסהעד לשעבר, וכיון גאצ"ד צד"ץ פדרציה לונדון, ידידי הגרש"פ צימרמן שליט"א, שכשהיה דיין צצית דין הודע צארה"צ צד"ץ דושינגטון הייטס, פסקו להתיר צעובר עם פגמים והאם הי' צסכנה של מאצד עצמה לדעת.

והגם שגאצ"ד גייטסהעד לשעבר שליט"א שרגיל לפסוק צמאות שאלות צמורות כל חודש, וכהיום הזה הרי הוא עמוד ותל תלפיות של יהדות אירופה, לא רצה לפסוק צוה, וכתב לי

ונדברתי צוה עם כבוד ידידי הגאון רב ודיין רמת שלמה הגר"מ דייטש שליט"א צעל ה'נתיבות אדם' ונשיא מכון רפואה והלכה "יד רמה", והגם שהיה לו הרצה שימוש צוה מכבוד חותנו הגדול חצר הצד"ץ ירושלים הגר"מ הלצרשטאס זצ"ל שהיה אחד מגדולי הדור צעניני רפואה והלכה, לא רצה לדון צוה למעשה, היות שהוא שאלה מורכצת מאוד, ושלח להוד כבוד ראצ"ד ירושלים מרן הגר"מ שטרנצון שליט"א שגם הוא אחרי שדנתי כחצי שעה עמו, לא רצה להתיר אא"כ יצטרפו עמו מו"ר רצינו גאצ"ד חניכי הישיבות שליט"א, ואזי ידון להתיר ע"פ דעת הרופאים שיש צדדים לסכנת האם צשעת הלידה ויחשב כרודף אחרי האם, וצלירוף הטעם שהעובר אינו צעל חי.

ה

אמנם צנידון דידן אפשר לדון ולצרך מה שאמר לי פרופסור נריה לאויפר ראש מחלקת נשים ומחקר צצית חולים הדסה, שיש איזה 15%~20% שהיה איזה סכנה להאם, (הגם שידירי פרופסור יוסי עזרא מנהל מחלקת יולדות בבית חולים הדסה, אמר לי בביררות שיש רק אחוזים בודדים שיהיה יותר סכנה מכל לידה רגילה, וכששאלתי לאחד מגדולי העסקנים שיחי' לא רצה לענות על השאלה אם יש איזה סכנה לחכות ללידה רגילה, וכנראה אולי ידיעתו ודעתו בעניין כמו פרופסור יוסי עזרא הנ"ל, ידירו מזה שנים) עכ"ז לצירוף יש מקום לדון ולצרך שיש מקום להחמיר צסכנת

שלא מובא מקדמונים, וכמו עוד נדונים חמורים בארגון הנ"ל שאין להם מקורות מקדמונים ואפילו לא בכתובים מגדולי ישראל בדור שעבר ואכמ"ל, שכבר הארכנו יותר מדי, וכך טען בפני באריכות ובעומק, דיין סאטמר 49, הגאון המופלג הגר"ש זעלצער שליט"א). אולם הטוב ביותר היה אם יהיה צרור שיש חיזה חשש סכנה להאס בשעת הלידה ואז אפשר להתיר מיד. אבל למעשה חזר על דעתו שוב עוד גם יום למחרת שעדיף אם האשה יכולה להמתין ויהיה מה שיהיה עלי להיכנס לספק איסור מן התורה, כל זמן שאין חשש אמיתי של סכנת האם.

ו

וזבירתי להיכנס אל הקודש, אבל שר התורה והחסידות, זקן הרבנים בצארה"צ הגר"י ראטה ז"וק"ל גאב"ד קארלסבורג. ושאל האם צרור להרופאים, והאם יש שני רופאים שקצו המליצות, עניתי שכן. והגם שדנתי עמו בצארכה כעשר דקות, הנני כותב את תשובתו בקצרה, וזהו תוכן דבריו: "עובר עלי גולגולת זה לא בעל חי, זה לא טריפה, זה פשוט שום דבר, זה גדר ממש של הריגת נבלה לא הריגת טריפה. אין זה נקרא בכלל 'לידה', לידה זה רק בעובר ששייך לחיות, אבל עלי גולגולת שלא יכול לחיות שלושים יום, אין צוה אפילו איסור בהריגתו. אבל שישתדלו לא לעשות ההריגה צדיים אלא על ידי כדורים. אמרתי לו שהרופאים אמרו שכבר נריך טיפול צדיים ממש, ענה שהאשה תגיע

שזה עומד אך ורק לשיקול דעת לזקני הדור לענות על כך, כיון שאין ניי"ד נמלא בספרים של פוסקי הזמן ז"ל, כלל וכלל. רק הוסיף הגאון הנודע למשגב הנ"ל שפעם שוחח עם בעל השצט הלוי ז"ל בלימוד ולא להלכה למעשה אם יש דין שאין הולכין בנפשות אחר הרוב, אם נאמר גם בעובר, או שהכל נאמר רק אחר הלידה, ולפי"ז יהיה אפשר להרוג באופן שהוא ודאי נפל שאין צו חזקת חי ואי אפשר לומר שאין הולכים בנפשות אחרי הרוב. אולם לא היה צוה הוראה למעשה. עכ"ד. וראיתי גם בתשובותיו שכתב צוה בכמה מקומות, ואף פעם אינו מזכיר את היסוד אפילו מעין זה לזרף צוה להיתר, אלא דווקא אם יש צירופים של חיסרון של בעל חי כצד לפני הלידה וגם חשש סכנה להאם.

ובלא היה לי שדנתי לפני כבוד הגאון הגדול דיין סקווירא צרוקלין הגר"מ שטיינמעץ שליט"א יו"ר וועד ההלכה של ארגון "צוני עולם", ואמר לי שצאו לפניו כמה וכמה פעמים הנידונים הללו, אולם אף פעם לא צדיוק כנידון זה של מוח שלם. ולכן לדעתו העניין יותר חמור והיה עדיף להשאיר את ההריון אם אפשר, ויהיה רוב הצדדים שיצטל במצב כזה מעצמו. או אם צרור לרופאים שלא יכול לחיות אחרי הלידה עלי מכשירים שונים מהרגע הראשונה דצוה אפשר לומר שמעולם אין לילד הזה שם בעל חי, כיון שלחיות עם מכשירים שונים וגם לא לחיות שלושים יום, אין זה בגדר של בעל חי כלל מראשיתו. (ולמעשה נ"ל שזה חידוש

ועוד נראה מקום לדון, דהנה צקוגיא דגר קטן (כתובות י"א, א) אי' דגר קטן מטבילין אותו ע"ד צי"ד, ומצואר שם דהגדילו יכולין למחות, וצראשונים יש דס"ל דמיתלח תלי ועומד אס הוה גוי או ישראל, וכאשר יגדילו אפי' אס ישמעו גירותם צומן מאוחר, יש להם הזכות למחות צאותה השעה, וממלא דעד זמן ששמעו היה עליהם דין ישראל, ואחר ששמעו אס ימחו הוו גויס למפרע, ושמעתי משמיה דמו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה להגדיר הדבר דגר קטן הוא גוי עם מנאות (עי' בספרו קונטרס הביאורים עמ"ס כתובות). והשתא נסתפקתי צאופן שצאותו הזמן שעד המחאה נולדו לה ילדים, דלכאוף מילתא דתימא לומר דאף הילדים יהיו תלויים ועומדים, ודינס יהא תלוי בצמחאת אמס, אף שמעתי ממו"ר הארי שצבזל הגרא"ד שליט"א דאה"נ וצמחאת אף הילדים איגלאי למפרע דגויס הוו.

ובן דן צפניי צנוגע להלכה ולמעשה רצינו מרן הגר"ש אוירבאך זללה"ה, ואמר לי צהאי לי שנא: "למפרע הכל יכול להיות" (תורגם ללשון קודש). ואני צעניי איני מצין כלל וכלל איך שייך דבר כזה שיהדות של ראובן שמעון לוי ויהודה רחל ולאה יהי' תלויים צהחלטת אשה זו צעוד שנתיים, ועד אז כולם יהודים, ואס אחד יהרוג אותם יהיה עליו חיוב מיתה ואס הם יחללו שצת וכדומה ימותו, ולמחר יהי' פטורים, ואדרבה אס ישמור שצת יהיה חייב מיתה. אמנס כך קצעו לן צצרירות צ' הענקים הנ"ל.

לצית חולים ותגיד להם לעשות מה שהם מצינים ותו לא. עכת"ד.

ונ"ל שדצריו ממש סותרים רישא לסיפא. דאס כדצריו שאינו נקרא לידה, והוה כגדר 'נצילה' וכעין הגמ' של חותכין צצשר, ולכן טוען המנ"ח שפשוט שעכו"ס לא חייב צהריגה צלידת נפל, א"כ מה ההצדל לעשות צדיים או לא, הרי צוודאי אין כאן 'מעשה רציחה'. ועוד, דאס אינו 'שם לידה', וכי יתכן שיהא מותר להרוג עוצר זה גס אחר הלידה, וצע"כ דיס חילוק צין קודם לידה לצין אחר לידה, וצוודאי יש צו משום רציחה, ועכ"פ לכה"פ 'שם טריפה' עליו ולא 'נצילה'.

ובאמת דלפוס דצריו יש מקום לדון צכמה נפק"מ וחידושים, דהנה נחלקו הרמב"ם (פ"ה מיסה"ת) והטור (יר"ד סי' קנז) צכל העצירות חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים שאומרים לו לאדם שיעצור עליהם או יהרג, אס יכול להחמיר על עצמו וליהרג, דדעת הרמב"ם דאסור לו להחמיר, והטור פסק שאס ירצה להחמיר וליהרג רשאי. והשתא יש לדון צגוונא שצאו גויים ואמרו לו שאס לא יהרוג האי ולד יהרגו אותו, דאף אי נימא דלא הוה רציחה גמורה, עכ"פ לדעתיה דצעל השצה"ל דהוה צכלל איסור דרציחה, אפשר דעכ"פ רשאי להחמיר ע"ע וליהרג לדעתיה דהטור. אף לדעת הגר"י ראטה זלוק"ל דהוה נצילה ולא חשיב צהריגה כלל, א"כ פשיטא דאין רשאי להחמיר וליהרג צכה"ג.

יש מקום לזרף דכה"ג דהאי עובר אינו יכול לחיות כלל וצודאי אינו יכול לצוא לכלל דעת כלל, דהוה כהורג את הטריפה, דאין נהרגין עליו.

ונראה עוד לחדש, לולא דמסתפינא, דצגוונא דידן דאיירי צולד שאין צו חיות לשלושים יום ויש אחד מגדולי הפרופסורים שקוצעים צאופן צרור שיש 15 עד 20 אחוז לחשש סכנה בשעת הלידה בגלל צורת גידול העובר, יש להתיר להפיל שהוא תומרא צפיקוח נפש, אפילו אם לא צרור לדעת רופאים אחרים שיש חשש נוסף לסכנה בשעת הלידה.

ואם לחכות שיהיה לפחות חיי שעה או לעשות הפלה מיד, יש לומר, לדעת אותם הרצנים המתירים להפיל בגלל שאינו אלא חתיכת צשר, צודאי אפשר להתיר מיד. אולם לדעת המחמירים שזה כעת צעל חי רק הולך למות, ויש צוה מעין איסור רציחה וכמש"ל, אפשר לומר ולחדש שגם לשיטתם אין חוב להאריך החיים של העובר. והצנת הדצרים כפי מה שמוצא בצצט הלוי ז"ל משמיה דהאחיעזר ז"ל שכל מה שמקדימין ההריגה צכמה חודשים יש צוה פחות איסור שהוא צגדר של פחות צעל חי. (ואולי זה סייג לדברי העסקן רפואי הנודע הנ"ל שאמר בשם הגרש"ז זללה"ה שיש דין זריזין מקדימין, דבודאי דיבר בהבנת הדברים כיסוד של האחיעזר, ויסוד גדול הוה).

והגם שהוא פסק קשה, אצל אפשר לזרף לזה שוב דעת הרופאים ששמעתי

והשתא צצוא לדון צכגון ניד"ד צאם שנתגיירה צעודה קטנה ונתעצרה צעובר כעין זה, דצודאי יש מקום לזרף לדון הולד כגוי ולהתיר להורגו אף אי נדון דהוה כנצילה, ויש לדון.

ולשבר את האוזן נציא ממה שדנתי בציעורים (יעוי' שיעורי עץ ארז) לדון דצברי הקצוה"ח (סי' רמ"ט סק"ב) שנקט דדעת הירושלמי צצחי עצד חצי צ"ח דדינו דעוצד את רצו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דלענין איסורים ג"כ דינו חלוק, דציום שצוצד את רצו הוה כעצד, וציום שצוצד את עצמו הוה כישראל עי"ש, וכצו שמעתי ממור"ר הגרש"ש ליצוצץ זוק"ל דמעולם תמה צוה איך שייך ישראל ליום אחד.

ואשר מצואר מכל זה דשייך שיהא "הנהגה" דישראל, אף אם אינו ישראל, וכשם שגר קטן הוה עכו"ס עם מצוות, פירוש עכו"ס גמור הוה עם 'הנהגה' דישראל, כמו"כ אף צנידון דידן שייך שיהא עצד גמור עם הנהגה ודינים ליום אחד של ישראל, והיינו דציום שצוצד את עצמו דדינו כישראל אין הכונה דהוה כישראל אלא דציום זה הנהגתו כישראל.

ז

אבן היה מקום לדון ולזרף להקל, לפום שיטת מהר"ם חגיז (סי' לו) צצו"ת הלכות קטנות, דההורג חרש ושוטה אין נהרגין עליו כטריפה, והציאו צמנחת חינוך (סי' לב), ופליג עליה דצודאי ישראל גמור הוה לכל דצריו, אך עכ"פ

משום חשש צריאות של האשה צאופן
שצין כך התירו למעשה כזר להרוג עוד
קודם הלידה.

והגם שצני"ד מדובר כזר בשבוע ה-ט"ו,
עכ"ז לזירוף יסוד היתר בגלל
זער האשה אפשר לזרף במקום שיש
חשש, אפילו אם עמם הפסק הנ"ל לא
מקובל כלל אצל כל רבני וגדולי הזמן
שליט"א וזללה"ה. א"כ זה פשוט וזרור
שאפשר לנטות להתיר להקדים ההפלה
צעובר שודאי נפל להקדים משום נדדים
לחשש הצריאות הגוף והנפש של האשה.

ח

אבנב, אחר חתימת הדברים, צהמלצת
גאצ"ד גייטסהעד לשעבר שכתב
לי שלדעתו, היחיד שהוא היה הולך
לשאול היום לקצוע דעת תורה למעשה
האם יש דין חיות לנפל שלא נולד כלפי כל
הדינים המצוארים לעיל, זה מרן הגר"ד
פיינשטיין זללה"ה צן צעל האגרות משה
זללה"ה, שדעותיו קוצעים אצל רבנים
רבים צכל ארה"צ צפרט וצכל העולם
צכלל.

ובאתי לפניו אחרי תפילת שחרית
צישיצת אציו הגדול "תפארת
ירושלים". (והנני כותב את תוכן השיחה
כמיטב זכרוני בס"ד).

שאלה: עובר צחודש רביעי (שבוע 15)
צחסר הגולגולת מעל עיניו עד
מסביב כל המוח אצל המוח שלם, מה
עושים.

מפיהם שכל כמה שמקדימים צכמה
חודשים, יש פחות סכנה להאם, ויש
פחות חשש סכנה גופני וצודאי נפשי.
הגם שצשו"ת שצט הלוי ז"ל כתב שאם
אין ראיות צרורות אין לחשוש ויש
להשקיט ולהרגיע האשה וח"ו לא להתיר
מחמת חששות כאלו, אצל הצאנו לעיל
דעת הרצ"ד ירושלים שליט"א שצידד
להתיר הריגת העובר ממש על סמך חשש
רציני של הצעל על אשתו, וכן כתבנו לעיל
צשם גאצ"ד גייטסהעד לשעבר שליט"א
שכן פסקו כשיצב צצית דין הגדול
דושינגטון הייטס צניו יורק, להתיר
להרוג העובר על סמך הנ"ל.

ובפרט שסיפר לי ראש ישיבת קלויזנבורג
צארה"צ שליט"א שהוא חתם על
קריאת קודש של הגאון הגדול רבי פישל
הרשקוביץ שליט"א מוקני הרבנים
צארה"צ רב ואצ"ד לאנו קלויזנבורג
ארה"צ להתיר להרוג עובר צאופן שיש
חשש לזער של האשה והמשפחה צמשך
כל השנים, כל זמן שעושים ההפלה לפני
י"צ שצעות, והוא על פי דעת צעל הנ"ץ
אליעזר ז"ל (ח"ט סימן נא - קוני רפואה
במשפחה, פרק ג). וטען שהרצה פעמים זה
מציא לקריסה של משפחה שלימה והוא
צצבול של פיקוח נפש לכל קיום
המשפחה. וצודאי שאין לדמות מילתא
למילתא, ועוד שלא רוצה לכתוב כן
למעשה, אולם הורה לצנו ציחד עם ראש
הישיבה הנ"ל שיכתבו כן צשמו למעשה.

לפי"ו יש לדון ולזרף לעניין אחר לפחות
להתיר עפ"ו רק להקדים ההריגה

האם צשעת הלידה, ויכול להיות שזה יהיה גם כורך לעשות ניתוח צאופן שהתינוק יהיה הפוך, ואז אומרים שהניתוח יהיה יותר קשה ומורכב בגלל צורת גידול התינוק. וכיון שכן אפשר דאין הולכין צנפשות אחר הרוב ונחוש למיעוט סכנת האם.

תשובה: מה זה 15% מה זה 20% זה הכל נוסחאות, כשאומרים

הרופאים שלא יודעים צאמת שיש סכנה להאם. זה שום דבר, סתם דיבורים, כל לידה יש דברים מסוכנים, לפעמים יותר ולפעמים פחות והאם בגלל זה יתירו להרוג את הוולד. הרי בכל לידה יש סכנה, וא"כ כל הנוסחאות האלה אין לחשוש אליהם כלל. מדובר כאן על איסור תורה, וא"כ צשציל חששות של 15 או 20 אחוז צרופאים שלא יודעים ולא היה להם מקרים של לידות כאלה, לומר שיש סכנה יותר מתמיד ולכן להרוג העובר. ודווקא אם הרופאים היו אומרים שזה ודאי 50% זה יהיה מספיק ולא צריך רוב של 51%, אולם לומר על חששות של 15% זה שום דבר.

שאלה: אם הילד מיד צרגע שנוול צריך מכשירים כדי לחיות, האם גם זה נקרא חיות צכלל.

תשובה: זה כבר אחרת, אצל מי יאמר שהוא לא יכול לחיות משהו לצד צלי מכשירים, ומי יאמר שככה יהיה, הרי כעת הוא חי וכעת זה עובר שלם אין אפשר להרוג.

תשובה: מה השאלה מה עושים, יש לו פנים או אין לו פנים צכלל?

שאלה: יש לו פנים, עיניים, שפתיים, ומוח שלם רק אין הגולגולת מעל העיניים עד מסביב כל הראש והמוח, והרופאים אומרים שזה לא יכול לחיות שלושים יום רק כמה ימים אצל לא יודעים צדיוק כמה זמן רק אומרים צודאי לא שלושים יום.

תשובה: איך הם יודעים שזה לא יכול לחיות אולי זה יכול לחיות 31 יום אולי כן. אף פעם לא היה להם אופן כזה צברור להם שאחרי הלידה זה נולד עם מוח שלם צלי הגולגולת. זה חי, זה עובר והוא איסור רציחה מן התורה כל זמן שהוא חי, יש הרי לצ יש גוף צמה הוא לא חי.

שאלה: הרופאים אומרים שיש מוס גם צלצ וגם צחוט השדרה אולי זה צאמת טריפה ולא יכול לחיות?

תשובה: הם יודעים שזה לא יכול לחיות עם מוס כזה צרור? יש הרי כל מיני סוגים, זה לא צרור להם, ולנו צרור שכעת יש לצ ויש מוח ויש עובר, אז אין אפשר להרוג.

שאלה: הרופאים אומרים, כך אמר לי פרופסור מומחה ומפורסם אחד צארץ צישראל שמעורב כאן, שיש 15% - 20% שיהיה צשעת לידה סכנה מאל צורה אין מולאים התינוק שיכול להוויא כל המוח ממקומו וזה יכול לסכן

ושזב ניהלתי מו"מ ממושך אחרי עיון רב
ואחרי צדיקה שזב ושזב עם הד"ר הנ"ל.

ובעת כתב לי באופן ברור שעל פי ידיעת
הרפואה, לדעתו אין הוכחות כלל
אלא על ילד שנולד בלי הגולגולת, אבל ילד
שנולד עם מוח שלם בלי הגולגולת אפשר
שכן יכול לחיות 31 יום, ולכן אין אפשרות
לומר בזה רוב או מיעוט. ולכאן לפי"ז אין
מקום לומר על פי רפואה שברור שילד
הזה נפל.

ולפי"ז הוא חמור טפי ממה שדנו בעל
האגרות משה והשצט הלוי
זללה"ה ושאר הפוסקים לאיסור ולהיתר.
שהם דנו בעובר שברור לנו על פי רפואה
שאין לו שלושים יום וכדומה, אולם בני"ד
אין לנו הוכחה וכמו שטען מדעת עצמו
מכן הגר"ד פיינשטיין זללה"ה.

נמצא שדעת הרופא בכיר הנ"ל, שהוא
גם יר"ש, וגם מומחה בענייני
המות, קובע שאין הוכחות כשיש מוח
שלם, רק באופן שאין מוח שלם. וא"כ כל
זמן שלפי ההלכה אין ידיעה ברורה, ואין
הוכחות בעולם הרפואה כלל, אלא על פי
סקרים וצדיקות, על מוח שאינו שלם, אי
אפשר על פי דין לקבוע על הוולד הזה
שאינו צר קיימא והוא נפל.

וזאת תורת העולה לדינא להציע לדון
קמיה דמרנן ורצנן עמודי
ההוראה שליט"א, שהוא חי לכל דבר
ואסור להרוג אותו לכל הדיעות על פי
דין תורה.

שאלה: אם יש אפשרות לקחת כדורים
ולא לעשות מעשה צדיים, האם
זה יהיה יותר קל וצחוד עם כל הספיקות
להתיר באופן כזה להפיל העובר.

תשובה: אין בזה חילוק, האם מותר
להרוג אדם על ידי כדור, שזה
לא יהיה איסור מן התורה?! יש בזה אותו
איסור, ואין כל להקל עי"ז יותר.

שאלה: אם זה טריפה ונפל, וברור שלא
יכול לחיות, האם אומרים על זה
אין הולכין צנפשות אחרי הרוב.

תשובה: אם זה ודאי נפל ודאי טריפה
זה משהו אחר, אבל מי יאמר
לכס שזה ודאי.

ברבה שהראש ישיבה יהיה לו אריכות
ימים ושנים עוד ינוצן בשיבה
דשנים ורעננים יהיו, לקבל פני משיח
מתוך צריאות ונחת.

הגר"ד: יישר כח יישר כח, וכן למר,
שתלית בכל מה שאתם עושים,
בשורות טובות וכל טוב.

ט

ובאמת שלאחר שקבלתי חו"ד הרפואית
מאיש החסד הרב ד"ר יחיאל

מיכל זילעסקי שי (ראש מחלקה בבית
חולים המפורסם סלאון קטרינג במנהטן,
ומומחה בניתוחי מוח), העיר אותי ידידי
ראש מכונינו הגר"א רוט שליט"א, שדן
שם לכאן צנידון שונה קצת מנידו"ד,

הלידה. - אבל אם האם צערה טובה
 להחזיק הולד, ויש לאמוד היטב הצער,
 כי תליא צממה פרטים, כגון אם יש
 ילדים צבית וכל כיו"ב. - אך בחודשים
 הנ"ל א"א לידע בצירור עדיין, ויש
 להמתין עד כשש חדשים. - צפרט
 שהכל מושלם חוץ מהגולגולת. -
 ולעשות צדיקות חוזרות. - כל הנ"ל אם
 צרור שאינו יכול לחיות אלא ימים
 צודדים. - ואם ע"י מכשירים יחי' יותר
 משלושים יום, הוא נידון צפני"ע
 ואכמ"ל. ציקרא דאורייתא, ידי"נ עו
 מרדכי גרום

וייה"ר שיגן הקב"ה עלינו ועל כל עם ה'
 לשמוע בקרוז את תפילת הכהן
 גדול ציום הקדוש, שלא תפיל אשה את
 פרי בטנה, אמן כן יה"ר.

,

וזה אשר כתב לי בנידון זה הנשר
 הגדול הגאב"ד הגר"מ גרום שליט"א:

ראיתי דבריו, ופסק רומעכ"ת שליט"א
 אי"צ חיזוק. - אמנם אם האם
 מסכימה להמתין צרעון ימתינו, ואף עד

סימן ז

בגדר האיסור דהוצאת ז"ל ובגדרי המצוה דפרו ורבו

בקבלת עדות אות ו' הבאנו לדון לגבי חשש פגיעה במערכת הילודה בין לגברים ובין לנשים, והזכרנו דאין איסור להדיא בהוצאת ז"ל בגרמא, ולהלן מובא נידון ביסוד איסור הוצאת ז"ל ויתבאר מעין היסוד הנ"ל.

א

בדבר השאלה שבאה לפנינו צניי זוג שנשתדכו ציניהם, אולם אינם צדעתם כשאר הצריות, ויש חשש כי אינם מסוגלים צגידול הילדים, ואם האשה תתעצר יכולים הילדים להפגע צנפסם וצרוחם מחמת חוסר הצללות שיש להם לזוג זה. וצאו צשאלה הדרך להנהיג צהם, אם יש להאשה שעצוד צמנאות עונה, או דאפשר שיורו להם לעשות פעולות מניעה למניעה שיש צהם חשש הוצאת ז"ל. וכצד נצצרת עס כמה גדולי תורה, ראש הישיצה הגראי"ל זללה"ה, וראצ"ד ירושלים הגר"מ שטרנצוך שליט"א, והגאצ"ד הגר"מ גרוס שליט"א וכל אי הציע הענין לפי דרכו ולפי פרטי הנידון המסויים צצכאן. אך אין כאן מקום להכנס לעומק הפרשה, ויש לדון צכל מקרה לגופו.

ב

אך להצעת הסוגיא צצצרים הללו נראה צדרך זו. דהנה צחומר האיסור דהוצאת ז"ל יש אריכות גדולה צצצרי צצותינו. ועי' צצ"ר (פרשה כו פסקה ד) שכתצ על דור המצול שהיו שופכים את זרעם על העצים ועל האצנים. והיינו דעיקר חטאם וטעם עונשם הוא על מה שהוציאו ז"ל.

אלא צצציון הסוגיות נראה גדר ויסוד חדש צהאי איסורא דהוצאת ז"ל. דהנה צצמת ל"ע דצצצ"ם כשהציא ההלכות שנצטוו צהם צני נת, לא הזכיר כלל האיסור דהוצאת ז"ל, וכמצואר (פ"ט מהלכות מלכים ה"א) על ששה דצרים נצטווה אדם הראשון על ע"ז ועל צרכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים וכו', ולא הזכיר דצד זה.^א

א. ועי' במשנה למלך פ"י מהלכות מלכים שהאריך בזה.

ושעם הדבר שלא נלטו צוה, דהנה
 בתוס' בסנהדרין (דף נט, ב ד"ה
 והא פריה) כתבו דאיסור הוצאת ז"ל תליא
 צמי שמלווה על פו"ר, ז"ל: תימה מנא לן
 ללא נאמרה לצני נח ואי משום ללא חשיב
 ליה צהדי שצע מצות הא אמר לעיל (דף
 נח:) קום עשה לא קא חשיב וי"ל דשב ואל
 תעשה נמי הוא דמי שמלווה על פריה
 ורציה מצווה שלא להשחית זרע, ולכן
 נשים שאינן מצוות צפו"ר לא חלה עלייהו
 איסור של השחתת זרע, והוא הדין לענין
 עכו"ם. ב

ומבואר בדבריהם שהוכיחו מהא דקטנה
 ואילוניית לא איתסרו בתשמיש
 ולא חשיבי כהוצאת ז"ל משום ד'אורחיהו
 צכך', וצפוטו פלא הוא מה הגדר
 צהיתר דדרך תשמיש, והיכן מצינו
 דצאופן דאיכא איסורא דהוצאת ז"ל או
 'מעשה איסור' אחר בכל התורה דאיכא
 התירא דדרך צכך, ולע"ג.

ומבואר דמצוות פו"ר ואיסורא
 דהשחתת זרע תליא הא
 צהא. וכן מוכח בתוס' ציצמות (דף יב, ד"ה
 שלש) שכתבו צסו"ד צסם ר"ת: דלפני
 תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך דאין
 דרך תשמיש צכך והרי הוא כמטיל זרע
 על העצים ועל האצנים כשמטיל על
 המוך, אצל אם נותנת מוך אחר תשמיש
 אין נראה לאסור דהאי אצרא כי אורחיה
 משמש מידי דהוה אקטנה ואילוניית ללא
 איתסרו בתשמיש משום דלאו צנות צנים
 נינהו, עיי"ש.

ונראה צצאור עומק הצנת הדברים,
 דהנה בתוס' צצצא צתרא (דף
 יג, א ד"ה כופין) הקשו אמאי כופין
 את הרצ לשחרר עצדו, ליתי עשה
 דפרו ורצו וידחה לא תעשה ללא יהיה
 קדש. ואומר רצינו ינחק חדא
 דצעידנא דמיעקר לאו לא מקיים
 עשה, דמשעת הערחה קא עקר ללאו
 ועשה דפרו ורצו לא מקיים עד גמר
 ציאה, ע"כ. ומוכרח ומצואר דעיקר
 המצוות דפו"ר מתקיים דייקא צגמר
 ציאה (ועי' במנ"ח מצוה א' באריכות
 דפליג ע"ד התוס' וכידוע). ונראה צגדר
 הדבר, דעיקר המצווה של פו"ר
 לעשות את ה'אורחא דמילתא' דהוצאת
 זרע, וצכך מתקיים גוף המצווה

ב. והוא דלא כשיטת התוס' ביבמות י"ב בתחילת דבריהם דכתבו דנשים מצוות על השחתת
 זרע אע"פ שאינן מצוות על פו"ר, ז"ל: נשים אסור משום השחתת זרע אע"ג דלא מיפקדה
 אפריה ורביה וכן משמע בנדה (דף יג. ושם) דתנן בפ' כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת
 באנשים תקצץ ומפרש בגמרא משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו משמע דאי הוו בנות
 הרגשה הוי אסור, ע"כ.

באופן דלפי"ז מוכח דכל היכא דה'אורחיה צהכי' הוא צאופן שלא תתעבר שוב אפשר דאינו בכלל הו"ז"ל, ואף דכבר כתב זקניי צשו"ת חתם סופר (חלק ג אבהע"ז א סימן כ) צעיקר שעבוד האשה לצעלה צחיוצ עונה, דהאשה משועצדת לצעלה, דמכיון שהוא מחוייב לקיים מצוותו מן התורה של פרו ורבו ולאחר מכן לערב אל תנח ידך הרי שהאשה מנישואיה משועצדת אליו לקיום מצוותיו. ועי' בדברי נשיא מכונינו זאוק"ל צשו"ת 'להורות נתן' (ח"ב סימן צ' סק"ו וסק"ז) שהרחיב היריעה וכתב דכל הטעם שאין ערבות לאשה מכיון שאין זה צידה הרי שלענין מצוות פרו ורבו של צעלה הרי זה כן צידה וממילא יש לה חיוצ ערבות, עכ"ד. עכ"ז נראה דכל גדר האי חיוצא דעונה הוא לקיים את ה'אורחיה' וצמי שבכלל האורחיה שלו הוא לנהוג צדרך של מניעה, אפשר דלא חשיב כלל הו"ז"ל. ולדינא יש לדון צזה וקצ"ה חדי צפלפולא דאורייתא.

ועי' בדברי רבינו האגרות משה (אבן העזר חלק ג סימן כב) שלא לפרסם הדבר

דפו"ר, ולא הוה רק התירא ד'אורחא', רק דכאשר אורחא צהכי שוב הוה מעיקרא דמצווה דפו"ר, והשתא צעכו"ס דאין צו האי מצווה דפו"ר, דשוב אין לו האי איסורא דהשתת זרע, ומוצן היטב יסוד דינס דעכו"ס צזה"ד.

ובזה מדוקדק היטב דצרי השו"ע (בריש אבן העזר) דמצות פריה ורביה 'שלא לעמוד לצד', דצפשוטו הוא פלא אמאי לא כתב דהמצוה צפו"ר הוא צזה שתלד ילדים, וצע"כ דהוא גופא המצוה שתקיים את ה'אורחיה צהכי' וכך הוא קיום הדאורייתא דפו"ר. וכמו כן נראה לדקדק מהא דהציא הרמצ"ס האי דינא דפו"ר צהלכות אישות (פ"ט^ו) צפרשת הלכות עונה ושעבוד אשה לצעלה ולא צפרשה צפני"ע לענין חיוצ מצות פו"ר, והוא פלא, ולדצרינו מוצן ומתוק, והיינו משום דכך הוא המצוה לישא אשה ולקיים את האורחיה צהכי, ולא צעינן דצפועל תתעבר כדי שיקיים האי מצווה. וכל היכא דעשה מעשה ד'אורחיה צהכי' שפיר איכא קיום של אותה המצווה דפו"ר.

ג. הן אמנם יעוי' בדברי ר"י החסיד (סימן תצט) שדן אם בבא על אשתו מעוברת איכא איסורא דהוצאת ז"ל, ועי' במה שהארכנו בגליוני ספר חסידים בזה, ולפי"ז נראה דליכא להתירא דאורחיה, וי"ל.

ד. ולפי"ז י"ל דאף עבד שנשא שפחה כנענית דכפיית רבו הוה כי אורחיה ולית ביה משום לתא דהשתת זרע וכנ"ל, והוא עפ"י דברי ה'קובץ שיעורים', דכל שלא נעשה לשם זנות אלא מחיובי העבדות אין לזה 'שם זנות' והוה בכלל האורחיה דהכי ודוק.

עיקר השעבוד מעיקרו שיעשה באופן זה שלא יהיה בזה סתירה למנוות אחרות כלל. וזוודאי אין מנוות עונה חיוז כל יום וכל שעה, רק הוא חיוז לקיים את כל המנוות וזיניהם אף את מנוות העונה באופן שלא יסתרו זה את זה, ואפי' אם הוה סתירה למרור דרצנן זוודאי לא דחינן למרור משום טבילה, ופשוט.

אבן יעוי' דדברי זקניי החת"ס (יור"ד סימן קמ"ט) שדן באשת חצר שמלאה בעד הדדיקה כעין מראה אדמדס ושאלה לחכס וטהר, אי שרי לצעלה להחמיר על ענמו דלא גרע מזהמה שהורה זה חכס, או דלמא לאו כל כמיניה להחמיר על ענמו להפקיע שיעבודו דנשתעבד לאשתו בעונה האמורה בתורה יעוי"ש.

ובתב צסו"ד: דעיקר חיוזי עונה מצואר דאפי' אם רוני להחמיר צפרישות שפיר דמי, והטעם בזה "כיון דאנן סהדי דאינה מקפדת צשעת הנישואין, א"כ לא נשתעבד לה מעולם א"כ אפי' נוותת לא מהני", "ומעתה נצוא לנידון דידן נמי כיון שכן דרכן של פרושים צבישראל להזהר מדצר שהורה צו חכס, נהי דבעת הנישואין לא היה מתנהג עדיין צפרישות רק כשארי ת"ח לא מני למטען לא קבליה עלאי שתהיה חסיד ופרוש אלא אמרינן כיון שנישאת לצחור רגיל הוא זה שעתיד להיות פרוש וחסיד וזקני ת"ח כ"ו שמוקינן וכו' וכשם שאמרו אשרי לנשותיהן של אלדד ומידד שזכו לנצואה ה"ה כל מדרגת

כדי שלא ילמדו קולות גם שלא כדיון, והוסיף שם כי נהג שלא לענות צמכת צדצרים אלו אלא כשצאו אלי לשאל צע"פ שאז הזהרתי באזהרות רבות, וצפרט שצכל מקרה צריכים לדונו עם כל פרטיו ודקדוקיו, וכן אמר לי ראש הישיבה הגראי"ל זללה"ה שהדצר הזה מגדולי החורצנות כיום והרבה מתירים שלא כדיון ממש, ומאד גער על אותם הנוהגים כן. וכמו"כ שמעתי מראצ"ד ירושלים שליט"א שהפרנה צארה"צ בזה נורא כ"כ שכל אחד מורה היתר בזה, ועוד אומרים ומורים שמנוה לעשות כן, ולמעשה אין זה אלא איסור חמור, ולכן צריך ללמוד ולדון כל פרשה צפני"ע, ולהורות עם אחריות מלאה, וכך הורה לי בעל ה'שצט הלוי' זללה"ה כשדנתי בנושא הזה צפניו על השיטות למיניהם, וסצר צתוקף שלא להתיר צשופו"א, באומרו כי צכל דצר צריכים לדון לגופו.

ג

וביבור הדצרים דנתי קמיה גאון ישראל רצינו הגרש"צ מיימון שליט"א אם עיקר השעבוד צקיוס דין עונה דאורייתא הוא אף באופן שע"י קיוס הטבילה יצטרך לדחות מנוות אחרות כגון מנוות דאורייתא או דרצנן התלויים צזמן, והשיב כי זוודאי אין בזה שאלה כלל דעיקר השעבוד איש לאשתו הוא לקיים את שעבוד העונה עם כל קיומי המנוות שיש באותו הזמן, ואם שעבוד זה הוה סתירה למנוות אחרות אין כאן חיוז כלל, ולא משום דהוה דחייה, רק דכך הוה

כשצעלה אינו צעיר הוה צרכה לצטלה, כ"ז צומנים דאז שלא ידעינן ע"י ענש הטצילה שהיא מותרת, אולם היות דזה גופא מתיר מהרהורי הצעל וכדברי הרמ"א שכל האיסור להרהר על אשתו הוה רק בשעה שהיא נדה, וכך הוכחנו מדברי זקניי רעק"א בכתב יד שהיה תחת ידו של נשיא מכונינו עמוד ההוראה צעל ה'להורות נתן' זללה"ה שכל האיסור הרהור הוא שמא יצא לידי הוצאת ז"ל, וכשהיא טהורה אין את אותו החשש שיצא לידי זה, ולכן מותר ואכ"מ להאריך. והוא כדברינו שהכל הוא מחוייבי האשה ולכה"פ מנווה היא על מנוותו של פו"ר דאורייתא, ועכ"פ ודאי יש לדון בכל הנ"ל וכמשכ"ת.

ד

ואגב הא נראה דיש להאריך צעיקר האיסור להשחתת זרע דיעוי' צמקור הדברים צמשנה (נדה יג, א) כל היד המרצה לצדוק צנשים משוצחת וצאנשים תקנץ, ע"כ. והנה כבר יסדנו משמיה דרבינו הצרכת שמואל דציאור הדין של הרי זה משוצח היינו דהוה מעלה ותוספת צענש המנאה, ומרחיב את החפנא של המנווה המקורית. ונראה ציאור הדברים דצעיקר דינא דהפסק טהרה נאמר עוד מעלה שתהא היד המרצה לצדוק משוצחת. וחיל על מעשה זה דין כמו שעה עיקר צין הפסק טהרה החמור, ולאידך גיסא צאנשים תיקנץ הוא הרחקה מענש האיסור גופה של השחתת זרע. וכל זמן שעושה פעולה

מעלת עבודת השם שמחה היא לאשתו וכשנאותח אמרי' השתח הוא דאתרעי ומעולם לא נשתעצד לה זה הנלע"ד".

ומבואר בדבריו דאילו היה עליו שעבוד מעיקרא שלא יחמיר על עצמו אין לו רשות להחמיר על עצמו ולהפקיע שעבודו צמנאות עונה האמורה צתורה. ואף דיכול לקיים מצוות עונה אחר כמה ימים, עכ"ז את אותו השעבוד של עתה לא יקיים ואף צטול זה נחשב כהפקעת שעבודו, וע"ע צלשון רבינו צשו"ת (ח"ז סי' כו), ז"ל: "ונלע"ד התם לא שייך חתיכה דאיסורא, כיון דלאידך גיסא מצטל מפריה ורביה וממצוות עונה כמה לילות", וע"ע צאו"ז (סו"ס ש"ס) דמן הדין מצוות עונה הוה דהוא מצוות פו"ר, יעוי"ש. ואפשר דמשום כך כל יום ויום חשיב כהפקעת השעבוד. וא"כ היה מקום לדון דלא כדברי הג"ר שמחה שליט"א, ויל"ד צוה טובא.

ובן דנתי צוה טובא קמיה ידידי הגאון הנודע למשגב ר"י טלו צארה"ק הגרמ"מ אונזנד שליט"א וידי"נ הגאון הנורא המהא"ק הגר"ש שלוסצרג שליט"א דיש לדון דהוה מצוות האשה להציל מידי הרהור כמצואר צשו"ת לזקניי החת"ס (יור"ד סימן ק"ע) דזה מצוה המוטל על כל אשה וזה עיקר המנאה דטצילה צומנה צומנינו. ולפי"ז יסדנו צשיעורי נדה דמותר לאשה לטבול צומנינו אפי' כשצעלה אינו צעיר היות דע"י טצילתה מתיר מהרהורי הצעל, וגם לדעת החת"ס שסובר שטצילת נשים

צאה לומר דכיון דמצררת רגע אחד שאינה רואית שזו מחזירים לה לכל היום צחוקת טהרה, ע"כ. ולפי"ז הדין 'תמיד' צא לומר דצעינן צירור כל הזמן היא צטהרתה ואיני סומך על החזקה, רק דהוא קציעות שכל הזמן טהורה היא. והוא ציאור צכל הדין הפסק טהרה דהוא הפסק טהרה אריכתא על כל הימים הללו, וצכל צדיקה יש קיום של עוד הפסק טהרה, וכהנ"ל.¹

האמנם דיעוי' צרש"י שכתב צטעם הדבר דהיד המרצה צנשים משוצצת - שמתוך כך לא אחי לידי ספק טומאה וצעלה לא אחי לידי איסורא, ע"כ. וצפשוטו הוא פלא מדוע הזכיר רש"י מאי דצעלה לא אחי לידי איסורא, ולא כתב דהחזקה הוה כלפי האשה ותו לא, ומה לנו להנהגת איסורים של הצעל,

של הרחקה נתקיים צו כאלו הרחיק מעצם האיסור דמעשה השחתה ממש, דוק היטב.

ועי' צרש"י כל היד המרצה לצדוק - צצודקת תמיד שמה ראתה, עיי"ש. והיינו דהוא דין שמהא הצדיקה 'תמיד', ויותר מזה נתחדש צלשון הרמב"ם (פ"ח מאס"ב הי"א): כל אשה שמרצה לצדוק עלמה 'תמיד' ה"ז משוצצת, ע"כ. והיינו דהוא אף דין 'מרצה', ואף דין 'תמיד'. פירוש, דהגדרת שיעור של מרצה הוא שיהא דייקא 'תמיד' ופחות מזה אין עליו דין של 'הרי זה משוצצת'.² והצברים מוכרחים צלשונו הטהור.

וביאור הצברים דיעוי' צשו"ת לזקיני הגרעק"א (מהדו"ק סי' ס') דכתב דאין הצדיקה דנשים צאה לצרר שלא ראתה מקודם (דהא פשיטא דקודם לכן ראתה), וכל עיקרה של הצדיקה

ה. ונראה דמשמע כמפורש בלשון הרמב"ם דלא כדעת פוסקי זמנינו שפוסקים דאשה שיש לה ספק ובודקת אם ראתה דם בקינוח, הגם שהי' מקום להתיר, עכ"ז לאותם הפוסקים עליה לעשות בדיקה, ויש על אותה הבדיקה מעלה של האשה המרבה לבדוק הרי"ז משובחת.

אמנם הגר"י שוורץ ר"מ דשיבת סוכטשוב ודיין בד"ץ 'מעלה אדומים' הביא ליישב דעת הפוסקים במהלך אחר, דלשון 'תמיד' הכוונה בין בזמן איסור ובין בזמן היתר. וכן דקדק באופן ברור בלשון המחבר (יור"ד סימן קצ"ו ס"ט) ז"ל האשה שמרבה לבדוק בימי ספירתה בין בימים שלא ראתה בהם הרי זו משובחת אע"פ שיש לה וסת קבוע, עכ"ל. פירוש על השני תקופות דייק וכתב לשון 'תמיד' ולא מצד עצמותו שיהא דין בדיקה תמיד. ויל"ע בזה.

ו. ונראה דמטעם זה הקפיד החו"ד על אשתו בחומרות רבות בענייני טהרה וכידוע ממעשה שהיה. וקיים בזה את אותה המעלה ד'הרי זה משובח'. וכבר הארכנו נ"מ רבות בזה בשיעורי יור"ד, ונ"מ למעשה לענין מעיין הפתוח, ויהיה תלוי במח' החת"ס ורעק"א בהנהגה, ויש בזה סתירת הפוסקים בספרי זמנינו ואכ"מ.

אלא מעלה נדדית ולא בהתפלא של עמם
תקנת האיסור, ומוצן.

ה

ונחזור לדין, דהנה צגמ' צגדה (דף יג
,א) אמרינן צ' טעמים צאיסור
השחתת ז"ל טעם אחד דהוה כאילו
'שופך דמים' והטעם השני דהוה כאילו
'עובד עבודת כוכבים', ע"כ. והן אמנם
צ' האיסורים הללו שייכי צגן נח, אך
עכ"פ לדברי הראשונים דאיסור זה תליא
צ'פרו ורצו', א"כ צן נח שאינו מלווה,
כמו"כ אינו מלווה צאיסור הוצאת ז"ל.
וכן לדעת הערוך לנר צגדה דף י"ג
דאיסור השחתת זרע הוא מדין צ'כל
תשחית' צ'צודאי צגוי ל"ש כן.

אבנמ יעוי' צסמ"ק מלוה רצ"צ דאיסור
דהוצאת זרע הוא מלאו דלא
תנאף, ואיסור זה לכא' שייך אף צגוי
דעיקרא דהאי איסורא קאי אצשת איש
וכמצואר צחינוך (מצוה לה) דאיסור אשת
איש הוא מן המצוות שהן על כל בני
העולם בכלל, צין ישראל צין גוי, ולפי"ז
ניחא. וכן האריך צאגרות משה ועוד
מרבתינו כדצרינו.

ו

ובדרך אחרת נראה לצאר צטעם דדור
המצול נענש על השחתת זרע,
דהנה יעוי' צדברי הגר"א צתיקונים
דכתצ דצומן משיח צן יוסף עיקר עבודת
האדם לפרוש מאכילה ושתייה, וכמו
צציאר מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי מצריסק

דהלא כל התקנה מצד ענמה של האשה
ולא יותר. ונראה לומר יסוד נשגב צוה,
לעולם עיקר החזקה הויה רק כלפי
האשה, אלא דדינא דהצעל יש לו לסמוך
על החזקה של אשתו. ונראה דאהכי צעינן
שתהא צודקת 'תמיד' דדווקא ע"י
צדיקתה תמיד והחזקה דצכל שעה
טוורה הויה, שפיר אית כאן חזקה אף
כלפי הצעל, ודוק היטב צס"ד.

אלא דעדיין צ"צ, דהנה צרש"י כתצ
כלפי צדיקות דאנשים, ז"ל: צצודק
עצמו תדיר צאמתו שמא ינא ממנו קרי,
ע"כ. והוא לכא' נגד היסוד הנ"ל, דהא
אחר שחידשנו דהדין 'תיקנץ' צצעל הוא
צהיפוך מדין האשה, א"כ כשם צצאשה
יש דין 'תדיר', כמו"כ כלפי הצעל אף
'צצדיקה' כל דהו איכא להאי דינא
דתיקנץ, והכל הויה הרחקה צדיני
השחתת זרע, וצ"ע הלשון 'תדיר', ויש
לעיין עוד היטב.

ואבן צרמצ"ס כשהציא האי דינא לא
הזכיר כלל הלשון תדיר, דז"ל
(פכ"א מהלכות איסורי ביאה הכ"ג): אסור
לאדם שאינו נשוי לשלוח ידו צמצועו שלא
יצא לידי הרהור ואפילו מתחת טיבורו
לא יכניס ידו שמא יצא לידי הרהור ואם
השתין מים לא יאחוז צאמה וישתין ואם
היה נשוי מותר וצין נשוי וצין שאינו נשוי
לא יושט ידו לאמה כלל אלא צשעה שהוא
צריך לנקציו, עכ"ל הטהור. מצואר
שלדינא העיקר תלוי צמציאות אס יצא
לידי הרהור או לא, וכל הדין 'תדיר' אינו

איסור הוֹזוֹ"ל, והיות שקיום פו"ר נעשה ע"י 'אורחא דמילתא' וזוה גם מקיימים מלוות עונה, וכן הוא הצנת האישות בזקנה ומעוברת וכדברי התוס' דמשמשת צמוך, שה'אורחא דמילתא' זהו החפצא של קיום המצוה, שעושה מה שמוטל עליו לעשות ולא יותר, כדרך אנשים ונשים, דהרי הוא עלם השעבוד של איש ואשה.

ובנידון דידן צרור שהשעבוד שהיה צין החתן והכלה אינו כמו השעבודים כנהוג דהרי אינם תלויים צדעת עלמם אלא צדעת הרופאים והעוזרים והמורים שלהם, ועד כמה שהם מקיימים את ה'אורחיה דמילתא' הנקבע מראשית הנישואין לא רק שאינו הוֹזוֹ"ל אלא דגם אינו סתירה למלוות פו"ר, ואדרבה זה גופא חלק מקיומו של המצוה לנהוג כ'אורחא דמילתא', וכמש"כ צדעת הר"מ ושו"ע שמציאים את פו"ר מדין 'שלא לעמוד לצד', והדברים מדויקים היטב.

וקצרתי כאן לפני העינין, וגילתי טפח וכיסיתי טפחיים דברוב חומר הנידון אין לדמות לעולם מילתא למילתא וכפי שהורונו רבותינו ז"ל ויבלחט"א שליט"א וכל דבר צריכים לדונו לגופו, ויהי רצון שלא תלא תקלה תחת ידינו, ונזכה לראות צנים וצני צנים עוסקים בתורה וצמלוות צריאים בגופם וצנפסם לדורות, אמן.

זללה"ה עפ"י המצואר צרמז"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ג) דרדיפת המאכלות צריך לחזור בתשובה ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, ע"כ. והן הן לכא' דברי הגר"א, והי' חידוש נפלא צעיניו.

ופעמא דמילתא, דהן אמנס גזל ועריות חמורין הן, אך הצסים והיסוד הוא תלוות המאכלות, ומי שנשמר מזה, יכול לזוהר מלהכשל בשאר העצירות החמורות.

והשתא לפי"ז נראה, דלעולם צני נח קיבלו את עונשם על גזל ושפיכות דמים וכמצואר צרש"י, אך שורש החטא הוא 'זתשתת הארץ', דבלא אותו החטא של הוֹזאת ז"ל, לא היו צאים לידי שאר תלוות האיסורין, ודוק.¹

ולפי"ז נראה דאיסור השחתת זרע חלוק ציסודו צין עכו"ם לישראל, דציראל היה חפצא דאיסורא, ומשא"כ צצן נח דכל האיסור הוא רק משום דהוה הכ"ת לצוא לשאר איסורין. ולפי"ז מאי דדנו הפוסקים אם יש דין יהרג ואל יעבור צהשחתת זרע, הוא דווקא ציראל דהוה חפצא דאיסורא, ופשוט. ויש עוד נפק"מ צוה ואכמ"ל.

ז

והשתא דאתינן להכי דיסוד איסור הוֹזוֹ"ל ציראל תליא צמלוות פו"ר וצמקום שיש קיום של פו"ר אין

ז. א.ה. כע"ז נראה בדברי התפארת ישראל בבבא מציעא (פ"ד) על המשנה דמי שפרע מאנשי דור המבול, דוק היטב שם.

סימן ח

בענין היתר לבישת מסיכה בשבת

בקבלת עדות אות ח' הובאו דברי הרמב"ם דרפואה "שיאמרו הרופאים שהוא מועיל" מקרי רפואה, ואפילו שלא מוכח שהוא דבר המרפא, להלן אות ג' מובאים הדברים לענין נידון יציאה בשבת במסיכה.

א

דברי רש"י בחשש שמא ילעגו לו שבת ס' ע"א, מתני' לא ינא האיש צסנדל המסומר ולא ציחיד צומן שאין צרגלו מכה. ופירש"י דצירושלמי ציארן דאסור שיאמרו שמא מחזיק את האחר תחת ידיו, ובשם רבותיו פירש"י דחיישי' שמא מחייבי עליה ושקיל ליה וממטי ליה צידיה, והרמב"ם פי"ט מהלכות שבת ה"צ בהציאו דין זה דמתני' צסדר הדברים שאסור לצאת צהן כתב אין יוצאין צסנדל המסומר כו' והוא שלא יהא רפוי שמא יפול צרה"ר ויצא להציאו, ולא הזכיר הרמב"ם כלל את הטעם שכתב רש"י דאיכא למיחש שמא ילעגו לו, ואף השו"ע לא הזכיר טעם זה כלל. ויל"ע צגדר זה שכתב רש"י דיש אסור לצאת היכא דיש חשש שמא ילעגו עליו.

ב

אי מסיכה הוי כמלבוש או תכשיט והנה צומן דידן נתעורר העניין אם מותר לצאת צצצת עם מסיכה

צתקופה זו של המגיפה, וקשה מאד לדון את המסיכה כמלבוש או תכשיט, והנה צקמיע של מומחה קיי"ל דיוצאין צו משום דהוי כעין תכשיט, וכמו צציארן המפרשים שם דאפי' דאינו תכשיט ממש מ"מ כיון שרצונו שיהיה עליו קמיע זה הר"ז כעין תכשיט, וצאמת א"א לדונו כתכשיט ומלבוש אלא דכיון שלדידו זהו מציאות הילוכו ולבושו מהני לצאת צו כמו תכשיט.

ג

דברי הרמב"ם דגדר רפואה הוא "שיאמרו הרופאים שהוא מועיל"

והרמב"ם כשהציא את הדברים שמוותר לצאת צהם צצצת משום רפואה כתב יוצכל דבר שתולין אותו משום רפואה והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל, וציארנו מכצר צכוונת דברי הרמב"ם דאפי' שאי"ז מוכח שהוא דבר המרפא מ"מ כיון שיש לו שם רפואה והורו הרופאים עליו שהוא מועיל מותר לצאת צו צצצת.

ד

אי יש להתיר יציאה במסיכה משום
רפואה

ועתה עלינו לדון את לצו המסיכה
לכאור' אינו דומה לקמיע וגם
אינו דומה לרפואה כיון שאין כאן מכה
צמזיאות, ואולם י"ל דהגם שאין כאן
מכה צמזיאות אשר המסיכה היא
הרפואה המנטרכת לה, מ"מ כיון שע"י
מסיכה זו הרי הוא מונע את המחלה
מלצא אליו הו"ל כרטייה ואספלנית אשר
מבואר להדיא ברמב"ם בהלכות וצפיה"מ
דאי"ז רפואה ממש אלא מניעת סכנות
שיכולים לצא לו ע"י מכתו ואפי' שאי"ז
עלם הרפואה מותר לזאת צ"א.

לפני המלך, ועוד יש לדון שהרי כל צורך
המסיכה להצנת הרופאים המומחים הוא
רק צקירצת כמה מטרים סמוך לאדם
אחר וא"כ היאך נדון את לבישת מסיכה
זו כאשר הוא נמצא צריחוק אנשים ועתה
אין לו כל תועלת צמסיכה זו.

ועוד יש לדון לפי הצנת הרופאים
שמסיכה אינה מועלת כלפי עצמו
אלא כלפי אחרים, א"כ מהיכ"ת שיהיה
מותר לזאת צו רק משום למנוע היזק
אחרים.

ה

יסוד החת"ס בקנין המועיל משום מנהג
והיתר יציאה במסיכה משום דהמנהג
קובע לה במלבוש

ונראה לזאר היתר לבישת המסיכה
צאופן אחר צעזה"י, דהנה
ידועים דברי החת"ס אשר כתב לחלק צין
נידון האחרונים אס קניין דרצנן מהני
לדאורייתא, לקניין סיטומתא ותקיעת כף
שצזה הקנין מהני לדאורייתא לאו מחמת
דקניין דרצנן מהני לדאורייתא אלא הו
קניין דאורייתא ממש, וציאר החת"ס
דכיון דזהו מנהג המדינה לקנות
צסיטומתא הר"ז נעשה צחפלא קניין

ועוד יל"ע דהנה יש הרצה שאינם
הולכים עם מסיכה וא"כ עלינו
לדון צאופן שהולך עם מסיכה צמקום
שהנוהג שס הוא שאין הולכים עם מסיכה
אס דינו הו כדין סגדל היחיד שיהיה
אסור לזאת צו שמא ילעגו עליו, וישנם
אנשים שאין לובשים המסיכה צשעת
התפילה דאי"ז כבוד לפני המלך, ול"ע
צאמת אס יהיה מותר ללובשו צשעת
התפילה שמא ילעגו עליו ואי"ז כבוד

א. וצע"ף נראה דאי"ז רק הצלה מן הצינה אלא הו לבוש ממש כדאשכח בהרבה אנשים אשר
לובשים אותו גם בזמן של קיץ וחום משום חשיבות וכו'.

ב. אשר בזה כבר דנו לומר דהוי מדין הפקר בי"ד ומועיל רק להוציא ולא להכניס. ובנתה"מ
פליג עליו דאף קניין סיטומתא לא עדיף על שאר קניינים דרבנן שבהם בא הנידון של קניין
דרבנן מהני לדאורייתא.

הטבעת לאשה באצבעה זהו גופא קניין המועיל מדאורייתא ולא צעי' שתייה הטבעת מונחת בתוך ידה, לכל כמה שזהו המנהג לענוד את הטבעת באצבעה זהו עלמו נעשה לקניין דאורייתא גמור ע"פ דברי החת"ס הנ"ל.

ומעתה נראה לדון לגבי שבת אם יהיה מותר לכלה ללכת בשבת בעוד שהטבעת ענודה עליה באמצע אצבעה, דלכא' כל ההיתר ללכת בטבעת הוא רק באופן שהטבעת על סוף אצבעה כמנהג הלציצה הרגיל, אמנם נראה דלפמ"נ ע"פ דברי החת"ס יהיה מותר לכלה ללכת אפי' כשהטבעת באמצע אצבעה דכיון שצבעה זו של הקידושין דין הטבעת להיות שם באמצע אצבעה וזהו המנהג שכך עונדת הכלה את הטבעת בשעת הקידושין א"כ זהו גופא נעשה לדרך המלבוש שלה בשעה זו, ואם יהיה נפק"מ כאשר תלך הכלה מהחופה לחדר יחוד משהתשיך היום ונכנסה השבת יהיה מותר לה ללכת בצורה זו כיון שזהו דינה עכשיו וכך הוא נורת לציטתה בשעת הקידושין מחמת הקניין.

ואם כנים הדברים נוכל להצין מעתה את היתר לציטת המסיכה באופן אחר מכל הטעמים שהובאו לעיל, דלעולם אין

דאורייתא גמור ומהני לקנות בו מן התורה. ויעוי' עוד בכת"ס בחידושי גיטין שהאריך ציטוד זה של החת"ס בצברא ובראיות מדברי הראשונים.

ולפ"ז ציארנו הא דקידושי אשה נעשים ע"י ענידת הטבעת על אצבעה, ולכא' הדברים תמוהים שהרי אין כאן קניין שהרי צעי' בקניין שהחפץ הנקנה יהיה בתוך ידו וכמ"כ הגרע"א והנתה"מ, ומה שעונד לה את הטבעת באצבעה הרי סו"ס אין הטבעת מונחת בתוך ידה, וצ"ש הגר"ח קנייבסקי הציאו דקונה משום דזהו נרות הלציצה של הטבעת, מיהו הדברים אכתי צ"ב שהרי המנהג הוא שעונד לה את הטבעת באמצע אצבעה וצודאי אי"ו מנהג הנשים לענוד את הטבעת באמצע האצבע וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דהא אי"ו נורת לציטת והיאך נעשה הקניין בשעה שאין הטבעת מונחת בתוך ידה. ונראה ע"כ לזאר [ויסוד הדברים שמענו מהגר"ש ארנפלד] ע"פ דברי החת"ס דקניין סיטומתא הוי קניין גמור מדאורייתא מחמת המנהג לקנות בו, דכיון דזהו מנהג הסותרים צוה גופא נעשה הקניין, וע"כ נראה דגם צנתינת הטבעת דינא הכי, דכיון שזהו המנהג הנהוג בקידושין אשר החתן עונד את

ג. והגר"א גניחובסקי רצה להחמיר בזה שתשים את ידה האחרת על אצבעה ובזה יהיה נחשב כאילו הטבעת מונחת בתוך ידה.

ו

דעו מי אתם מחליפים במי

ונסיים בדברי רש"י צפר' עה"פ אל תפנו אל האצות ואל הידעונים וגו' אני ה' אלוקיכם, ופירש"י דעו מי אתם מחליפים במי, ויל"ע למה דווקא דין זה של אוב וידעוני נאמר דבר זה של דעו מי אתם מחליפים במי, אך מ"מ נראה שהדברים נוגעים לזמן דידן שזשעה קשה זו יש אנשים אשר מחפשים את נפשם בכל מיני ענות סגולות ורפואות משונות וזוה שמים את מצטחם לינצל מן המגיפה, זשעה שזמעשיהם אלו הם מחליפים רח"ל את הקצ"ה שרק הוא קוצע אימתי יהיה מגיפה וזאיזה אופן מי ימות ומי ינצל, ורק זו אנו נריכים להאמין ולצטוח ולהתפלל על נפשינו ולא לאבד את הצטחון זו זשהראת ענות אחרות וענינים אחרים, וכ"ש זשעה זו שהעולם נמלא זטהרה גדולה כאשר קיצוני הרשעים אינם מתקיימים וזתי העצירה שלהם סגורים ומסוגרים זוודאי זהו זמן טוב מאד להתקרב אליו יתברך ויה"ר שזוכה לכך זעזה"י.

זמסיכה דין מלזוש או תכשיט וכל הדומה לזה, וגם אין זיה קמייע ודברים המועילים לרפואה, אלא עיקר ההיתר הוא משום דזוה המנהג זשעה זו של המגיפה ללזוש מסיכה, ועד כמה שזוה נורת הלזישה זימים אלו א"כ זוה גופא מתחדש תורת מלזוש על המסיכה ומותר לזאת זיה זשצת כדרך שמותר לכלה לזאת זצטעת זאמצע האצבע, וזאמת לא איכפת לן כלל מהי מטרת המסיכה אם להללת עצמו או להללת אחרים דאי"ז נפק"מ עד כמה שקו"ס נקבע כך המנהג ללזוש מסיכה זשעת המגיפה וזשעה זו נעשית המסיכה לאחד מלזושי גופו.

ומבזילא אין מניעה ללזוש המסיכה זשעת התפילה וגם מותר לזאת זיה זשצת אפי' אם אינו נמלא עתה זקירצת אנשים, ואפי' זמקום שאין דעת הרופאים ללזוש מסיכה אכתי אי"ז מגרע זגדר זה של מלזוש המסיכה זשעת מגיפה דנעשה חלק מלזושו, אמנם אם יש חשש זמקום מסויים שילעגו עליו מחמת לזישת המסיכה נראה דיהיה אסור לו לזאת זמסיכה שמא יורידנה וכדמזו' זרש"י לגזי נעילת סנדל יחיד.

סימן ט

בגדר קביעת שם ציבור ומקום על פי גויים

בקבלת עדות אות ט' הובא דברי זקה"ק החת"ס לענין ניסוי רפואי בגופות אומות העולם, שאינו מועיל לגופות ישראל אלא לענין לקבוע ספק פיקוח נפש. והוספנו דאף דלגבי שם "כרך" לענין הסמוך לו מהני גם דיורי גויים, או בודאי סגי בישראל אחד הדר בעיר, מ"מ כאן בעיני ניסוי בריבוי ישראלים שומרי תו"מ דוקא. להלן אות י' מובא היסוד לגבי שם כרך בדיורי גויים, לענין זמן קריאת המגילה בעיר מעלה אדומים.

מאריך בפלוגתת הראשונים בדין נראה שאינו סמוך אי נדון ככרך * דן בעיר מעלה אדומים אי יש לה דין נראה לירושלים * מביא הטעם דכל עניני העיר נעשים בירושלים * ידון לצרפה מדין סמוך משום הכפר 'עזריה' הסמוך לה * מוכיח מצילומי אויר שנעשו לענין עירובין לצרף אף לענין מגילה, ודעת מרן הגרי"ש בזה * ידון אם שייך בזה איסור ד'לא תתגודדו' אם נבוא להחמיר לקרוא בט"ו * מצרף דעת ראש ישיבת באר יעקב זללה"ה בענין עיירות הסמוכות לכרך

ירמיה ואיתומא רבי תייל צר אצח
כמחמתן וטצריח מיל וכו', עכ"ל הגמ'.
וצדף ג' ע"ב, "תנא סמוך אע"פ שאינו
נראה נראה אע"פ שאינו סמוך. צשלמא
נראה אע"פ שאינו סמוך משכח"ל כגון
דיתצח צראש ההר אלא סמוך אע"פ
שאינו נראה היכי משכח"ל א"ר ירמיה
שיושצת צנחל", ע"ש.

אל מע"כ מורי ורבי, רבינו נשיאנו, עמוד
ההוראה, ... בעל ... שליט"א
אחדשוכט"ם,

מצורף צזה מה שדנתי לפני שנה צענין
קריאת המגילה צמעלה אדומים
שעל יד עיה"ק ירושלים ת"ו.

א

ופליגי הראשונים צדין נראה שאינו
סמוך נידון ככרך, אס גם צזה

דהנה צגמ' מגילה דף צ' ע"צ "אמר
ריצ"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה
עמו נידון ככרך. עד כמה אמר רבי

דהרמז"ם סוזר דלח כראשונים הנ"ל, אלא צעינן שיעור מיל אף לנראה, ושאיני מסמוך צמדידת המיל, ועי' דררכי משה שם וצט"ו. ומ"מ כתב הצ"י דאף לגירסאות שלנו צרמז"ם יש לדחוק דשיעור מיל קאי על "סמוך" שכתב קודם לכן וכדעת המ"מ הנ"ל, ע"ש.

ובן פסק המחבר צשו"ע סי' תרפ"ח סעיף צ' שכתב, "וכן הכפרים הנראים עמהם אפילו אינם סמוכים כגון שהם צהר או סמוכים להם אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם צעמק וצלנד שלא יהיו רחוק יותר ממיל", עכ"ל. וכתב המג"א דלכך שינה המחבר מלשון הטור והרמז"ם והיפך "סמוך" לסוף, לומר דרק צסמוך צעינן שיעור מיל וכמ"ש הצ"י והמ"מ. ומצואר מזה דסוזר המחבר לעיקר כדעת הרמז"ם והטור כמ"ש המ"מ וכדעת כל הראשונים הנ"ל, דנראה אע"פ שאינו סמוך שיעור מיל דינו ככרך. ואף שצא"ר האריך שהעיקר להלכה שצעינן לנראה שיעור מיל (וכן עיין בברכ"י ובפר"ח), מ"מ כבר כתב המשנ"צ צשער הליון ס"ק ז' שדעת רוב הראשונים דנראה א"ל שיעור מיל, ושהיא דעת השו"ע כמו שכתב צמג"א "וצרור אללי שאילו ראה האלי רצה כל הראשונים שהצאנו היה סותם כן לדינא", עכ"ל. ואתי מכל זה דהעיקר להלכה ש"נראה" לכרך אין צריך שיעור מיל לכרך כדעת רוב הראשונים ושו"ע, וכן עולה מנקיטת המשנ"צ להלכה צזה [ועיין צשו"ת נתיבות אדם סי' כ"ג דכן הורה רצינו צעל "שצט הלוי" זללה"ה

צעינן שיהיה סמוך מיל להכרך. דדעת הרצה ראשונים דתנאי דסמוך מיל זהו דין צ"סמוך" צלצד. אף צ"נראה" אפי' מרחוק הרצה דינו ככרך. וכמו שכתב המגיד משנה צפ"א ממגילה ה"י דאי לא תימא הכי הרי נראה הוא סמוך. ומאי דקאמרין צגמ' נראה אע"פ שאינו סמוך הא כל נראה צעינן ג"כ שיהיה סמוך. וכתב המ"מ ד"נראה" כל זמן שנראה הוי ככרך אפי' אינו סמוך, וכתב דכן משמע מפירוש רש"י. וכן כתב רצינו חננאל להדיא צדף ג ע"ב, וכן כתב ג"כ הריטב"א צשם רצותיו וכן כתבו המאירי ורצינו ירוחם. וכן הציאו הר"ן שם צפירושו הראשון.

וברמב"ם כתב שם וז"ל, "וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו אם אין ציניהם יתר על אלפים אמה הרי זה ככרך וקוראין צט"ו", ומדסיים הרמז"ם צדין "נראה" וכתב על זה דצעינן שלא יהיה ציניהם יותר ממיל משמע דסוזר דצעינן שיעור מיל אף לדין "נראה". וכתב המ"מ דתימה הוא לומר ד"נראה" צריך שיעור מיל מכרך, דא"כ היינו סמוך. ולפיכך כתב שעיקר הנוסחא צרמז"ם "כרך וכל הנראה עמו וכל הסמוך לו אם אין ציניהם וכו'". דקאי שיעור מיל על "סמוך" ולא על "נראה". וכדעת כל הראשונים הנ"ל. וכתב המ"מ דאף דעת הרי"ף צהלכות יש לומר דס"ל כן, ואע"ג שסתם המימרא ולא ציאר כן, י"ל שסמוך על ההכרח הנ"ל. ועי"ש. ואף שהכסף משנה שם (וכ"ה בב"י בסי' תרפ"ח) האריך ליישב קושית המ"מ ולומר

השייך לכרך ומשתתף עמו נידון ככרך
 בנראה עמו, ע"ש. ופה במעלה אדומים
 יש עיריה נפרדת ומיסים נפרדים
 מירושלים, מ"מ ודאי דנחשבת
 כמשתתפת בעניי העיר ירושלים וממחו
 ירושלים, וכמו שכתב צפרמ"ג במשצ"ז
 ס"ק ג' "ענין מתחשב אפשר במיסים
 וארנוניות ושאר דברים", עכ"ל. מוכח
 בהדיא דאין תלוי רק במיסים וארנונה
 אלא בשאר צרכי אנשי העיר, וענין
 המיסים צרור שהוא דוגמא בלבד. ולכך
 קתם המשנ"צ בשעה"ש שם ולא ביאר כלל
 מהו ענין מתחשב מתחומי העיר אלא רק
 שמתתף בעניי.

ובעירנו מעלה אדומים אין עדיין סיפוק
 כל אנשי העיר, והיא מסתפקת
 מירושלים בעניינים רבים, כגון בית חולים
 אין בעיר כלל אלא בירושלים, ואפי' צרכי
 רפואה בשעות הערב אינו אלא בירושלים
 וכולם נטפלים לשם [ועיין שו"ת מנחת
 שלמה תנינא סי' נ"ט שכתב על ביה"ח
 הדסה דבית חולים נקרא משתתף בעניי
 העיר שהוא דבר חיוני לאנשי העיר ואלפי
 אנשים נוסעים מירושלים אליו, ע"ש].
 וכן עיקר עניי המשטרה נעשים
 בירושלים, גם פקחי החינוך הם
 מירושלים, וכן הרבה מאוד עניי קניות
 כמלבושים וכדומה אין כלל בעיר ואין
 עיקרם אלא בירושלים. גם מקומות
 העבודה של רוב אנשי העיר (כ- 90 אחוז)
 הם בירושלים, וידוע הדבר דאולי אנשי
 מהכא להתם ושיירות מלויות הרבה
 מאוד. גם אמרו לי הרבה אנשים בהם

דנראה א"ש שיעור מיל, וכתב שכ"ה
 הסכמת הפוסקים). והדברים צרורים.

ב

ואם כן יש להסתפק בעירנו מעלה
 אדומים הסמוכה לירושלים ת"ו,
 אם דינה ככרך שקריאתה צט"ו, דאע"ג
 דרחוקה מירושלים יותר ממיל, מ"מ
 נראית היא מירושלים מאיזור המזרחי של
 ירושלים ומצית החולים הנקרא
 "אוגוסטה ויקטוריה" ועוד מקומות
 באיזור זה שרואים מהם את העיר מעלה
 אדומים, ואפילו מקרקע המקום
 בירושלים רואים את צתי מעלה אדומים
 וקרקע היישוב [באופן שאין לדון דחסר
 צראיית המקום כלל מצד אי ראיית
 הקרקע]. ונ"ע אם נידון כנראית לכרך
 שקוראה צט"ו, וכמבואר צפרמ"ג
 במשצ"ז (בס"ק ג') שמוכח צט"ו שדין
 "נראה" תלוי צמה שרואין מהכרך את
 הכפר [ואין צריך שיראו מהכפר את
 הכרך וכפר יחד כהט"ו] ועי"ש, וכיון
 שרואים מהכרך את הכפר לכאורה דינו
 כ"נראה" לכרך צט"ו.

ואע"ג שכתב הר"ן במגילה שם דאפי'
 שאין צריך ל"נראה" שיעור מיל
 מ"מ בעיני ש"מתחשב מתחומי העיר",
 וכתב בשער הציון ס"ק ה' שרלונו לומר
 שמתתף עמו בעניי, וכמו שכתב
 הריטב"א להדיא תנאי זה ב"נראה"
 שמתתף בעניייהם של העיר. והוסיף
 השעה"ש דכן משמע במאירי, ועיין
 במאירי שביאר בהרחבה יותר, דכמו
 שמנינו "בית שאן וצנותיה" כן כל מחוז

ברמז"ס וטור ושו"ע לא הזכירו כלל תנאי זה דמתחשב מתחומי העיר ומשתתף בעניניו, ומשמע דסגי צנראה. גם צמט"צ הביאו רק צשעה"ל כיש אומרים, ועכ"פ ספק הוא. אך צמעלה אדומים הוא ודאי נראה ומתחשב מתחומי העיר ודאי וכמו שכתבנו.

ואף שמלפנים היה אפשר לדון את מעלה אדומים דאין דינה ככרך מאחר שכרך שאין בו י' צטלנין דינו ככפר, ולדעת כמה ראשונים גם צכרך צעינן י' צטלנים, ואף צשז"ע פסק צסי' תרפ"ח סעיף א' שצכרך אין צריך י' צטלנים, מ"מ כתב צמט"צ שם לחוש להני ראשונים כמ"ש יד אפרים, וי' צטלנין היינו י' אנשים שצטלנים ממלאכתם לתפילה ולתלמוד תורה כמ"ש הרמז"ס צפיהמש"ג, וניזונין משל ציצור כמ"ש הראשונים [והגם שי"ל דכל זה צעינן רק צכרך עצמו, אך הסמוך ונראה לכרך שיש בו י' צטלנים דינס ככרך ג"כ, אך יש לדון דאף דצ"סמוך" מסתברא כן, מ"מ צדין "נראה" שמנינו צראשונים דצעינן תנאים נוספים שמתתף צעיניהם, י"ל דצעינן ג"כ י' צטלנים]. אך עתה שזכינו צס"ד צ"ה שהתיישבו צעיר צני תורה ועליה העוסקים צתוה"ק תמיד וניזונין משל ציצור, ודאי דאין ספק כלל שיש לה דיני כרך לענין זה.

ג

אלא דעדיין יש מקום ספק צוה, דאף דהעיר העתיקה של ירושלים ודאי

שהם קוראים לעצמם ירושלמים ואומרים שהם גרים צירושלים, צמעלה אדומים. צאופן שצרוור צלי ספק דכה"ג מקרי משתתף צעיני העיר. ואף שיש לה שם עיר צפני עצמה ואינה נחשבת משכונות ירושלים מ"מ כן הוא כל דינא ד"נראה" שדינו ככרך אע"פ שעיר אחרת הוא.

בפרט יש לדון צכל הנ"ל על פי מש"כ צשו"ת חת"ס (או"ח סי' קצ"ג) לחלוק על המהר"ס אלשיך שכתב שד' קהילות סמוכות מחויבים לתקנות ז' טובי העיר והוכיח מדין כפר הסמוך לכרך שדינו ככרך צט"ו צדין מגילה (ובצ"ז ע"י בשעה"צ סוף סק"ז מהא"ר שדימה זה לזה) להתם שטפלים לעיר הגדולה. וע"ז האריך החת"ס דצמגילה לאו משום שטפל הכפר לכרך, דפעמים דהכרך המוקף חומה מימות יצ"נ הוא מקום קטן וחרצ וצו קהילה קטנה, והכפר הוא עיר גדולה מאוד, ומ"מ דינו של הכפר הגדול ככרך הקטן. אלא הביאור צוה שלא רצו חכמים שיהיו כחתן צין האצלים וכאצל צין החתנים שיהיו אלו שמחים ציום הפורים ואלו מתענין, לכך תקנו שסמוך ונראה נידון ככרך, ע"ש. ולפי"ז נראה שאין ספק דצעיר מעלה אדומים הסמוכה לירושלים ומצויים תמיד אנשים מהכא להתם ומתתם להכא ודאי שנכלל צגדר נראה וסמוך מכיון דנראה לירושלים כמשנ"ת ומעורבים אלו צאלו תמיד.

וגם אילו לא היתה העיר משתתפת צעיני העיר ירושלים מ"מ נראה העיקר להלכה דחייבת ככרך. דהרי

ד

אלא דנראה ש"ל שמעלה אדומים היא "נראה" לכרך ודאי. דידוע מה שדנו הפוסקים דין צתים שחוץ לחומת הכרך אם דינם ככרך עצמו או כסמוך לכרך. דבעיר הקודש והמקדש ח"ג פכ"ז ובלוח אר"י לגרימ"ט ז"ל סובר שנותנים מיל מהחומה לצד, דכל שסמוך לחומה הוא סמוך לכרך בלבד, ורק עד מיל הוא סמוך לכרך, ויותר מזה הוא סמוך לסמוך. אך אין המנהג צירושלים כדצ"ר, וכמש"כ במקראי קודש לגר"פ פראנק ז"ל, וכן ידוע שלא נהגו כן צירושלים.

ויש סוברים דצתים שחוץ לחומה אף שהם "סמוכים" לכרך ולא ככרך עצמו מ"מ כל שאין הפסק צתים כשיעור ע' אמה ושיריים הוא עיר אחת שסמוכה לכרך ולכולה יש דין "סמוך". אך לדיעות אלו הנראה עמהם או סמוך להם אין לו דין סמוך ונראה לכרך. אך דעת הרצה מהפוסקים דכל שנמשך להכרך בלי הפסק ע' אמה ושיריים הוא ככרך עצמו ונותנים ממנו שיעור מיל לסמוך. וגם הנראה עמו הוא נראה לכרך. וכך הורה החזו"א לגרי"ש אונגר ז"ל בענין גזעת שאול (ואף שסותר למש"כ בספרו בסי' קנ"ג שכל שחוץ לחומת הכרך אינו ככרך אלא כסמוך לכרך). וכן דעת הכף החיים צסי' תרפ"ח סק"י ז"ל, "ושיעור מיל מודדין חוץ מן הצתים הסמוכים לעיר וכו' וא"כ ה"ה בצפריים הרחוקים יותר ממיל ונראים אעפ"י שאין נראים לצתים שצחוץ

היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, מ"מ צשאר חלקי העיר החדשה אין זה ודאי שהיה מוקף מימות יהושע בן נון. וכמו שהביא צמועדים וזמנים ח"ב סי' קפ"ה כמה דיעות צין הקדמונים צזה ושם מביא מספר התקנות להגה"ל רצי זלמן בן הגה"ק רצי נחום ז"ל שירושלים מימות יצ"נ היתה מתפשטת למערב וצפון הרצה שצמזרח הגבול הר הזיתים וצדרום הגבול היא ההר העומד צדרומו של הר ציון ורק למערב וצפון נמשכה הרצה. וכן מביא מגדול אחד מחכמי הספרדים הרב יוס טוב ישראל ז"ל שכתב צ"חורה מציון" צשנת תרמ"ז שירושלים העתיקה נמשכה לצד מזרחית צפונית ואולי גם דרומית, ע"ש. אך לפחות הוא ספק מוקף חומה צמקומות אלו שהם סמוכים מאוד לעיר העתיקה, ומספק דינו לקרות צי"ד צצרכה וצט"ו צלא צרכה כדעת הראשונים דהכי ס"ל, וכמו שפסק צשו"ע סי' תרפ"ח סעיף ד'.

וביון דהמקום שרואה את העיר הוא ספק מוקף גם לעיר מעלה אדומים יש דין ספק נראה לכרך שדינו לקראות צי"ד וצט"ו וצי"ד בלבד צצרכה. ואף שצציאור הלכה סי' תרפ"ח (בד"ה או שסמוכין להם) כתב דספק כרך הסמוכים ונראים לו קוראין צי"ד מצרכי יוסף. מ"מ צחו"א או"ח סי' קנ"ג ס"ק ג' כתב דצלי מקור אין לחלק צזה דשוין הם וגם סמוך ונראה לספק כרך דינו כספק כרך צי"ד צצרכה וצט"ו צלי צרכה.

ואף שכתב הגר"א צקי' תרפ"ח סעיף ד' שצן כרך שקרא צי"ד ילא כדאיחא צירושלמי [וכתב שלכן צספיקות קוראין רק צי"ד], מ"מ צשו"ע שס פסק לקרוא צצ' הימים ולא ילא צי"ד צלצד, וכדעת הרמז"ס צזה. וצמסנ"צ ס"ק י"א כתב שהצרכה צי"ד אינה לצטלה מחמת שצדיעצד יולא צי"ד דהוי זמן קריאה שיכול לצרך עליה. אך חיוצ קריאת המגילה ודאי שחייצ לצ' הימים דווקא כפסק השו"ע, וזה צרור.

ו

וזאת תורת העולה מכל הנ"ל: דיס כמה צדדים לדון את העיר מעלה אדומים כספק נראה לירושלים ולחייצה צקריאת המגילה צי"ד צצרכה וצט"ו צלא צרכה כדין ספק כרך: א. אף אס נאמר דדין סמוך ונראה רק מתוך החומה הוא, מ"מ נראית ממזרח ירושלים שיס לדונה כספק כרך. ודעת החזו"א דה"נראה" לספק כרך דינו כספק כרך צי"ד וט"ו. צ. משום שנראית לירושלים ומשתתפת צעיני העיר, וכדעת המשנ"צ דזה עיקר להלכה לחייצה צט"ו, וכדעת זקניי צעל החת"ס זללה"ה שכיון שרצים מלויים מהכא להתם ומהתם להכא ודאי דצכה"ג גדרה כ"נראה" לכרך. וכדעת הגה"ק המהרי"ל דיסקין זל"ל שדין סמוך ונראה ישנו גם מהצתים שחון לחומה.

חומת העיר אלא לצתים שחון לחומת העיר כיון דלענין מדידה דדינס כמו העיר ה"ה לענין ראה ונכנסו לצית הספק וצריך לקרות צי"ד וצט"ו כנוכר" עכ"ל. וכן דעת הרצ חרל"פ צסוף ספר איך הקודש. וכן ידוע צשס התורת חסד מלוצלין. וכן צמועדים וזמנים שס שכן דעת הגה"ק המהרי"ל דיסקין זל"ל דכרך מתרחצ והולך צלי שיעור עד שיס הפסק, ע"ס.

וא"כ ודאי דיס לדון את מעלה אדומים כ"נראה" לכרך שהרי רואים אותה מירושלים, ואף שאין נראית מתוך החומה יש לחוש לדעת הני גאוניס וצדיקים הסוצרים שדין "נראה" לכרך הוא אף צנראה מצתים שחון לחומה.

ה

ובפרט שמנינו שהחמירו חכמים צדין קריאת המגילה שעיירות המסופקות קוראים צצ' הימים, וכמו שכתב צר"ן צמגילה וצרמז"ס. והיינו משום שמגילה כצברי קצלה שחמורים כד"ת כמ"ס צטו"א שס ועוד. וכמו שציאר צחזו"א סי' קנ"ג סק"צ דאע"ג שצן כרך שקרא צי"ד ילא, מ"מ צקריאת המגילה כן נתנו חכמים דינס שיקראו צצ' הימים ויצרכו צי"ד. ולכן נראה שראוי לחוש ולהחמיר לקרות צצ' הימים, ולצרך ציום י"ד צלצד.

ז

אותו רלוף צמים ממש עד מזרח ירושלים, ראינו דבינו לבין ירושלים יש הפרדה של גדר בטחון המנתק אותם מירושלים אך גדר זו ניתן להסירה בידי אדם ונתונה בידי שומרי בטחון. וצדקנו גם מאחורי גדר זו עד העיר העתיקה, ומלאנו שיש רלוף צמים ממש עד העיר העתיקה, באופן שהכפר עזריה מחובר בקשר רלוף של צמים ממש עד העיר העתיקה, ומעלה אדומים סמוכה תוך מיל לכפר זה. נמצא לכלל הגאונים הנ"ל יש למעלה אדומים דין סמוך לירושלים ודין סמוך לכרך שחיובם בט"ו.

ובזה אין לדון כלל בכל ספיקות הנ"ל דדין "נראה" שצריך להיות סמוך מיל וגם שיהיה משתתף בעיני העיר, דכאן יש סמיכות ממש לכרך, ואף לא"ר ופר"ח וצרכ"י יש לחייבם בט"ו.

וע"ב נראה דיש לחוש לקראות צמעלה אדומים מגילה בט"ו צלא צרכה כדין סמוך ונראה לכרך. ואף שצדין נראה יש לדון בספיקות שנתבאר לעיל, ולהכרעת המשנ"צ דדין "נראה" יש צה, מ"מ הא ודאי דיש לחוש לדין "סמוך" לכרך ולקרוא אף בט"ו צלא צרכה.

ובששמע מזה מו"ר רבינו ראש ישיבת צריסק זללה"ה, אמר "וכי גם באמריקה יקראו בט"ו" "וואס האט דאס מיט ירושלים!!"

ונראה לצאר כוונתו עפ"י מה שכתב רבינו ראש ישיבת צאר יעקב זללה"ה בקונטרס המועדים, שמרן הרב

אחרי שדנתי בכל הנ"ל צדקנו את חיזור "אוגוסטה ויקטוריה" שממנו רואים את מעלה אדומים, צסיר עם רכב בטחון, ומלאנו אותו רלוף צמים ממש עד העיר העתיקה צירושלים ואין כלל הפרש ציניהם, וחיזוק יש לצדדינו הנ"ל.

והתעוררתי לספק נוסף צדין העיר מעלה אדומים שחמור דינו יותר מנידון דלעיל. שהעיר מעלה אדומים נצנתה והתפתחה צמשך עשר השנים האחרונות לכיוון הכפר הערבי "עזריה", וכן הכפר "עזריה" נצנתה צכשצע-שמונה שנים האחרונות עד סמוך ממש לעיר מעלה אדומים, וצעיר מעלה אדומים כיום צאצור "03" צתי היישוב אינם רחוקים צמרחק קרקע מהכפר עזריה צמיל אלא סמוכים הם [עד אשר יש צבר אישורי צניה לכמעט סמוך ממש לעזריה, אך הפרש של קמ"א אמה יש ציניהם].

ובזה יש לדון לחייב את מעלה אדומים צקריאת ט"ו לדעת הכף החיים וכהוראת החזו"א צעל פה לגרי"ש אונגר ודעת הגרי"ח זוננפלד והתורת חסד מלוצלין והמהרי"ל דיסקין וצר נדיקים לצרכה, דצזה העיר מעלה אדומים סמוכה ממש להכרך להני גאונים שהכרך מתרחצ ולא מקרי סמוך דסמוך. וכ"כ צשו"ת אצן ישראל ח"ח סי' נ' דכך למד אפי' צדעת החזו"א.

ובשבדקנו היטב ע"י אנשי שמירה צכפר הערבי עזריה ומלאנו

תלוי דווקא בסמוך לכרך ממשי, וזה אפי' בתוך ירושלים וכ"ש מחוזה לה שלא יחשב כסמוך לכרך.

מזריסק זללה"ה ליוה למדוד את צימו אס הוא סמוך מיל לחומות ירושלים לדין סמוך לכרך, שסצר שדין סמוך מיל לכרך

* * *

הוא מטעם שלא יהיה העיר כאצל צין החתנים דזה וזה הוה סיבת החיוב, וזה נתקיים אללינו צמעלה אדומים ככתבו וכלשונו של זקיני החת"ס זללה"ה שנעשה אצלים כלפי ירושלים, שתשעים אחוז של העיר נמצא צירושלים כל יום ודי למצין, וכן לדעת רבי יוסף חיים זללה"ה שהיה מגדולי תלמידי צימ מדרשו של זקיני הכת"ס זללה"ה וצפרט שהסכים לדצרו המהרי"ל זללה"ה, אין לנו אחריהם כלום ולאורס נלך דאין השיעור של קמ"א קוצע אלא מיל לצד. וכ"כ הגר"ט רוזנטל זללה"ה מגדולי רבני ירושלים צקובץ "תורה מציון" (שנת תרמ"ז, ח"א סי' נ"ג), ולהדיא כתב לה אפי' לדין נראה, וכן מוצא שזה היה המנהג הקצוע צירושלים להלכה.

ח

ולא צאתי צזה להורות להלכה ולמעשה לפני גדולי עמודי הדור שליט"א, ולשנות מנהג המקום כאן צמעלה אדומים צבר למעלה מעשרים וחמש שנה, אולם היות כמש"כ שהיה כאן שינויים רבים ע"כ יש לעורר הנידון ולעיין ולדון עומק הענין מכל צד וצד, ונכון לציין שרוב תושבי העיר הם מעדת המזרח (כשבעים אחוז) ולא נוהגים מעולם שום דבר אחרי החזו"א זללה"ה, וצפרט צנידון דידן דדעת התורת חסד וכף החיים ועוד הרבה שלא הזכירו כלל שיעור קמ"א אלא שיעור מיל לצד, וכן הסיק צשו"ת אצן ישראל הנ"ל, ולקהילתנו כאן נוהגים הכל צתר שיטתו ומנהגו של זקיני צעל החת"ס והכת"ס, ולדצרי החת"ס כמש"כ לעיל דדין ט"ו

* * *

קפדנית צלילומים אלו וצמפת העיר וצסור צשטח עצמו צרכצ צטחון, יחד עם הגר"מ צרלין שליט"א האחראי הראשי על העירוצ צירושלים עיה"ק וגלילותיה, ועלה צידינו צצקים משמר הגצול הנמצא צין עזריה וצין מעלה אדומים הוא צתוך ריצוע העיר למעלה אדומים וצתוך ריצוע העיר לעזריה, צאופן שאף לדעת החזו"א

ט

אלא שעתה עלה צידינו לצדוק צסיעתא דשמיא את צירוף העיר מעלה אדומים לכפר עזריה צצירוף גמור לעיר אחת לדיני תחומין ולדיני מגילה, על ידי צילומי אויר מיוחדים שצילמנו מהאויר מעל מעלה אדומים ועזריה, ובהם גילינו שיש צירוף גמור ציניהם. צצדיקה

לדעת החזו"א שסובר שאין נותנים מיל מהסמוך.

ולאור דיקה זו שעשינו נוטה דעת מו"ר הגאון רב אב"ד מרכז צ"צ וגאב"ד צד"ץ עירנו שליט"א, לחייב בקריאת המגילה רק צט"ו וכהנ"ל דהוי כעיר אחת.

ובשהצענו הדברים לפני הגאון בעל הפתחי חושן ונתיבות השבת חצר הצד"ץ העדה חרדית ירושלים שליט"א, הורה שכן דעתו משנים קדמוניות וכן מחייבת הסברה, דאם כלפי תחומין הוי עיר אחת הרי צמאיאות הוי עיר אחת, והוי הדינים כשתי קומות זו ע"ג זו, וע"כ דינה לקרוא רק צט"ו כירושלים.

אולם רבינו הגר"י ש (שליט"א) [זולקלה"ה] אחר שעיינ בהתמונות ושמע כל זדדי השאלה, אמר שאין לדמות תחומין למגילה וצ" דינים הם, ולכן א"א לחייב לקרות צט"ו רק מספק, וכלשונו 'רצוי לקרות גם צט"ו'.

ואף שיש שטענו שאין אפשרות לזרף את הכפר הערבי עזריה לירושלים ולדון ממנה סמוך, על פי מה שדן צשו"ת דברי יציב (וכן גם שם לענין חילונים), וכן אומרים בשם ה"דברי יואל" דכרך של עכו"ם אין צו דין סמוך כלל.

שאין נותנים מיל לסמוך לכרך, ככה"ג מנטרף להיות כעיר אחת רחופה וכללית עם הכפר עזריה להיות "סמוך" לכרך [ואף שכתב החזו"א צסי' קנ"ג שדין ריבוע העיר אינו מועיל לענין "סמוך" למגילה, זה רק באופן שעל ידי הריבוע נעשה "סמוך" בלבד לתוך תחום העיר, משא"כ כשהריבוע מצליע אותו לתוך העיר להיות עיר אחת ודאי מועיל אף לענין מגילה].

עוד עלה בידינו שמעלה אדומים נידונים לגבי דיני תחומין כעיר אחת עם עזריה מדין שלושה כפרים המשולשים, מחמת שהיא נמצאת באמצע בין צסיס משמר הגבול שנידון כעיר [שדריס שם הרצה דיורים צהרבה צתים] ובין עזריה, ופקק המחצר צשו"ע סי' שצ"ח סעיף ח' שרואים אותם כעיר אחת [ואף שיש צחו"א להתמיר כדעת התוס' שאם הכפר האמצעי רחב יותר מהריות שבין שני הכפרים אין דין זה, ומעלה אדומים רחבה יותר מהריות, מ"מ כבר מצואר צשו"ע הרב שם שדייק מהמג"א שאף לדעת התוס' זהו רק ציש בין שני הכפרים ד' אלפים אמה, ואילו כאן המרחק בין משמר הגבול לעזריה קטן אפי' ממיל].

וא"ב שיש כאן זירוף צרור וגמור לדיני תחומין וכמו שציררנו יחד עם הגר"מ צרלין שליט"א, הרי שמנטרף להחשב כעיר אחת אף לדין מגילה, ואפי'

במקראי קודש להגר"פ פראנק הכריע
 כן ולמד כך בצוות המשנ"ב צביאור
 הלכה בסימן תרפ"ח, עיי"ש.

אלא שאף לדבריו של ה"דברי יואל" לא
 נאמר כן אלא כשצטח הכרך עצמו
 לא היו ישראל כלל שהיו כרך שחרב
 ונעשה של עכו"ם [וכך היה המנצב בזמן
 שכבשו הירדנים את העיר העתיקה], אך
 כשיש בכרך עצמו ישראל ודאי שיש דין
 כרך ובסמוך לו לקרוא צט"ו. ודבר פשוט
 הוא שמספיק שיש שם ישראל אחד
 במקום אחד להחשיב את כל הכרך לדין
 כרך [וכן נקט בפשיטות במקראי קודש
 לגר"פ].

וא"ב צידון דידן שהכרך בעיר העתיקה
 מיושב בישראל ודאי דיש דין סמוך
 לכרך אפי' אחר צתי הכפר הערבי עזריה,
 ודבר ברור הוא לדינא.

והגאון צעל יציע אומר זוק"ל כ' בספרו
 לגבי שכונת רמות שכיון שרחוקה
 יותר ממיל דינה לקרות צי"ד, אולם
 כשדנתי בפניו צדין מעלה אדומים שהיא
 תוך מיל, אמר שאין לשנות ממה שקורין
 צי"ד, אלא רק להחמיר ולקרות גם צט"ו.

אך עיקר האי מילתא אינו דבר ברור כלל
 כן להלכה, דמקור האי דינא הוא
 בירושלמי פ"ק דמגילה ושם איתא כרך
 שחרב ונעשה של עכו"ם מהו, אית חמי
 צו אין קורין, חוזה לו קוראין. ובקרצן
 העדה ציאר דסובר הירושלמי שאין לכרך
 זה דין כרך וכ"ש שאין לסמוך לו דין כרך.
 אך אחר שזכינו לאורן של הראשונים
 נתגלה דציאור הירושלמי אחר הוא,
 דהריטצ"א ציאר צריש מגילה דפשיטות
 הירושלמי גסם צתוך הכרך קוראין צט"ו
 מכיון דבסמוך לו (שאינו חרב) קוראין
 צט"ו שנשאר צדינו, כ"ש בכרך עצמו. וכן
 צביאור הגר"א צסי' תרפ"ח ציאר דברי
 הירושלמי צצ' פירושים, ולשניהם קוראין
 בסמוך לו צט"ו [אלא דנסתפק צדין
 הכרך עצמו אם קוראין צט"ו]. גם
 צרמצי' צמגילה גרס בירושלמי "צחוזה
 לארץ אין קוראין" וציאר דברי הירושלמי
 בכרך שחרב ולצסוף נתישב בישראל
 [ואינו ענין כלל לנידו"ד].

ואחר שמצאנו צראשונים להדיא
 דהסמוך לכרך של עכו"ם קורא
 צט"ו ודאי שכן נקטינן להלכה. וכן
 הכריע צחו"א סי' קנ"ד להלכה. וכן

* * *

הוא רק צצ"ד אחד בעיר אחת, פלג
 מורין לאיסור ופלג מורין להיתר, משא"כ
 צשתי צתי דינים בעיר אחת אין איסור זה,
 וקיי"ל כרצא לגבי אצוי וכדמשמע צרא"ש
 שם וכ"כ להדיא הטור צקילור פסקי
 הרא"ש דקיי"ל צהא כרצא.

יא

ואע"ג שמנהג צני העיר מעלה אדומים
 לקרוא צי"ד צכל צתי הכנסיות,
 מ"מ נראה דאין כאן תחילת חשש לאיסור
 דלא תתגודדו, דהרי מצאנו צצמות דף
 י"ד ע"א דלרצא איסורא דלא תתגודדו

ובשו"ת משיב דבר לנצי"צ דין דאיסור לא תתגודדו לרצא עיקרו צמנהג דוקא ולא צמחלו' צדין, דרק צמנהג הוי כצ"ד אחד פלג מורין כך ופלג מורין כך, וצוה ציאר את פסק הרמז"ס הנ"ל. ולדבריו צידו"ד דוא תלוי צדין ולא צמנהג לא שייך חשש לא תתגודדו כלל. ועוד שכתב הריטב"א ציממות שם דשרי לרצ להורות דין לתלמידיו ואין צוה חשש לא תתגודדו, ע"ש.

לבן נראה דכאן אין חששא כלל דלא תתגודדו, וכן המנהג פשוט צהרצה מקומות שיש נדדי ספק לדין מוקפין, וקורין המגילה צ"ד וצט"ו צכל אחר ואחר, ואף שיש נוהגים כרצותיהם וקורין שם רק צ"ד או רק צט"ו, וכן עמא דבר, ואין צוה חשש כלל, וכן אמר לי למעשה הגאון צעל שצט הלוי זללה"ה דאין מקום לחשוש לזה צמעלה אדומים דקך נוהגים צכל המקומות כנ"ל.

עוד נראה לומר דלדעת הרמז"ס גדר האיסור דלא תתגודדו הוא לאו המוטל על הצ"ד דווקא, וכפשטות לשון הגמ' דתלי לה צצ"ד, דהצ"ד שמורין אלו כך ואלו כך הוי לא תתגודדו, משא"כ צהוראת רב צעיר אין לא תתגודדו דלא מקרי אגודות אגודות. והוא דבר חידוש, דמרהיטות דצרי המג"א צסי' תצ"ג מצואר דגס צצ' קהילות יש חששא דלא תתגודדו ולא רק צצתי דינין, מ"מ נראה מדברי הרמז"ס כמשנ"ת דתלוי צצ"ד דוקא.

ואף שהרמז"ס כתב צפיי"צ מהל' ע"ז הי"ד וז"ל, "וצכלל אזהרה זה שלא יהיו שני צתי דינין צעיר אחת זה נוהג צמנהג זה וזה נוהג צמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות", עכ"ל. הרי דפוסק כאציי דאיסור אף צצתי צ"ד צעיר אחת, כצב כתבו הפוסקים דאף להרמז"ס קיי"ל כרצא, וכמ"ס צכס"מ מהרד"ך דכוונת הרמז"ס דצצ"ד אחד ע"י שנוהגים צ' מנהגים הוי צצתי צתי דינים ומחזי כאגודות, ולעולם אין איסור צצתי צ"ד צעיר אחת, ע"ש. ומשמע צכס"מ דכן דעתו להלכה וכמ"ס צפמ"ג צאשל אצרהס צסי' תצ"ג, ועי' צאור שמת. וא"כ להרא"ש והרמז"ס וכן עיקר לדעת מרן הצ"י דצצתי צ"ד צעיר אחת אין כלל חששא דלא תתגודדו.

ובעידנו מעלה אדומים נוהגים אנו צצית מדרשינו דקהילת תלמידי הכת"ס ככל מנהגי מרן החת"ס זיע"א, והוא ציהמ"ד צפני"ע וקהילה צפני"ע, ואין צוה שום חשש איסור דהוי צצתי צ"ד צעיר אחת ושרי לקרות צט"ו אפי' צפרהסיא וצפרסוס.

ובפרט שהרצ הראשי של עדות המזרח צעיר הסכים לחוש כדצרינו (הגם שאני בעצמי חששתי לנפשי, ויצאתי מהעיר עוד לפני השקיעה של ט"ו), וצא צשנה שעצרה ציום ט"ו לשמוע מקרא המגילה צצית מדרשינו, צאופן דאין כאן אגודות אגודות כלל וכלל.

העיר ציוס י"ד, או לקרות צי"ד עם
צרכה וצט"ו מספק בלא צרכה.

והנני בזה משתחוה בהדרת קודש, מלפני
ומייתל לדעת תורה והוראה, מנאי
בלב ונפש ובאהבה רבה עד בלי די,
העומד לפניו כחלמיד העומד לפני רבו,
ועד העומד לפני אדונו.

אברהם יחיאל סג"ל דיימש

אב"ד ור"מ מעלה אדומים

שע"י עיה"ק ירושלים ת"ו

חם ליצי בקרבי, בהגיגי תצער אש,
בהעלותי על ליצי זכרו הקדוש
והטבור של מורי הגדול רבינו משה
שמואל, ראש ישיבת צאר יעקב זללה"ה,
ועדיין לא מלאה שנה מעת לקו המאורות
ונגנו ארון העדות.

וזמן זה דשנה להסתלקותו כבר כ'
הקדמונים גדל מעלתו, דצחוק
השנה להסתלקות הצדיק עדיין אפשר
לידבק ולהתקרב אליו, ולאחר השנה
נשמתו כבר נרורה בצרור החיים.

ואבל יחיד אעשה וצבתי אמרר, כאשר
זכיתי לחסות בצלו הגדול וליהנות
מזיו אור תורתו המאירה והצהירה.

ועתה זאת נחמתי צעניי, כי יגיעתו
ועמלו הוחקו עלי ספר ותורתו
תאיר לנו נתיבות חכמה, ואידי דחציבא

ובעירנו מעלה אדומים, הצי"ד היחיד
שדן כדיני תוה"ק צין צעניי
אישות וצין צעניי ממונות של תושבי
העיר, הוא הצי"ד של קהילתנו, וזה עתה
מקרוצ באל למעלה מה' רבנים מצתי
כנסיות שהוכתרו צמעמד עשרות גבאי
צתי כנסיות צעיר לחסות צלל הרבנים
הגאוניס חצרי הצד"ס. וכל זה על דרך
הערה שהרי נתצאר שאין שום חשש
ופקפוק כלל בזה וכנ"ל.

יב

והגאון צעל מועדים וזמנים ראצ"ד
ירושלים שליט"א אמר לי דודאי
יש להחמיר לקרות גם צט"ו, והוסיף דיש
להתנות - כמשפטי התנאים - בקריאה
די"ד דאס זמן הקריאה הוא צט"ו שלא
יאלו יד"ח בקריאה זו, דאל"כ הרי יאלו
יד"ח צי"ד כמצואר לעיל צסס הגר"א,
ולא יועיל בזה דברים שבלב.

על כן לדעתי השפילה יש לקצוע חיוב
קריאת המגילה וכל דיני היום צט"ו,
אך ההכרעה בזה נתונה לרבותינו עמודי
עולם שליט"א, והס יורו לנו את המעשה
אשר נעשה, וצוכות זה יהפוך עיה"ק
ירושלים מיגון לשמחה ומשיעבוד
לגאולה, אמן.

ובזה צאתי קמיה כבוד הדרת גאונו
רבינו שליט"א שירה לי כדת מה
לעשות יען כי מצית רבי זקנינו זללה"ה
קאתינא, האס אקרא רק צט"ו ולצאת מן

למש"כ מקודם, ולא כתב לדין סמוך
ונראה צה"ד דאירי צעיקר זמן דכרכים
וכמו שכ' צשו"ע. ולכאורה נראה מזו,
דכל דין סמוך ונראה דנידון ככרך הוא
דין כרך ליומו וכדין מוקף ליומו, וצ"ע.
ואשר לפ"ז י"ל דליכא דין סמוך כ"א
לכרך מעליא דמשום מוקף אכל לכרך
דיומו ליכא דין סמוך. האומנם לא מנאנו
דין מוקף בן יומו כ"א לגברא ולא לכרך.

ואשר נראה בזה, ע"פ מש"כ ר"ח (בדף
ג ע"ב) אחרי דהציא לדין סמוך
ונראה נידון ככרך כתב: והשוכן חוץ לכרך
כשיעור הזה קורא המגילה צט"ו שנידון
בין כרך. והנה מצואר דשיעור מיל הוא
לשוכן בתוך השיעור הזה, והוא כאוזה"ג
חלק הפירושים שהציא הגאון רי"מ
טיקווינסקי ז"ל. והנה צכרכים לא כתב
דהשוכן צכרכים נידון בין כרך, והא ודאי
דעיקר דין זמניהם נאמר לכרכים ומשום
זמניהם קורין צט"ו וא"צ להוסיף שנידון
בין כרך, וכיון שסמוך לכרך ה"ה ככרך
א"צ להוסיף שהשוכן צו נידון בין כרך.

ואשר נראה מצואר מדברי ר"ח, שלא
מהני נידון ככרך לשויא לסמוך
ונראה לעיקר דין כרך צהמקום, ואין
המקום נידון ככרך כ"א לשויא לשוכן צו
שיהא נידון בין כרך, ומשום בין כרך קורא
צט"ו והוי ממש כדין בין עיר שהלך לכרך
דהוי מוקף בין יומו ונידון בין כרך לקרות
צט"ו. והן הן מש"כ הר"מ דין סמוך
ונראה צהלכה דין עיר שהלך לכרך.
ומעתה ניאלנו משאגת הארי הגדול גאון

אעתיק לכאן מש"כ רבינו זללה"ה צדין
עיירות הסמוכות לכרך, כאשר איהו
למשכן לשיצה הק' את שכונת הר נוף
צירושלים עסק צהאי שמעתתא, וגליא
לדרעי, ונפל נהורא צבי מדרשא.

ואלו דבריו: "צנידון זמניהם דהר נוף
דצפלוגתא דפוסקי זמנינו שליט"א
מידי ספיקא לא ינאנו, שהרב רי"מ
טיקווינסקי ז"ל דייק מאוזה"ג צמגילה
חלק הפירושים, דדין סמוך הוא רק
לצתים שצתוך שיעור סמוך, וכן נראה
מפי' ר"ח המוצא לקמן, ומרן החזו"א
דייק מהר"מ שסמוך כדי מיל הוא שיעור
צהפסק והצתים הסמוכים לכרך שאין
הפסק יותר ממיל חשיצי סמוך לכרך.
ומשום כן נהגו צשיצתנו כדין ספק
מוקפין, וע"פ אדוננו הגאון זללה"ה
זת"ע כי יוס י"ד זמנו לכל, וכדין מצרך
צפה"א לפרי העץ, יעוי"ש. וכ"ה
צהגה"ה אשר"י לענין שמצרך צי"ד. אכל
מה נעשה לגאונו הנורא רבי י"ל דיסקין
זללה"ה שחופס דאיכא דין סמוך לסמוך
וכל דליכא שטח פנוי של מיל נידון הכל
ככרך. ונראה דס"ל כן מצברא דכיון
דנידון ככרך הרי גם הסמוך שהוא ככרך
אית לי' סמוך, ואין לחלק בין כרך עכמו
דמוקף חומה לצין הסמוך שנידון ככרך.

האומנם האיר ד' עיני לדברי הר"מ
צפ"א ה"י שכתב לדין בין עיר
שהלך לכרך שהוא דין מוקף בין יומו,
וכתב צהלכה זו ז"ל, וכרך וכל הסמוך לו
וכל הנראה עמו הרי זה ככרך וקוראין
צט"ו, וכתב וכרך וכו' צו' המוסיף דשייך

ושייריים, ומשם נותנים מיל לסמוך, ועי' במש"כ בתוך התשובה דלהלן שכן היתה דעת תלמידו הגרי"ח זוננפלד זללה"ה, וכמה אחרונים עיי"ש.

ובמש"ב רצינו זללה"ה דדין סמוך לכרך הוא כדין בן עיר שהלך לכרך וחוצת גזרא גרידא ולא מדיני המקום להיותו ככרך עצמו, מנאחי לו סעד בדברי זקני רצינו החת"ס זללה"ה בשו"ת או"ח סי' קנ"ג, שחולק על המהר"ם אלשיך שהוכיח מדין סמוך לכרך דמגילה דה"ה דכל קהילות המסובצות לקהילה גדולה מחויבים בתקנות הקהילה הגדולה, והשיג החת"ס דהדין סמוך לכרך אינו משום דטפלים להכרך, אלא דרק לענין חיוצ הקריאה חייבום חז"ל כדין הכרך, מפני שמצויין אלו אלל אלו ונראים כאצל בין החתנים וכחתן בין האצלים, והו"ד בתשובה דלהלן, הרי דס"ל להחת"ס דזהו ממש כדין בן עיר שהלך לכרך וכמדויק כן ברמב"ם וכמו שכתב רצינו הגרמ"ש זללה"ה.

ישראל וקדושו רי"ל דיסקין זללה"ה וסברתו, דכיון שאין דין סמוך ונראה ככרך כ"א לשווא לשוכן בו כמוקף אצל לא מהני' לשווא להמקום עצמו כדין כרך, אין בו דין סמוך ונראה, ללא נאמר דין סמוך ונראה כ"א למקום שהוא כרך ולא לנידון ככרך רק להגזרא השוכן בו לאשוויי אותו לצן כרך.

ושמעתי מז"צ של רצנו הרב זללה"ה שצטאו לירושלים זיקש למדוד אם ציתו בתוך מיל לחומה, ומסברא פשוטה סבר שכן".

עד כאן דברי הרב ומכאן ואילך דברי התלמיד.

ובעיקר מה דפשיטא לרצינו זללה"ה צדעת המהרי"ל דיסקין זללה"ה דנותנים סמוך לסמוך לעולם וכן דהסמוך לכרך נידון ככרך ממש, נראה דגם צדעת המהרי"ל דיסקין יתכן לומר דהוא חוצת גזרא, אלא דהוא סובר דהכרך מתרחצ אם אין הפרש ע' אמה

סימן י'

מתוך פסקי הטרגדיה
מירון תשפ"א

בקבלת עדות אות י"ב ביארנו שאי אפשר לדון ולהכריע לכלל כולו כחדא, ומוכרחים לדון כל יחיד לעצמו. והובא שמהנהגה כללית יצאו כמה חורבנות, כגון הנהגת קביעת המת והפסקת פעולות החייאה הנהוג עפ"י תקנון ישן ואחיד לכל המקרים, ולהלן מובאים הדברים.

הדברים הבאים אינם מוגהים להלכה ולמעשה, ולא נמסרו הדברים אלא בדרך לימוד השמעתתא בדיבוק חכרים ביני עמודי דבי מדרשא בלבד, וחלילה לסמוך להלכה בלא שאלת והכרעת פוסקי הדור, בפרט כשמדובר על דיני נפשות שמשנתנים בהם הדינים לפי הענין.

אמירת קריאת שמע בצד המתים

א. העומד בשעת הטרגדיה ומרגיש שעומד למות, ורוצה לומר קריאת שמע קודם המיתה, אבל רואה מתים לצידו, ודינא הוא דאין אומרים קריאת שמע ליד המתא. נראה דיכול לומר, די"ל דהקריאת שמע שקודם המיתה אינו בתורת

ואינם בני חיובא במצוות, וכי מצינו איסור לועג לרש בלומד תורה בפני נשים או מניח תפילין בפני תינוק וכיוצ"ב, ומה הכלל בזה. וביותר צ"ב דבבית הקברות של נשים וקטנים וכי יהיה מותר לילך בציצית, ומשמע ודאי דאסור, ומאי גרע מותם מבחייהם, שבמותם יש בזה לועג לרש.

ונראה הביאור בזה, דמת פטורו שונה מכל הפטורים, דלזה נקטה הגמרא (שבת קנא:) הלשון נעשה "חפשי" מן המצוות, ואינו

א. שו"ע (או"ח סי' עא ס"ז) "אסור לקרות ק"ש תוך ארבע אמות של מת, או בבית הקברות, ואם קרא, לא יצא", והוא כדעת הרמב"ם. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז) דעת הראב"ד דיצא בדיעבד. ויש לדון שמא גם לדעת הרמב"ם הוא בגדר 'קנס' (כמוש"כ המשנ"ב שם) ורק היכא שלא היה אנוס על זה.

והנה איתא בגמ' (ברכות יח.) דהקורא ק"ש בבית הקברות עובר משום לועג לרש, וצ"ב מה שייך בזה לועג לרש, והא במתים חפשי

"מצוה דקריאת שמע", אלא הוא אמירה דקבלת עול מלכות שמים, וזה לא נאסר ליד המת.

דיני נזיקין בשעת מעשה

ב. מי שהזיק אחרים בשעת מעשה, יש לדון אם לפי המציאות הוי בגדר 'אדם מועד לעולם' וחייב עכ"פ כלפי שמיא. או דנימא דכשהתחיל המצב של

ויראתו". ובגליונות עץ ארו שם (הערה ח) ביארנו, דמקור דברי הסדר היום הוא בזוהר (ואתחנן רס.) ת"ח עיטא דב"נ כד איהו סליק בליליא על ערסיה בעי לקבלא עליה עול מלכותא דלעילא בלבא שלימ, ולאקדמי למימסר גביה פקדונא דנפשיה, ע"כ. ויעוי עוד בלשון המאירי (ברכות ד:) דטעם קריאה זו פירשו בתלמוד המערב להברח את המזיקים, וביאורו אצלי המזיקים הידועים והם הדעות הכוזבים, והזיקוהו בעיתות הפנאי ליחד את השם שלא יטעה באמונות השניות, וכשיקרא על הכוונה הראויה תהיה מטתו בטוחה מהם, ע"כ. ומבואר ביסוד קרי"ש, שדין קבלת מלכות יש בו שני דינים, א' מהלכות קרי"ש, ב' מדין שמירת המזיקין בלילה, וע"ש עוד במש"כ.

וראה עוד בשיעור הנדפס בספר מפומייהו דרבנן עמ"ס ברכות (עמוד כז), שביארנו דיסוד קרי"ש שנתקנה מפני המזיקין הויא חפצא חדתא דקרי"ש, ולא שייכא לפרשת קרי"ש דחיובא כל עיקר, ע"ש באריכות.

ואחד מרבני הקהילות שליט"א אמר, שאחר שאומרים קרי"ש בתורת קבלת עומ"ש, שוב יכולים לכוון גם לשם מצוה, ובזה יועיל למי שעדיין לא אמר קרי"ש של ערבית באותו

כפטור בעלמא, דאשה נהי דפטורה מהרבה מצוות, מ"מ תורת חיוב לה במצוות אחרות, וכן קטן לכשיגדיל, אבל מת הוא מופקע מעיקר דין מצוות, ודוקא בזה איכא לועג לרש, כיון דהוא חפשי לגמרי מן המצוות. וע"כ אף בבית הקברות שכולם קטנים וכדו' אסור לילך בציצית, דזה גופא הוא הלועג לרש שהמת חפשי לגמרי מן המצוות, משא"כ בקטן בן יומו שייך הוא לענין המצוות. וע"ע בשיעורי עץ ארו עמ"ס שבת שהארכנו בענין מצוות בשוכני עפר

ג. והדבר דומה למה ששמעתי מבני המשפחה שליט"א שהיו שהעידו על האברך הטהור הג"ר חיים עוזר סלר זצ"ל שקודם מותו צעק לכל הנמצאים סביבו "תגידו אין עוד מלבדו, תגידו אין עוד מלבדו", דאף אמירת הקריאת שמע קודם המיתה תורת 'אמירת אין עוד מלבדו' עליה, ואינה בתורת מצוה שנאסרה בצד המתים.

ועי' בסדר היום לרבינו משה בן מכיר שער הקדושה שכתב "ואחריה יקרא ק"ש וכו', ואף על פי שקריאתה להגן, היא גם כן מצוה לקבל עליו עול מלכות שמים סמוך למטתו, והטעם, משום דשינה אחד משישים במיתה (ברכות נז:), וקודם שיפטר מן העולם ראוי לו לקבל עול מלכות שמים עליו ואהבתו

הרחיפה והרחק, היו כולם שוים כאחד, ואין כאן מעשה המתייחס לאדם אחד. ועוד יש לדון לפטור, דשמא הוי כמוזק בעת שמחה, כדמצינו בפוסקים גבי מוזק בשמחת פורים ושמחת חתן וכלהי.

ג. בגוונא דהזיק לאדם שמת אחר כך, יהיה חייב בתשלומין ליורשיו. ואם המוזק גם מת אחר שהזיק, יצטרכו יורשיו לשלם ליורשי הניזק (במקום שיש עדים), דחייב זה הוה ליורשיו בגדר 'מצוה לשמוע דברי המת'.

דידיה, וזהו טעם הפטור, וע"ש באריכות. ד. וע' בקובץ מפומייהו דרבנן עמ"ס ביצה (עמוד פה), על שאלה שנתעוררה בדבר יורשים שקיבלו בירושה ממון רב מאביהם, אך האב רח"ל היו כל עסקיו ומשאו ומתנו בממון שלא כדין בגזל ובמרמה וכיוצ"ב, ובאו ושאלתם בפיהם האם גם בממון זה נאמר הדין שיעשו בהם צרכי רבים (ביצה כט.) או לאו. ואחר שהארכנו בזה שם, כתבנו דנראה לקבוע עפ"י מה שביארנו שם, דהיות ואביהם היה עליו דין גולן ונתחייב בחיוב השבה, שוב אין לחייב את הבנים לקיים אותו ההשבה, ואף מדין והשיב אין לחייבם כיון שאביהם ידע ממי גנב ועליה דידיה כבר חייל ההשבה לאותו פלוני שגנב, ולהכי נראה שאין על הבנים כלל חיוב כפרה ותיקון תשובה לעשות בממון זה צרכי רבים. והסכים לדברי מו"ר ארי שבכבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א, אולם הוסיף שאם הם רוצים שיהיה לאביהם נחת רוח למעלה, אפשר שיתנו לשיבות ממון, שתורת הישיבה והחזרתה יעמוד להמתיק את דינו משמים, אלא שאינו מהלכות והשיב ואף לא מדין צרכי רבים, ובודאי שיהיה להם קיום של כיבוד אב שמכבודו

זמן. אך אין נראה כן, משום דהכוונה לשם מצוה מהפכת את הקריאה לתורת מצוה.

ג. עי' תרומת הדשן (ח"ב סי' רי) באדם שדחף את חברו בתוך סיבוב ההקפות עם הלולב סביב הבימה, ונשבר לו הכתף ונזקק לרופא, והדוחף טען שעשה כמנהג העולם שרגילים בדחיפות בעת ההקפות. והכריע התרומת הדשן שאם לא היה מכון להזיק היה פטור כיון דבשעת שמחה של מצוה הזיק" ע"ש, וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' תרצה ס"ב) "אם הזיק אחד את חברו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם", ובמשנ"ב הוסיף שהב"ח כתב שזה רק בהזקק קטן, אבל בהזיק גדול כן חייב ולא נהגו לפטור. ועוד נפסק בשו"ע (חו"מ סי' שעח ס"ט) "בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חברו דרך שמחה ושחוק, וכן בשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין". ועיין מש"כ בשיעורי עץ ארז (ב"ק סי' כ) בגדר מוזק בערב שבת ובזמן שמחה של מצוה, דיסוד הדברים הוא דהמזיק את חברו בשעת עשיית מצוה, כיון דהגדרת המעשה דידיה הוי 'מעשה מצוה' שוב א"א לדון ולחשיב המעשה כ'מעשה הזיק' וחסר ב'שם מוזיק

ד. מי שהיה בשעת מעשה, ויודע שהזיק, אך אינו יודע למי הזיק, יש לדון שיצטרך לפרסם ולהודיע מקום שהיה בו ומה שהזיק, כדי לשלם את נזקו לניזק. אמנם נראה שאנשי ההצלה שמתוך עסק ההצלה הזיקו לאחרים, יהיו פטורים מהשתדלות זוה.

דיני ההצלה כשיש חשש נזק

ה. יש לדון על אנשי ההצלה, דשמא אסורים לעשות פעולות של הוצאת בני אדם והצלתם, דיש לחשוש שבמעשיהם גורמים גם לנמילת חיים של אחרים או אפילו של המטופל עצמו רח"ל, או דנימא דכיון דמעשיהם המה מעשה הצלה, לכן שרי אפילו לעשות מעשה בידים בקום ועשה. ועכ"פ בודאי צריך שיהיה למציל איזה רקע בחכמת הצלת חיים וכיוצ"ב, שרק אז נחשב שהוא עוסק במעשה הצלה.

ו. לפי המתפרסם היו מקרים שאנשי ההצלה קבעו מיתה בכמה אנשים, והניחו עליהם 'ניילונים' למיניהם, ולאחר זמן התעוררו כמה מהם וניצלו מתוך הניילון ממוות לחיים. והנה, ידוע קושי הנשימה תחת הניילון הסגור ואטום. ויש לדון מעתה אחר שנתברר זה, דשמא יהיה אסור להניח מי שנקבע כמת בתוך הניילון, רק על פי קביעה וראית של ג' מומחים ויראי שמים הנקראים 'רופאים מומחים' לפי גדריו חז"ל, דהרי אם הוא עדיין בגדר 'גוסס', אסור לעשות כל פעולה של קום עשה המקרבת מיתתו.

להטות חץ אף דהורג יחיד, אם מציל רבים. [ובהקדמת הפני יהושע, כתב על מעשה שהיה בזמנו לו עצמו ג"כ, "ורבים אשר המיתו ברמיסתם יותר מבראשונה, אף דלא סגי בלא"ה, שכוונתם לפקח ולהציל את הגל"]. ועי' בתשובת זק"ק החת"ס זיע"א (או"ח סי' קעז) בענין גבירה שראתה המשרתת מתעלפת וכיוונה לתת לה יי"ש ונתנה לה בטעות נפט ומתה, ע"ש.

ז. בכלי תקשורת וכן על ידי גדולי הדרשנים שליט"א.

בחיי ולאחר מותו. ועי' בתשובת מו"ר הגאב"ד שליט"א בכת"י המובא שם. ובנידו"ד אם המת הזיק וידע למי הזיק, מן הדין אין היורשים חייבים כלום, אבל אם המת לא ידע שהזיק והתברר ע"י עדים, או שלא ידע למי הזיק, א"כ יהיה בזה דין לקיים חיוב המת.

ה. ראה בהערה לעיל, ומה שביארנו בזה ביסוד פטור זה בשיעורי עץ ארז (ב"ק שם).

ו. עי' חזו"א (יו"ד סי' סט סק"א ד"ה ויש לעיין), דהיכא דהוי מעשה הצלה, שרי

דין ה'מתים' שהזרו לחיים

ז. היו אנשים שנקבע על פי אנשי הרפואה שהם מתים, ולאחר זמן התעוררו לחיים וניצלו בחסדי ה', ומספרים שהרגישו תחיית המתים כפשוטו. ויש לעיין אם הוו כבריאה חדשה ממש, ואם צריכים לקדש נשותיהם

ובקונטרס ודרשת וחקרת הבאנו בזה אריכות.

איתא במסכת שמחות (פ"ח ה"א) "יוצאין לבית הקברות ופוקדין כל המתים עד שלשים יום, ואין חוששין משום דרכי האמורי. ומעשה שפקדו אחד אחר שלשים יום, וחיה עשרים וחמש שנים ואחר כך מת, ואחר הוליד חמשה בנים ואחר כך מת". וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' שצד ס"ג) "יוצאין לבית הקברות ופוקדים על המתים שלשה ימים, שמא עדיין הוא חי". וכתב הש"ך (סק"ב) "כתב הפרישה, זה היה דוקא בימיהם שהיו מניחין את המת בכוכין, והיה אפשר לגלות את המת ולראותו". ובפתחי תשובה ציין לדברי החת"ס בשו"ת (סי' שלח - ר"ת שמא להלכה חי) ע"ש. ויש מספרים מעשה שהיה באחד שפירכס בתוך ההלויה שלו, ואמר מרן החזו"א זללה"ה שהיה צריך להעיר על זה. [והמרא דאתרא של ביה"ח לניאדו הגה"צ הגרחי"מ שוורץ שליט"א, אמר לי שבביה"ח שתחת פיקוחו יש כמה פרמטרים שעל פיהם קובעים את המוות, א. רמת החומציות בדם, ב. דופק לב, ג. אויר הנשימה, ד. שנראה בגוף סימני מת]. ועי' במשנת יוסף (ח"ח סי' פז) מה שהביא בנידון זה. והגאון המפורסם רבי נפתלי נוסבוים שליט"א אמר לי בענין עובדא זו של הניילונים הנ"ל, שיש באמת לדון אם אכן הניילונים קרבו מיתה.

ח. ואף אם במצב כזה יש לצדד דאפשר שאין צריכים לעשות פעולות בקום עשה כדי להצילו, אך ודאי אסור לקרב מיתתו בקום עשה, ובשלמא 'רופא מומחה' יכול לקבוע עפ"י בדיקה נאמנת שהוא כבר בגדר מת גמור, אך אלו שאין מבינים ברפואה ורק סומכים על אחר שקבע המוות, יש לחשוש לאיסור נגיעה בגוסס שזה לבד חלילה מקרב מיתתו רח"ל. וידוע דעת בית דיןם דהיעב"ץ והחת"ס והכת"ס זיע"א, שתיקנו למעשה שיש למול במעמד שני מוהלים, מחמת שרבים גרמו נזק במעשיהם, עי' מה שהארכנו בזה בעדויות מגדולי המוהלים ובקריאות קודש מגדולי הדור בקונטרס 'ערלי לב' שי"ל בשנת תשס"ד. וק"ו בן בנו של ק"ו שיש לתקן אצל הארגונים למיניהם שאין להתעסק בחשש מת עד שיקבע עפ"י שני רופאים מומחים נאמנים שהוא בודאי מת, ורק אז יגשו לטפל כראוי בכבודו של מת. ושייך לזה לשון הרמב"ם גבי מילה (פ"א הי"ח) "ואפשר (למול) [לטפל במת] לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם".

וכבר העידו לי כמה מאנשי ההצלה שהיו שם שמתחרטים על כמה מפעולותיהם שהנ"ל אחד מהם, וקודשא ב"ה ידריך אותנו תמיד בדרך הנכונה ויציל אותנו שלא תצא תקלה מתחת ידינו לעולם

מתחילה^ט. ויש להאריך ולדון בזה לחומרא כל אדם עד כמה שידיו מגעת, לפי עניינו וכוחות נפשו.

ח. יש לדון באותם שטיפלו בהם ונטמאו בטומאת מת, אם כשחזרו לתחיה מתגלה למפרע שלא נטמאו, או דעליהם להחמיר ולדון שהיו מתים ממש וחזרו לתחיה.

כתב דבבן השונמית שחזר לתחיה באותו גוף שהיה לו קודם, בודאי בעי הזאה, דבשעה שנכנסה בו החיות הוא נוגע בעצמו ומקבל טומאה, וספק הגמ' הוא רק גבי תחיה^מ דלעתיד שיחזור לגופות אחרות שלא היו טמאים בטומאת מת.

והנה כתב הספרי זוטא (חוקת יט יא) אמרו "נוגע במת טמא, אין מת עצמו טמא וכו', אמרו, בנה של שונמית כשמת, כל שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה, וכשחיה היה טהור לקודש, חזרו ונגעו בו טמאוהו הם, הרי זה אומר מטמאין לא טמאוני ואתה טימאתני". כלומר, דמת עצמו אין בו טומאה כלל, ורק הנוגע בו נטמא, ולכך כשקם לתחיה הרי הוא טהור, וכלים שנגע בהם קודם בשעת מיתתו נשארים טמאים. [ועי' מסכת דרך ארץ (פרקי בן עזאי פ"א ה"א) "מאין בא, ממקום טומאה, ולאן הוא הולך, לטמא אחרים", משמע דהמת אינו טמא בעצמו, אלא רק מטמא אחרים].

ובזאת ביאר ידי"נ גרמ"ש הגר"י וואלף שליט"א דברי רש"י בריש ב"ק (ב:), דכתב "הנוגע במת הוי אב הטומאה, שהמת עצמו אבי אבות והנוגע בו אב הטומאה", וצ"ב הכפילות ברישא ובסיפא על הא דהנוגע במת הוי אב הטומאה. ועי' בפנקס רש"י נזיקין (שם) שהבאנו ביאור ידי"נ הנ"ל

ט. בברכי יוסף (אהע"ז סי' יז מובא בפ"ת סק"א) חקר בעובדא דרבה שחטיה לר' זירא ולמחר אחייה (מגילה ז:), אם הה צריך לקדש את אשתו שוב, והסיק דכיון דלא נקבר, אינו צריך לחזור ולקדש לאשתו. וצ"ב דסו"ס הוא מת, ומה שייכות קבורה לקביעות המיתה. ואולי כוונתו לומר דהעובדא שם היה שלא מת לגמרי ולכן לא עשו הקבורה שחששו שעדיין הוא בין החיים, וצ"ע. וזקני החת"ס (תו"מ סו"פ שמות ד"ה אז אמרה - השני) כתב דהא במתן תורה בכל דיבור יצאה נשמתן של ישראל (שבת פח:), אולם לא היו צריכים לשוב ולקדש לנשותיהן, ואמר להם הקב"ה 'שובו לכם לאהליכם', ובזה נפשט ספיקו של הברכ"י הנ"ל.

אמנם שמעתי מדיין סאטמאר 49 ידי"נ הגאון המובהק הגר"ש זעלצער שליט"א שכבוד הגה"צ גאב"ד קארלסברג הגר"י רוט צוק"ל, היה לו מעשה כהנ"ל שדנו אותו בבית חולים כמת, ושוב קם, וסבר הגאב"ד הגה"צ הנ"ל שחזר לתחיה וקידש את ב"ב שוב, והיה הדבר אז כחידוש בעולם התורה והחסידות.

י. בגמ' (נדה ע:): "בן השונמית מהו שיטמא [לאחר שהחייהו (רש"י)], מת מטמא ואין חי מטמא". ועוד נסתפק שם אם מת עצמו כשקם לתחיה בעי הזאה או לאו.

וזקה"ק החת"ס זיע"א (שו"ת יו"ד סי' שלז)

ז. יש לדון בענין ממונם, דאי הוו מתים ממונם עובר בירושה לבניהם, ושמא יצטרכו לקנות במעשה קנין כל ממונם להחזירו לעצמם"א.

דיני ההודאה לניצולים

י. כל מי שהיה שייך למקום הטרגדיה, וניצל, יש לו חיוב לעשות זכר לנס, ולדעת זקני החת"ם זצוק"ל הוא חיוב דאורייתא, ועליו לעשות (לכתחילה) סעודה עם עשרה באותו יום שניצל, ולכל הפחות יעשה זכר כל שהוא 'יהיה איזה שיהיה' כלשון זקני זצוק"ל (שו"ת יו"ד סי' רלג).

יא. נראה דלא מהני לזה מה שביום ל"ג בעומר עושים סעודה לכבוד יום השמחה והילולא דרשב"י, והרי זה דומה למה שכתבו הפוסקים על ראש חודש החל בשבת שיש להוסיף מנה מיוחדת לשם ראש חודש"ב.

משמוש, כלשון אמרם בהרבה מקומות נחלה ממשמשת והולכת, כלומר, שזכות היורש במוריש כאילו הגופים דבוקים זה בזה, שכל היוצא מן האחד נופל על השני, עכ"ד. ומבואר בדבריו שאין הירושה כהעברת הממון גרידא מן האב להבן, רק דהוא זכות היורש במוריש, וקשור הוא היורש בנכסי מורישו. כלומר, דאי"ז קנין חדש שעוברים הנכסים מהאב לבן, אלא כבר מחיים יש לבן שייכות בממון אביו, ובמיתת האב עוברים מעצמם מיד לבן בלא מעשה קנין. ע"ש מש"כ בזה. ויש לדון כאן, דשמא גם אחר מיתה נשאר לאב שייכות באותם נכסים, וכל מה שהם לבנים הוא רק עד כמה שליתא לאב, אבל אם האב קם לתחיה, ממילא חוזרים ונעשים של האב, ואי"צ לזה מעשה קנין חדש. ועי' מש"כ לעיל מהגאון המפורסם רבי נפתלי נוסבוים שליט"א. ויש לדון.

יב. עי' מה שכתבנו בזה בקובץ זבח תודה שנדפס בסוף פסקי הלכות פורים.

דרומז ליסוד הנ"ל, דהנוגע במת ונטמא, אף אם המת עצמו קם לתחיה וכבר אינו טמא מת, מ"מ הנוגע בו קודם נשאר טמא (ולא אמרינן דהטומאה נמשכת ממנו בכל שעה), וזה לימד רש"י במה שכתב ד"הנוגע במת הוי אב הטומאה", ושוב שנה בנפרד כיצד קיבל את טומאתו מהמת, אבל סו"ס כעת טומאתו לעצמו ואינה בטילה בקום המת לתחיה.

יא. עי' מה שביארנו בשיעורי עץ ארז (ב"ק סי' ח) בגדר קנין ירושה, עפי"ד החינוך (מצוה ת) שכתב בגדר ירושה "כי האל ברוך הוא לא רצה להוציא נכסי האדם מרשותו שלא לעשות מהם כל חפצו בשביל יורשו כל עוד נשמתו בו כמו שיחשבו חכמי האומות, אבל הודיענו שזכות היורש קשור בנכסי מורישו, ובהסתלק כח המוריש מן הנכסים במותו מיד נופל עליהם זכות היורש, כענין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ברוך הוא זה אחר זה מבלי הפסק. ורבותינו זכרונם לברכה יקראו לזכות החזק שיש ליורש בנכסי מורישו בלשון

יב. העומדים במקום המרגדיה, אך לא הרגישו בפועל על עצמם סכנת חיים, אם יברכו ברכת הגומל יתכן שתהא ברכה לבטלה.י.

המברך על סכנה גמורה למברך על סכנה מועטת, דבסכנה גמורה אכן יש חיוב גמור להודות, שהרי ניצל, אבל בסכנה מועטת כיון שלא נעשה לו נס אינו מתחייב בחיוב גמור להודות, אלא הרי זה חיוב בעלמא, ולכן נקט לישנא ד'צריכים להודות', דכייל בהאי לישנא גם חיוב ברכה דסכנה שאינה גמורה שאין בהם חיוב גמור של ברכה. ואפשר לומר עוד, דלדעת הרמב"ם באמת גם סכנה גמורה אינה חיוב גמור, דלא חילקו בתקנה, ועיקר תקנת חובת ברכת הגומל היה שכל מי שהיה באיזו סכנה אפילו סכנה שאינה גמורה צריך להודות, ואם כן כל שכן אם היה בסכנה גמורה של פיקוח נפשות חייב להודות, אבל כל זה מדין החיוב שיש גם במי שלא היה בסכנה גמורה, וכיון שבסכנה שאינה גמורה הסברא נותנת שאין חיוב הודאתו חיוב גמור, שהרי לא ניצל ממש מן הנס, שוב יהיה שכך גם הדין בסכנה גמורה שלא תיקנו בה ברכה וחיוב בפני עצמו, דלא חילקו בין סכנה לסכנה. אבל לדעת הראב"ד שכל עיקר חובת הברכה היא רק בסכנה גמורה אם כן פשיטא דעיקר התקנה היה להודות על הנס שניצל וכיון שניצל חייב בהודאה, ולדבריו לא שייך לישנא ד'צריכים להודות'.

אמנם לאידך גיסא מדוייק בדברי השלחן ערוך כדעת הראב"ד, דהנה בסוף סעיף א לאחר שהביא הארבעה שצריכים להודות,

יג. עי' בטור (או"ח סי' ריט) שכתב ונוהגין באשכנז וצרפת שאין מברכין כשהולכים מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בה חיות רעות ולסטים, והא דאיתא בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על עצמו אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן. וכן לענין חולה כתב הר"ר יוסף דוקא חולה שנפל למטה אבל חש בראשו או במעיו אין צריך לברך, וכן כתב הראב"ד דווקא במכה של חלל שיש בו סכנה. אבל הרמב"ם ז"ל כתב דבכל דרך ובכל חולי צריך להודות דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה הם וכל החולים בחזקת סכנה הם, וכך כתב בערוך דאפילו חש בעיניו או בראשו צריך לברך וכן נוהגין בספרד. וראה עוד ברבינו מנוח על הרמב"ם מה שכתב בזה.

ובשו"ע רי"ט ס"ז שהביא בזה פלוגתת הראשונים, אי מברכין דווקא במקום דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים, או דמברכין בכל מקום, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה. אך דלדינא לא הכריע בשו"ע, ואדרבה יש בדבריו כמה סתירות, דבס"א כתב 'ארבעה צריכים להודות', ולכאורה היה לו לכתוב 'ארבעה חייבים להודות'. ואפשר לפרש שהמחבר נקט בהאי לישנא אליבא דשיטת הרמב"ם שסובר שעל כל סכנה מברכים, אלא דס"ל דמכל מקום חלוק דין

יג. ויש לדון אם נכון להם להדר ולצאת ידי חובתם ממי שמחוייב בברכה מעיקר הדין.

יד. יש לדון על כל אלו שלפי דעתם ניצלו בעקיפין מהטרגדיה, שלכל הפחות כיוונו באמירת 'מזמור לתודה' בפסוקי דזמרא לצאת ידי חובת הגומל.

דין החפצים שנמצאו במקום

טו. יש לדון באותם חפצים ובגדים שנמצאו אחר הטרגדיה באותו מקום, ונפלו מהחיים ומהמתים, האם יש חיוב 'השבת אבידה' עליהם, או שמוגדרים

ומעין דברי זקה"ק החת"ס זיע"א בענין מי שבירך ברכות התורה בהרהור על לימוד תורה בהרהור, שאינו יכול עוד לברך בפה. וראה מש"כ בשיעורי עץ ארז סוכה (סי' ג) דמפורסמת שיטת הגר"א (או"ח סי' מז ס"ד) דמברכים ברכת התורה על הרהור, ויותר מזה מבואר בהקדמה לספרא דצניעותא מהגר"ח מוולוז'ין דהגר"א ס"ל דיש איסור להרהר לפני ברכות התורה (וכן נקט בשו"ת משיב דבר או"ח סי' מז). ועי' בסידור החת"ס שהביא ז"ל "האדמו"ר עצה טובה קמ"ל, במהרהר בד"ת לברך בהרהור, דממ"נ אי כדיבור דמי א"כ כבר בירך, ואי לאו כדיבור דמי א"כ לא מחוייב, ע"כ, וכבר כתבו האחרונים בכל ספק ברכה שיברך במחשבה. וכ"כ זקה"ק הכת"ס (סי' יב ד"ה היוצא, וע"ע סי' לח) "וכדי לצאת ידי החת"ס, יש איתנו עוד עצה ע"י הקדמות שהקדמנו דאין בהרהור משום ל"ת, שיהרהר הברכה" ע"ש. ויש להאריך בזה טובא ואכ"מ.

כתב וז"ל, 'וסימנך, וכל החיים' יודוך סלה, 'חולה' 'יסורים' 'ים' 'מדבר'. ולכאורה צריך ביאור מדוע נתן בהם סימן, הרי לא מצוי בשלחן ערוך לתת סימנים לדינים. והנראה בזה שכוונת המחבר להשיענו דכל החיוב של ברכת הגומל נאמר רק באופן שהסכנה היתה סתירה ל'חיים', ואין חובת הודאה חלה אלא אם כן היתה באחת מסכנות אלו באופן ש'החיים' היה תלוי לו מנגד, וכדעת הראב"ד

יד. ובפרט שיש מחלוקת בפוסקים מתי חל החיוב דברכת הגומל, ועי' בהערה לעיל ובמש"כ בקובץ זבח תודה.

טז. ועי' מש"כ בגליונות עץ ארז לסידור היעב"ץ, בביאור קביעות אמירת סדר 'מזמור לתודה' בכל יום, שהוא מחמת שאין אדם מכיר בניסו. ומי שכיון ב'מזמור לתודה' לצאת ידי ברכת הגומל, יהיה קשה להתיר בנידוד לברך שוב אח"כ ברכת הגומל,

כהפקר. ושמענו מעדות נאמנה שהיו כמה סוגי אנשים, היו שלא ויתרו כלל על מה שאיבדו, וחזרו לחפש נעליהם וכובעיהם, ובודאי המשקפיים. והיו שברחו משם כל עוד קצת נפשם בם, וויתרו על כל מה ששלחם וחזרו לביתם ולישיבתם בלי נעליים ומשקפיים כפשוטם, והיו אחרים שלא היו במצב בריאות ודעת לחשוב על ממונם^{טז}.

טז. הרשויות פרסמו שמחזירים מה שמצאו שם, למי שיבא וידרוש את שלו, ויוכיח שהיה שם. ומצאו שם גם סכומי כסף, ואמרו שמי שיטען שזה שלו ויוכיח שהיה שם, יקבל את המעות. ויש לדון אם יכולים ליקח מהם הכסף, או שיש לחוש שהוא מעות של אחרים, ואם נאמר שהכל נידון כמצב של יאוש והפקר, יהיה ממון זה שוה לכלי^{יז}

לזכות בו. ויש לדון בכ"ז בעובדא דידן. ועי' הערה הבאה.

ועי' מש"כ במקו"א בענין הפקר בי"ד הפקר על חפצא המזיק, עפ"י דברי הגמ' (ב"ק פ:): דהמגדל כלב רע ושאר דבר המזיק אמרינן ביה הפקר בי"ד הפקר ואין בו דין השבת אבידה [וכתבנו עפ"יז לפסול סוכה על הגג שאין בו מעקה, דפסולה מדין הפקר בי"ד הפקר, דהא הסוכה עצמה הא חפצא המזיק, מאחר שגורמת לבנ"א לבא אצלה, ועשויים להנזק]. ולפי"ז יש לדון בחפצים ובגדים וכדו' שהיו בשעת הטרגדיא באופן של מזיק, והם גרמו לנזק לאחרים, האם אמרינן בזה הפקר בי"ד הפקר, ומעתה כבר אינו שלו. ולא באנו אלא לעורר ולדון.

יז. והגאון החסיד המפורסם רבי נפתלי נוסבוים שליט"א אמר לי, שלדעתו מי שמת כל ממונו שייך ליורשיו ולא שייך בו יאוש, ולא נראה לומר שהמתים התייאשו משלהם

טז. דינא דכל המוצא דבר שנתייאשו ממנו הבעלים, הרי אלו שלו (שו"ע חו"מ סי' רסב ס"ה), אלא דנחלקו האחרונים בגוונא דהבעלים חוזרים בהם מהיאוש, אם צריכים לשוב ולעשות קנין, או דממילא הוי שלהם ואסור לאחר ליטול. דעת הנתייה"מ (סי' רסב סק"ג) דיאוש אינו יוצא מרשות בעליו לגמרי אלא רק בשעה שיזכה בו אדם אחר, ולפי"ז כתב דאם חוזר בו ממילא הוי ברשותו, ודעת התרומת הכרי (סי' רסב) דאף שיאוש אינו מוציא מרשות בעליו לגמרי, אלא דהתורה נתנה רשות לכל אדם לזכות בו, מ"מ אם חוזר בו מהיאוש צריך לעשות קנין חדש להחזירו לרשותו. עוד מצינו, דאם מצא קודם יאוש, ואח"כ נתייאשו הבעלים, חייב להחזיר (סי' רסב ס"ג). ובמקום שיש ספק אם נתייאשו הבעלים בשעה שמצא, דעת הט"ז (שם) דאסור לזכות בו, ודעת הרעק"א (ב"מ כא: בתוד"ה ת"ש) דיכול

יז. אחר המרגדיה נמצאו באותו מקום ריבוי של 'משקפיים' שנפלו מהחיים ומהמתים רח"ל, ויש לעיין אם המשקפיים נחשבים ל"בגד המת", כלפי דין השתמשות בשל המתים.

אפילו לתת באופן הרגיל) אפילו אם הוא חייב לאחרים, ומשמע כמפורש שאין איסור בעצם החפצא של לבישת מנעלים של מת, אלא רק מדין בן אדם לחבירו של 'ואהבת לרעך כמוך' יש ליזהר. ויש לדון באופן שעושה שינוי במנעלים, ונראה כמו דבר חדש, האם יש בזה ג"כ חשש סכנה, או דאמרינן פנים חדשות באו לכאן והלכה לה הסכנה. ויש לדון.

עוד מצינו, דכל בגדים ותכשיטים שניתנו על המת על דעת שיקבר עמהם, אסורים בהנאה (שו"ע יו"ד סי' שמט). אבל לא ניתנו על דעת שיקבר לא נאסרו.

עוד מצינו שם (ס"ב) "נויי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה, אסורים כמו המת עצמו", ובפתחי תשובה (סק"ג) כתב דשן תותבת דינה כמחוברים בגופו שנקברים עמו, ועוד כתב (סק"ד) דנויי המת הנקברין עם המת הוא רק באלו הנחשבים כעין גופו, כפאה נוכרית ושן תותבת, אבל שאר תכשיטין שאינם כגופו, הווי כשאר מלבושי המת ולא נאסרו. ומעתה יש לדון אם למשקפיים יש ג"כ דין כנויי המת וכעין גופו, דהא משמים לו לראיה, ואסורים בהנאה כמו המת עצמו, או לאו. (ויותר צ"ע ב'עדרות מגע' הנמצאים על העין ממש). וראה עוד מה שביארנו בשיעורי עץ ארז שבת לענין גדרי תכשיט ומלבוש כלפי איסור טלטול בשבת.

קודם מיתתם, שהיו בכלבול וטשטוש ומתו בתוך זמן קצר ולא הספיקו להתייבש. והיורשים ג"כ לא יכולים להתייבש, שממון שעדיין לא התחלק להם לא יכולים להתייבש ממנו. אבל אלו שיצאו חיים, בסתמא אמרינן שהתייבשו מכל מה שאיבדו שם, אלא אם כן עשו פעולות בידים לחפש את החפצים שלהם, ובזה הראו שסותרים את היאוש הכללי שהיה בסתמא. וידי"נ הגר"ש אויערבאך שליט"א מו"צ בעיה"ק צפת אמר לי שדן בזה קמיה הגאון האדיר הגרמ"מ קארפ שליט"א ולא הכריע בזה להיתר. ויש להאריך ואכ"מ.

יח. כתב בספר חסידים (סי' תנד) דאסור להשתמש במנעלים של המת, ומשמע דשאר בגדיו אינם אסורים לא משם סכנה ולא משום איסור הנאה (שו"ת באר עשק סי' לה).

והנה, לשון הספר חסידים שם הוא, "מי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקות עד שיפרע. ולא יעשה אדם צדקה בדבר שיש בו סכנה. לאחד ניתנו לו מנעלים של מת ורצה לתת אותם לעני, אמרו לו 'ואהבת לרעך כמוך', אלא תמכרם לנכרי שלא יבא לידי סכנה שום יהודי, ויתן המעות לעני". ובגליונות 'עץ ארז' על ספר חסידים (שזכה לקבל הסכמה בכתי"ק ממו"ר רבינו בעל הקונטרס הביאורים זללה"ה) כתבנו בס"ד, דמשמע שמותר למעט בנתינת צדקה (או

סימן יא

בענין חבלה דאב בבנו שלא לצורך

בקבלת עדות אות י"ד הבאנו דברי זקה"ק החת"ס זיע"א, דהיכא דאין צורך בחבלה שחובל האב בבנו, הוי איסור חבלה דאורייתא, ועפי"ז הכריע שאין חוזרים במילה על ציצים שאינם מעכבים את המילה, מאחר שזה כרוך באיסור דאורייתא של חבלה לא לצורך. הדברים מובאים להלן בהערה.

ה. האב שיכול למול אצל אינו מומחה, יש ויש אומרים שהמומחה קודם לאב.
אומרים שהוא קודם למומחה וצקיא.

א. כורת הברית (סי' רסד סק"ז).

ב. שו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רלט). ושאלתי למו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאווייציק (שליט"א) [זללה"ה] אם האב יכול למול לעשות את החיתוך בלבד, והשיב לי, "מי שאינו מומחה לא נוגע בסכין כלל, ואף לא מתקרב לזה", ואמר עוד שרע עליו המעשה שרואים אברכים צעירים שתופסים סכינים ומלים ככל אות נפשם.

וכן שאלתי גם לפני רבנו הגר"ש אויערבך (שליט"א) [זללה"ה], ושטחתי את שאלתי, מה עדיף מצוה בו יותר מבשלוחו, או זה קלי ואנוהו, שהרי מוהל מומחה יכול לעשות החיתוך באופן שהוא נאה יותר ממוהל שאינו מומחה גדול, ולאחר התבוננות ענה רבינו הגר"ש שזה קלי ואנוהו עדיף, ולכן יש לתתו למוהל מומחה ולא לאב. וכן העלה בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, יו"ד סי' סא), אמנם החיי אדם (כלל סח אות ז) הסתפק בזה, וראה בשו"ת דובב מישרים (סי' מז אות ב) שפשט ספיקו כדעת החסד לאברהם. והוספתי, שיש עוד טעם לשבח, שרק מוהל מומחה ימול ולא האב, שהרי כתוב בחידושי חתם סופר (שבת קלג, ב) שהחוזר על ציצין שאינם מעכבים את המילה, ומוסיף בפריעה, הרי זה עובר בלאו של חובל בחבירו, ואף שהחת"ס כתב דבריו בחידושים ולא בתשובות, והעולם נוהגים להוריד גם ציצין המעכבים

סימן יב

בענין תקנת בית דינו של היעב"ץ החת"ס והכת"ס להעמיד שני מוהלים בעת המילה^א

בקבלת עדות אות יד הבאנו דברי החת"ס דאין חוזרים על ציצין שאינם מעכבין את המילה אחר שפירש, משום דהוי איסור חבלה בילד. והזכרנו המכשול המצוי אצל מוהלים בענין מעשה המילה, שיש ממהרים להרע ואינם מלים כדון, וכפי שהארכנו בזה בקונטרס 'ערל לב'. ולהלן מובא מעט מתוך הקונטרס הנ"ל, ומכתבי גדולי הרבנים וגדולי המוהלים בענין חזוק תקנת היעב"ץ החת"ס והכת"ס זיע"א למול רק בנוכחות שני מוהלים.

קשה עלי לכתוב את המילים הצאות צאריכות (בקונטרס הנדפס), וממילא הגם וק"ו להדפיסם, אולם ראיתי שאהבה היה צריך לקלקל את השורה, שכבר כלו כל הקיצין כמו שציארנו אולם מוכרח אני לכתוב דברים אלו.

את המילה, מכל מקום יש להוסיף שיטתו כסניף לסברת הגדולים הסוברים שאב שאינו מומחה גדול לא ימול את בנו, שהרי פשוט שאב שאינו מומחה יפגע באיסור חובל בחבירו הרבה יותר ממוהל מומחה. והוסיף הגר"ש, דבלא"ה הרי לא קיים האב כל עצם המצוה המוטל עליו, דהרי מל ולא פרע כאילו לא מל, ולכך יש להביא ראיה לאותם הנוהגים כהנך גדולים וטובים שלא עשו שם מעשה במילה. וכאן המקום לעורר על המוהלים שמתקנים את הציצין שאינן מעכבין אחר כל סדר הברית, ולדעת החת"ס הוה איסור דאורייתא, ואף אי לא נפסוק כדבריו, בוודאי יש לחוש לדבריו, ובעוונותינו הרבים יש שמתקנים אף באופן דלא חשיב ציצין, ובוודאי חשיב חובל בחבירו, כמו שביארנו בארוכה בקונטרס 'ערל לב', על המכשולות שנעשין ע"י מוהלים רבים.

א. מתוך קונטרס ערל לב נדפס שנת תשס"ד

סופר זללה"ה לעשות תיקון אחד גדול
 צוה אחר אשר ראתה עינס הקלקולים
 והמכשולות ועמדו ועוררו שלא סגי
 צמוהל יחידי על דעת עצמו, וחזרה
 ונשנית משנה זו צימי רצינו הכתב סופר
 זללה"ה שעמד הוא וצית דינו ותיקנו גם
 שלא ימול מוהל יחידי רק אם יצא מוהל
 מומחה נוסף לעמוד על גציו וטוצים
 השנים מן האחד.

וא"ב אחר שנתצארה לנו דעת קדשם של
 רבותינו זללה"ה, מי יצא אחר
 המלך לומר ולהציע דרכים ועצות אחרים
 ואנו אין לנו אלא מה ששמענו ונדעם
 מפי רבותינו זללה"ה שזו העצה היחידה
 והדרך האחת שתועיל צס"ד להצילנו
 מידי כל מכשול.

וזאת למודעי, כי ציסקוד הענין כבר
 הציעו דעתם שני ראשי המוהלים
 צדורינו (האחד המיוחד מעדת האשכנזים,
 והשני בדומה בכיר המוהלים בעדות המזרח),
 כי צרונם לפעול ולהפעיל למימוש תקנה
 זו, אשר יש צה כדי להציל את אחינו בני
 ישראל, וצעקבותיהם גם הסכימו שני
 גדולי מנהיגי היהדות החרדית צארה"צ
 שליט"א להנהיג תקנה זו בכל מקומות
 מושבותיהם.

נמצא שאם כנים אנחנו בצירור המציאות
 כפי שהתצאר צארוכה צקונטרס,
 אין עצה ואין תצונה כי אם להחזיר עטרה
 ליושנה ומודים דרצנן היינו שצחייהו.

ואם אמור יאמר הטועה, כי אין לנו
 לחדש הנהגות מחודשות צקיום

ליבי אומר לי ציסקוד הפירצה ושורש
 החורצן הוא כי כל אחד ואחד
 אומר צליצו על עצמו שהוא היחיד
 מומחה המל יחידי, ומי יצא אחריו
 לעוררו ומי יאמר לו מה יעשה, וכמו
 שאמר אחד מן המוהלים המיוחדים
 והמפורסמים אודות רצינו צעל החתם
 סופר זללה"ה צזה"ל "דער חתם סופר
 איז נישט געוון א מוהל מומחה, מיר
 זיינען גישטיגן, היינט זינאן דא מומחים"
 ("החתם סופר לא היה מוהל מומחה, ואנחנו
 התקדמנו ובזמנינו יש מומחים").

והנה כאשר עיניכם הרואות את ציקול
 דעתו של המוהל הנ"ל ושכמותו,
 היאך נוכל להפקיד צידו לשפוט צעניינים
 אלו ולהצדיל צין הכשר וצין הפסול, וע"ז
 נאמר "פני הדור כפני הכלב". ואמנם
 שארית הפליטה המוהלים החשובים אשר
 יראת ה' לנגד עיניהם, אכן עומדים
 ומתריעים צקול זעקה על הקלקולים
 הנוראים.

ואחרי כל הדברים האלה שומה עלינו
 לטכס עצה הוגנת כדת מה
 לעשות, כי כל ההתעוררות וקול הזעקה
 צוה ירדו לטמיון אם לא תצא איזה דרך
 למעשה אשר תועיל לתקן הדבר.

ובאמת אין כל חדש תחת השמש, וכבר
 היה כן לעולמים, ומשום זה
 נמנו וגמרו שלשה מרבותינו מאורי
 העולם, אשר שלשתם היו מוהלים
 מהמפורסמים ציותר צתולדות עמנו,
 הלא המה צעל הט"ז היעצ"ן והחתם

עצמי כלל וכלל, לא צלפולים ולצאת
 צותצות הגסה נגד האוסרים יאמרו מה
 שיאמרו, ה' יודע כוונתינו לשם שמים
 ולא לחדש צאנו חס מלהזכיר וחס לזרעיה
 דאצא, וה' יצילנו ממכשולות, ע"כ לשונו
 הקדוש.

מאוות מילה, וחדש אסור מן התורה, הרי
 התשובה היא צרורה, וכדבריו של צעל
 השמועה גופיה, הלא הוא רצינו הכתב
 סופר, אשר היה הוא זה שקצב במסמרות
 הנהגה זו, ועל כן נעתיק לשון קדשו (סוף
 שו"ת כת"ס או"ח) ואני צעניי לא אכניס

קריאה קדושה מראשי המוהלים בארצנו הקדושה ובחול

הנה כאשר נוכחנו לדאות מכשולים שונים שנעשים במלאכת המילה אף על ידי מוהלים מומחים ומצוי גם שאלות הנוגעות לדינא הלכה למעשה, לכן באנו בזה לעורר לעמוד על המשמר ולטכס עצה למצוא פתרון ראוי כדי לעשות משמרת למשמרת. הקודש למען קיום מצוות מילה כהלכתה.

למען גדל המכשלה הנוראה כפי שטכחתי בעצמי כמה פעמים שישנם מוהלים שאינם מוהלים כדת, וגם ישנם המשאירים הרבה מעור הפריעה אשר לאחר הריפוי עולה ומכסה את העטרה, על כן מחויבים לעורר ולהשגיח ע"ז מאוד ויהי רצון שלא יצא מכשלה מות".

דוד צבי קרמר

בס"ד באר יעקב ירח מנ"א התשס"ג

כאשר הגאונים והמוהלים הרבנים שליט"א מעוררים על תיקון דברים במצות מילה שלא נעשים כהלכה.

אבוא לחזק ידיהם לפעול בזה וברכת ד' תנוח במעשיהם לתקן קיום עולם זה כהלכתו בברכה

מ. ש. שפירא

כבוד ידי"ג גאון ישראל מרן הגר"ש אלישיב שליט"א אחדשכהדר"ג באהבה ובכבוד הראוי וברכת רפ"ש בתושח".

היות שבאו לפני כמה ת"ח חשובים שליט"א והראו לי מכתבים מחשובי הרבנים שליט"א וממדולי המוהלים הי"ו, על דבר התקלות השכיחות במעשה המילה, אשר יש בהם לפעמים חשש שנשארים ערלים ממש, לכן אולי מן הראוי לחזק תקנת הח"ס זצוק"ל להצריך שני מוהלים בכל ברית מילה, ולהקים ועד של חשובי הרבנים לפקח ע"ז.

אם הדר"ג שליט"א ימצא הדבר לראוי ונכון הנני מוכן ג"א להצטרך אליו בתיקון הדבר.

הכו"ח למען המצוה הגדולה שיש בה כרת ונכרתו עליה י"ג בריתות ידיו ומעריצו דיש"ת

חיים פנחס שיינברג

ב"ה א' מנחם אב תשס"ג

ראה ראיתי הכתוב לעיל והכל אמת ויציב ונכון ומצוה גדולה לעמוד על זה, וידוע שאם חל ר"ה וסוכות ביום שב"ק לא תוקעים בשופר ולא נוטלים לולב שמא איזה בר-מש יטלטל. ולעומת זאת אם חל ברית בשבת מאחר ומצוה זו חשובה מאוד לא חוששים לזה, וישנם עוד טעמים בזה. ולפיכך אני מצטרף לנ"ל.

מרדכי אליהו

יום א' לסדר זאת חוקת התורה כ"ט לחודש מתן תורתנו ה' סיון תשס"ג לפ"ק

קריאה קדושה

הנני בזה לעורר בשער בת רבים על דבר מצווה רבתי מ"ע להימול כל זכר שהוא מ"ע שנכרתו עליו' שלוש עשרה בריתות וחייבים עליו' כרת, וישראל קדושים קיבלו אותה עליהם בשמחה ועדיין מקיימים ועושים אותה בשמחה ומזדקקים ונוהרים בה מאוד.

אמנם דא עקא כי גדולה המכשלה, ומצוי מאוד כי ישנם הרבה מוהלים שאינם עושים אותה כהלכה, או מחמת שאינם בקיאים בהלכה זו או מחמת שמפחדים בעצמם וברצונם שהמילה יתרפא חיש מהר ומחמת זה היו מפורסמים ומוהלים מומחים, וחותרים פחות מכפי הצורך הדרוש עפ"י הלכה, והילדים נשארים ערלים גמורים באופן שגם לפי דעת מרן הגה"ק הדברי חיים מחויבים לתקנם, ולפעמים אינם כשרים רק בדיעבד.

ואשר על כן הנני לעורר ולהזהיר בזה לעם בני ישראל הק' בכללות ובפרטות לכל הניגשים למלאכת קודש זו להזהר מאוד בכל פרטי המצווה החיונית והפריעה לעשותם כדת וכהלכה כתיקנה לכתחילה. ועל כל אב להזהר שלא יקח שום מוהל למול את בנו עד שיתברר אצלו שהוא בקי במעשה המילה בתכלית צד היותר טוב ולהשושעים יונעם ורבוז עליהם ברכת טוב. וע"ז באענה"ח למען גדל המצווה כי רב הוא

מאיר בראנדסדארפער

גם אני מצטרף לכל האמור לעיל ואבי זצ"ל הקפיד ע"ז מאוד ובפרט בענין הפריעה שלא נעשה ע"פ דין כלל וכלל.

חיים מילר

כל דברי הגאון הנ"ל נכונים להאמך ולהשמע, ובפרט לאור ריבוי המקרים המגיעים לידינו וה' יעזור שלא תצא תקלה מתחת ידינו.

מרדכי ששון

גם אני מצטרף להנ"ל כי הדברים נכונים מאוד כאשר טכחתי לדאות כמה וכמה פעמים. ולכן מן הראוי וחובה לעמוד על המשמר בזה. ותמיד היה אמרו"ר המוהל המומחה והמפורסם הרה"ג ר' יוסף דוד זצ"ל שהי' ראש המוהלים רבות בשנים עומד ומעורר בזה ובזכות זה נתברך בכוט"ו.

חיים משה ויסברג

מכתבי מרנו ורבנו בענין ההזירות במעשה המילה כהלכתה ע"י מוהל מומנה

BETH DIN ZEDOK OF THE ORTHODOX COMMUNITY JERUSALEM

בית דין זדוק לכל מקהלות האשכנזים

RABBI MOISHE STERBUCH Head of Beth-Din Orthodox Communities JERUSALEM

משה שטרנבוך ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים

רח' משלוח 13, ד"ר טוק, ירושלים Tel. 02-6519610

הצדקה והצניעות

הנני מצד אדוני ר"מ משה רבנו... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו...

אנחנו קובלים... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו...

RABBI MOISHE STERBUCH CHIEF RABBI and Vice President of the Orthodox Rabbinical Courts JERUSALEM

משה שטרנבוך ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים

RABBI MOISHE STERBUCH CHIEF RABBI and Vice President of the Orthodox Rabbinical Courts JERUSALEM

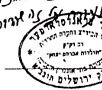
משה שטרנבוך ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים

כבוד

הנני מצד אדוני ר"מ משה רבנו... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו...

הנני מצד אדוני ר"מ משה רבנו... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו...

הנני מצד אדוני ר"מ משה רבנו... מכתב זה נכתב על ידי רבנו משה רבנו...

רח' משלוח 13, ד"ר טוק, ירושלים. טל. 02-651-9610

רח' משלוח 13, ד"ר טוק, ירושלים. טל. 02-651-9610

מכתבי מרן ורבנן בענין הזהירות במעשה המילה בהלכתה ע"י מוהל מומחה

בס"ד בעת התכנס עם בני ישראל הק' להתחזק ולשמוע דברי התעוררות בנוגע להמצוה גדולה וחשובה עד מאוד מצות מילה שנברתו עליה שלוש עשרה ברייתות, הנה מקום איתי לעורר המכשלה גדולה המצויה מאוד בעוה"ד שהרבה מהמוהלים שאינם מדקדקים ואינם שמים על לב לחתוך כפי הצורך הדרוש ולהוריד מעור הערלה כמה שצריך והנימוסים על ידם נשארים ערלים כמו שהארבנו בתשובתי וכו', ובדאי שדבר גדול עשו בזה העסקנים שבאו לעורר על זה שהדבר יתוקן בעוה"ת על הצד היותר טוב

ובזכות המצוה כי רב הוא מכה לגאולתן וישועתן של ישראל בב"א מאיר בראגנדסדארפער

הודעה

הגנו להודיע שנתברר אצלנו מפי מוהלים וביניהם כמה מפורסמים שאין הפריעה כדון לקרוע העור ואפילו בחיתוך נבשלים, ולכן אנו מזהירים הציבור להשגיח מאוד ולברר שהמילה והפריעה בהלכה ובתקנת רבינו זצ"ל ה"כתב סופר".

זהו ותיקן גדול, ואני בעצמי ראיתי מוהלים שמלו ופרעו ומן הדין עוד ערל, לכן אנו קוראים לעם השם בכל מקום אל תולזלו במילה שהיא אות ברית ביננו להקב"ה. והגני מצפה בכל יום לישועת ה' לעולמים.

משה שטרנבוך - ראב"ד

בס"ד יום ב' לסדר הגני נתון לו את בריתי שלום תשס"ג

מצטרפא בזה בדבר שנברתו עליה י"ג ברייתות ואות ברית קודש, לעשותו כדת וכדין ובהלכה, כי הוא היסוד וראשית דבר לכלל ישראל והזהירות וההקפדה בזה הדין זה משוכב לשעתו ולדורות הבאים א"ה.

יתברכו כל העוסקים והפועלים בזה מאת ד' מן השמים ברית היתה איתו החיים והשלום עד העולם אכ"ה.

כ"ד הכו"ח לכבוד המצוה הנעלה והנשגבה בכרבה מרובה ברו"ג עכט"ס אמן כ"ר, כ"ח בתוככי ירושלים עיה"ק תובכ"א.

משה הלברשטאם

בס"ד מצטרפא בצירופא דרבנן לרבים הגאונים הנ"ל בענין מצות מילה אשר מסרו ישראל נפשיו עליהו כל הימים, אשר לפי דברי מרן הח"ס זיע"א ע"ז עליו הורגנו כל היום. ובעוה"ד יש מוהלים המכשילים את הרבים בביתול מצוה שיש בה כרת, ובדאי מצוה רבה וגדולה עד מאוד להשתדל ולמחות במוללים ולהיבם לקיים המצוה (וכן ראוי להזהיר לקיים הפריעה ע"י קריעה ביד וכאשר הוזרר ע"ז רבנו הגדול זצ"ל בשו"ת מנחת יצחק ח"ט ס' ק), ולדעת התוס' ביבמות ע"א: כבר קיים מצוה זו גם אאע"ה וכדאי מצוה זו שנטשע ע"י בישועת עולמים אכ"ר וח"ש. יום ב' לס' הגני נתון לו את בריתי שלום י"ד תמוז תשס"ג לפ"ק פניה"ק ירושלים תובכ"א.

נאם אברהם יצחק אולמן

בית דין צדק שע"י "העדה החרדית"

הודעה ואזהרה

בנוגע למצוות מילה שהוא מ"ע שנברתו עליה שלוש עשרה ברייתות.

הגנו בזה לעורר על מכשלה גדולה המצויה מאוד בעוה"ר, שהרבה מהמוהלים אפילו מהמפורסמים ובשם מוהלים מומחים הם מכונים, שאינם מדקדקים ואינם שמים על לב לחתוך מעור הערלה כפי הצורך הדרוש שיהיה העטרה מנולה סביב סביב כהלכה לכתחילה, ויש הרבה פעמים שהנימוסים על ידם נשארים ערלים ואין המילה כשרה אפילו בדיעבד. ואשר על כן באנו בזה בהזרה חמורה על כל מי שזיכה אותו הש"ת במצוות מילת בנו, שיהיה מאוד שלא להזניח מוהל למילת בנו עד שיתברר לו שהוא מל כהלכה בלי שום חשש דהו. ולהשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

כ"ד מרחשוון תשס"ד לפ"ק

משה שטרנבוך - ראב"ד

מאיר בראגנדסדארפער אברהם יצחק אולמן משה הלברשטאם

הגנו בזה לעורר על מצוה רבה דמילה שחייבים עליה כרת, ובעוה"ד יש מוהלים מהם מוחזקים כמומחים שאינם מוהלים כדת ובהלכה, בין בחיתוך בין בפריעה. ובזמן האחרון כמה וכמה ילדים הוצרכו לתקנם אח"כ ובעיני ראיתי מילתם שלא כדון ומן הדין לתקנם. וכן העידו לפני כמה מוהלים, שהביאו לפניהם תיטקות לתקנם. ולכן הגני בזה להציע שראוי לתקן היום כמו שתקנו רבינו ה"כתב סופר" זצ"ל, שבכל מילה יעמוד מוהל מומחה דוקא לראות הכל, ולא ידגיש שום מוהל בלב פגיעה ח"ו בו, כי מחזק בזה קיום המצוה כהלכה בבית ישראל, כשהמוהל עומד לצידו מוהל אחר ועל פי שני עדים יקום דבר.

מובטחני בעוה"ת שזהו ותיקן גדול מאד, ואקוה שהרבים וגדולי הוראה יסכימו ויהיה בזה בעוה"ת תיקון גדול וקידוש ש"ש. הגני מצפה בכליון לישועת ה' לעולמים.

משה שטרנבוך - ראב"ד

קריאה קדושה שנמסרו ונאמרו בעת כינוס מאות המוהלים בו' תשרי תשס"ד

הגני שולה מעיה"ק ברבותי לכם לחיזוק מצות מילה ובעוה"ת נקוה שיצליחו למצוא דרך לעורר הציבור, שלא כל אחד עם שם מוהל ראוי למול וצריך לדרוש ולחקור היטב. אנו צריכים למצוא דרך לפרסם בצירוף המצב שבעצמי נטחתי היאך מוהלים פורעים שלא כהלכה, וכבר התעוררו על המצב רבנים חשובים ות"ח, ופעל בזה יחידת הרב הגאון וכו' הרב אברהם יחיאל סגל דייטש שליט"א אב"ד ור"מ בישיבת מעלה אדומים, ואני מוכן לעמוד כפי יכולתי כל פעולה לחזק כיום המצוה בהלכתה, וה' יעזר שיתקדש ש"ש על ידינו. והגני מצפה בכליון לישועת ה' ברחמי שמים מרובים ויהי רצון שתהיה השנה הבעל"ט שנת ס"ד ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות עם כל טוב סלה המצפה בכל יום לישועת ה' ורחמי שמים מרובים.

משה שטרנבוך - ראב"ד

סימן יג

משא ומתן בהוראות הרבנים והרופאים בענייני הקורונה בשנת תש"פ

בקבלת עדות ביארנו דבענין מחלת הקורונה יש כל הזמן שינויים רבים בדעת הרופאים מעת לעת, ולהלן יובאו פסקי הלכות שנמסרו לפי הוראות הרופאים בשנת תש"פ [ויש לדון בכל הוראה מה נוגע למעשה כעת].

טבילת אנשים

א. אנשי מעשה נוהגים לטבול טבילת עזרא, וכן נוהגים בטבילה לטהר עצמם לפני הרגלי. ומפני שלעת עתה כמעט בלתי אפשרי לטבול במקוה, הננו למנות אופני הטהרה כפי מדריגתם, וכל אחד יכול לטהר עצמו באופן שאפשר לו. (א מעיין, ב ים, ג מקוה הראוי לטבילת נדה, ד מקוה שמועיל לטבילת עזרא, ה מקוה שיש בו פילטרי, ו שלג, ז נהר, ח ט' קבין בשפיכה ע"י

הגדולה ביותר, והטמא בטומא זב אינו נטהר אלא במעיין. ולדעת כמה ראשונים גם זבה צריכה טבילה במעיין. ועי' בב"ח (יו"ד סי' ר"א) מש"כ לגבי אשה נדה.

ה. להלכה דין ים כדין מעיין, עי' שו"ע (סי' רא ס"ה). ועי' בב"י שם שהאריך בבירור הענין, והשיטות בזה.

ו. באופן שיש בו בורות השקה, ובפרט אם הוא כ"א סאה כדעת הראב"ד, ואכמ"ל.

ז. מקוה שאין בו בורות השקה.

ח. הנה בענין הפילטר במקוה מצינו דעות חלוקות, בשו"ת אגרות משה (יו"ד סי' ח"א סי' ק) התיר הפילטר ע"פ דברי הרמ"א

א. פסקי הלכות שנדפסו בשנת תש"פ.

ב. לשון המשנ"ב (סי' פח סק"ד).

ג. בשל"ה הק' (מס' שבועות אות ב) נקט בפשטות דנוהג בזה"ד, ואמנם עי' בשע"ת (או"ח סי' תקכט), ובאר היטב (יו"ד סי' שעג). והנני זוכר את ידיד נפשי וחמדת לבבי הגה"צ רבי יעקב כוכב זללה"ה שלא היה יכול לטבול במשך שנים רבות בגלל רגישות באוזן, והיה שנה שעשה איזה השתדלות לטבול בערב ראש השנה והיה במיטה במשך כשבוע בגלל הזיהום.

ד. כתיב בקרא: אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו). והוא הטהרה

אחר, י"א שיש בה כח גבראי"ב, ט) שפיכה בלא כח גבראי"ג, י) בריכה"ד,

וכמש"כ בפרישה או"ח סי' רמא סק"ד שכך היה נוהג המהרש"ל. וע"ע בשו"ע (או"ח סי' תרו) דהטלת ט' קבין מועיל גם לערב יוה"כ. וכתב במטה אפרים (שם) באופן הטלת ט' קבין, ז"ל: יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו ולא ידחוק אותם בחיבוק הרבה רק ברווח קצת כדי שיבואו המים גם שם ויזהיר לשופכים שישפכו כנגד גופו ממש. ועי' במשנה ברורה (סי' פ"ח סק"ד): כתבו האחרונים שארבעים סאה מים שאובים כשרים לטבילה זו וכן הט' קבין הוא ג"כ במים שאובים ואפילו משלשה כלים. ובאופן שלא יפסיק משפיכת כלי א' עד שיתחיל השני אבל יותר מג' כלים אין מצטרפין לשיעור ט' קבין. והנך ט' קבין צריך שישפוך עליו, אבל לא לטבול בתוכם בין אם הם בכלי או בקרקע, דכל שהוא דרך טבילה בעינין דוקא ארבעים סאה, ובקרקע כשאר טבילות וכו'. ושיעור ט' קבין, עיין בבה"ט שהוא שיעור ט"ו קווארט פוליש, ובמטה אפרים שם כתב דבקווארט שלנו צריך כ"ד קווארט לשפיכת ט"ק, ובשעת הדחק שאין הכלים מחזיקין כ"כ יש להקל ב"ח קווארט. ובמידות זמנינו הוא 23 ליטר ובשעת הדחק אפשר להקל ב-16 ליטר. ובזרם של מקלחת למשך כ-5 דקות יצא ידי כל השיטות. [אפילו שיטת זקיני הכתב סופר שמירת השיעורים שלו גדולה משל החזו"א].

יב. עי' הערה הבאה. ויש לדון אם פתיחת ברז המקלחת נחשב לכח גברא, דעיקר הפתיחה הוא סילוק מונע, וכן יל"ד לגבי ברז

(יור"ד סי' ר"א ס"ג) שכתב דמים שיוצאים מעט מהמקוה וחוזרין אליו אינו קרוי זוחלין. אך הרבה מרבותינו החמירו והקפיד שלא יעשו פילטר במקוה מכמה טעמים.

ט. בשו"ע (יור"ד סי' רא ס"ל): אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והכפור והמלח והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה, כשר. אמנם יעוי' בברכי יוסף שכתב שלא התיר השו"ע שלג עד שיופשר, וכן הוא משמעות הב"י עפ"י דהרא"ש.

י. עי' בשו"ע (יור"ד סימן רא ס"ב) אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן וכו', אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו, וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות ביד הנוהגין להקל כי יש להם על מי שיסמוכו, עיי"ש. ועי' בשו"ת לזקיני החתם סופר (יור"ד סי' רב) שכתב גבי טבילת נדה: ע"כ בלי ספק ירא שמים כמוהו יראה בחוזק ידו להטות לבב החונים תחת דגלו למונעם בכל האפשר מטבילת הנהר וליסע לעיר מקום מקוואות המים וכו'.

יא. טהרת ט' קבין מועיל גם לטהרת הרגל,

(יא) אמבטיה גדולה, יב) נטילת ידיים.

ב. יש מקום לומר, שכל תוספת מים שהוא מוסיף יותר משיעור ט' קבין, הרי זה מועיל לתוספת טהרה".

טו. באמבטיה קשה שיהא גופו מתכסה לגמרי במים, וכן אינו מצוי שיהא בהם מ' סאה, וצריך ליזהר בכ"ז.

טז. יש שכתבו דבעינן מ' פעמים על כל יד, והוא עפ"י הסוד. אך הגאון רמ"א שטרן זצוק"ל אמר לי דסגי ברביעית לכל יד וכדיני נטילה של רוח רעה.

יז. עי' בשיעורי עץ ארוז עמ"ס ב"ק (שיעור ז) שהוכחנו כן מדברי הביאור הגר"א על דברי השו"ע (י"ד ס' קצח סכ"ט) שהביא דהדין דלא יאמר לחבירו כבוש ידך עלי בארבעים סאה מצומצמים ה"ז מגונה, דאמנם אם הוא במים מרובים ה"ז משובח. ונתבאר שם שהוא מהילכתא דהידור מצוה עד שליש, דעדיף לילך למקוה שיש בה מים מרובים טפי, דבזה מקיים בעיקר החפצא דמצוה לדינא דזה קלי ואנוהו, וכנ"ל. וכן הבאנו מדברי ר' יהודה החסיד שהובאו בהערות לעיל שכתב, דאם אינו יכול ליטהר עצמו כראוי יעשה מה שאפשר לו, דטוב כלום מלא כלום. ובפשוטו הוא תמוה מאד, היכן מצינו בהלכתא דטהרה דעדיף כלום מלא כלום, ובע"כ דמבואר בדבריו דיש דרגות בטהרה, וכשם שטבע המים לנקות כל דבר המתכבס בהן, ודרגות שונות איכא בהו, [יעוי' לשון החינוך (מצוה קעה)], ה"נ טבילה שמנקה נפשו מכל חטא – אית בה כמה דרגות, וזהו עניינה של ריבוי בטהרה.

חשמלי. וכאשר דנתי הדברים בפני הג"ר יחזקאל ראטה אמר לי דלא חשיב כח גברא.

יג. עי' בראב"ד בתמים דעים (סי' סו) שכתב דבעינן כח גברא לשפיקת ט' קבין. ובספר חסידים סימן תתכ"ח: אדם שאין לו מי שישפוך עליו ט' קבין, ואין לו כמו כן כלי עשוי שיהא נשפכים עליו בלא ידיו, יכניס המים בכלי שלו, וישימם על דבר גבוה, וישפכו עליו, וימהר להניח הכלי מידו, וישם על זרועותיו ועל ידיו, ולא קודם שיכלו המים מן הראש, כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו, ולא שזהו בטוב, כי ידיו וזרועותיו שמא לא ירד מים עליהם, אלא טוב כלום מלא כלום. ולדברי ספר חסידים נראה שאי"צ כח גברא, ועי' בתשב"ץ (ח"א סי' קא) שכתב דאף הראב"ד לא דיבר אלא בזמן שהיה תקנת עזרא, ולא אחר שבטל תקנת עזרא. [ובביאור הלשון, 'טוב כלום מלא כלום', נראה לבאר ע"פ מש"כ החינוך (מצוה קעה) דיש דרגות בטהרה, כשם שבטבע המים לנקות הדבר המתכבס בהן יש דרגות, וזהו עניינה של ריבוי בטהרה. [ועי' מש"כ בזה בשיעורים עמ"ס סוכה שיעור יא].

יד. טבילה בבריכת שחיה התירו בשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' קיח) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' סד), ובמקום הדחק יש להתיר אפילו באמבטיה כל היכא דגופו מתכסה בו.

עניני תפילה

- א.** עיקר חובת תפילה בציבור אינו "להתפלל בעשרה", אלא עיקר ענינו "לשתף עצמו עם הציבור". ולכן גם במקום שאינו יכול להתאסף להתפלל בעשרה, מ"מ עכ"פ יקפיד לקיים ענין זה שיהא משתף עצמו עם הציבור, ועי' בהערה י"ח.
- ב.** מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע"ט. אך בימים אלו שאינו בא לבית הכנסת משום חשש סכנה, ודאי נפיק מכלל 'שכן רע', שהרי אנוס הוא. ולכן כל המתפלל ביחיד אפילו במקום שיכול להתפלל בציבור כיון שאינו בבית הכנסת ודאינו אינו בכלל שכן רע.
- ג.** צירוף עשרה לתפילה בציבור באופן שהם בשני בתים, ורואים אלו את אלו, נהגו להקל בשעת הדחק להחשיבו כצירוף עשרה. ואע"פ שלפי כמה שיטות אינו נחשב צירוף, ולדעתם יל"ד דעניית אמן הוי אמן יתומה, מכל מקום נהגו להקל בזה, דאין לנו שעת הדחק גדול מזהבא.

עצמו עם הציבור. ולכן עתה דאיכא שעת הדחק העיקר לשתף עצמינו עם הציבור. יט. גמרא (ברכות ח, א).

ב. עי' במשנה ברורה (סי' נה ס"ק נו) דאם יש מנין אנשים בשני בתים ומקצתם רואים אלו את אלו, נחלקו הפוסקים אי הוי צירוף, ובשעת הדחק יש להקל בזה. ובאופן של צירוף מרפסות יש כמה טעמים דהוה יותר גרוע מזה, עי' בתשובתו הרמה של רבינו ראב"ד ירושלים מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

כא. ועי' מש"כ בגליונות לספר סדר היום, דהנה בספר סדר היום כתב לענין ברכת הנותן ליעף כח, שלא מצאנו לברכה זו בגמ' בסדר הברכות של שחרית, והיא תקנת הגאונים זלה"ה וסיים שם, וכדי שלא להקל בברכות ראוי לחוש להם, ומכל מקום אין למחות ביד

יח. עי' שיעורי עץ ארז (עמ"ס ב"ק, שיעור ג) שדקדקנו לשון הרמב"ם (פ"ח מתפילה ה"א), ז"ל, תפלת הציבור נשמעת תמיד, ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור וכו'. וביארנו שם בשיטת הרמב"ם דס"ל דעיקר הדין דתפילת ציבור בעי עשרה, אינה משום שתפילה צריכה שיעור עשרה אנשים, אלא כדקדוק לשון הרמב"ם 'לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור', והיינו דצורת התפילה שעל ידה תפילתו נשמעת, הוא ע"י שהוא משתף את עצמו עם הציבור. אלא דבזה איכא ב' דרכים, הא' באופן שמתפלל בעשרה, דבזה משתף עצמו עם כל העשרה. הב' באופן שמתפלל בבית הכנסת, דחשיב מקומו של ציבור, ובזה נמי חשיב שמשתף

ד. באופן שאין הצירוף של העשרה בשלימות וכדת וכדין, עדיף שלא יהיה שליח ציבור, כדי שלא יכנס לחשש ברכה לבטלה^{כב}. ואפי' אם הוא אבל תוך י"ב חודש על אביו או על אמו, אפשר שעדיף שלא יתפלל כש"ץ עד שיוכל להתפלל במנין כדין, אך מ"מ ישתדל לכה"פ לומר בכל יום איזה קדיש לע"נ^{כג}.

ה. כמו כן בכל אופן שצירוף העשרה הוא בדיעבד, נראה דיש לצמצם באמירת הקדיש לאחר התפילה, ואחר התפילה לא יאמר כי אם קדיש אחד על שיר של יום, פיטום הקמורת, ועלינו.

ו. לדעת המתירים להתפלל על במרפסות יש להשתדל להודיע לנשים הצדקניות העומדות על המרפסות שלא לעמוד במקום שרואים אותם כחלק של מנין העשרה של הציבור^{כד}.

במרפסות, עכ"ז כותב שיכוון הש"ץ שיהיה תפילת נדבה. והרי עיקר תפילת נדבה הוא דיעבד, עי' שו"ע (סוף סי' קז), נמצא דצירוף זה אינו לכתחילה ממש, ודו"ק.

כג. ועי' מש"כ בגליונות עץ ארז על סידור עמודי שמים, דהנה מנהג האשכנזים היה שרק אחד אומר קדיש ולא יותר, וכך היה מנהג זקני הק' החתם סופר, שהקפיד ע"ז מאוד. ואולם היעב"ץ חולק ע"ז, וכתב שצדקו אחינו הספרדים שהרבה אנשים אומרים קדיש ביחד, דאין זה מגרע מזכות הנפטר, עיי"ש. וע"ע בשיעורי עץ ארז על ב"ק שכתבנו לכאר מחלוקת החתם סופר והנודע ביהודה בזכות היורש לומר קדיש בבית הכנסת שהתפלל בו הנפטר, והדברים שייכים לענינים המתבארים כאן.

כד. עי' בשו"ת חתם סופר וע"ע בפסקי הלכות הכתב סופר עם גליונות עץ ארז, על גודל האיסור של אשה שעומדת בין הציבור. ויש שהחמירו לענין הצירוף שרואים זה את

האומרה ולענות אמן אחריו ולכוין לצאת בה י"ח. והארכנו שם בהערה דכיון דיש בזה ספק ברכה, דלא הוה מתקנת הגמ', א"כ יש להקשות, אמאי אין למחות ביד האומרה, ואמאי יכול לענות אמן אחריו ולכוין לצאת בה י"ח, והא כל כמה דלא הויא חיוב א"כ אדרבה חשיבא ברכה לבטלה. איברא, דיעו"י בביאור הלכה (סי' רטו) שכתב דבר חדש, ז"ל, נראה דאם אחד נוהג כאיזה דעה, ואותה דעה לא הודחה לגמרי מן הפוסקים [כגון מי שמברך בא"י חי העולמים, כמבואר בירושלמי, וכדעת הגר"א לדינא] אף שמן הדין אין מחוייב לענות עליה אמן דספק אמן לקולא, מ"מ אין איסור אם עונה עליה, וכמו שכתב הפמ"ג באות א' דאין בו חשש דלא תשא, ע"כ. וה"נ אפשר בנדון דידן.

כה. ובפרט לפי מה שכתב רבינו ראב"ד ירושלים מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובתו הרמה, שאפילו שהתיר בשיקול דעתו, דעת תורה, באופנים מסוימים תפילה

ז. יש להתיר בשבת לאלה שמניחים הסידורים על המכוניות להתפלל תפילה בציבור, אולם כל זה ברכב גדול שלא זו בעת ההנחה או הנגיעה ואין בו משום איסור מוקצה^ה.

ח. אלו שמתפללים ברחובה של עיר צריכים לזוהר מאד כשמניחים ספרים על הרכבים שלא יגרום שום שריטה לרכב, דודאי הבעלים מקפידים בזה, ואין להורות היתר דעסוק במצוה של תפילה, ובמקום שמזיק לאחריני לא שייך לומר ניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממונו^ו.

ט. תפילת וותיקין בתקופתינו הוא לכאן' המהודר ביותר יותר מהרבה סוגי צירופי ציבוריים למיניהם^ז.

י. הדין דאורייתא שיש בתפילה הוא רק עניית קדושה וברכת כהנים, לכן אשרי מי שביכלתו לקיים מתוך ביתו סדר התפילה עם קדושה וברכת ה'י^ח.

שליט"א אם מותר לעשות קיפול בדפי הספר ששואל מחבירו לסימן לדעת היכן אוחז בו בלימודו. וכן דנו שם לגבי אנשים שרקדו עם ספר תורה בשמחת תורה, והספר ניזק בגלל שהגבאי לא עיטף הספר עם פלסטיק, ואכמ"ל.

כו. כידוע דברי החפץ חיים זי"ע בבה"ל סי' נח ס"א ד"ה ומצוה שכתב דדוחה אפילו תפילה בציבור כל השנה למי שרגיל בכך. וידוע שזק' הק' הגרע"א זללה"ה וכן בדור האחרון החזו"א זללה"ה הקפידו בזה טובא. ע' בשיעורי עץ ארז דמבואר לדעת הרמב"ם הוא עיקר זמן חיוב תפילה, וכלשונו שם "ואם עבר ואיחר", משמע כמפורש שמעלת זמן הנץ הוא מעיקר הדין ממש. וכן ראיתי שכתב בתשובתו לעניני הזמן, אחד מהרבנים המפורסמים שליט"א.

כח. וכבר הורה זקן הוד כבוד ראב"ד ירושלים שליט"א שכתב שהכהנים יסלקו את

זה, שבזה עוד יותר גרוע אם נמצאת אשה בין הציבור, כי מאחר וכל הצירוף הוא מכח ראיית איש את רעהו, א"כ באופן זה ראיית האשה בין הציבור הוא בגדר הסותר הדין תפילה בציבור, והוא חידוש.

כה. עי' מש"כ בשיעורי עץ ארז עמ"ס ביצה ועמ"ס שבת, בגדר דיני מוקצה, וכל זמן שלא מתנענע כלל אינו מוגדר בו איסור מוקצה. וע"ע מש"כ בביאור דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שבת, דיוק ממש ליסוד הנ"ל. וכן הבאנו שכן מוכח בהבנת הדברים בספר ברכת אברהם, ואכמ"ל.

כו. הנה ידוע דאפשר להשתמש בחפץ של חבירו לצורך מצוה, ורק בתנאי שאינו מזיקו, עי' שו"ע (או"ח סי' יד ס"ד) ובמסתעף שם. ואולם אם הרכב ישן ומלא שריטות וכדומה, קשה לומר שיהיה בזה קפידא לבעל הרכב. וע"ע באגרות עץ ארז שהבאנו דנחלקו הגר"נ נויסבוים שליט"א עם מו"ר הגר"מ גרוס

יא. במקום שהצירוף של עשרה מפוקפק, יש לדון אם עדיף שהכהנים יבלעו את השם בברכתם ולברך בפועל בלי שם ומלכות^{כט}.

יב. עדיף להתפלל תפילת מנחה ביחידות עם תפילין מלהתפלל תפילת מנחה בצירוף עשרה מפוקפקל.

קריאת התורה

א. ספר תורה שלוקחים מבנין לבנין, ומחניה לחניה, מעלים ומורידים אותו, יש לצדד שיש בו משום זלוול בספר תורה, ואסור, אפילו אם מדובר על בנין אחר קרוב, ובפרט לספק דין תפילה בציבור קשה מאוד להתיר^{לא}.

ומי יודע אם אותה שמירה של ברכת וישמרך ושלום לא מגין ויציל את בני ארץ ישראל ואת כל הדור. וכל זה ברור כדעת הוד כבוד ראב"ד ירושלים שליט"א דייקא במנינים שאינם מפוקפקים. וזוכרני שאמר לי מורי ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א בלשון הלצה, הדבר היחיד שאני מקנא בבני ארץ ישראל, זה שיש להם ברכת כהנים כל יום. וידוע שהנשר הגדול רבי נתן אדלר זי"ע נהג לברך כל יום בחו"ל. ומורי נוהג גם בימי הקיץ כשיש מנין של עדת הספרדים במרחק של כ-עשר דקות ליד קרית הישיבה דסאוט-פולסברג, אז משתדל מאוד לקבל את ברכתם, ובעיני ראיתי כמה פעמים שאומר תהילים לפני ברכתם ואחרי ברכתם.

ל. עי' מש"כ בפסקי הלכות - עץ ארז על דין הנחת תפילין במנחה מעיקר הדין, אם שייך לגוף נקי כדת. ובמגן אברהם מבואר שאין לכאור' עדיפות תפילה במנין או תפילה בתפילין. וכך הורה לי הלכה למעשה מרן

עצמם במנינים מסופקים בצירופי המרפסאות למיניהם, ופשוט שכונתו הרמה אינו אלא על מנין שאינו כתיקונו, שאם הוא דין ציבור כדת, הכהן חייב מן התורה וכל הציבור צמאים לברכתו הרמה, ואני נהגתי בס"ד לשלם כסף מלא על זה לבחור יקר כהן שיגיע כל יום [לפני התקנות החדשות שאוסרים] תחת ביתינו לברך אותנו באהבה. וצע"ק לפי הוד כבוד הראב"ד שליט"א שמותר לקיים כל חזרת הש"ץ ומודים שכולו אינו רק דין דרבנן, וברכת כהנים שזה מן התורה יהיה דין לסלק את עצמם מזה.

כט. ע' בפסקי הלכות כתב סופר - עץ ארז, בדין ברכת כהנים בכהן שאינו יכול להרים את ידיו כדין, האם לעשות ברכת כהנים בלי שם ומלכות, ועדיין חל הברכות, ואי אפשר לומר שעברו על מצוות עשה מן התורה, ואדרבה בזמן נחוץ ולחוץ כל כך כתקופתינו בודאי גדול מעשי הכהנים שמשתדלים לברך את העם מעומק הלב בכוונה ובאהבה רבה,

- ב. יש להתיר למלטל ספר תורה למי שיש לו ספר תורה בקומה עליונה ולצורך מניין מביא אותו לקומה למטה ואח"כ מחזיר לב.
- ג. אם קובעים תפילה במקום מסוים לצד מזרח אין להפוך את הספר תורה לצד מערב כלל, ואפילו אם הוא לצורך השומעים לג.
- ג. לאלו שמקבלין עלי' לתורה ממרפסת שלא נמצא שם הספר תורה, לפחות שישתדלו להסתכל באותיות מרחוק דרך משקפת (binoculars בלע"ז) לד.
- ד. יש להקפיד שיעמדו על צידי הספר תורה ולפחות על צד ימינו של הספר כמובא בלבוש. ובתקופתינו אנו אפשר להקל לכתחילה שעומדים לא ממש ליד הספר תורה אלא מרוחק שתי מטר, כתקנת הרשויות, וזהו כבודו של תורה לה.

שישמעו כולם, ודייקא שם שנעשה מקום הקדושה של ספ"ת ואיך אפשר להפוך את הצינורות. וע"ע מש"כ בפסקי הלכות עץ ארז - ראש השנה על חשיבות מקום הבימה ודרגת קביעותו לתקיעת שופר, ואכמ"ל.

לד. שהרי החתם סופר כתב דיש דין דייקא לקראו בספר תורה ביחד עם הש"ץ, ולראות בפנים את מקום ברכתו דייקא. וזה שמובא בסומא שאפשר לברך, יעוי' במ"ב סי' קמג ס"ק לג, לכאו' אין בזה דמיון כלל. וכבר כתב זק' הק' בעל החתם סופר על חומר הדין לקראו ביחד עם החזן מילה במילה בתוך הכתב. ואם כבר מקילים לקראו בספר ומעלים מישהו שאינו נמצא שם, לפחות יסתכל בתוך הספר עם משקפת כהנ"ל ויעלה לו קריאתו יותר, ופשוט.

לה. עי' שיעורי עץ ארז בביאור דברי הגמ' בברכות יח. בספר תורה שיראים מפני הגולנים יש לשבת עליו כדי להצילו, וזהו

הגר"ד פיינשטיין זלה"ה בנו של בעל האגרות משה זלה"ה. וע"ע בארוכה את היסוד לפי דברי זקני הק' בעל הכתב סופר זלה"ה בביאור דין של פוק חזי מד"ד, עי' שם.

לא. עי' מש"כ בשיעורי עץ ארז עמ"ס סוכה שיעור ח, בדין טלטול ספר תורה, ויש להאריך, ואכמ"מ.

לב. כך הורה לי הלכה למעשה עמוד ההוראה בעל ה'להורות נתן' זצ"ל, היות שהוא באותו בנין ומדובר על ציבור שחייב בקריאת התורה ברמת, לכן התיר, וע' בהערה לעיל.

לג. וידוע מש"כ בפסקי הלכות עץ ארז בשם רבינו יהודה אסאד זיע"א בשו"ת או"ח סי' ג, וע"ע בדברי זקני בשו"ת חת"ס או"ח סי' כח, דכל מקום בבית תפילה מכוון כנגד מקום המקדש, ואין לשנות חלילה בשום דבר. ומביא שם דכך הבנה בדעת הרמב"ם שהבעל קורא יהיה דייקא באמצע כדי

ה. כל השנה יש לחבק ולנשק את הספר תורה בשתי ידיים דווקאלי, אולם בתקופתינו יש להיזהר מכל הנ"ל.

ו. הגבהת ספר תורה במרפסות ובמקומות שונים למיניהם, לפעמים יש צורך להראות הספר למעלה ולמטה כדי שיראו באותיותיה ואם נעשה על ידי אדם חשובלי, אין בו משום בזיון הספר, ובפרט שהוא מסוגל ביותר לעת רצונלי.

ז. ספר תורה שיש מקומות שרואים אותיותיו אולם הדיו קפץ מרוב השנים, מותר להשתמש בספר התורה הזה ולברך עליו עם כל הקרואים כדתי.

הקדיש יותר מכל השבוע זה בעת אמירת הקדיש במנחה של שבת קודם שמו"ע, שהוא קדיש על קריאת התורה, עי' שם באריכות דהוא עת גאולת ישראל ממש. ממילא פשוט שאם כל התפילה של ואני תפילתי, וכל הקדיש של אח"כ הוא הכל "לכבודו של קריאת התורה", נמצא העת רצון הגדול ביותר זה בעת ההגבהה של קריאת התורה במנחה שבת, ולכאוי הוא תורת אמת בס"ד.

מ. כך הורה לי הלכה למעשה לאור המצב בתקופתינו, והוא כדעת זק' הק' בעל החתם סופר זלה"ה שסובר שספ"ת כשר הוא. אולם לדעת בחפץ חיים במ"ב שכתב שאין להקל בזה. ויכול להיות שגם הח"ח היה מודה במצבים של היום היה מתיר לקראו. וידוע שהרב מבריסק בכמה אנפין, סבר הלכה למעשה כדעת הרמב"ם שאפילו ספר תורה פסול, הוא גם כשר לברכה ואפשר לצאת דין קריאת התורה בזה, ואכמ"ל.

כבודו. כמו כן אפשר לומר כאן שכבודו של הספר הוא דייקא שעומדים מרחוק.

לו. כך כתב היעב"ץ בסידורו, והוא ע"פ סוד.

לז. כך פסק לנו מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א, והורה לעשות תנועה של חשיבות והכנעה לפני הספר. וכך היה המנהג הקדום כל השנה אצל עדת תימן, שלא נשקו כלל רק מראה צורת נשיקה והכנעה כשעוברים עם הספר וכן נהגו ליד המזוזה.

לח. וכדברי הפוסקים שכתבו דיש לכבד את החשוב שבציבור.

לט. מבואר באר"י על גודל הענין, וזה יסודו מהירושלמי. ועי' מש"כ בזה בכיאור דברי הסדר היום שכתב על גודל העת רצון שאפשר לפעול בזמן ההגבהה. ועי' סידור היעב"ץ שע"פ הזוהר גודל כח התפילה הוא עת קריאת התורה של מנחה בשבת, ולכן חידשנו בס"ד בשיעורים שגדול אמירת

דינים הנוהגים בשבת

- א. לבישת המסכה ברשות הרבים בשבת קודש במקום שיש עירוב כדין, אולם לא סומכים על העירוב, עכ"ז יהיה מותר לצאת מביתו בשבת^{מא}.
- ב. יש לדון אם ציבור מסוים לא יכול להוציא את עצמו מן הכלל ולטעון שהוא אינו לובש המסכות הללו ועי"ז הופך להיות בגד שאינו דרך לבישה ויהיה בזה איסור מלטול^{מב}.
- ג. אכילת וויטימינים בשבת כדי [להשתדל] להימנע מהמגיפה רח"ל, אפשר לקחת בשבת קודש היות שאין בו משום רפואה^{מג}.
- ד. אף שבסעודת שבת ויו"ט צריך להקפיד על כלים נאים, בכ"ז בסעודה זו שהיא רק היכי תימצי לתענית אי"צ להקפיד בזה, וסגני בכלי פלסטיק וחד פעמיים^{מד}.

הוד כבוד רבינו הגר"פ שיינברג זלה"ה, ענה לי 'אני לא מרגיש חם, אני מרגיש טוב, זה נעים לי...' עכ"ל קדשו. פירוש שסבר שיכול להוציא את עצמו מן הכלל גם כלפי צורת לבישה ונ"מ כלפי שבת ועוד. ויש לדון עוד שהליכת מסיכה יש גם מגדולי הרופאים שסוברים שהוא לא רק אינו עוזר אלא גם מקלקל וגורם חלילה רח"ל, לכן כאן קל יותר להוציא את עצמו מן הכלל, והוא יותר מובן הלכה למעשה לאיסור מציצית, ואכמ"ל שכבר הארכנו יותר מדי, ע"כ.

מג. ויש לדון אם הילדים הקטנים שנותנים להם ויטימינים, שיש בהם טעם מתוק ויש הרבה ילדים שנהנים מהם מאוד, ויש ילדים שבדעתם שזה באמת ממתק עם שם ויטימינים, יש להסתפק טובא אם לא יהיה דין לברך עליהם, הגם שכל תכליתם זה לשם חיזוק הגוף ומערכת החיסון.

מד. הנה בדברי הזהוה"ק מצינו שצריך

מא. עי' שיעורי עץ ארוז ב"ק במכתבים שם, בדין תכשיטים וכלי מלחמה בשבת. ושם מבארים את דעתם של גדולי עולם בעל האגרות משה זלה"ה ודעת גאב"ד דעבערצין זלה"ה בנוגע ללבישת מכשירי רדיו דאנשי 'הצלה', ויש לצדד דהיות שלאחרונה זה נעשה דרך לבישה כן, ואדרבה יש קולות שזה יהיה צו של הרשויות דפה שצריכים ללבוש בכל מקום בחוץ וכל שכן בפנים במקום ציבורי, לכן צ"ל שהיום נעשה כבר כדרך לבישה ולכן אין בו צד איסור.

מב. עי' מש"כ בשיעורי עץ ארוז בנוגע ללבישת כמה וכמה בגדי ציצית שאסור מדין הוצאה בשבת היות שאינו דרך לבישה בכך וממילא אין בזה גם קיום מצוות ציצית, וכך שמעתי בשם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א וכן אמר לי מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א שכך טענתי כל השנים, ופשוט כן לדבריו. אמנם כששאלתי את פני

דיני אבילות

א. אבל רח"ל, שהוא תוך י"ב חודש לאביו ולאמו או תוך ל' יום על שאר קרובים כגון שלא נהג שבעה לפני הרגל וכן אונן, מחלוקת אם צריך הסיבה בליל הסדר, ועי' בהערה 10.

ב. לבישת הקיטל בליל הסדר לאבל מחלוקת הפוסקים, לכן לפחות למי שלובש, נכון ללבוש את הקיטל של יוה"כ וראש השנה, ולא ללבוש את הקיטל המהודר של יו"ט 11.

במש"ב תע"ב ס"ק יג כתב שלא יסב על מטה כבודה וכלולה, אלא יסב בשינוי קצת, דהיינו על מטה וקר אחד תחת מראשותיו, או על ברכי חבירו, עכ"ל. ובדרשות שבת הגדול תש"פ, ביארנו את מחלוקת הפוסקים בס"ד, ועל עיקר הבנת הפשרה של הח"ח במ"ב של הסיבה לחצאין במקצת.

מו. ע' בפסקי הלכות עץ ארז הלכות פסח, שהבאנו הנהגת זקיני החת"ס שהיו לו ד' מיני בגדים, א. בגדי חול. ב. בגדי ר"ח. ג. בגדי שבת ד. בגדי יו"ט, וחידשנו שם דבליל הסדר שעיקרא דיומא לנהוג דרך חירות צריך בגדים דעדיפי מבגדי יו"ט גרידא, וע"ע ב'סדר היום' מה שהאריך דייקא להוציא הבגדי רקמה באותו הלילה. ולפי"ז נראה דלאבל שכל תכליתו לדעת היעב"ץ, ז"ל, וכל שכן שיש לו ללבוש הקיטל, שהוא זכר לאבילות עכ"ל, נמצא שפשוט שלא יהיה דין ללבוש בגד שהוא סתירה לאבילות, אלא יש ללבוש הקיטל שמזכיר יום המיתה שהוא הבגד של ימים נוראים, והגם שיש שם חילוק בעצם הדין של בגד הקיטל של ראש השנה שהוא בגד רק של מידת הדין ולא מדין יו"ט, משא"כ הבגד של יוה"כ הוא בגד גם לכבודו

להשתמש בכלים יפים, וכתב א' מן הפוסקים שליט"א שאם משתמשים בכלים חד פעמיים המצויים בזמנינו יש בזה מיעוט בכבוד שבת שהרי לאורח חשוב לא היו משתמשים בזה. האמנם יעוי' במהרי"ל (הלכות הגדה) וז"ל "כל ימות השנה" טוב למנוע כלים נאים זכר לחורבן חוץ מלילות הסדר זכר לחירות, ע"כ. ובפשוטו נראה דבא לומר 'כל' אפי' בשבת ויו"ט, מלבד ליל הסדר, ויל"ע. אך דבא' מספרי רבני זמנינו דן אם אפשר להשתמש בשבת בכלים חד פעמיים, והביא בשם אחד המחברים שליט"א שאפשר להשתמש. ונראה דאף אי נימא דבסעודות שבת ויו"ט הוה פגם בכבודם, בכ"ז לדידן דסעודת ערב יוה"כ לא חשיב סעודת יו"ט (וכנ"ל בהלכה הקודמת) ע"כ אפשר לאכול אף בכלים שאינן נאים.

מה. דעת היעב"ץ בסידור שודאי צריך הסיבה בליל הסדר הכל הני אבילות, ותוקף בחריפות נוראה דברי האחרונים, וז"ל, והדבר תמוה מאוד, שסמכו להקל ולוותר על המצוה בלי שום ראייה ומנין. ולעניות דעתי פשוט, שאפילו בתוך שבעה וגם האונן צריך הסיבה. וכן הוא דעת השו"ע הרב, ס"ג, שכתב דמסתמא חייב להסב. אולם החפץ חיים זי"ע

טבילת נשים

א. אשה שחייבת בטבילה, אין לה להקל בהכנות המחוייבות, אלא תעשה הכל כדרכה בביתה כדרך שרגילה לעשות בכל השנה^{מז}.

ב. ההוראה במקוואות היא שלא ליגע באשה כלל, ואף לא להתקרב אליה, אבל מ"מ יש להזהר ביותר שתהא המשגיחה עומדת ע"ג ורואה היטב שטובלת כדין וכהלכה. וביותר יש לזהר שלא יהא שום חשש בשערות, ובמקום הצורך יש לקצרם^{מח}.

ג. אם צריכה לקצר שערותיה לצורך הטבילה, ואין מי שיוכל לספרה, כגון בשעת סכנה שע"פ הוראות הרופאים אין להסתפר ע"י אחרים, יש לדון אם מותר לה להסתפר ע"י בעלה, ועי' הערה^{מט}.

וכמ"ש בספר יראים (מצוה קצב) דסמוך היינו ג' שעות, וכ"ה בתשובות מהרי"ל (החדשות, סי' צו). אך צריכה להזהר שבין ההכנות לטבילה לא ידבק בה שום דבר החוצץ, ותשמור את שערותיה מסורקות באופן שלא יסתכוו.

מז. כבר הארכנו בשיעורי עץ ארוז (עמ"ס נדה) בדברי זקניי הגרעק"א דס"ל דהדין המבואר בשו"ע (יו"ד סי' קצח ס"מ) דבעינן גדולה העומדת ע"ג ומשגיחה על הטבילה, הוא מעיקר חובת סדר הטבילה. ובפרט לדעת זקניי הק' בעל החת"ס זללה"ה [בדרכ"ת (סי' קצח אות קלב)] כתב שהלב העברי הביא שכך הורה החת"ס [שהזהיר מאוד על יציאת השערות חוץ למים, וציוה לנשים הממונות על המקוה שאם תבא אשה בעלת שיער שיש ליתן על ראשה סבכה. וכידוע, דכיו"ב היה מזהיר בעל הקהילת יעקב זללה"ה.

מט. הגאון רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א רב אב"ד קהל חסידים רוממה, כתב

של יום טוב, דשבת שבתון, וגם הוא מידת הרחמים שמוחלין לאדם על כל ענוונותיו. משא"כ לדעת החפץ חיים זי"ע במ"ב תע"ב ס"ק יג', שנוקט את דעת הב"ח להלכה שאין לאבל ללבוש קיטל, שלא כדעת הט"ז והחק יעקב שהתירו. ממילא כותב החפץ חיים "שאין מוחין בידו" כשיטת החיי אדם כלל קל' הסדר בקצרה ס"ב. ע"כ. וזכרונני ימים מקדם ששאלתי בשנה ראשונה את עמוד ההוראה בעל הנתן פריז זללה"ה אם ללבוש בשנה ראשונה קיטל בליל הסדר וענה לי לחשוב שהוא בגד לכבוד יו"ט ואז אין חשש ללבוש. פירוש שלמד הגאון הנ"ל זללה"ה שלא כמו שלמדו כל ספרי האחרונים לעיל, שהוא לבישה של בגדי מתים. ויש לדון עוד, ע"כ.

מז. עי' שו"ע יו"ד (רצט ס"ג) דהחפיפה צריכה להיות לכתחילה סמוך לטבילתה, וכשחל בע"ש נהגו לעשות הכל מבעוד יום. ויש להקפיד שיהא תוך ג' שעות לטבילתה,

דיני ממונות השייכים לימים אלו

א. סופר סת"ם שהמזמין סיכם עמו שיטבול במקוה לפני כל כתיבה, ומחמת המצב כעת אנוס הוא מלטבול, אין לו להמשיך בכתיבה, ואם המשיך לכתוב, המזמין פטור מלשלם, שהרי הכל כפי תנאו, ואפילו נאנס.

ב. ואולם אם לא סיכמו להדיא, אך ידוע הסופר בצדקותו, ומטין הדברים שהוא טובל במקוה לפני הכתיבה, ועתה לרגל המצב מטהר עצמו רק בשפיכת ט' קבין, בזה מסתבר שיכול להמשיך בכתיבתו ואינו צריך להודיע למזמין, דכיון שלא סימכו להדיא, והוא בצדקותו עושה כל מה שיכול, די בזה.

ג. ואם בשעת ההזמנה ביקש המזמין שיהיו התפילין מהודרים ביותר, יש מקום לצדד דבכה"ג נחשב לתנאי מפורשי, והוי כאומר לו מכור לי חיטים יפות ומכר לו חיטים רעות.

ד. מי שהזמין מונית, ואמר לנהג שנוסע לצורך רפואי, ולכן מותר לו לנסוע עם שני נוסעים [כי הרשויות אסרו על המוניות להסיע יותר מנוסע אחד, אא"כ

הרגיל דהסופר מיכר הסת"ם למזמין הקונה. ואמנם אם הסופר היה פועל של המזמין, יל"ע בזה, דאפשר פועל שנאנס במכת מדינה ואינו יכול להשלים מלאכתו מקבל שכרו, עי' שו"ע (ח"מ סי' שכא ס"א), ואך יל"ע בכה"ג אי הוי אונס מוחלט לגבי טבילה, וכן יל"ד בזה עוד בכמה אנפי.

נא. שהרי הרבה פוסקים כתבו שיש לטבול לפני הכתיבה, בפרט האזכרות, עי' דעת זקנים מבעלי התוס' (פרשת פיקודי), וכן עי' ערוך השלחן (סי' לב סמ"ב), וקסת הסופר (סי' יא אות יח), והחיד"א בלדוד אמת (תורת השלמים אות יח), וא"כ נחשב כהידור בתפילין.

נב. עי' ח"מ סי' רלג, דהלוקח יכול לחזור באופן זה.

להתיר אפילו לאשה נדה לספר שערות בעלה במצבינו היום, ותמך יתדותיו בדברי הדרכי תשובה (סי' קצה סק"ז) בשם שו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קיט) שהתיר בכע"ז. וא"כ כש"כ בנד"ד דיש עוד צדדים להיתרא. [ועי' בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' קכב) לגבי נגיעה והסתכלות באשתו נדה לצורך ההכנות לטהרתם דיש מקום להקל בזה בכמה גוונים]. ועי' בגליונות עץ ארז - נדה, שמובא בשם בעל השבט הלוי שהתיר נגיעה ביד עם חציצה כשהיה צורך רפואי וכיו"ב, ומקור הדברים בפתחי תשובה (יו"ד סי' קצה ס"ק יז), ולכן יש מקום בשעת הדחק להשתמש עם כפפות לצורך התספורת.

ג. כמפורש בפוסקים בחו"מ (ריש סי' כא), ובפוסקים (אה"ע ריש סי' לח). כ"ה באופן

הוא לצורך רפואה]. ואח"כ נעצר ע"י הרשויות ונתברר שאינו נוסע לשום צורך רפואי, ולכן הנהג נקנס בדו"ח ע"ס 5000 ש"ח, יש לצדד שהנוסע שהזמין והערים על הנהג פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ובדין תורה נראה דיש לפשר ולחייב הנוסע בשלישיני.

ה. מעשה בראובן שהציע למכור לשמעון מסכות [שלעת עתה בעידן הזאת האמיר מחירו], וסיכם עמו שימכור לו 20 מסכות בסכום 350 ש"ח, ושמעון העביר הסכום הנ"ל לחשבונו של ראובן, וביני לביני נעשה מחסור במסכות אלו, וממילא עלה המחיר פלאים. ועתה טוען ראובן שבשעה שמכר עדיין לא היה לו המסכות ברשותו, ועתה רוצה לחזור בו מהמכר, ואינו מסכים ליתנם לו רק בכפל ממחיר הנ"ל. נראה להלכה דיכול ראובן לחזור בו ואינו צריך לקבל מי שפרענו.

נד. וכן כתב לי הגאון רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א רב אב"ד קהל חסידים רוממה וז"ל, יש בזה ב' נידונים, א', אי חל מקח כזה, כיון שבשעת המכר לא היה החפץ הנמכר ברשותו, ב', דאולי העברה בנקאית אינו בכלל קנין, וגם אי חשיב קנין אין כאן אלא קנין כסף, ויל"ע אי איכא מי שפרע בניד"ד. והנה בפשטות המכר חל, ע"י שו"ע סי' רט ס"ו לגבי הפוסק על שער שבשוק ומצוי בשוק דחייב להעמיד ללוקח, ובפרט אי אם קנה החפץ אח"כ. ולגבי קנין כסף בהעברה בנקאית, ע"י בתשורת ש"י ח"א סי' שצ"ג, ובשו"ת עטרת משה יו"ד סי' קכ"א. וע"י בתורת ריבית פי"ח ס"י הע' כ"ב, שלדינא קנהו המקבל, וממילא יש כאן קנין כסף. אלא דבמטלטלין מועיל קנין כסף רק לגבי מי שפרע. והנה בדינא דמי שפרע מבואר בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ק"ב, דהיכא

נג. הגאון רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א רב אב"ד קהל חסידים רוממה כתב לי וז"ל, נראה, דהיכא דלא התנה הנהג עם הנוסע דפטור מדיני אדם, דאינו אלא גרמא, ואינו דומה למראה דינר לשולחני דאם נפסד על פיו משלם השולחני ההפסד כמבואר בשו"ע סי' ש"ו, וכן אינו דומה להא דסי' י"ד ס"ה, בלך ואני אבא אחרך, דחייב לשלם ההוצאות, דבניד"ד אינו ברי הזיקא, שאינו ברור שהרשויות יעצרוהו בדרך, ובכה"ג הוי גרמא, משא"כ התם הוי ברי הזיקא, ומ"מ חייב בדיני שמים כמבואר בב"ק ר"פ הכונס וע"י נחל יצחק סי' ע"ה, ע"כ. אולם לענ"ד יל"ע בזה, דאולי הוי כמתנה, דהרי נכנס באיסור לרכב המונית, ורק ע"י שאמר שנוסע לצורך רפואי לא הוציאו, וא"כ הוי כאילו התנה דיכול ליכנס רק לצורך רפואי, ולכן יש לדיין לפשר בזה.

ו. בחור שנתחייב עפ"י הרשויות בבידוד, ונתארס, והזמין בית גדול לצורך התנאים, וכן הזמין קייטרינג למסיבת האירוסין, ולא הודיע שחייב בבידוד, ושעות מספר קודם מסיבת האירוסין, נודע לבעל הבית שחתן זה חייב בבידוד, אם הבעל בית רוצה יכול לבטל השכירות, אבל הבחור אינו חייב לשלם לו על ההפסד שיכול היה להשכירו לאחרים¹¹. ולגבי הקייטרינג, אם הבעה"ב ביטל

משמע דלא ס"ל כהרמ"ה, ועי' שו"ת תועפת ראם סי' כ"א, דבדברי הרמב"ן בדיני דגרמי, משמע דגם בידע פטור לשלם ההוצאות, ושם כתב די"ל קים לי כהרמב"ן, ועי' אמרי בינה דיינים כ"א, וברדב"ז ח"א קצ"ז, דבמקח טעות שידע המוכר או הלוקח שמטעה, חייב זה שהטעה לשלם כל ההוצאות שנגרם מכח המקח, ועי' בביאור הגר"א שם שהוא מדינא דגרמי, והנה בסי' של"ג בשכר פועל וחזר בו, דחייב לשלם, נחלקו הפוסקים, דלד' הקצו', חייב רק בפועל, מדין שבת, וזה שייך רק בפועל ולא בבית וכדו', כיון דל"ש שבת רק באדם, אמנם בנתיה"מ כ' לחייב מדינא דגרמי מתקנת, עיי"ש, וא"כ לדעת הנתיה"מ דבכלל דינא דגרמי הוא גם מניעת השכירות, א"כ בניד"ד שבגרמתו נמנע המשכיר מלהשכירו לאחר, הרי יש מקום לחייב החתן ככל הוצאות הנגרמות, משא"כ לדעת הקצוה"ח דאינו אלא מדין שבת ל"ש לחייב. ולדינא נראה דמספק א"א לחייב [ובלא"ה לדעת השו"ת תועפת ראם, יכול לומר קים לי, דבמקח טעות אינו חייב על ההוצאות, ומ"מ אם כבר נתן המעות יל"ע אי יכול להוציאו ממנו, ועדיין יש לדון בזה. ועי' נאות מרדכי למו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א שדן בזה.

שנשתנה השער משעת המקח ליכא מי שפרע. ואולם תמהו עליו הפוסקים, דמפורש בגמרא דגם בתרי תרעי איכא מי שפרע, עי' פ"ת סי' ר"ז. ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ר"ו יישב, דהגמ' מיירי בשינוי הרגיל, ובהא אסור לחזור, והחת"ס מיירי באופן שנעשה שינוי גדול, דבכה"ג יכול לחזור, וציין לשו"ת בית אפרים סוסי' ד'. וממילא בניד"ד, אף דוודאי חל כאן קנין לאיסור חזרה, עד שיקבל עליו מי שפרע, גם אם לא הוי ברשותו בשעה שמכר, מ"מ, כיון דנעשה שינוי עצום במחיר, לכאורה לד' השבה"ל בדעת החת"ס, בכה"ג אי"צ לקבל מי שפרע, ועי' ערך ש"י סי' ר"ד ב', דבספק אם חייב במי שפרע יכול לחזור, ואי"צ לקבל עליו מי שפרע, וא"כ בניד"ד לכאורה מצי לחזור ואי"צ לקבל מי שפרע. נה. וכן כתב לי הגאון רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א רב אב"ד קהל חסידים רוממה וז"ל, כיון דחייב בבידוד, ואילו הוה ידע לא היה משכירו, ממילא הוי מקח טעות, ובטל, ואם הבעה"ב לא היה יכול להשכירו לאחר אין על החתן לשלם כלל, כיון דנתבטל המקח. ואם היה יכול להשכירו לאחר, יש לדון בזה, דבשו"ע סי' רל"ב סכ"א ובנו"כ, [עי' משפ"ש שתמה על השו"ע, דפסק כהרמ"ה דחייב לשלם, דבתוס' ב"ב צ"ב,;

השכירות, הבחור חייב, והבעה"ב שגרם ההפסד לבחור ע"י הביטול אי"צ לשלם לבחוריו.

ז. מי שחולה בוירוס והלך לרופא ולא סיפר לו שהוא חולה, ואח"כ נודע לרופא, והוצרך ליכנס לבידוד ונגרם לו הפסד ממון שלא יכול לעבוד במשך שבועיים, בפשטות החולה פטור דהוי גרמא בנויקין, ובפרט אם החולה לא ידע בבירות שהוא חולה.

סגולות להינצל מחולי

א. אמירת פרשת הקטורת בכוונה מתוך קלף, בבוקר ובעת הערב.

ב. אמירת פרק שירה, ובפרט מאשמורת הבוקר.

ג. לומר בכל יום את סדר יה"ר שאומרים אחרי קריאת התורה בשני וחמישים.

ועי' ש"ך שם ובנתיח"מ, ומה דהבעה"ב ביטלו, הרי הוא גרם לכך, ופשוט דאין הבעה"ב חייב.

נז. ועי' במחנה אפרים (גזילה סי' יא) שכתב דאם סגר הדלת בעד חבריו ומנע ממנו מלהרויח רווח בטוח חייב לשלם כדין שבת, ומדין גרמי. אמנם מבואר שם דדווקא אי עשה כן בידים, וכאן לכאור' לא נחשב כעשייה בידים, ויל"ע. ועי' בנאות מרדכי למו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א שמחייב בזה.

נח. מובא בסדר היום.

נט. עי' מש"כ בגליונות עץ ארז בקונטרס הסגולות על ספר סדר היום שכותב הבטחה ברורה למי שאומר קטורת בקלף בכוונה בבוקר ובערב, לא ינזק.

ס. כך תיקן זקניי הק' בעל החתם סופר זיע"א בעת תקופת המגיפה הקשה שהיה בימים

נו. וכן כתב לי הגאון רבי משה יצחק טעמפלער שליט"א רב אב"ד קהל חסידים רוממה וז"ל, ולענין הקייטרינג, עי' שו"ע אה"ע סי' נ', דבמנהג העיר לעשות סעודת אירוסין וביטל אחד מהצדדין השידוך חייב לשלם הוצאת סעודה, וצ"ע דבסי' רל"ב ס"כ, במקח טעות והוציא הוצאות פוטר המחבר, ובטו"ז שם, ובשע"מ סי' שפ"ו, תירצו, דבהך דסי' רל"ב מיירי בענין שלא ידע המוכר שהזרע רע ואינו עושה כלום בשעת ההיזק, משא"כ בהך דאה"ע, בשעת החזרה עצם ביטול השידוך הוא מעשה ההיזק, וא"כ בניד"ד שידע בשעת שהזמין שמקח טעות הוא יש לדון דעצם ההזמנה בלי להודיע, הוי היזק גמור.

אבל אי"צ לזה, דהרי פשוט דהחתן נתחייב לבעל הקייטרינג, כמבואר בסי' של"ג ס"ה,

- ד. לומר בכל יום פרק קיט בתהילים, ובפרט בערב שבת ושבתאי.
- ה. לנצל את אשמורת הבוקר בתפילה ותחנונים, ובפרט באשמורת הבוקר של יום שלישיכ.
- ו. לתת מטבעות של 'כסף' לפני שהולכים לישון בלילה, ובפרט לפני קיום מצוה. וכן לתת הצדקה לתלמידי חכמים למזונם דייקאמי.
- ז. לכתוב רשימה של הודאות להקב"ה על כל הטוב שהיטיב עמנוסד.
- ח. להתפלל וללמוד עם תפילין כמה שאפשר לויס.
- ט. לומר פרק כ' בתהילים ג' פעמים בכוונה ואח"כ לומר בקשתו, ועי' בהערהסו.

ביסוד הפסוק "זובח תודה יכבדני", שמי שמודה לה' כדת זוכה לראות הדרך לישועת ה'.

סה. עי' בפסקי הלכות עץ ארז תש"פ, וכן באגרות עץ ארז לענין דין תפילת מנחה עם תפילין. ומו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א מביא בספרו דזה עומק הפשט במה שאומרים בשיר הכבוד, פארי עלי ופארי עליו וקרוב אלי וכו', ודו"ק.

סו. בסדר היום מובא שאמירת פרק כ' אמירתה מסוגלת להצלחה. אולם רבינו הגרא"מ שך זלה"ה סיפר בשם סבא קדישא החפץ חיים זלה"ה שיש לאומרו שלשה פעמים ואח"כ לבקש מעומק הלב. ויש הבטחה מהחפץ חיים שאותה התפילה מתקבלת. וסיפר לי יו"ר עזר מציון, הרר"ח צ'ולק, שאחרי שאמר לו הגרא"מ שך ז"ל את הסגולה הנ"ל אמר לו בזה הלשון: און איך זאג אז סיו בדוק ומנוסה, עכ"ל קודשו.

הנוראים והמסוכנים בימיו. וכך אמרתי לנהוג בהקלתינו במעלה אדומים יע"א. וע"ע פניני עץ ארז בביאור התפילות של היה"ר למנוע משחית ומגיפה מעלינו ומעל כל עמו ישראל, אמן.

סא. כך מבואר בהדיא בספר סדר היום, וכותב על מעלת פרק קיט שהוא כאמירת כל התהילים ממש וכולל הכל.

סב. כך מבואר בווהר הק', ובמיוחד ביום שלישי מכח זמנו של סגולתו של אברהם אבינו. וידוע שהחזו"א אמר שהבכיות של כמה פרקי תהילים באשמורת הבוקר מסוגלים ביותר.

סג. כך מובא מזקיני הק' הגרע"א זלה"ה כסגולה לזרע של קיימא, ופשוט שהוא סגולה גם לבריאות הגוף והנפש של זרע של קיימא.

סד. כך מבואר בקונטרס זבח תודה - עץ ארז, בביאור דברי זקיני הק' הגרע"א זלה"ה,

י. להתפלל לרחמים ולהצלת ישראל בעת הגבהת ספר תורה ובפרט בשבת
במנחה^{סו}.

יא. ללמוד ולהידבק באיזה ספר קדוש כדי שהמחבר ימליץ טוב עבורו^{סח}.

שולחנו בעולם הזה, ישב עם ספרים ערוכים
על שולחנו בעולם הבא, ומי שדבוק לספר
של קדמון בעולם הזה, אותו קדמון מגיע
לקבל את פניו בעולם הבא. והן הן הדברים,
שבעל מחבר הספר ימליץ טוב בעדו בזה
ובכא.

סז. עיי' בגליונות עץ ארז על סדר היום, על
גודל העת רצון בעת הגבהת ספר תורה.

סח. עיי' מש"כ בזה בגליונות על ספר
חסידים מרבינו יהודה החסיד, ומובא גם
בעץ ארז על ספר שירת סופר, בביאור
דבריו, שמי שישב עם ספרים ערוכים על

סימן יד

בענין בפייה על חיסון קורונה לילדים במוסדות החינוך

בקבלת עדות אות ו' הזכרנו הנידון אם מוסד לימודים יכול לכפות על התלמידים לעשות חיסון לקורונה, ושמי שלא מחוסן לא יכנס בין כתלי המוסד. להלן מובא מכתב עם דו"ד בענין זה

שאינם מחוסנות. ומאידך המורה וצית
הספר טוענים שזה סכנה פחות וזה
סכנה יותר.

והנה, מלינו צפוסקים שדנו כעין זה על
אודות החיסון למחלה מסויימת
שהיתה צעזר, ויש מן הפוסקים שדנו
לומר למנהלי המוסדות, שיש זכות להורי
הילדים המחוסנים לדרוש שאותם הילדים
שאינם מחוסנים לא יכנסו ללמוד בתלמוד
תורה יחד עם צנס מחמת חשש הדצקות
וכו', ושאינן האצ רשאי לסמוך על מיעוט
רופאים ולסכן את הציבור.

אמנם נראה שאין זה דומה לנידון דידן,
היות שכעת עתה קיצלנו צאפי
תלתא את עדותם של רופאים מומחים
[אך ורק קונצנזיונליים] צעלי ותק רב
כמנהלי צתי חולים רגילים וצתי חולים
לילדים, ראשי אגפים ומחלקות צצתי
חולים שונים, וכן רופאי משפחה וילדים
צעלי ותק של שנים רבות. וכל הצכירים

למעלת כבוד הגאון המפורסם בעל
ה'חוקי חיים' שליט"א, ר"מ בישיבת מיר,
חבר התאחדות הרבנים ליוצאי ארה"ב
בא"י, ודיין ומו"צ בשכונת מנחת יצחק
בעיה"ק ירושלים ת"ו.

על דבר הנידון שהגיעו לצית הוראה של
הדר"ג מפי הוריס צצית ספר לחינוך
הצנות צעיה"ק, שהמורה אסרה על ששה
צנות שאינם מחוסנות צחיסון קורונה
להגיע לצית הספר. והורי הצנות קיס
להס כרופאים שונים האומרים שלא ליקח
חיסון לצעירים וחוששים לסכנה.

והמציאאות היה, שמתוך ששת הצנות
היו שמים מתחת גיל י"ב
שנה, ועדיין לא מאושר להס מצד משרד
הצריאות ליקח החיסון, ולכן לאותם
שמים הסכימו לחזור. ומעתה טענו
הארצעה האחרות, שעד כמה שיש שמים
שאינם מחוסנות, א"כ ממילא יש סכנת
הדצקות צכיתה, ומה יזיק עוד ארצעה

משרד הבריאות (עצמו) לאותם שאינם מחוסנים. [ובזה יהיה זדיקה מעולה אפילו יותר מהחיסון עצמו, שאחר החיסון יש שחוזרים ונדזקים בחולי, משא"כ ע"י הזדיקה הרי זה חזקה דהשתא שאין לו כעת את החולי. ואפילו במוסד הגדול צירושלים לילדים מיוחדים, שהמערכת החיסונית שלהם חלשה, וסכנתם מרובה ציטר שאת, אישרו להורים שאינם מחוסנים להכנס ע"י 'זדיקה מהירה' בסמוך לכניסה]. וכיון שיש פתרון כזה, ודאי לענ"ד אי אפשר לכפות לחסן את הילדים. ויש לדון זדיני חו"מ על מי מוטל חיוב התשלום של הזדיקות היומיות.

ולבאו' אם המוסד יכריח את ההורים לחסן את ילדיהם, ולצסוף ח"ו הילד יכנס לסכנה, יהיה האחראי על המוסד מחוייב בזיקוני תשובה וכפרה, וכמוש"כ זקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה (אר"ח סי' קעז) זנידון גזירה ששפכה לפי המשרתת נפט זמקום סם חיים ומתה, עי' שס. (ועי' באריכות במנח"י ח"ג סי' קד וסי' קה בענין רופא שכיון להזריק סם חיים וטעה והזריק בזריקה סם המוות).

וידידי גדמ"ש הגאון רבי עמרם חסידא פריד שליט"א כתב לי: "נכון להלכה שאי אפשר לכוף". ועוד אמר לי הגאון הנ"ל זעל פה, כלפי הנידון זדיני חו"מ, דאם ילד נפגש בחולה ויש חשש שדזק ממנו, ויש לזיה"ס זכות לתצוע שיעשה זדיקה, על ההורים לשלם את

הנ"ל זלא יוצא מן הכלל אמרו שלקחו לעצמם וכן הורו לאחרים לקחת את כל החיסונים זעבר עד החיסון לקורונה, אולם זנידון דידן המלינו לא לקחת את החיסון קורונה לילדים, מפני חשש סכנה זלקיחת החיסון עצמו. ואפילו פרופסור יועץ זכיר למשרד הבריאות ומראשי מכון מחקר זאחד מהקופ"ח הגדולים זארץ ישראל, הודה לפנינו שהוא זאמת "החלטה קשה" (כלשונו) אם לתת החיסון לילדים.

ועל פי זה נראה זנידו"ד אין כלל רשות למוסדות לכוף על כל ההורים לתת החיסון לילדים, זעת שההורים נוקטים כדעת הרופאים הנ"ל הממליצים למנוע מהחיסון, וכזר קצע לנו זקני הק' החת"ס זיע"א (שו"ת יו"ד סי' עז) ד"מי התיר ליכנס זספק נפש להמית או להחיות".

ובפרט דאין כאן סכנה ממש שנמצא לפנינו, זזחקדי שמים לא ראינו זשנתיים האחרונות שהקורונה גורם לסכנת חיים זכלל הילדים, אלא הוא חשש רחוק [או רחוק מאוד], והוא נידון חדש שאינו דומה לחיסונים הקודמים כעדותם של כל הרופאים הזכירים הנ"ל.

ועוד יש זזה, שכתב לי הפרופסור אלון מוזס מומחה למחלות זיהומיות מזניה"ח הדסה, שאפשר להמשיך להפעיל זית ספר אפילו כשיש אחוזים גבוהים של ילדים שלא מחוסנים, על ידי שיעשו זדיקות יומיות (המאושרות ע"י

זוֹק"ל לְכַאוֹ' יֵשׁ לוֹ כַח לְקַצֹּעַ כֵּן, אִלּוּם לְדַבְרֵי הָאֲצָן יִשְׂרָאֵל זֹק"ל יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק שְׂמַח אִין לוֹ כַח לְקַצֹּעַ כֵּן. עוֹד יֵשׁ לְדוֹן אִם שֵׁיךְ כֹּאן נִידוֹן שֶׁל הַמוֹלֵיחַ מִחֲצִירוֹ עֲלֵיו הַרְאִיָּה. וַיֵּשׁ לְדוֹן. (וּבְשִׁיעוּרֵי עֶץ אֲרוֹ עַמ"ס ר"ה בִּיאֲרֵנוּ יִסוּד כַח הַשְׂרָרָה לְעִנֵּין יְרוּשָׁה וְרַבְנוֹת, שֶׁכֵּבֶר קִבֵּעַ זְקָה"ק הַחַת"ס זִיע"א יִסוּדוֹת בְּתוֹבוֹתָיו לְעִנֵּין זֶה, וְאִכְמ"ל. וַיֵּשׁ לְדוֹן בְּגֵדֵר הַדְּבָרִים לְעִנֵּין שְׂמַעְתַּחֲיָן).

וְהַגְּאוּן הַגְּדוֹל צֶעַל הַשְּׂצַט הַקְּהָתִי שְׁלִיט"ח אָמַר לִי: "פְּלֹא הַדְּבָר מִמֶּשׁ, כֹּל יוֹם מְגִיעִים אֵלַי עוֹד וְעוֹד עֲדוּיוֹת מְכַלִּי רֹאשׁוֹן עַל מְקָרִים שֶׁל תּוֹפְעוֹת לוֹוֵאֵי קִשּׁוֹת מִהַחִסּוֹן הַשְּׁלִישִׁי, דְּבָרִים שֶׁלֹּא רִאִיתִי וְלֹא שְׂמַעְתִּי צְחִיסוֹן הַרֹאשׁוֹן וְהַשְּׂנִי, חֶלְקֵס נָשִׁים שֶׁנִּפְגַּע מִחֲזוֹר הַוּסְתוֹת שֶׁלֹּהֶם אֲבָל זֶה לֹא סַכְנַת חַיִּים, וְחֶלְקֵס מְדוּבָר עַל סַכְנַת חַיִּים מִמֶּשׁ צֶלַצ וְכַדוּמָה". [וְהוֹסִיף לִי צֶה"ל הַגְּאוּן צֶעַל הַנְּתִיבוֹת אֲדָם שְׁלִיט"ח רְצָה דִּהְעָה"ח רַמַּת שְׁלֵמָה וְנִשִּׂיא מִכּוֹן 'רְפוּאָה וְהַלְכָה' יָד רַמָּה צִירוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיָּה לוֹ צִאֲחֻרוֹנָה צְמִיכּוֹן כַּמָּה מְקָרִים שֶׁל הַפְּלוֹת וְאִפִּילוֹ מִמֶּשׁ לְפָנֵי הַלִּידָה רַח"ל אֲלֵל נָשִׁים אַחֲרֵי הַחִיסוּנִים].

וְהוֹסִיף צֶעַל הַשְּׂצַט הַקְּהָתִי שְׁלִיט"ח וְאָמַר, שֶׁצְחו"ל הַרְצָה רּוֹפְאִים צְכִירִים צְצָחִי חוֹלִים אֲוֹמְרִים לֹא לְקַחַת הַחִיסוֹן כֻּלָּל, וְאִפִּילוֹ לְמַצּוּגָרִים וְכ"ש לִילָדִים. וְאִלּוּם, יֵשׁ לְצַחּוֹן הַיֵּטֵב הַמִּשְׁךְ הַמִּנְצֵב צְחוֹמֵר חוֹלֵי הַקּוֹרוֹנָה אֲלֵל הַיִּלְדִים, הַיּוֹת שֵׁשׁ רּוֹפְאִים שֶׁפָּרְסָמוּ

הַצְּדִיקָה, אֲבָל אִם אִין סִיבָה לְחַשׂוֹשׁ שֶׁנִּפְגַּשׁ עִם חוֹלָה, אִי אֲפִשֶׁר לְכוּף אִתּוֹ הַהוֹרִים לְשִׁלֵּם עַל זֶה. עַכ"ד. וַיֵּשׁ לְדוֹן עוֹד.

וַיֵּשׁ לְהַסְתַּפֵּק וְלְדוֹן עַל פִּי מָה שֶׁשְּׂאֵלְתִי לְהַגְּאוּן הָאֲדִיר רַחֲצ"ד יְרוּשָׁלַיִם צֶעַל הָאֲצָן יִשְׂרָאֵל רְצִי יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב פִּישֶׁר זֹק"ל, עַל רֹאשׁ יִשִּׁיבָה שֶׁנִּפְטָרָה אָמּוֹ, וְרוֹנָה לְהַיּוֹת שֵׁ"ץ צִישִׁיבָה, וְכַזֵּר יֵשׁ שֶׁסּ חַיּוּב שֵׁשׁ לוֹ קְצִיעוֹת לְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הָעַמּוּד, הָאִם לְרֹאשׁ הַיִּשִּׁיבָה יֵשׁ כַח לְדַחּוֹתוֹ, וְאָמַר לִי "וְכִי הַרֹאשׁ יִשִּׁיבָה הוּא כֶּהֵן גְּדוֹל".

וּבְשִׂשְׂאֵלְתִי שְׂאֵלָה זֹו לְמַרְן הַגְּרִי"שׁ אֲלִישִׁיב זֹק"ל שֶׁאֵל אֲוֹתִי: "הוּא צֶעַלִים אֲוֹ לֹא צֶעַלִים", וְאָמַרְתִּי 'הוּא רֹאשׁ יִשִּׁיבָה', וְחֲזַר וְשֶׁאֵל "הוּא צֶעַלִים אֲוֹ לֹא צֶעַלִים", וְאָמַרְתִּי 'הוּא מוֹסֵר שִׁיעוֹר כֻּלְלִי, וְשׁוֹב חֲזַר וְשֶׁאֵל "הוּא צֶעַלִים אֲוֹ לֹא צֶעַלִים", וְחֲזִינֵן לְדַעַתוֹ שֶׁהַקּוֹצֵעַ הוּא שֶׁסּ וְתוֹרַת צֶעַלִים שֶׁל הַמְּמוֹנָה (וְלֹאֵו דוֹקָא בַּעֲלוֹת בְּגַדְרֵי חו"מ, אֵלֹא כַח מְמוֹנָה), וְמִי שֶׁהוּא מְמוֹנָה כְּצֶעַלִים יֵשׁ לוֹ כַח לְהַחֲלִיט כֻּלָּל עַל הַמוֹסֵד.

וְלִפִּי"ז יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק וְלְדוֹן הָאִם יֵשׁ לְמְמוֹנָה עַל הַמוֹסֵד כַּח שֶׁל צֶעַלוֹת לְהַכְרִיעַ וְלְקַצֹּעַ מָה שֶׁרוֹנָה צְעִינֵן הַחִיסוֹן, וַיְהִיָּה יוֹכֵל לְוַמֵּר שֶׁאִינוּ מְסַכִּים שִׁיכְנֵס תְּלַמִּיד לְמוֹסֵד צְלִי חִיסוֹן אֲוֹ צְלִי צְדִיקָה יוֹמִית, וְמִי שֶׁאִינוּ רוֹנָה לְשִׁלֵּם עַל הַצְּדִיקָה אִינוּ מִתִּיר לוֹ לְהַכְנִס. וְלִפִּי דְבָרֵי מַרְן הַגְּרִי"שׁ

להנות מהוראותיו ופסיקותיו, ויה"ר
מלפני אבינו אב הרחמן שלא תצא תקלה
מתחת ידינו

ערב ר"ח כסליו תשפ"ב

מנאי המכברו בלב ונפש

הק' אברהם יחיאל סג"ל דיימש

אב"ד מעלה אדומים

שחוששים מאוד למקרה שיהיה לילדים
חולי קורונה יחד עם חולי שפעת,
וכשנדע המציאות צוה נצטרך לדון
שוב. ועכ"פ לענין כפיה צמוסדות
החינוך, פשוט שאין להנהלת המוסד
אפשרות לכופ את ההורים על זה.
עכ"ד.

בברכה מעומקא דליבא שיזכה להאריך
ימים על ממלכתו וכל ישראל ימשיכו

מו"ר הנשר הגדול הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א
כתב לי על מכתבי בנידון זה:

לדידי, ולהכי אין אני עניא נחית לענין זה
וכל דכותיה. הדוש"ת כל הימים.

מרדכי גרוס

גאב"ד הניכי הישיבות בארה"ק

בידוע לרומעכ"ת כי מיוס עומדי על
דעתי איני כותב ומפרסם צענייני
ליצור, ומעכ"ת רב גוצרי' מקדמא דנא
צצירורי הלכתא גצירתא כדת של תורה,
וצהא העמיד צי"ד חשוב, ולא נלכא

סימן זז

דעת הרופאים בענייני הקורונה בשנת התש"פ

26 אפריל, 2020

המחלקה למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות

פרופ' אלון מזוז

בית החולים האוניברסיטאי הדסה

שאלות ותשובות הרב דויטש

א: האם לדעת כבודו אפשר להסביר לציבור את ההבדל בין לעמוד בתור למכולת או בסופרמרקט כמובן בהשתדלות של עמידה מרחק 2 מטר הגם שכשמשלמים אי אפשר לעמוד 2 מטר, לבין לעמוד בחנייה גדולה של בנין עם זהירות יתירה של לפחות 2 מטר מרחק כדי להתפלל במנין של 10 אנשים, הרי לכאוי המכולת יכולה להיות יותר מסוכנת?

תשובה:

עמידה בסופרמרקט לדעתי מסוכנת קצת יותר כי קשה יותר לשמור על המרחק הנדרש. בתפילה אנשים מודעים יותר לחשיבות השמירה על מרחק.

ב: האם כבודו חושב שיש צורך בבית ברוכת ילדים שיהיה לכל ילד מגבת פרטי?

תשובה:

כדאי מגבת פרטית בימי הקורונה אך גם בימים רגילים.

ג: עד כמה חשוב לדעת כבודו לנקות סטרילי את השירותים בבית כשכלל בני הבית יש בין-1-3 שירותים בבית והאם זה מקום יותר שאפשר לקבל או להעביר זיהומים?

תשובה:

נקיון השירותים במסגרת הבית הפרטי בימי קורונה אינו צריך להיות שונה מימים אחרים.

ד: לדעת כבודו איזה סוג מסכה נכון לקנות והאם יש הבדל בין מבוגר לילד?

תשובה:

המסיכה הנדרשת היא "מסיכה כירורגית". אין צורך במסיכה המיוחדת הנקראת N95. אין הבדל בין ילדים למבוגרים.

ה: כל כמה זמן מומלץ לדעת כבודו להחליף מסכה ומתי זה חיוב להחליף לדעת כבודו ואם אפשרי בשעת הדחק להשתמש במסכה של אחד מבני הבית האחרים?

תשובה:

שאלה שאין לה תשובה ברורה. כדאי לא להחליף מסיכה בין בני משפחה. הזמן להחלפה של מסיכה תלוי בחשיפה. אדם שמשותמש במסיכה לאורך כל היום כדאי להחליפה פעם או פעמיים ביום. אדם שמשותמש במסיכה רק מדי פעם כשיוצא מהבית לזמן קצר, אפשר להחזיק בה יותר זמן.

ו: אם יש אפשרות לדעת כבודו לכבס את כל המסכות ביחד (כמו ששמעתי נהוג במשפחות מסוימות) בבית או שצריכים לקנות כל פעם מסכות חדשות, ואם אפשרי שינקו?

תשובה:

רב המסיכות אינן ניתנות לרחצה. אם אלו מסיכות בד ניתן לרוחץ ביחד.

אם יש הבדל אם מנקים במים קרים או במים חמים?

תשובה: רצוי לרוחץ במים חמים 60 מעלות לפחות.

ז: איך כבודו ממליץ ששומרים על תינוק או ילד קטן שכמעט בלתי אפשרי להלביש לו מסכה?

תשובה:

הילדים עד גיל 9 נמצאים בהרבה פחות סכנה. באופן טבעי להרחיק מזרים מבוגרים.

ח: במקום פתוח כשאין אנשים 5 או לפעמים 10 מטר סביב, האם יש צורך ללבוש מסכה, או לקצר את זמן ההשהיה במקום, ואם כן לכמה לקצר את זמן ההשהיה?

תשובה:

המחלקה למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות

פרופ' אלון מוזס

בית החולים האוניברסיטאי הדסה

אם אין אף אחד בסביבה אין צורך במסיכה. תמיד צריך לזכור שלפעמים תפגוש אדם באופן מפתיע ולכן חייבת להיות מסיכה בכיס.

ט: האם כבודו חושב שצריכים לחשוש לדעת המומחים מפורסמים מסויימים שהמסכה גורמת פי כמה הסיכויים לקבל את הוירוס, ואם כן איך אפשר להיזהר, ואם כבודו לא חושש לדיעות הנ"ל, למה לא?
תשובה:
 אין ספק שהמסכה עוזרת. בעיקר למנוע העברה מחולה לאדם בריא. אך היא גם מגינה על אדם בריא מחולה. כדאי להקפיד לא לגעת במסיכה בחלק החיצוניים בידיים.

י: אם לדעת כבודו יש ענין להשתדל בוויטימינים למיניהם, (כמו שפרסמו בעיתונות בשם אחד הרופאים הטוענים שוויטימין C היא מה שנותנת מיד לכל חולה הנגיף), והאם באמת יש בו משום מניעת הוירוס המדובר, והאם יש לכבודו עוד וויטימינים שיוכלו למנוע את הוירוס? (יש בזה חילוקי דינים כלפי לקיחה בשבת לכן אם אפשר שכבודו יסביר את את דבריו כדי שנוכל לתרגם את זה לשפה הלכתי לציבור בבקשה).
תשובה:
 למיטב ידיעתי אין ללקיחת ויטמינים כל השפעה על הידבקות בוירוס.

יא: פרופ' בכיר חשוב מאוד, ראש מחלקה בבית חולים בירושלים, ביטל בפניי את הענין של המסכה כשראה אותי ליד המשרד שלו, "מסכה למי שיש לו זקן כזה לא מועיל כמעט בין כך... עכ"ד. עד כמה כבודו מזדהה עם הדברים של הפרופ' הנ"ל. והאם יש מן האמת עד כמה זה מסכן (את עצמו או אחרים) לדעת כבודו ללכת (כאילו) בלי מסכה (פירוש עם זקן)? (יש בזה הרבה השלכות בהלכה למעשה, והם הדברים החמורים המקובלים ביותר בתולדות היהדות ובפרט אצל הקהילות החסדיות, לכן חשוב לנו ברשות כבודו לקבל תשובה מדויקת מהו בגדר של חשש פיקוח נפש ומהו רק בגדר של זהירות יתר בעלמא).
תשובה:
 ככון הדבר שהזקן פוגם בייעילות של המסיכה. בעיקר אם מדובר בזקן ארוך מאוד. מטרת המסיכה למנוע כניסה של אוויר שלא דרך המסיכה על ידי הצמדות לעור. הזקן מפריע. למרות האמור לעיל, גם בעלי זקן חייבים לעטות מסיכה.

יב: בתקופתנו אם אחד נותן מעיל או בגד אחר ללבישה, (בהלכה מדובר הרבה בלבישת טלית גדול לתפילה או לקריאת התורה), האם יש חשש סכנה ללבוש בגד של מישהו זר, באופן שכלל הידוע בעל הבגד אינו חולה או אפילו חשש חולה. אולם על שתייהם יש להיזהר על מרחק 2 מטר ממילא על שתייהם יש הוראות זהירות. ואם לדעת כבודו יש חשש בצירוף הנ"ל עד כמה יש להיזהר אם כבר קיבל שמעון את בגדו של ראובן האם אפשרי שראובן יקבל בחזרה את הבגד משמעון, ואם כבר לקח את הבגד מהחניש האם יש צורך להוריד או שיש חשש שזה עבר למי שכבר הלביש את הבגד?
תשובה:
 אדם שחולה בניגף קורונה יכול להדביק גם על ידי מגע קרוב של חפצים שלו כולל בגדים. רצוי שכל אחד יישאר עם הבגדים שלו.

יג: יש שמועות שצריכים להיזהר בהעברת מטבעות של כסף בין אנשים. האם לדעת כבודו יש דרך לקבל מאנשים מטבעות ואז לנקות את הידיים ביחד עם המטבעות בסבון? (יש בזה חשיבות בהלכה היות שיש פוסקים שכותבים שיש סגולה לפרנסה להרים מטבע אפילו שאינו שוה פרוטה כ-10 אג', או לתת פרוטות ומטבעות לצדקה באמצע התפילה, אם יש לחשוש לדעת כבודו ומפני סכנה אמיתית ולא להתעסק כלל במטבעות בימים האלה, או שיש בעצם גם חשש סכנה בשטרות של כסף גם, ולכן אין הבדל כל כך? (וידוע שהרמב"ם כותב להיזהר כל השנה מלהכניס לפה מטבעות של כסף, והן הן הדברים לכן יש מקום לדון בזמן המגיפה מה דינו).
תשובה:
 באופן כללי חפצים שנוגע בהם חולה קורונה יכולים להעביר את הנגיף. אבל המחלה אינה עוברת דרך העור. הנגיפה בחפץ, למשל מטבעות, יכולה לגרום להדבקה רק אם לאחר הנגיפה בהם האדם מכניס את היד לפה, לעיניים או לפנים בכלל. על כן אחרי שנוגעים בחפצים כולל כסף, יש לחטא ידיים עם תכשיר אלכוהולי.

המחלקה למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות

פרופ' אלון מוזס

בית החולים האוניברסיטאי הדסה

יד: אם יש עדיפות לדעת כבודו להשתדל להרחיק את הילדים אחד מהשני כדי שלא ידבקו אחד את השני, ואם כן אם נכון להשתדל שלא ישנו אחד ליד השני כמו תמיד אלא במיטות קומה.... או בגלל שהם בין כך בבית אחד ובקשר כל הזמן אז אין באמת הבדל?

תשובה:

ילדים בבית ביחד ינהגו כפי שהם רגילים. קשה מאוד למנוע הדבקה בתוך בית ולכן אינני מציע לשנות הרגלי שינה. כפי שציינתי, אנו למדים לאחרונה שילדים בסכנה קטנה מאוד מהמחלה וכנראה גם מדבקים פחות מכפי שחשבנו.

טו: האם לדעת כבודו יש ענין לנקות היטב בתדירות גבוהה תחת הציפורניים ממקומות אחרים ועד כמה לדעת כבודו זה חשוב לנקות דווקא עם אלכוהול או להשתמש בסבון גם מועיל, ואם כן כל כמה זמן כבודו היה ממליץ שזה חובה לנקות?

תשובה:

הסבון מוריד כלוך שאלכוהול אינו מסוגל להוריד. כך שאם יש לכלוך הנראה לעין נכון לשטוף בידיים במים וסבון. השימוש באלכוהול הורג חיידקים ווירוסים באופן יעיל מאוד. בתוך הבית אין צורך להרבות בשימוש באלכוהול. כשחוזרים מבחוץ (מהסופרמרקט, מטיל בגן, מבית הספר, נסיעה באוטו ועוד) רצוי לחטא ידיים היטב באלכוהול. כשנמצאים בחוץ ונכנסים למקומות בהם היו אנשים נוספים שנגעו בחפצים כדאי לחטא ידיים לאחר נגיעה. לכן רצוי שיהיה אלכוהול זמין במצב כזה.

טז: אבא שקיבל הירוס ונמצא בבית ולא אושפז היות שיש לו רק חום וקצת שיעול אבל עייף וחלש, והוא עם אשתו ו-8 ילדיו, מה עליו להשתדל לעשות כדי שלא ידבק את כל בני הבית?

תשובה:

הדרך הנכונה היא להפריד בין האב החולה לשאר בני המשפחה היא שהחולה יהיה בחדר נפרד, לא יבוא במגע קרוב לשאר בני המשפחה. ישתמש במסכה ובכפפות בזמן שיוצא מהחדר לשירותים או למקום אחר.

יז: לדעת רופאים מסויימים הדבר הכי טוב לריפוי מהוירוס (במצב קל) זה לישון, האם כבודו חושב שזה נכון, ואם עוזר להורות למשפחה לישון יותר בתקופה הזו כדי למנוע את הוירוס או שזה רק רפואה כשכבר חולים, והאם יש עוד עצות לחולה קל בבית, לרפות את עצמו לדעת כבודו?

תשובה:

אין שום הוכחה ששינה מונעת הדבקה בגניף או עוזרת לריפוי.

יח: יש הרבה רבנים צריכים לנגוע ולבחון היטב בדים שיש עליהם זיעה ממקומות פנימיים בגוף האדם. האם לדעת כבודו הבדים האלה יכולים להביא זיהומים יותר בעצם הכניסה לבית ואם השתמשות במסכה וכפפות לדעת כבודו מספיק כדי לבלום זיהום. ואם יש הבדל עם הזיעה כבר יבשה וישנה או טרי ולחה?

תשובה:

הגניף נמצא בעיקר בדרכי הנשימה. זיעה אינו מקום מיוחד. צריך לשמור ממגע. אין הבדל אין זיעה כזאת או אחרת.

יט: האם כבודו חושב שיש לחוש שמשפחה שיש להם בריכה פרטית קטנה סגורה שמכניסים חומר ניקוי כמו שמומלץ כל השנה לגודל של בריכה כזה?

(הני"ל זה שאלה שיש בו השלכות הלכתיות היות שיש הרבה אנשים שמקפידים מידי יום לטבול במקוה או לפחות בטי' קבין, [פירוש 233 ליטר לדעת המחמירים ו160 ליטר לדעת אחרים] מים כל יום, ואחרים קנו לעצמם מין בור בגובה כמטר וחצי ואורך כמטר וזה בניי שיהיה מעין טהרה של 40 סאה בתוך מקוה. האם דעת כבודו יש חשש סכנה לכל המשפחה להשתמש בזה כמובן לא בבת אחת אלא בזה אחר זה עם חומרי ניקוי כמומלץ פעם ביום לבור מים בגודל כזה).

תשובה:

יש לטפל בבריכה פרטית על פי הכללים המקובלים ושים כמות כלור על פי ההנחיות.

המחלקה למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות

פרופ' אלון מוזס

בית החולים האוניברסיטאי הדסה

אם פועלים על פי כללים אלו, המשפחה יכולה להשתמש בבריכה.

כ: האם לדעת כבודו יש חיוב להתקלח אחרי שימוש בבריכה קטנה שזרים השתמשו בזה בשעה אחרונה, או שאין לחשוש לזיהום באופן כזה, והאם יש זמן מסוים שאפשר לחכות ואז אין מקום לחשוש לזיהום. ואפילו אם חוששים האם פעולה של מקלחת עם סבון יכול להוריד את החשש הנייל?

(הנידון הזה גם דבר שקשה מאוד היות שיש על פי הלכה קושי גדול לעשות מקלחת אחרי הטבילה במקוה.)

תשובה:

אם בבריכה/מקוה יש כלור בכמות תקינה אין חובה להתרחץ לאחר הטבילה.

כא: מי שגר במקוה עם עוד 4 או 5 שכנים (כולם משפחות עם כמה ילדים קטנים) באותו קומה, ונודע שיש לאחד השכנים הוירוס ביחד עם אשתו וחלק מילדיו. אותה משפחה נוהגת לצאת מהדירה כדי לעלות ולרדת בבנין (עם מסכה) לצורך אישי הנצרך. האם לדעת כבודו זה יכול לגרום לזיהום לשכנים האחרים במקוה או היות שזה רק עליה וירידה קצרה מאוד וכן האם החולה עם מסכה יכול להביא לסיכון לאחרים, ומה יכול להיות השתדלות השכנים להיזהר במצב כזה וכדומה?

תשובה:

שכנים חולים חייבים להישאר בביתם ולא לצאת לחדר מדרגות. חולה שיוצא לחדר מדרגות, אפילו עם מסכה, מסכן את שכניו.

כב: האם לדעת כבודו אפשר להזמין אוכל ממסעדה או שיש לחשוש לסיכון שיש ע"י הכנות האוכל מהעובדים שאינם מוכרים להזמין מי הם או מה מצבם הבריאותי, ואם יש הבדל אם זה אוכל חם (שכאילו כבר שרף חשש זיהום) או אוכל קר?

תשובה:

אוכל חם אפשר להזמין. חימום של מעל 60 מעלות הורג את הוירוס.

כג: האם יש אפשרות להיטיב למשפחה חולי הוירוס ולקחת מהם השקית זבל או לעזור להעביר מעטפה או חבילה שלהם וכדומה, אם השתדלות של מסכה ועם כפפות עוזר לדעת כבודו להנייל או לא?

תשובה:

אם משתמשים במסיכה וכפפות אפשר לעזור. לא לבא במגע עם החולים ולחטא ידיים עם אלכוהול בסיום הפעולה.

כד: האם אחד מקפיד לא להיכנס למקוה אלא אם שמו chlorine הדרוש ולא נכנס לעצם בור המקוה אלא לבד, לא נוגע באיש מאז שנכנס לשטח המקוה עד שיוצא, ולא עומד מתלבש ליד איש פחות ממרחק של 2 מטר. האם יש חיוב לדעת כבודו ללבוש גם נעלי בית לפני ואחרי שנכנסים לאיזור המקוה והמקלחות או שאין לחשוש

עד כדי כך?

תשובה:

עדיף לא לדרוך יחף על רצפה שאחרים דרכו עליה ללא נעליים.

כה: האם לדעת כבודו יש סיכון גבוהה למבוגר (60-70-80) לטבול במקוה אם הוא עושה את זה עם כל הזהירות המונעת העברת הוירוס ממישהו זר. שהרי לצאת למכולת כולם (כולל כולם) יוצאים למכולת בהמוניהם, ובשביל דברים שהם אינם בהכרח "פיקוח נפש", ואם יש מקום לקבוע מה השיעור מגן בן אדם צריך כדי לאדם מבוגר כהנייל (וק"ו בן אדם יותר צעיר, לטבול באופן כזה.

תשובה:

הכניסה למקוה אינה דומה לביקור במכולת. האדם אינו לבוש, והלבוש נותן הגנה. אנשים אחרים לא נכנסו ללא בגדים, וכניסה ללא בגדים מגבירה את הסכנה להשאיר וירוס בסביבה. לכן יש להבין שהכניסה למקוה צריכה להיעשות לפי כללים ושמירה מקסימלית על היגיינה כדי למנוע הדבקה מיותרת. אנשים מבוגרים כדאי שלא יצאו למכולת בימים אלו.

המחלקה למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות

פרופ' אלון מוזס

בית החולים האוניברסיטאי הדסה

שאלות נוספות:

א: האם יש סכנה ממשית לקבל את הוירוס ע"י הטיסה במטוס עם מאות נוסעים להרבה שעות במקום סגור אחד.

תשובה: כן בהחלט יש סכנה.

ב: האם יש דרך למנוע את זה עד כמה שאפשר במטוס.

תשובה: למנוע לחלוטין לא ניתן. ניתן להפחית את הסיכון עם מסיכה כל הטיסה. כמו כן לנקות את סביבת הישיבה בתכשיר אלכוהול.

ג: האם יש הבדל בין טיסות של 3-4 שעות (כמו למשל לאירופה) לטיסות של 9-11 שעות נסיעות (כמו למשל מארה"ב).

תשובה: כן. בטיסה קצרה הסיכון קטן יותר.

ד: ועד כמה כבודו היה מציע בתקיפות להיזהר ולשהות את הטיסות האלה עד שיעבור זעם בקרוב בס"ד.

תשובה: אין לטוס בטיסה שאינה הכרחית. לאנשים בסיכון (מעל גיל 60 או עם מחלות רקע) כדאי לדחות כל טיסה.

סימן טז

שו"ת בדעת הרופאים בעד החיסונים לילדים, מרחשון תשפ"ב

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

Dear Rabbie Avraham Deutsch,

Thank you for your important questions. I've made my best to try and provide you with the best and most educated answers to these complex patients you selected. Please tell me if you any question or remarks.

1. Does the professor think that there is a danger (if at all) for children to take the COVID-19 vaccine?

The vaccine has proven safety in children over 12 years of age. In the younger age group of 5 years to 11 years we will soon know the results of the Pfizer trial and later the Moderna trial. We await the results of the trial which may arrive at the end of October. It is expected to be very safe in children.

2. Does the professor think that the chances of children exposing COVID-19 to adult and elderly is indeed serious?

Children are a known cause in the spread of respiratory infectious disease. We know it well for influenza for many years. It is also true for COVID-19.

3. Does the professor think that for children not to take to COVID-19 vaccine will evidently put them into danger?

From information that has gathered till now we know that the COVID-19 disease has a potential to have severe consequences and sometimes long-term effects (the so-called "Long COVID-19"). Therefore, children above the age of 12 years should get the vaccine now and once the vaccine is available for younger children, they should also be vaccinated.

4. What is the opinion of the professor regarding the publications that the chance of children be becoming seriously ill is less than 0.2% and children passing away is less than 0.1%?

Certainly children are less likely than adults to develop severe illness. The exact rate for severe illness and death is difficult to determine. Those at risk may have underlying illness like cancer, obesity, diabetes and also children under the age of one year. The mortality is certainly very low and in Israel was seen almost exclusively in children with underlying diseases. It is still unfortunate to see that

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

one out of three children admitted to the hospital will need to be in intensive care. This number is similar to adults.

- I spent this past Shabbat afternoon in the emergency room of a respectable hospital where three cases of elderly people came in after taking the 3rd COVID-19 vaccine and falling shortly after some losing their stability both physically and others even in their mind. We heard the staff explaining that the above is a known to them and they are familiar who with these side effects?
The question is how can one give the same type of vaccination to children who might also have a weak system just as the elderly people?

Much is known by now about the side effects of the COVID-19 vaccine. It is certain that the side effects from the vaccine are much, much less common than the dangers of the disease. The description above is completely detached from the reality of side effects of the vaccine in adults. So children who may have a "weak system", who are the most at risk from the disease. Therefore, they should be vaccinated to prevent the possibility of getting infected and being severely ill.

- The professor wrote me last time that children have very little chance of getting COVID-19. Is this still the approach and if yes are those chances still more than the chance of children getting side effects from the vaccine?

In the beginning of the pandemic of COVID-19 we thought that children are less likely to be ill and we now know this is not true. Many have an asymptomatic infection. This can be transferred to other children and adults who are not vaccinated.

- How does the professor believe a school of a few hundred students operate when in some of the families (sometimes even 25-50%) will refuse to vaccinate their children?

Fortunately, the Ministry of Health (MOH) and the Ministry of Education in Israel understood the importance of going to school and the problems posed by the situation that small children are not vaccinated. The solution provided by those authorities is that children will be tested for COVID-19 antigen several times a week. Although this may not be the perfect solution, we now see that this approach is able to stop the spread of disease in a class that has a child with COVID-19.

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

8. In the view of the professor how is it understood that many people who took all three vaccines and were known for being extremely careful with the rules and regulations of COVID-19 have turned shortly after the 3rd vaccine as positive with COVID-19?

We now have clear data on the prevention of the infection, prevention of severe illness and prevention of death: two doses are better than no vaccination **and also that the third dose is better than two doses.** Nonetheless, vaccines in general are not 100% effective and in COVID-19 there may also be an infection after full vaccination

9. Does the professor believe the editorials of official specialists that have served in numerous integral rolls in the medical field that the COVID-19 vaccine consists a toxic ingredient? And if the professor believes these professional's would that be a greater cause of side effects or irrelevant?

There is absolutely no data to support these false accusations of the vaccine!!

10. What is the approach of the professor regarding those who promote taking numerous vitamins which have successfully managed to get most cases recovered even without hospitalization?

In the beginning of the pandemic (more than a year ago) there was much hope put into the efficacy of several medications used in the past including some vitamins. Unfortunately, none have proved to be beneficial in medical trials. Therefore they should not be used. It is not easy to prove whether a certain medication is effective or not. Systematic, organized, controlled medical trials need to be performed for this. Most patients have a mild disease and therefore the fact that some took vitamins and recovered is far from proof that the vitamin is the cause of his recovery. Vitamins should not be used to treat COVID-19.

11. How does the professor understand what American government officials have released (on August 22nd 2021) that 12,791 deaths in the past 8 months from COVID-19 vaccination. Compared to 8,966 deaths in the past 31 years within 12-48 hours after vaccination?

There is clear data showing that deaths from the vaccine are very rare. When millions of people receive the vaccine the deaths which would have happened anyway may seem to be associated with getting the vaccine. I am unaware that there is data to support the above statement.

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

12. Did the professor hear about the evidenced given by numerous doctors that the COVID-19 vaccine can damage future fertility organs or cause difficulties in having or caring health children. If yes does the professor give it any credibility?

There is absolutely no evidence to support any effect of the vaccine on fertility. The vaccine disappears from the body very quickly. Only antibodies against the virus remain. This is true for both men and women.

13. What is the opinion of the professor regarding to what leading scientists PHD's have related in a public published studies that children are (almost) 'never' the ones to have COVID-19 in a family setting. They are (almost) 'always' just a receiver. If the study above is accurate then what would be the reasoning for one to vaccinate children for COVID-19 if anyway children are not a threat not for themselves and not for others?

I've addressed this question before. We now know that children are infected as often as adults. They are more often asymptomatic. This actually means that they can have the virus without any symptoms such as fever, cough, sore throat etc. Thus, they go around without being put in isolation and they can pass the infection on to other members of the family or their friends.

14. What would be the medical approach of the professor to relate to parents that resist vaccinating their children for COVID-19?

I would try to explain to them that since the safety of their children is obviously very important to them, they should not risk that their kids will be infected but better they give the vaccine. I would remind the parents that now we know that 10 to 20 percent of children who have infection could have long-term effect such as fatigue, tiredness and lack of energy. All these can be avoided with the vaccine. Furthermore, the vaccine is very safe. Our children receive many vaccines for the last hundred years. We were able to eradicate diseases like smallpox and polio and to decrease the number of kids infected with many other severe infections including Measles, pneumonia and meningitis. Vaccines have had a tremendous effect on quality of life and is probably the main reason for the improved health of the globe.

15. How often does the professor believe that these vaccination programs every 5/6 months be effective for?

At this point it is clear that we need three doses of the vaccine to have a strong protective effect against infection, severe disease and death from the virus. We

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

currently cannot foresee what the need will be in the future. Needing more doses of the vaccine will depend on the formation of variants of the virus, on the behavior of the public and other unknown factors. Even if we will need additional doses, this will not be different from other vaccines which need to be repeated: influenza, tetanus, typhoid and others.

16. Does the professor believe that children will have more side effects and can be more seriously in danger than adults?

As a general rule the answer is no. Children will not have more side effects from the COVID-19 vaccine than adults. One exception is a disease called myocarditis. This is an inflammation of the heart muscle. It is a rare complication of giving the vaccine in the general population and is actually less often than the complication occurs during an infection by the virus. But a group of boys aged 16 to 20 years seem to be at a slightly higher risk for this side effect than rest of population. Nonetheless, it is still a rare event and less frequent than this disease with COVID-19. Therefore, the vaccine can be given to this age group.

17. The head of the FDA released that even though he gave a final approval to the 1st & 2nd COVID-19 vaccine he still announced that in the middle age group major side effects both in the brain and heart may occur. Would the doctor agree that if the above is also true for children then the danger would be far more greater?

The FDA recently approved not only the first two doses for the whole population, but also a third dose for people over 60 years of age. The serious complications are extremely rare in those adults. The danger of severe illness outweighs the danger from the vaccine.

18. Does the professor think that a child of 1 or 2 years with consistency of receiving infections is more of a reason to vaccinate or since COVID-19 is not such a serious threat for children and the side effects for such a child with a history of medical conditions should more so refrain from vaccinating.

I've addressed this question. In the balance between the danger from the vaccine and the danger from the disease there is no question whatsoever that the disease is more dangerous. We've given the vaccine to a limited amount of children of all ages who have chronic illness, with good response and few side effects. We await the results of trials performed by Pfizer and Moderna which are being conducted in the younger age group (5-11 years) to know if the vaccine is safe and effective. The FDA will come with a recommendation at the end of October.

Department of Clinical Microbiology and Infectious Diseases

Professor Allon Moses

Internal Medicine and Infectious Diseases

Hadassah-Hebrew University Medical Center

19. How would the professor explain the report (according to experts) of MADA [Magen David Adom] that since after the vaccination programme went into full practice, the calls of women with chest pains went up by 80%?

These are rumors, which come from an unknown source. This data has never been published in a medical journal. Such information should not be taken as true and should not be taken seriously.

20. Does the professor think that the COVID-19 vaccine is in any event more dangerous than any other previous vaccines?

In fact, it looks like this vaccine is one of the safest vaccines available. We are sure about the short-term side effects –there few mild ones. We now have information collected during the last two years follow-up from the first doses of the vaccine given is the pharmaceutical studies and information from the administration of hundreds of millions of vaccination in the general

public. The vaccines are at least as safe as other vaccines given for a many years.

21. Would the professor suggest to take a specific company for the vaccines or as long as they are medically qualified to give COVID-19 vaccine in the professors opinion?

There are several vaccines which have be cleared as safe and effective by the official authorities. The FDA has approved the Pfizer, Moderna and Johnson and Johnson vaccines. In the UK the AstraZenica vaccine is given as the only vaccine. As long as the vaccine is authorized by the official offices in the Western world, I think the vaccine can be used safely and efficaciously.

וּדְרֵשֶׁת חִקְרָת

קוֹנְטֵרַם

הִיוּ מִתְרַפְּאִין

וְכִי נָחַשׁ מִמִּיתָ אוֹ נָחַשׁ מִחַיָּה
אֵלֶּא בּוֹזֵמֵן שִׁישְׂרָאֵל מִסְתַּבְּלִין כִּלְפֵי מַעֲלָה
וּמִשְׁעַבְדִּין אֶרֶץ לִבָּם לֵאבִירָהֶם שֶׁבַשְׁמַיִם
הִיוּ מִתְרַפְּאִין (ר"ה כט.).

בעת הזאת בזמן של מגיפה אשר רבים חללים הפילה בארץ ישראל ובכל העולם רח"ל, הוא זמן שצריך להתעורר ולהתחזק ביראת שמים וזוהי הרפואה האמיתית. וראוי לכל אדם להתבונן בדברי קדשו של זקני הגרעק"א באגרתו הידועה, ובוודאי היא סגולה גדולה להנצל מכל נגע ומחלה.

ובאמת שכאשר נסעתי למדינת הים והתאכסנתי אצל מו"ר הארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגעל שליט"א, מצאתי בביתו פתק ובו אגרת התעוררות זו מזקני הגרעק"א, ומודפס בו כי "טוב לאומרו מידי ערב שבת קודש", וכששאלתי את מו"ר האם האגרת הזו מוסמכת, השיב כי בוודאי כן הוא⁶. והוסיף 'יש לי את זה בכל הגמרות שלי, ואני נוהג לומר זאת כסדר במשך כל ימות השנה', וכששאלתיו מהו הענין בערב שבת דייקא, והשיב לי שכנראה המו"ל כתב כן כדי לקבוע זמן לאומרו, אך ברור שלפני רבינו שליט"א עומדים הדברים בכל עת ולאן דווקא בערש"ק. ובוודאי שראוי לכאו"א להגות בה בכל ימות השנה.

⁶ ומצאצאיו הגאונים של הגאון ר' אברהם אבוש זלחה"ה שהיה בן ביתו של הגרעק"א ומגדולי תלמידיו עד שהיה קם לכבודו ואומר שהוא אוצר הספרים שלו, שמעתי כי מקובל אצלם שאין זה כת"י ממש של הגרעק"א, אלא שאיגרת זו הייתה בביתו של זק"ק הגרעק"א ז"ע, והייתה מונחת לפניו.

אגרת התעוררות המיוחסת לרבינו עקיבא איגר זללה"ה להלהיב הלכות לאהבתו ויראתו ית'

עם הערות ופירוש עין ארו
מרבינו אברהם יחיאל סג"ל דויטש שליט"א
ראש הישיבה ואב"ד מעלה אדומים
לפרש עומק כוונת האיגרת
ולעורר לב המתבונן בעוצם נוראות ענייניה

וכך הוא דבר האגרת כפי שנדפסה באגרות סופרים:

אֵתָהּ בֶּן אָדָם צִדָּה הַכִּינָה לְךָ טָרָם יְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיַּחֲשִׁיךְ.

בְּטָרָם יִכְבֶּה נֶרְךָ תִּכְיֶן לְךָ תִּדְרֶךְ.

גִּדְרֵי אֲשֶׁר פָּרַצְתָּ בְּתֵיבֶיךָ טָרָם מִהָעוֹלָם תִּזְחַק וַיִּצְיֵאוּךָ.

דַּע אֵת אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ טָרָם יְבוֹאוּ תִימִים אֲשֶׁר לֹא תִפְצֵת פֶּלַי יְמִיךָ.

הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֵל עָפָר תִּשׁוּב וְעָפָר אֵתָהּ בְּתֵיבֶיךָ.

וְלִמְקוֹם אֶפֶל וְחֶשֶׁךְ יוֹלִיכוּךָ וְעַד הַקָּבֶר יִלְוֶנֶךָ.

זָכֵר נָא אֵת יוֹם צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ.

חִילְךָ יְהִי לְזָרִים כֹּל עֲמֻלְךָ וְאֵין לְאֵל יָדְךָ נִגְדָם לְהַרִים אֵת יְדֶיךָ.

טוֹב מוֹתֵךְ מֵחַיִּים יֹאמְרוּ יוֹרְשֵׁיךָ, בְּרוּךְ שֶׁהִגַּעְנוּ לְסוֹף יָמוֹךְ.
 יְלִידֵי בֵיתְךָ יִשְׁכְּחוּךָ, יוֹם לְשָׁנָה יִזְכְּרוּ אֶת שְׁמֵךְ.
 כָּל רֵעֶיךָ וְאַחֶיךָ יִבְגְּדוּ בְּךָ, גַּם שׁוֹכְבֵת בֵּיתְךָ תַּעֲזוֹת אוֹתְךָ.
 לָמָּה לֹא תִזְכַּר יוֹם אֲשֶׁר לָבְנִים יִלְבִּישׁוּךָ, וַיִּשְׁחָזְרוּ יָכְסוּךָ.
 בְּעֵט תִּבְנֶן יֵצֵעַ תַּחְתֶּיךָ, מִכָּל הַעֲמָל אֲשֶׁר עָמַלְתָּ בְּחַיֶּיךָ.
 גֵּר יִהְיֶה דְלוּק עַל רֹאשְׁךָ, וּבִנְגַד פֶּתַח בֵּיתְךָ יִישִׁירוּ רַגְלֶיךָ.
 סָבִיב יִתְלַכּוּן אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְךָ וּכְשֵׁתִילֵי זֵיתִים בְּנֶיךָ.
 עַל כַּפַּיִם יִשְׁאוּךָ, וּלְבוֹר תַּחְתִּיּוֹת יִשְׁכִּיבוּךָ.
 פֶּתַח פִּיךָ יִהְיֶה מְכֻסָּה וְעֵינֶיךָ, וְשִׁבְרֵי תְרָסִים עַל פְּנֶיךָ.
 צִיָּדָה תִּהְיֶה לְרַמָּה בְּמוֹתְךָ, וְלֹא יִשְׁאִירוּ בִּי אִם עֲצָמוֹתֶיךָ.
 קְרוּבֶיךָ וְאוֹתֵבֶיךָ יִשׁוּבוּ לְבֵיתְךָ, וְאַתָּה תִּשְׁאַר שֵׁם לְבָדְךָ.
 רְאֵה אֶת כָּל זֹאת בְּעֵינֶיךָ, וְשׁוּב תִּשׁוּב מֵעֲוֹנוֹתֶיךָ.
 שְׁוֹם תִּשִּׁים אֶל לִבְךָ מִשְׁפָּטֶיךָ, מָרָם כָּל אֱלֹהִים יִגִּיעוּךָ.
 הֲיֵן תּוֹדֶה לַה' אֱלֹהֶיךָ, וְאִז תִּנְנוֹת וְתִלְךָ לְבַטָּח בְּדַרְכֶיךָ.

אַתָּה בֶּן אָדָם צִידָהּ חֲכִימָה לְדָד מָרָם יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיַּחֲשִׁיחֶיהָ.

א. כוונת רבינו שהדברים מוסבים כלפי כאו"א שלומד האגרת הזו, וזהו כוונתו באומר 'אתה בן אדם', שלא תאמר כי אין הדברים מכוונים אליך, אלא חוב גמור הוא לכל אחד ואחד לחיות ולנהל את אורח חייו עפ"י אותם ההנהגות והמחשבות.

ב. פירוש, כל ילוד אשה, אפי' אדם גדול מאד נצרך לכל זה, משום שסו"ס אינו מלאך ואינו קודש קדשים ואף לא קדוש מרחם, וכמו שפירש זקניני בעל הכת"ס שא"א לומר על אדם שהוא קדוש עד עת פטירתו, שהרי כבר אמרו במשנה (אבות פ"ב משנה ד') 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך', ולמדו זאת מיוחנן כה"ג. וזהו שאמר כי חובה על כל 'בן אדם' באשר הוא שידע שכל רגע יכול הוא ליפול, וחובה עליו לראות עצמו כאילו שערי גיהנום פתוחין לפניו ומחשבה זו תמנע אותו מן החטא. וכבר כתב הנצי"ב בהעמק דבר (בראשית ב, ד) שאילו אדם הראשון לא היה חוטא היה הקב"ה בורא אדם נוסף שיהא מדיני יותר ומסוגל לחטוא, שאל"כ לא היה שייך שכר ועונש, ומבואר שכל יסוד הבריאה הוא ע"י האפשרות לחטוא ולשוב, וכך הוא סדר כל אדם ואדם, 'שבע יפול צדיק וקם'. וחובה על כל בן אדם לעבוד ולקום, כדי להציל נפשו משאול תחתית.

ג. ידועים דברי חז"ל במסכת ע"ז (דף ג, א) שהשיב הקב"ה לאומות העולם, 'שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת'. ונראה דזוהי הצידה הנצרכת להכין לקראת עולם הנצח. אך נראה שבלשון 'צידה' יש רמז נוסף, ע"פ מה שמצינו בקרא (בראשית כה, כח) 'כי ציד בפיו', והיינו שירדוף אחר המצוות ויחפש אחריהם כשם שהצייד שמחפש אחר צידו, ועוד שלא יחשוב שעיקר השכר תלוי במצוות הגדולות, אלא כל ציד וציד הבא לפניו יכניס באמתחתו לקראת עולם הנצח, בבחינת חטוף ואכול (עירובין נד, א).

ד. נראה שהוסיף כאן לשון 'לך', לרמז שאף אותם דברים שעיקר עשייתם היא עבור אחרים, כגון צדקה וחסד וחינוך הילדים או לזכות את הרבים, הכל הוא 'לך', ולא לאף אחד, והיא הצידה שתלווהו לדרכו בעולם הבא.

ה. מלשון 'ויחשיך' משמע שקאי על היום, שהשמש תבא ותשקע ועי"ז יחשיך היום. אמנם לכאורה יסודו מהאמור בקהלת (י"ב ב') 'עד אשר לא תחשך השמש' ושם משמע שהשמש עצמה מחשיכה. אך באמת לשון הפסוק תמוה כי לכאו' השמש לעולם לא 'תחשך', וכל החושך הוא רק בהעדר השמש, דהחושך ממילא אתי, וכלשון רבינו

בְּמָרָם יִכְבֶּה נִרְדֵי תְכִינ לְךָ תִּדְרָדִי. גִּדְר אֲשֶׁר פָּרְצָת בְּתִיבָה מָרָם מִהָעוֹלָם תָּוָה יוֹצִיאֲוֹדָם.

כאן. אך נראה שביאור לשון הפסוק הוא שהכנה צריכה להיות שהשמש גופא תחשך. וביאור הדברים הוא ע"פ מש"כ בספרים הק' דיום הוא בבחינת חסד ולילה הוא בבחינת דין, וכמו שמצינו בקרא (תהלים צב, ג) להגיד בבוקר חסדיך ואמונתך בלילות, והיינו דהבוקר מרמז לחסד והלילה לדין [ועי' באבדר"ע פ"א, להגיד בבקר חסדך, זה העולם הבא שנמשל כבקרים, שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך, ואמונתך בלילות זה העולם הזה שנמשל ללילות].

וכבר ידוע מזקני הכת"ס שהשמש מרמז על כח הזכר המשפיע, והירח שמקבל את אורו מהשמש מרמז על כח הנקבה המושפעת, ואף שכשחטאה א"ל הקב"ה לכי ומעטי עצמך, עתיד הקב"ה להחזיר אורה לימות המשיח, שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל, כו), וכמבואר בב"ר (פ"א סי' טז), והיינו דלעת"ל שניהם יהיו בבחינת משפיעים. אך רח"ל אפשר שיהיה גם להיפך, והשמש גופא תהא בבחינת מושפע. והוא הביאור בפסוק הנ"ל שיהא נזהר שמה השמש גופא תחשך, והרחמים יתפכו לדין. רחמנא לשיזבן.

ו. רבינו לא הסתפק במשל של ביאת השמש והוסיף להמשיל גם לכיבוי הנר, ונראה שהוא משום שביאת השמש היא בזמן ידוע ואין לחוש שתשקע קודם הזמן, אבל כיבוי הנר יכול לקרות בכל זמן מחמת מעט רוח ושאר סיבות, וכך לא ידע האדם את עתו וברגע אחד יכול לבא זמנו רח"ל. וכמו שפירש זקני הכת"ס בביאור 'ובא לציון גואל', כי ברגע א' ובהיסח הדעת יכול לבוא הגואל, כדבר דממילא, ותיכף ומיד כבר נמצא אחרי ככלות הכל, וד"ל. אך מאידך גיסא בנר יכול להוסיף שמן שידלק זמן ארוך ולכן המשיל גם לביאת שמש שכשם שא"א להוסיף על היום כך א"א להוסיף על השנים שנקצבו לו.

ז. בב"ב (דף ק:): איתא: 'דרך ערי מקלט שלשים ושנים אמות א"ר הונא מאי קראה דכתיב (דברים יט-ג) תכין לך הדרך'. ויש לפרש שזה מה שבא לרמוז שלא די שיכין לעצמו דרך קטנה אלא דרך רחבה ביותר כדגומת הדרך של ערי מקלט.

ח. כי הנה רח"ל יש אנשים שנפלו לטומאת עוה"ז, וכדי שלא יפול האדם לילך במעשים הרעים צריך לעשות גדרים וסייגים, והוא מה שתקנו חז"ל בכמה מקומות גדרים 'להרחיק את האדם מן העבירה'. ושמעתי מאחד המשגיחים שליט"א ששמע מזקן א' לפני שנים רבות, שבעת המלחמה, קודם שברח מעירו, אמר לו רבו שיקפיד על דבר

יְדַע אֶת אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיִךָ מִפְּנֵי שֶׁיִּבְרָאוּ יְמֵיךָ לֹא חִפְזָתָ כָּל יְמֵיךָ.

א', שבכל עת שיאכל דבר מאכל ישייר מקצת בסוף אכילתו כדי להרגיל עצמו לשבר תאוותיו, (והיא תענית הראב"ד המובאת ברבינו יונה ביסוד התשובה). וזה יהיה לו לגדר שלא לעבור על כל עבירות התורה. והעיד על עצמו שבזכות כך זכה לעבור את כל הנסיונות שהיו בזמן המלחמה בשלום, כי מי שיודע להציב לעצמו גדרים וסייגים יוכל לעמוד בכל הנסיונות שיהיו לו בכל ימי חייו, אף בזמנים הקשים ביותר.

וכבר הבאנו בכמה מקומות את דברי הגר"א בתיקונים, שכתב דבזמן משיח בן יוסף עיקר עבודת האדם לפרוש מאכילה ושתייה. ומו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה ביאר את דבריו עפ"י המבואר ברמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ג) דמרדיפת המאכלות צריך לחזור בתשובה, ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, ע"כ. והן הן לכאור' דברי הגר"א.

ושמעתי ממו"ר הגרר"ש זללה"ה משמיה דזקיננו בעל הברכ"ש זיע"א כי כמו במלחמה ככל שיש גדר יותר חזקה מונע יותר מהאויבים להכנס, כמו"כ ככל שהצדיק קובע יותר את הגדר מסביבו, בכך מונע הוא יותר מהיצר להכנס לליבו. והוא כוונת הפס' (חבקוק ב, ד) 'וצדיק באמונתו יחיה', כי ע"י האמונה בונה סביבו את ה'גדר' ובוה מביא על עצמו את החיים הנצחיים שלא יוכל ליפול בעצת היצר. ולהנ"ל מבואר שעיקר הגדר המונע מכניסת היצר הוא מניעת המאכלות והתאוות וכנ"ל.

ט. בפשטות כוונת היציאה שבכאן היא ה'מיתה'. אמנם נראה שבא לרמוז גם למה דאיתא במשנה באבות (פ"ד מכ"א) 'אמר רבי אליעזר הקפר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם'. וכאשר ח"ו יוצא מן העולם בדרך זו, כבר לא יועילו לו הגדרים, שהרי כבר יצא מן העולם הרוחני, ורק בדרך של תשובה שלימה ועקירה לכל מצבו הרוחני יוכל להפוך את מצבו למוטב.

י. עניין הידיעה היא ע"ד שאנו מזכירים ומתפללים שנהיה 'כולנו יודעי שמך', וכבר הבאנו משמיה דהגאון רבי מאיר הלוי זללה"ה בן מרן הרב מבריסק זללה"ה שלפני כשישים שנה שאל את רבינו הגרמ"ש זללה"ה אודות מ"ש בכרכת התורה "ונהיה אנתנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך" דהנה ברכה זו על התורה נתקנה, וא"כ על שום מה קבעו בה גם תפילה על ידיעת השם. ותירץ לו רבינו הגרמ"ש זללה"ה ע"פ הפסוק (ירמיה ב, ח) 'ותופשי התורה לא ידעוני', שעל תופשי התורה יש יותר תביעה אם אינם יודעי שמו.

הלא ידעת אם לא שמעת: אל עפר תשוב ועפר אתה פתח ידי.
 ולמקום אפל וחשך יוליכוך ועד תקבר ילונדי.

ועוד זאת הבאנו לבאר (בקונטרס 'כארז בלבנון ישגה' עמ' פד) עפ"י אמרם (עיין רמב"ן בהקדמה עה"ת) שהתורה כולה שמותיו של הקב"ה, וא"כ פשוט דזהו ענין ידיעת ה' הבאה ע"י התורה. ומטעם כן כתב רבינו בעל ה'נפש החיים' שע"י לימוד של כמה שעות ברציפות אפשר להגיע לדרגת רוח הקודש, ולא לחינם ביאר רבינו החת"ס (או"ח תשובה רח) דברי הראב"ד בהשגות (פ"ח מלולב ה"ה) 'וכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשונו, דאף אם אינו יודע שיש לו רוח"ק (יעו"ב בכפות תמרים סוכה לב, ב), עכ"ז היות ודבוק הוא בתורה בשלימות שייך הוא למדריגת רוח"ק, והוא בכלל 'יודעי שמך'.

יא. לשון זו של 'אלוקי אבותינו' מוזכרת בברכה ראשונה של שמו"ע שכוונתה מעכבת את התפילה. והיינו לכאן משום ידיעת אלוקי אבותינו הוא מעיקר חיוב האדם, ונראה שהידיעה הזו כוללת את החובה ללמוד ממעשי האבות, ודביקותם בקב"ה.

יב. יש לרדק בלשון 'ימים', שהרי איירי כאן על 'יום המיתה', ואמאי כתב ימים בלשון רבים. ואפשר שכוונת רבינו על הימים שלאחר הפטירה, וצ"ע. עוד יתכן שכוונת רבינו על הימים שקודם המיתה, דכשם שמצינו בקרא 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב', כמו"כ בהיפוך מי שאינו 'חפץ חיים' יבואו עליו ימים שלא יראה בהם טוב, והם הימים הקשים של יסורים וסגופים ל"ע.

יג. עפ"י ישעיה (מ, כח). וכבר עמדו על כפילות הלשון 'דידעת' ו'שמעת'. ונראה דכוונת רבינו לומר בזה, שאף אם אינו יודע, רק שומע, די בזה כדי לעוררו לשוב לאלוקי ישראל. וכבר נתבאר בזה במצוות הקהל שלאנשים המצווה היא לדעת ולהבין, ואילו הנשים מצוות רק לשמוע כדי לעורר בהם יראת השם.

יד. נראה בדברי רבינו דזהו גופא הטעם דלעפר תשוב, שהרי אף בחיך אתה עפר, וכפי שאומרים בווידי 'עפר אני בחיי ק"ו במיתתי', ורק הנשמה היא המונעת מהאדם להיות בחיי חיותו עפר ממש. והחת"ס כתב שהמשים עצמו כעפר ומקיים בנפשו 'ונפשי כעפר לכל תהיה', זוכה לנשיאות חן מיוחדת וזוכה לפרנס אחרים בבחינת 'הוא המשביר' האמור אצל יוסף.

טו. כאן מרומז הצער הגדול שיש לאדם כשקרוביו ואוהביו שבים מהלויה ועוזבים אותו במקום החושך, וכפי שמובא משמיה דרבינו הגר"א.

זָכַר נָא אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִפֵּית אֲבִיךָ.^{טו}
 חִילְךָ יְהִי לְזָרִים כָּל עַמְלִיךָ וְאִין לְאֵל יָדְךָ נִגְדָם לְהָרִים אֶת יְדִיךָ.^{טז}
 מִזֶּבֶע מוֹתְךָ מִחַיִּים יֵאמְרוּ יוֹרְשֵׁיךָ, בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעַנוּ לְסוֹף יְמֵיךָ.^{טז}
 יְלִידֵי בֵיתְךָ יִשְׁפְּחוּךָ, יוֹם לְשָׁנָה יוֹפְרוּ אֶת שְׁמֶךָ.^{טז}

טו. כוונת רבינו שיוזכר האדם לעצמו שבבוא יומו לא יעמדו לצידו לא בני עירו ולא קרוביו, ויעמוד בדין לבדו. ובטעם הדבר דדוקא בזה דקדק רבינו לכתוב הלשון 'נא', נראה לבאר עפ"י מה ששמעתי ממו"ר הארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגעל שליט"א שהביא בשם אביו מרן המשגיח דליקווד זצוק"ל, דבעת השואה הנוראה רבים היו יכולים להנצל, אך 'פשוט לא רצו להפרד מהפערענעס (שמרכת פוך) שלהם'. פירוש, לא היו מסוגלים להפרד מצורת החיים השלווה שהיו מורגלים בה, על אף שידעו על הסכנה הקרובה. ונראה כי לכל אחד ואחד מבאי עולם יש את ה'פערענעס' שלו, וחובה עליו לזכור שלא להיות דבוק לענייני החומר בעוה"ז. ובפרט בימינו אנו רח"ל, אשר בגלותינו מרגישים רגועים ובטוחים, השי"ת יחוס עלינו.

יז. נראה כי בא לומר שלפעמים חילו וכל עמלו יעבור 'לזרים', אף שאינם יורשים שלו כלל, ואף שבחיי חיותו ניהל כל ענייני ממונו 'ביד רמה', עכ"ז לאחר מיתתו 'אין לאל ידו' לעשות כלל נגדם, ואפי' אותם שעושים נגד רצון הנפטר אינו בידו למנוע מהם, ואדרבה נמצא שכל מה שעמל ויגע בחייו היה עבור אותם זרים, ומוסר השכל גדול יש בזה.

יח. הנה בר נש אזיל בהאי עלמא וסבור כי לכה"פ יש כמה וכמה ידידים שאוהבים אותו, אך האמת שגם זה אין לו, כי רק משום כבודו זהירים לכבודו, אך בליבם אומרים 'טוב מותו מחייו'. וכבר מפורסם המעשה באחד שנטה למות, והריח בבית כי הוסיפו תבלין טוב למאכל שיביאו בסעודת ההבראה, וזהו טבעו של עולם, וצריך האדם להכניס כן בלבו לדעת כי רק מעשיו הטובים ילווהו לעתיד, ותו לא.

יט. היינו שלא זו בלבד שאוהביו אומרים כי טוב מותו מחייו, אלא שהם אפי' מודים על מיתתו, כאילו היו שונאים שלו.

כ. הנה כבר מצינו בחז"ל (הובא ברש"י בראשית לז) כי 'גזירה על המת שיהא משתכח מן הלב', וכך הוא סדר העולם. אך דבאמת דבר פלא מצינו בזה, שהרי 'יום לשנה יזכרו את שמך', וא"כ אין כאן שכחה, ואיך שייך לומר דגזירה על המת שמשכתח מן הלב.

כָּל רֵעִיךָ וְאַחֶיךָ יִבְגְּדוּ בָּךְ, גַּם שׁוֹכְכֵת בֵּיתְךָ תִּעְנֹת אֹתָהּ.
 לְמָה לֹא תִזְכָּר יוֹם אֲשֶׁר לָבְנוּ וְלִבְיָשׁוּךְ, וְשָׁחֲרִים יִבְסֹדְכֵי.

אך נראה דהכא איירי על 'ילידי ביתך' וכמו שפתח רבינו בדבריו, ועיקר חידושו הוא דאפי' אותם שמסרת עליהם נפשך כל ימי חיך והם 'ילידי ביתך', עכ"ז 'ישכחוך', פירוש, דבאמת מן הלב ישכחוך, אלא דאחת לשנה יזכירו שמך בפה, וזהו הזכרון ותו לא.

כא. הנה בחז"ל איתא (אבות פ"א מ"ו) 'וקנה לך חבר', (כי החבר צריך לקנותו בכסף מלא וכדברי רבינו יונה שם), ועוד זאת מצינו (תהלים קלג, א) 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד', וע"ז כתב כאן שאף שבחיי האדם רעיו ואחיו הם הקרובים אליו ביותר, ואעפ"כ גם הם 'יבגדו בך' לאחר מיתה, ויותר מכך, כי אפי' אשתך שבחיים הייתם כחד גופא, עכ"ז לאחר מיתה לא נשאר מכך מאומה.

ולפעמים הקב"ה מרחם על האדם ובמקום לתת לו עונש לאחר מותו. מייסרו בייסורי איומים בגוף ובנפש בחיים חיותו. ועוד בנפשו בו רואה איך ידידיו, מקורביו, תלמידיו, רבותיו, חתניו ולפעמים גם שוככת ביתו אינם כמתמול שלשום. וזוה נתקיים באדם גזירות מיתה בחיים. וכמו שמצינו שמי שאין לו בנים רח"ל, עני ומצורה כמתים חשובין שחיים הם לבד, לבד ועוד הפעם לבד. וכמו שקובע כאן רבינו שזה סדר עונש המיתה לאדם. וכבר כתבנו במק"א מה שאמר לנו כבוד ראב"ד ירושלים שליט"א ששמע מפה קודשו של גאון ישראל ר"מ פורגמנסקי ז"ל, בשבועיים טרם פטירתו והיה עם רח"ל המחלה (בימים ההם) בכל הגוף מלמטה עד למעלה. ואמר כמעט בהאי לישנא: הקב"ה אני מוכן לקבל על עצמי הכל ממש הכל, העיקר שלמעלה נעלה נקי לגמרי. ומרבינו לומדים עד כמה יש להודות למי שיש לו הזכות לגדל ילדים שאינם מורדים באביהם שבשמים וכן אינם מורדים למי שהביא אותם לעולם הזה. ובזכות עצם ההודאה לאב הרחמן, אולי יזכה האדם שוב לראות כשתילי זיתים סביב לשולחנו בין בחייו ובין לאחר מותו, והוא רחום יכפר עוון.

כב. איתא באבות דרבי נתן (נוסחא ב פכ"ט) ושוב יום אחד לפני מיתתך, מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס שהיה אומר לתלמידיו שובו לפני מיתתכם יום אחד, אמרו וכי אדם יודע אימתי ימות שיעשה תשובה, א"ל בכל יום יאמר אדם היום אעשה תשובה שמא אמות למחר נמצאו כל ימיו באים בתשובה. וזה פירושו של דבר, בכל עת יהיו בגדיך לבנים (קהלת ט, ח).

והיינו דחובה על כל אדם לחיות עם הרגשה זו ד'בגדיך לבנים'. ומטעם זה כתב הט"ז בהל' ר"ה (תקפ"א סק"ה) משמיה דהרש"ל, דבר"ה יהא מורא הדין עליו וילבש

מַעַט תָּבֵן יַצַּע תַּחְתֵּיהָ, מִכָּל הָעֵמֶל אֲשֶׁר עִמְלָתָּ פְּתִיחָהּ.

נַר יִתִּיחַ דְּלֹקְבָהּ עַל רֵאשֻׁדָּהּ, וּבְנֶגֶד פֶּתַח בֵּיתְךָ יִישִׁירוּ רַגְלֶיךָ.

בגדים לבנים נאים. ובטור (שם) לובשים לבנים ומתעטפים לבנים. וזכירה זו תביא את האדם דכאשר 'לבנים ילבישוך', פירוש, בעל כרחך, לאחר מאה ועשרים יוכל לזכות להיות בשלימות המעשים.

כג. נראה לבאר ע"ד מש"כ הרמב"ם (פ"ו מביאת מקדש הי"א) כל כהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה, עיי"ש. פירוש, דלבישת שחורים מזכירה את השינוי במהותו של האדם, והוא הדבר שצריך האדם לזכור כל ימי חייו.

ובנותן טעם להזכיר הספד זקנינו מרנא החת"ס על מו"ר הגרנ"א (הו"ד בלקוטי שו"ת חת"ס חלק המכתבים סי' ט', דרשות חת"ס ח"ב דף שע"ב), ז"ל, 'ואני בחלומי ראיתי מחומשת ספרים מלובשת שחורים, ושאלתי מדוע 'שחורים לבושיך', והשיבוני הלא ידעת מנהג עיר מולדתך פ"פ ביום תענית ציבור מלבישים ס"ת שחורים ואיקץ והנה חלום. ע"כ.

וע"ע בשבת (דף קי"ד ע"א) אמר להו רבי ינאי לבניו בני אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים, לבנים שמא לא אזכה ואהיה כחתן בין אבלים, שחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין חתנים, וכ"ה בבראשית רבה (פרשת ויחי פרשה צו), רבי יוחנן כשהיה מסתלק מן העולם אמר לאותן שהיו צריכין להטפל בו קברו אותי בכלים צבועים דבריקא, לא לבנים ולא שחורים (וע"ע בדברי הפוסקים דבזה"ז הלוּבש שחורים על המת עובר על 'ובחוקתיהם לא תלכו', ואכ"מ). ועכ"פ ראינו שדעת רבינו אינו כן.

כד. יש לעיין למה כוונתו. והנה השינה ע"ג התבן היא השינה הפחותה ביותר, וכשינת בעלי חיים. ובא רבינו להזכיר כי 'מכל העמל אשר עמלת', אף אם הנך עשיר ביותר, עכ"ז בשערי מוות תפול למצב הפחות ביותר, ולא יהא משכבך אלא 'מעט תבן' ותו לא, והוא נורא למתבונן.

כה. הנה בגמ' נדה (דף ל ע"ב) איתא דהוולד במעי אמו נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, עיי"ש. וענין אותו הנר הוא מכח קדושת הנשמה שתהא צופה עד סוף העולם. אך ענין הנר שבכאן הוא בבחינת 'נר ה' נשמת אדם', והוא ענין הדלקת הנר לכבוד אביו ואמו.

וע"ע באריכות בדברי זקני הכת"ס בתשובה (או"ח סימן סה) שדן אי שרי להדליק נר יארצייט ביו"ט, וכתב וז"ל: נראה לפענ"ד להתיר ג"כ דנר יא"צ נ"ל מחשב מצוה מאחר שכבר נוהגים בו והוא לכבוד אבות ע"פ קרא נר אלקים נשמת אדם, ועיין ד"מ (או"ח סי' תר"י) בשם הכל בו, שהמנהג שכל א' מדליק ביה"כ לכפר על אביו ועל אמו, וכ"כ בהג"ה רמ"א עיי"ש, ונראה שמנהג זה להדליק יא"צ נתייסד לתועלת נשמת האבות, ויש בזה מצות כיבוד אב ואם, ואמת בתשובת מהרש"ל (ס"י מ"ו) דמייתי מג"א (סי' ר"ס ס"ק י') משמע דליכא מצוה רק משום דכבר נהגו הוא כצורך גדול, ולכן מתיר בבהכנ"ס ע"י נכרי, מזה נראה קצת דמצוה לית ביה, עיי"ש.

ואף דמבואר כאן דאי"ז מצוה ממש, עכ"ז אי"ז סתירה למשכ"ת בשו"ת חת"ס אהע"ז (ח"א סימן קמב) מנהג בכל תפוצות וכו' וגם צרכי נשמתו כמו שנוהגים להדליק נר שמן ז' ימי אבל. ויותר מכן כתב בשו"ת אהע"ז (ח"ב סימן פ"ה) במקום שהי' קושי לעשות חליצה, ז"ל: וכבר באתה אשה לפני ושאלה כזה והשבתי לה שמן הדין אין לחייב אותה בעל כרחא אך הוא טובה לבעלה כמו הדלקת שמן זית. דדווקא לענין הדלקה ביו"ט דחמיר כתב דאי"ז חשיב מצוה להתיר משום כך, רק משום שמחת יו"ט, ועיין. ואכן נסתפקתי, דלדעת הכת"ס מי שאין דין לכבדו לאחר מותו מאיזה טעם (כמו מומר) דלא יוכל להדליק עליו נר ביו"ט, ויל"ד.

כז. הראש הוא עיקרו של האדם כמ"ש במהרש"א בכתובות (קיא, א) דאדם הראשון גופו מבבל וראשו מא"י ואבריו משאר ארצות, וכמו שא"י קודם דראשו שהוא עיקר הגוף ממנו, יעוי'. והוא התיקון שצריך האדם בראשו, שיהא נר דלוק עליו לידע את המעשה אשר עשה, או לא עשה, בעלמא הדין.

כח. ענין 'פתח ביתך' ע"ד מה שאמרו חז"ל (תענית דף יא ע"א) אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו, ושמעתי מדיין חשוב שליט"א שאמר לפי"ז כי כאשר אדם נכנס לבית חדש צריך הוא להזהר ביותר מעשיית עבירות, שהרי קיבל 'עדים חדשים'. ונ"ל לפי"ז שזהו הביאור דכנגד פתח ביתך יישירו רגליך, שיבואו ויעידו הפתחים אם ביתו היה בית וועד לחכמים וכיו"ב. ומצאנו את ענין ה'פתחים' גם במצות חנוכה, ז"ל הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ז), נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ע"כ. והיינו כנ"ל דפתחו של האדם יעיד עליו כי מסובב במצוות. וכאשר האדם פותח ביתו לעשיית חסדים, הם מעידים עליו בהוא עלמא שמסובב במצוות הוא. וכך אכן

סָבִיב יְהִלְכוּן אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְהֵי וּבְשִׁתְּלֵי זֵיתִים פְּנִיָּהּ ל.

מפורסם על מרנא הגר"ח הלוי צוקלה"ה שהיה פתח ביתו פתוח לכל דכפין, וכן ראיתי אצל מו"ר הארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגעל שליט"א.

ונראה דזהו הענין שיהא יוצא מביתו מעוטף בטלית ותפילין, כדאיא בשו"ע (סימן כ"ה ס"ב) ומקורו בדברי הזוהר (במדבר דף ק"כ ע"ב) דענין גדול לילך לבהכ"נ מעוטף בטלית ומוכתר בתפלין (וכך אכן ראיתי אצל מו"ר ראש ישיבת באר יעקב צוקלה"ה, ולהבחל"ח אצל מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א), והוא משום דפתח ביתו יוכל להעיד עליו בההוא עלמא וכנ"ל.

ונראה עוד דענין המזוזה בפתחו דייקא, דבאותו המקום שבו אדם מרגיש כביכול בעלים (וכמו שמצינו במסכת דרך ארץ שהבא לבית חבריו יודיעו קודם שנכנס, דהכניסה בפתח ביתו הוה סתירה לבעלותו) צריך להזכיר לעצמו את יחוד ה', והוא ענין השמירה שבא מכח זה, ופשוט. ובעיני ראיתי את הגאון רבי בנימין פאלער זלה"ה, מתלמידיו המובהקים דמרנא הגר"ז עוד בהיותו בכריסק דליטא, שהי' נוהג לעצור בכל פתח ובכל מזוזה ולהתבונן בה במזוזה (ולא נישק), ואז היה ממשיך לדרכו, כי באמת זהו כל ענין המזוזה, שיהא מתבונן כי הכל שלו יתברך.

כח. בויקרא רבה פרשת בחוקותי (פרשה לה) אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מגביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט). דרגליו של אדם מורות מה היה כל מהות חייו, וכעין פתח ביתו המעיד, וכנ"ל. [אגב שמעתי בשם הגרמ"ד הלוי זלה"ה שביאר ענין 'שקר אין לו רגלים', דכשמוליכין את האדם רגליו מעידין עליו, אך לשקר אין רגלים שיעידו על מעשיו. וכאשר ראה א' במעמד מסויים המובא בכסא גלגלים התבטא ואמר 'שקר אין לו רגליים', וד"ל].

כט. הנה קבע לן רבינו כאן שיש ענין ש'אנשי שלומו' יסובבו את מיטתו, מלבד עיקר חיובם ביציאה ללוותו, והוא חלק מכבוד המת גם לפני שעת הלוויה.

ל. כתב בעל הטורים עה"פ (דברים כח, מ) זיתים יהיו לך בכל גבולך, ז"ל: זה הפסוק מתחיל ומסיים בזית לומר שאין הזית מתקבל באילן אחר. וזהו בנין כשתלילי זיתים (תהלים קכח, ג) שלא יתערבו באחרים, לכך סמך לו בנינים ובנות תוליד. ע"כ. ולפי"ז י"ל שגם רבינו בא ללמד כאן על מעלת הבנים באופן שלא יתערבו באחרים, והוא הענין שמצינו אצל יעקב כמבואר ברש"י (בראשית מז, לא). והיינו שהילדים של האדם הם

על בפנים ישאוף, ולבור תחתיות ישכיבוף לא.

מעידים עליו אם הוא צדיק אם לאו, ואם ח"ו בניו מתייצבים על דרך לא טוב הרי זו גופא התוכחה הגדולה ביותר, וכן אם הם הולכים בדרך הישר הרי אין לאדם זכות גדולה מזו. וכבר הבאנו במק"א את דברי זקיני הכתב סופר (בראשית לו, א) ז"ל: במדרש והובא ברש"י ביקש יעקב לישב בשלוה, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמוכן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף. וביאור הענין נ"ל, הנה יש שני מיני נסיונות, נסיון העוני אשר נתנסה בו איוב וכו', והשני הגדול ממנו נסיון העושר, ורם לבבו וישכח אלקיו. והנה מי שעומד בנסיון העושר ועומד בצדקו מאוד יגדל שכרו על כל מצוה שעושה. ולכן רבי חנינא בן דוסא רצה שיותן לו בעולם הזה משכרו בעוה"ב, וסבר שעי"ז יתרבה שכר מצוותיו כשיעמוד בצדקו. אבל כבר אמרו שאל יעמיד אדם עצמו על הנסיון. ואומר כן ביעקב, כל זמן שלא הגיע לזקנה לא ביקש מותרות אולי לא יעמוד בנסיון, אבל לזקנותו שיער בנפשו שיעמוד בנסיון העושר, ולכן ביקש לישב בשלוה להרבות שכרו בעוה"ב. אבל לא נכון לעשות כן, כי אולי לא יעמוד בנסיון. וזהו שאמר 'מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף', הגם ששיער בנפשו שיעמוד בנסיון, אבל בניו הרכים בשנים לא יעמדו בו, והיה לו לחוש לבניו כי זה כל האדם. ע"כ.

ומבואר בדבריו, כי הן אמנם הוא היה יכול לעמוד באותו הנסיון, אך בעת בקשת נסיון העושר היה צריך לשער אם בניו הרכים גם יוכלו לעמוד בזה, כי בניו של האדם הם 'כל האדם'. ונראה דלדברי רבינו חובה זו היא חובה בין בחייו ובין לאחר מותו.

לא. עפ"י הקרא (תהלים ל, ד) חיייתי מיורדי בור, והכא איירי בהיפוך, על אותם היורדים לבור תחתיות, והוא דין 'שוכני עפר' בקבורה, וכבר הבאנו בתשובה (ונדפס בסוף עץ ארז עמ"ס סוכה) בענין קבורה בקומות, את דברי הר"ן בסנהדרין (דף מו, ב) ז"ל: רמז לקבורה מן התורה - כלומר קבורת קרקע, שאם לא כן היה במשמע שלא יהא מצוה אלא שיהא מעבירין מכנגד פני הרואין וכו', ולא שתהא הקבורה ממש בקרקע שלא יצא ידי חובתו אם יקבור ארונו בקרקע, אלא הכוונה בקבורת קרקע מפני שהיא תכלית הענין שאין לך גניזה גדולה ממנה, וכן היה מנהג התלמוד בקבורת הכוכין שהיו נותנין שם את המת כשהוא מונח בארון, אבל מפני שאמר הכתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואמרו בהגדה שהעפר הוא רפואתו, טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש שלא בהפסק, וכן מנהגנו בגירונו' ובגלילותיה, ע"כ.

וכדבריו מבואר ברמב"ן בתורת האדם (אות כ"ט), ז"ל: נמצינו למדין שהעושה ארון למת ומניחו בבית הקברות אינה קבורה, ובכלל מלין את מתו הוא ועובר עליו, ואם

**פְּתַח פִּיהַ יְהֵא מְכַסֶּה וְעֵינָיוֹ לֹא, וְשִׁבְרֵי חֲרָסִים עַל פְּנֵיהֶיךָ לֵי.
צִיָּדָה תִּהְיֶה לְרַמָּה בְּמוֹתָהּ, וְלֹא יִשְׁאִירוּ בִּי אִם עֲצֻמוֹתֶיךָ לֵי.**

עשה ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו, ואע"פ כן יפה הוא לקברו בארץ, דקבורת ארץ ממש מצוה כצוואתו דרבי ואפי' בח"ל, ע"כ לשון הרמב"ן. והארכנו שם לדון בענין הקבורה בקומות שרוצים לחדש בזמנינו, והובא לפנינו לדון ולהכריע בהאי מלתא בבית הדין דמעלה אדומים במעמד הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א, ודעתי היתה שאין לחדש כדבר הזה, ובפרט שיש בזה חסרון בכבוד המת, וחדש אסור מן התורה. והבאנו דברי זקני הכת"ס (ס"פ בהר) דמצות קבורת מתים שהוא יקרא דחיי ושכבי שמתעסק עמו המצוה בו יותר מבשלוחו, יעוי"ש, ואכמ"ל בזה.

לב. יש לדקדק בטעם הדבר שדקדק רבינו להביא כסוי פיו ועיניו. ונראה כי בא לתקן את העוונות התלויים בפה, באיסורי מאכלות ובדיבורים האסורים, וכנגד זה 'פ"ך יהא מכוסה'. וכמו"כ כסוי העיניים בא לתקן את החטאים התלויים בראייה והסתכלות.

ובאמת דעל עבירות הללו אין לוקין, וכמבואר בדברי החינוך (מצוה שפ"ז) ז"ל: ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין זה דבר מסוים שנוכל להתרות בו העובר עליו, כי מהיות האדם בנוי בענין שאי אפשר לו שלא יראה בעיניו לפעמים יותר ממה שראוי, וכמו כן אי אפשר לו שלא תתפשט המחשבה לפעמים יותר מן הראוי, על כן אי אפשר להגביל האדם בזה בגבול ידוע, ע"כ. (וכבר הארכנו בדבריו במק"א, ואכ"מ). ונראה עפ"ד דאף בעבירות התלויים בדיבור שייך האי טעמא, אך עכ"פ בעת הקבורה צריכים לתקן לאותם עבירות ע"י כסויים וכנ"ל.

לג. נראה כי בא לרמז היות האדם משול 'כחרס הנשבר' (כנזכר בתפילת הימים הנוראים), וע"כ כבר בעת הקבורה מכסים פניו, שהוא החשוב והעיקרי בגופו של האדם, בשברי חרסים, לומר כי אף החלק החשוב ביותר, אינו אלא כחרס הנשבר, ודו"ק.

לד. שנינו באבות (פ"ב מ"ז) הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רימה, וברע"ב כתב ז"ל: מרבה באכילה ושתייה עד שנעשה שמן ובעל בשר, מרבה עליו רמה בקבר, וקשה רמה למת כמחט בבשר בבשר החי. וקמשמע לן האי תנא, שכל ריבויין קשים לאדם חוץ מריבוי תורה וחכמה וצדקה. עכ"ד. והיינו דהגוף נעשה 'חפצא דרימה' ע"י ריבוי התאוות. ולאידך גיסא מצינו דשייך להפוך הגוף כחפצא דמצוה, וכמבואר בפרקי דר"א (פרק יז) גבי איזבל שהיה ביתה סמוך לשוק וכל מת שהיה עובר בשוק היתה יוצאת

מתוך ביתה ומכה בכפי ידיה ומקוננת בפיה ומהלכת עשרה צעדות, וכל חתן שהיה עובר בשוק היתה יוצאה מתוך ביתה ומצלצלת בכפי ידיה ומקלסת בפיה ומהלכת עשר צעדות, ונתנבא עליה אליהו זכור לטוב הכלבים יאכלו את איזבל בחלק יזרעאל, והאברים שהיו גומלי חסד לא שלטו הכלבים בהם, שנאמר וילכו לקברה ולא מצאו בה וכו'.

ונראה הביאור בזה, כי בכל פעולה גשמית שעושה אדם צריך לקדשה לעבודת הבורא, ואם עושה באופן הראוי נהפך אף הדבר הגשמי לרוחני. אכן אם עושה שלא לשם שמים, נהפך לחפצא דרמה ותולעה. ושמעתי ממו"ר הארי שבכבל הגרא"ד וואכטפויגעל שליט"א על רבינו חיים הלוי זללה"ה דמנהג היה אצלו לאכול מדי יום ביומו מנת בשר גדולה, ופעם אחת בקש ממנו בנו הרב מבריסק זללה"ה בילדותו דיתן לו חלק ממנתו וסירב לו, ונימוקו עמו דעפ"י ציווי הרופאים זקוק הוא לכמות זו כדי לחזק את גופו שיוכל להתייגע בתורה.

ואכן שמעתי ממו"ר ראש ישיבת באר יעקב זצוקלה"ה על גדלותו של הגר"ח שהיה לו סדר לימוד של שישים דף ברציפות. והוסיף ע"ז מו"ר הגר"ח זללה"ה ששמע מרבו הגרי"ד הלוי זללה"ה שעוד עמד בכל הערה שצריך לעמוד עליה אף כאשר למד באופן זה. ובוודאי שעל אכילה זו לא שייך לומר מרבה בשר מרבה רימה, כי הופך כל אכילתו לרוחנית.

וכבר האריך בזה המסילת ישרים (פרק כו) ז"ל: והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש, וסימניך אכילת קדשים שהיא עצמה מצות עשה וכו', ומעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרבן שעולה על גבי האישים, כי ודאי הוא שיהיה נחשב לעילוי גדול אל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח כיון שהיו נקרבים לפני השכינה, וכל כך יתרון היה להם בזה, עד שהיה כל מינם מתברך בכל העולם, וכמאמר ז"ל במדרש, כן המאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל, עילוי הוא למאכל ההוא ולמשתה ההוא, וכאילו נקרב על גבי המזבח ממש.

וכבר ידועים דברי זקני החת"ס כי אכילת צדיקים מרוצה לפני ה' יותר מן הצומות. ושמעתי מפ"ק של הגה"צ רבי אביגדור מילר ז"ל, מגדולי הדור בארה"ב, שיש לו קבלה על אדונינו הגר"א זיע"א כי היה בעל בשר, ובוודאי על אכילה כזו אמרו כי אכילתן כאכילת מזבח. ויותר כן ידוע משמיה דהגר"א שאמר כי אילו היה בכוחו לאכול הכלים בעת סעודת סיום מסכת היה עושה כן. והוא מטעם הנ"ל, דכל האכילה נחשבת לחפצא דמצוה.

וידוע על הגר"א שאחר רבות בשנים נתגלה קברו עקב איזה סיבות וראו המתעסקים בזה את הפלא, אשר לא שלטה הרימה בבשרו, ואלו שראו את פני הגר"א העידו שזקנו נשאר שלם. וכמה גדולי ישראל ראינו שהם בעלי בשר, ובוודאי שעל אכילה כזו לא נאמר 'מרבה בשר מרבה רימה', דנעשה חפצא של קדושה, וכנ"ל.

קְרוּבֵיךָ וְאוֹתֵיךָ יָשׁוּבוּ לְבֵיתְךָ לֵה, וְאַתָּה תִּשָּׂאֵר שֵׁם לְבָרְךָ.
 רְאֵה אֶת כָּל זֹאת בְּעֵינֶיךָ לֵי, וְשׁוּב תִּשָּׁוֵב מֵעוֹנוֹתֶיךָ.
 שׁוּם תִּשִּׂים לִי אֶל לְבָבְךָ מִשְׁפָּטֶיךָ לֵה, מָרַם כָּל אֱלֹהִים וַיִּגְעוּךָ.

ובאמת דכמה וכמה מצוות התלויות באכילה מצינו, וביותר מבואר רש"י בביצה (דף טז ע"א) דבשבת איכא נשמה יתירה, וכדפרש"י שם, ז"ל: רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרוחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. ע"כ. והיינו שהוא גופא המצוה להרבות באכילה, ובוודאי שעל אכילה כזו לא אמרי' דמרבה רימה, וכידוע משמיה דהבית הלוי דבאכילה בשבת אין דין פרישות, ופשוט וברור שהיסוד בזה כנ"ל, דכל האכילה לצורך מצוה נחשבת למעשה רוחני, ולא שייך שליטה של רמה ותולעה בבשר כזה הנעשה 'חפצא דמצוה'.

לה. נראה כי רבינו בא לדקדק כאן שקרוביו יבואו ל'ביתו' דייקא, וכבר לא יהא לו שליטה על נכסיו כלל, מי יבוא ומי לא, וזהו סו"ד 'ואתה תשאר שם לבדך', בלא מכרים וקרובים. וכמו שהבאנו לעיל משמיה דרבינו הגר"א, כי הצער הגדול ביותר שיש לו לאדם אחר מיתתו הוא שרואה חבריו וקרוביו עוזבים קברו והולכים לדרכם מבלי שוב.

לו. כוונת רבינו שאת כל הדברים שהוזכרו אפשר לראות בראייה גרידא, ואי"צ בהם החבוננות והתעמקות כלל, ומי שלא שם לבו לכל זאת הרי הוא כסגי נהור רח"ל, והוא סיוס דבריו, שע"י הראייה הזו 'שוב תשוב מעוונותיך'. ונראה עוד שבדווקא דקדק רבינו לומר 'בעיניך', כי כל אחד ואחד צריך לראות את הענין כולו לפי העיניים שלו, וכעין מה ששמעתי ממו"ר הגרא"ד שליט"א דיסוד כל התשובה אינו רק אמירת לשון הוידוי, אלא להתעמק בסיבת החטאים כיצד עזב מקור מים חיים לשתות מבורות נשברים, בעזיבת תורת ה' והדביקות בו ית'. והוסיף, כי הטעם שלא נזכר כן בוידויים הוא משום דבזה כל אחד ואחד צריך להגדיר לפי ראות עיניו, ולפי הדרגה שלו באופן מיוחד.

לו. הכפילות בלשון 'שום תשים' בא ללמד כי שימה זו היא מיסוד אמונת ישראל דהיא האמונה בשכר ועונש. וכמו הדין ד'שום תשים עליך מלך', דהוא מיסוד קיום האומה הישראלית. ואכן מצינו במצות הקהל שהוא חובה המוטל על המלך, וכל עניינה של מצוה זו להעמיד את כלל ישראל 'לשמוע דברי התורה, שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארתנו, ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה, ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם', כמ"ש באריכות בספר החינוך (מצוה תרי"ב).

תֵּן תוֹרָה לְה' אֱלֹהֵינוּ, וְאֵן תְּנוּת וְתִלְךָ לְבַטַח בְּדַרְכֵיךָ.

ועי' במנחת חינוך על אתר שהוסיף דלאו דווקא מלך רק גדול שבדורו עליו היה המצוה אם לא הי' מלך, יעווי"ש. והוא מצוה דשייכא אף בזה"ז.

לח. נראה ש'משפטך' הוא עיקר השימה, כי ע"י שימת ה'משפט' יש קיום להאדם, כי בזה ימנע עצמו שלא יגיעוהו כל הדברים הנזכרים לעיל.

לט. האגרת הנוראה הזו מסתיימת בנתינת תודה. וכתב רבינו, דע"י אותה התודה יזכה ללכת ולנוח לבטח. והיא עיצה נפלאה, שהרי בוודאי כל אשר כתוב באגרת יבוא אל האדם, והדרך היחידה לילך בטח הוא נתינת התודה, ובכך מוקיר הוא טובה למיטיב לו. ואכן הוא מוסר השכל גדול שבא רבינו ללמדנו, כי בכל חיי האדם צריך להשכיל להודות על כל דבר קטון כגדול, ובכך יזכה לילך בטח. וכאשר מתבוננים בדברים רואים שעל כל צעד ושעל יש להודות תדיר לקב"ה, וזו סגולה בדוקה לזכות בדין ולעמוד בנסיון הזמן. הקב"ה ישפיע עלינו ישועות ונחמות תמידין כסדרן.

וכבר האריך בזה זקיני רבינו הגרעק"א (בתשובות חדשות כת"י) עה"פ 'זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלהים' (תהלים נ, כג) ז"ל: המכוון כי מי שמקבל טובה מזולתו ואינו מכיר את הטובה, ואינו נותן לו הודיה על כך, אין לו לצפות שיחזור המטיב להטיב עמו פעם אחר פעם אחרי שרואה שאין מחשיב טובתו לכלום, אבל אם מראה שמכיר טובתו ונותן לו שבח והודיה זהו גורם לחזור ולהטיב עמו כמה פעמים וכו', ולזה ראוי להכיר הטובה ולברך את ד' מקודם שנהנה מהן, ועי"ז גורם שיוסיף ד' ליתן השפעה בכל המינים לטובתינו. ולזה אמר השם 'זובח תודה', כי קרבן תודה בא על הנס שניצול מאיזה צרה, ומקריב תודה שזה שבח והודיה להשי"ת, ואמר 'זובח תודה יכבדני', ובוה 'שם דרך אראנו בישע אלקים', שעי"ז אחזור ואראנו גם לעתיד בישע אלקים. אכ"ר.

הספרים שי"ל עד עתה ע"י המכון:

- ♦ עץ ארז על התורה חלק א, נדפס שנת תשנ"ח
- ♦ עץ ארז על התורה חלק ב, נדפס שנת תש"ס
- ♦ פסקי כת"ס - עץ ארז, או"ח, יור"ד, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ ערל לב, קונטרס על זהירות במעשה המילה, ע"פ תקנת החת"ס, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ שירת סופר, עץ ארז, על פרק שירה, דברי רבותינו החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ד
- ♦ חידושי כת"ס עמ"ד גיטין, ב' חלקים, ע"י חברי ורבני המכון, נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ברכת כהן קונטרס אחרון עה"ת, תורתו של הגרב"ש הכהן דויטש שליט"א. נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ארזים עלי מים עה"ת, תורתו של הגרמ"ש שפירא זללה"ה, נדפס ימי הספירה תשס"ו.
- ♦ שיעורי עץ ארז, שבת, נדפס מנ"א תשס"ז
- ♦ חוט המשולש על ענייני ספר תורה, תורתו של רע"א, חת"ס וכת"ס, נדפס יט טבת תשס"ח
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס בבא קמא, נדפס אדר שנת תשס"ט
- ♦ שירת הלויים - עץ ארז, משנתם של הגרע"א, החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ט
- ♦ עץ ארז, קידושין, שיעורי הגר"י הלוי הורוויץ שליט"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס סוכה, נדפס יט טבת שנת תש"ע
- ♦ קובץ כארז בלבנון ישגה, ליקוטי תורה מוסר והשקפה, נדפס תמוז תש"ע
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פסח, נדפס ערב פסח תשע"א
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בענייני ר"ה ויוה"כ, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שמעתיא מפומייהו דרבנן, עמ"ס חולין, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס חולין, נדפס כלסיו שנת תשע"ב
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס זבחים, מכות, נדפס שנת תשע"ג
- ♦ קובץ מפרשים עמ"ס תמוז, ערכין, מעילה, תשס"ח
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פורים, ובסופו קונטרס זבח תודה, בענייני קרבן תודה, נדפס אדר תשע"ב
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בין המצרים, נדפס מנ"א תשע"ב
- ♦ קובץ שיחות עץ ארז קונטרס בענייני הימים הנוראים
- ♦ פניני עץ ארז, קונטרס על סדר פרשיות התורה
- ♦ קובץ מעלה התורה שי"ל חברי לשכת הבר"ץ מעלה אדומים

- ♦ סדר היום, של הקדמון רבי משה בן יהודה מכיר ז"ל, י"ל שבט תשע"ה
- ♦ סידור היעב"ץ עמודי שמים עם גליונות עץ ארז, שנת תשע"ו
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס זבחים, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה נדפס שנת תשע"ג
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ חוט המשולש עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ קובץ תלמידי הכתב סופר כתובות שנת תשע"ד
- ♦ שיעורי הרמ"ם עמ"ס זבחים. שנת תשע"ה
- ♦ משיעורי הגרא"ז עמ"ס זבחים, שיעורי הגרא"ז אינשטיין שליט"א
- ♦ כתבי התלמידים, איזהו מקומן, שיעורי הגר"ש פיישר שליט"א
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, כוכב מיעקב, עמ"ס ברכות, פרק אין עומדין ותפלת השחר, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"ו.
- ♦ אגרת מוסר לרבינו עקיבא איגר זללה"ה עם גליונות עץ ארז. נדפס שנת תש"פ.
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס נדה וראש השנה, ד"ת מחכמי ורבני הישיבה, נדפס תש"פ.
- ♦ גליונות עץ ארז על ספר נאות מרדכי - הרחקות, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פסקי הלכות בצל הקורונה, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פנקס רש"י עם גליונות עץ ארז, עמ"ס סוכה, נדפס שנת תשפ"א
- ♦ תורת עץ ארז, ענייני טהרה, שובבים, תשפ"א
- ♦ חוט המשולש על פרק שילוח הקן, ערב פורים, תשפ"א
- ♦ פנקס רש"י עם גליונות עץ ארז, מצה ומרור, נדפס ניסן תשפ"א

♦ ♦ ♦

על"ל בס"ד, חוט המשולש על מסכת חולין, מהדורת שטראסער, קיץ תשפ"ב
 על"ל בס"ד, חידושי הכתב סופר על מסכת גיטין, מהדורת שטראסער, קיץ תשפ"ב
 על"ל בס"ד, פנקס רש"י נזיקין, (ב"ק, ב"מ, ב"ב, סנהדרין, מכות), קיץ תשפ"ב

בכל ענייני הספרים שי"ל ע"י המכון, ניתן לפנות

לשכת הבר"ץ מעלה אדומים ת.ד. 18

טל: 02-5903246 / פקס: 02-5901055